

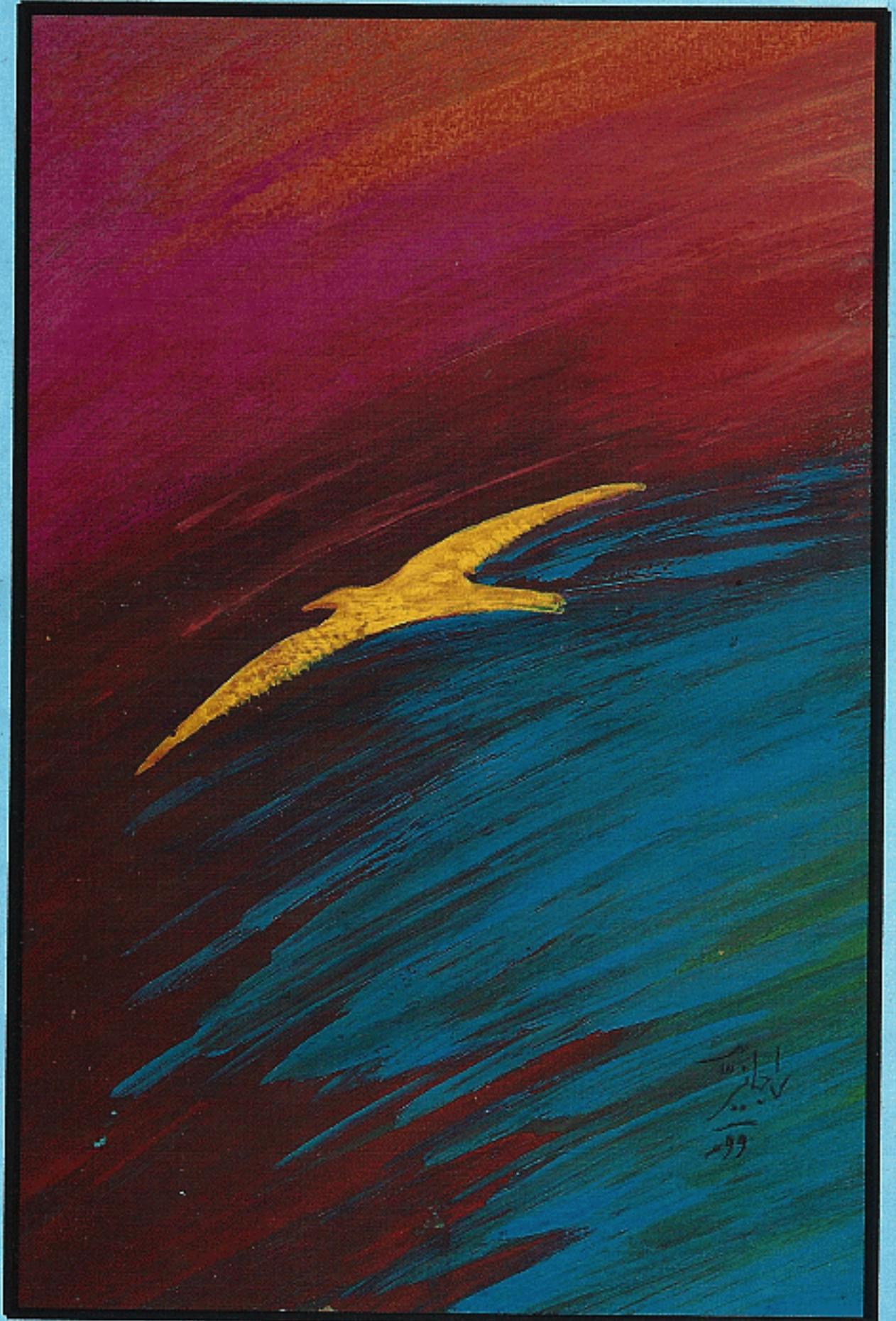
31

کمانی نمبر

سحر انٹرنیشنل

ABC Certified

دسمبر 1999

Capital

SAFE & ENGINEERING CO. (PVT.) LTD.

- O MANUFACTURERS,**
- O DESIGNERS,**
- O PLANNERS**
- O & FURNISHERS**

Chief Executive :
HAJI MUHAMMAD HANIF KHOKHAR

IRON SAFES - STRONG ROOM DOORS
LOCKER CABINETS - STEEL ALMIRAHS
FILING CABINETS - LIBRARY SHELVING
AND LABORATORY FURNITURE

HAFIZABAD ROAD GUJRANWALA, PAKISTAN
PH # 092-431-213212-213213-213331
FAX : 217064

نزلہ، زکام کی چند بڑی وجوہات
موسمی تبدیلی، بے احتیاطی
فضائی آلودگی، کام کی زیادتی

جیسے ہی گلے میں خراش
محسوس ہو تو سمجھ لیجئے نزلہ، زکام کا
حملہ ہونے ہی والا ہے

فوری جوشینا لیجئے، فوری بچاؤ کیجئے

تیار جوشاندہ

ہمدرد

میٹلائزڈ سائٹس میں
ہر جزو کے شفا بخش خواص
مکمل طور پر محفوظ

دوا کو ایک کپ گرم پانی میں ڈالئے جوشاندہ تیار ہے۔

ہمدرد لیبارٹریز (وقف) پاکستان

ہمدرد

آپ ہمدرد دوست ہیں۔ اعتماد کے ساتھ مصنوعات ہمدرد خریدتے ہیں۔ ہمارے نتائج بین الاقوامی
شہرت و حکمت کی تعمیر میں لگ رہے ہیں۔ اس کی تعمیر میں آپ سے شکر ہے۔

AL-SAJR Corporation

**Where Services At the Best a Commitment
The Most Reliable Indentors for the Products from Worldwide**

COMPETITIVE OFFERS AVAILABLE;

- * Plastic Raw Materials all Types ABS, PSHI/GP, SAN, TPE PMMA Resins & PMMA Sheets
- * Chemicals of Various Range
- * Insulating Materials for Electric Industries
- * Iron & Steel: Stainless Steel Sheets/Coils, CRC, HRC, G.I./E.G. Coated/Uncoated, Tin Plates
- * Electric Steel (Prime, Over Rolled/Secondary)
- * Components of Capital Goods: Electric Fans/Motors, Washing Machines & Other Domestic Appliances
- * Components/parts of earth Moving Machinery

CONTACTS:

Fax No.92-42-7239037 Tel Nos. (042) 7220817-8

E-Mail: alsajr@brain.net.pk

TLX No.44574 ALSJR PK

Cable : SWAIRA - Lahore

Mail: G.P. Box No.1934, Lahore, Pakistan

OFFICE:

2/3 Patiala Complex (Patiala Ground)

2 - Link Mcleod Road,

Lahore 54000, Pakistan

ساڈیاں کتابیں

قرآن شریف / ترجمہ: شریف کجھای - 200

جدید شاعری

- بارودی دار / نجم حسین سید - 12
 کانیاں / نجم حسین سید - 10
 رت دے کم / نجم حسین سید - 10
 کچے / نجم حسین سید - 12
 فیش محل دی دار / نجم حسین سید - 15
 عام دہل دے تہاں / نجم حسین سید - 15
 کال تھال / نجم حسین سید - 18
 کاپا کالو / مظفر تریبی - 80
 دم یاد نہ کیتا / زبیر احمد - 25
 سیک سترے / اثرات محی الدین - 150
 کنیاں / اثرات محی الدین - 60
 تاء / مشتاق صوفی - 80
 انکار / پاش - 45
 ترجمہ / احمد راہی - 75
 مٹی داماس / مشتاق صوفی - 15
 کیزی دا آنا / محمد ایوب اعوان - 40
 بول بھوشے تے پے / نادر علی - 20
 جاگ داستان / مظفر تریبی - 20
 شریذ دے پھل / رشید کارستانی - 45
 کل کلام / منیر نازی - 120
 چار چپ چڑیاں / منیر نازی - 40
 رستاخ و والے تارے / منیر نازی - 50
 دل دے پو ہے / اے جی جوش - 80
 کک دے تھو / سہار بخاری - 80
 عشق فقرو دے سنگ / شہزاد قیصر - 100
 ہرے انخیرے / ظفر اقبال - 60
 ہن کیہ کہے / انور مسعود - 80
 دیس نکالا / مسعود منور - 70
 سازا کیہ بنے گا؟ / زاہد امیر - 120
 برتولت برینت / مشتاق صوفی - 150
 راوی / محمد عباس نجفی - 99
 آج دی لوک داستان / فرحت عباس شاہ - 170
 ساوے پتر / پرو فیض موہن سنگھ - 60
 دھکدا جگل / سرچیت پاتر - 80
 سنگت دیوار / فرحت عباس - 80
 کھل دوسوں دا پکھی اے / اشو لال فقیر - 100
 لوٹا / رشید کار - 90
 دنیا پھرے غمازی / غلام حسین ساہو - 15

- کو جہاں سوئیاں / احمد سلیم - 60
 گھڑی دی تک / احمد سلیم - 100
 ککن مٹی / سارا گلشن - 50
 الموزکری داپیار / فاروق ندیم - 140
 کالکس / جاوید ذکی - 80
 کیہ لکھاں / ملک ایم زمر - 15
 جوگ / شہزاد قیصر - 10
 رت دے چار ستر / افضل احسن رندھاوا - 10
 آنگ تریخاں / اقبال قیصر - 90
 چپ دی وادج / شیر احمد شاہ - 40
 حیاتی دادک / ساجد حسین رائے - 30
 گرتے انور / خالد محمود - 50
 اجرک / نصر اللہ ناصر - 60
 کس سو ویڈی / فرزان - 20
 ونگار / فرزان - 20
 دو چھوڑا / توقیر چٹھالی - 50
 جگ تانا / پنجاب / ہر بھجن ہنڈل - 20
 پرت دا ڈک / استول فیض تونسوی - 50
 پندہ / اصغر ماہد - 90
 حالی دی سدس / ترجمہ: شہاب الدین - 290
 ڈو گھنے پنڈے / ابر فضل کھروٹی - 45
 جکراتے / شریف کجھای - 60
 لکھاں دی بارش / اصل قوم حمر - 60

ناول

- مڑھی دا دیو / گردیاں سنگھ - 100
 آسک تانگ / تانگ سنگھ - 250
 حال مریدان / اکرم سنگھ دگل - 180
 چک نمبر 38 / امر تپہ جیم - 120
 تلوں تلوں / نارا / منٹاوا - 300
 لوٹک دھرتی / ترجمہ: جمیل بیال - 45
 ذرا گل / حسین شاہد - 150
 چڑھل دی پھل / ارشد چل - 150
 جواری / ترجمہ: گلزار احمد جوی - 50
 جگن تے تنگ / احمد سلیم - 80
 ست گواہے لوک / فرزان - 10
 مرے بندے دی کھلی / فرزان - 20

کتابتیاں
 نل دی توہیں / اونورا - 150
 تہیں نہیں سجھ سکدے / اجندر - 60
 نویں کھلی / ڈاکٹر شاہد شاہد - 80
 نہیں سائوں کوئی تکلیف نہیں / اجیت

فون: 6312790

پوری فہرست ایک خط لکھ کے مفت منگوا لو
 کتاب ترجمہ: میاں چیمبرز، ٹیپل روڈ، لاہور

LEADING ILLUSTRATED PUNJABI CULTURAL INFORMATIVE & LITERARY MONTHLY

کمانی نمبر	تل: 15 روپے
دسمبر 1999	
جلد: 5	نمبر: 12
چھماہی: 80 روپے، ورھے لئی (دیس): 150 روپے	
بھارت: 350 روپے، باقی دیس: 50- امریکی ڈالر	

ABC Certified

پنجابی تے پنجاب دا بلار

لہور

سور انٹرنیشنل

مہیناوار

ایڈیٹر: جمیل احمد پال اسٹنٹ ایڈیٹرز: ● افضل ساحر ● جلیل احمد پاشا

سب ایڈیٹرز: ● محمد عرفان ● کرامت علی مغل ● حافظ اولیس قدیر ● انور چودھری

☆ کہانیاں	42	زاہد حسن / ازاد روح
7	44	زہیر احمد / لُج تلج
10	48	شوکت علی قمر / چل رہی کہانی
15	50	طارق گوجر / بچھتاوا
24	52	عاشق / چھوواں رکن
26	54	عاشق رحیل / نویکلا سورج
73	57	کرامت علی مغل / سہنی
28	59	محمد جنید اکرم / سروٹ کوائر
33	38	میر تنہا یوسفی / اک رات
35	62	نجم رضوی / شاہد راموڑ
40	68	نعیم ثمرانیوں پرانہ
78	71	وقار علی گل / پرت پریت

☆ منی کہانیاں
80 کلیم شہزاد

☆ تانتل
راجا تیر

● لکھتاں سادا یاں رجسٹری راہیں پوسٹ بکس نمبر 1131 لاہور دے پتے اُتے گھلیاں جاون
● چندا گھنن لئی پتا: 17 اے 'سٹریٹ 6' کوچا محمدی 'سلطانپورا' لاہور 54900 ● فون: 6821247
● "سور انٹرنیشنل" دا مقصد پنجابی زبان تے ساہت دا واہا اے تے ایہدے سارے کارندے آکا اعزازی کم کردے نیں
● ایس پرچے دیاں لکھتاں وچ دس پائے وچار لکھاریاں دے اپنے نیں جنہاں نال ادارے دا کے کچھوں وی اتفاق کرنا ضروری نہیں
● ایڈیٹر پبلشر جمیل احمد پال نے محمد شفیع دے بندوبست تھ اہم ایس ایڈیشنلیک پرانہ 'بلال گج' لاہور توں چھووا کے
● 156/A-4 عظیم منزل، کوچا محمدی 'سلطانپورا روڈ' لاہور 54900 توں تورا۔
E.MAIL: SVER@HOTMAIL.COM

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

”تو ایس ای کمائی دے معیار بارے پیا پریشان ہوندا ایس‘ ایس ویلے کمائی اُتے ہر پاسے زوال اے۔ بھلا اردو وچ کھڑی چنگی کمائی لکھی جا رہی اے؟ 1935 وچ ترقی پسنداں دے آون نال چنگی کمائی لکھی جان لگی سی‘ کوئی ویہ پنجھی سال لکھی جاندی رہی‘ فیر زوال آ گیا۔ ایس ویلے اردو دے کسے وی ادبی رسالے ٹوں چُک وکھ‘ درجناں وچوں کوئی اک ادھی کمائی ای پڑھن جوگ ہوندی اے۔ فیر پنجابی کمائی بارے معیار دی گل کیہ کرنی“

ایہ نہیں اوہ وچار جو میرے مہربان متر نے دسے سن۔ میں اوہناں نال لہندے پنجاب وچ پنجابی کمائی دے ڈگے ہوئے معیار بارے گل کر بیٹھاساں تے ایس گل اُتے چتا دا اظہار کیتا سی کہ سوائے دو چار دے‘ چنگے کمائی کار‘ کمائی لکھنا چھڑ گئے نہیں۔ جہڑے کمائی کار چنگی کمائی لکھدے نہیں‘ اوہ وی ایہدے ول دھیان نہیں دے رہے تے ہن میدان اُتے ”انٹریاں“ دا قبضہ اے‘ ایس لئی کمائی دے کھیتر وچ چنگے مستقبل دی آس کرنا خش فہمی اے۔

میرے جن نے اُپر وکت وچار دس کے مینوں تسلی دین دا جتن کیتا تاں مینوں پنجاب دے اک پچھلے گورنر چیتے آ گئے۔ روز دہاڑ ودھدے ہوئے جرم وکھ کے اوہناں نے فرمایا سی ”جرم تاں امریکا ورگے منڈ دیس وچ وی ہوندے نہیں سگوں اوتھے جرماں دا تناسب ساڈے نالوں بہت ودھ اے“

سابقا گورنر ہوراں دا ایہ اظہار اوسے خش فہمی دا جتسا سی جہدے وچ ساڈی پوری قوم جتلا اے۔ فلاں دیس وچ ڈاکے ساڈے نالوں ودھ پیندے نہیں‘ فلاں دیس وچ چوریاں ساڈے نالوں ودھ نہیں‘ فلاں دیس وچ زنا ساڈے نالوں جرتا ہوندا اے‘ فلاں دیس وچ رشوت ساڈے نالوں ودھ چلدی اے‘ فلاں دیس وچ منگائی ساڈے نالوں ودھ اے۔ فلاں دیس وچ انپڑھتا دی شرح ساڈے نالوں بہت ودھ اے۔ ہر بھیڑے کم وچ حوالا تر تیار مل جاندا اے کہ فلاں دیس وچ تاں ایہ بھیڑا کم ساڈے نالوں وی ودھ کے ہوندا اے۔

کدے کسے گورنر‘ کسے وزیر‘ کسے وڈیارتے کسے سماجی پیچھے نے چنگے کم دا ٹاکرا نہیں کیتا۔ فلاں دیس وچ ایمانداری ساڈے نالوں ودھ کے اے‘ سانوں اوہناں دی بیروی کرنی چاہیدی اے وغیرا۔

مئے ٹوں جگایا جا سکدا اے پر خش فہم تے خد فریب ٹوں کسے طرحاں وی سچ دا یقین نہیں دوایا جا سکدا کیوں جے اوہدے کول اپنے یقین ٹوں سچ ثابت کرن لئی دلیل موجود ہوندی اے۔ ایہو جی گل ای ساڈے متر نے کمائی بارے کیتی اے۔ ”اردو وچ وی چنگی کمائی نہیں لکھی جا رہی“ میں پنجابی کمائی دے معیار دی گل نہیں کردا‘ پر کیہ اردو وچ چنگی کمائی دا نہ لکھیا جاتا ایس گل دا جواز دیندا اے کہ پنجابی وچ ساٹوں چنگی کمائی نہیں لکھی چاہندی؟ پنجاب اوہ دیس اے جتھے دُنیا ٹوں کمائی کسں دی چاچ دی۔ فیر اج ایس اپنے ورٹے تے ریت روایت توں دور ہوویسے تاں قصور کدہا ہويا؟

اردو وچ لکھیا گیا ساڈے لئی قرآن حدیث نہیں‘ نہ ای ایس اپنے ادبی معیاراں لئی اردو دے پابند آں۔ ساڈے آل دوال‘ کمیاں کمیاں‘ کروڑ کروڑ‘ پنجاہ پنجاہ لکھ لوکاں دیاں زباناں وچ بڑی طاقتور کمائی تے نال لکھیا جا رہیا اے‘ ایس اوہناں دی کمائی اُتے رشک کیوں نہ کرے؟ انگریزی تاں بڑی ترقی یافتہ زبان اے‘ ”سور“ وچ آل دوالی زباناں دیاں کمائیاں چھپدیاں رہندیاں نہیں‘ اوہناں دے معیار ٹوں کیوں نہ سامنے رکھے؟

اطمینان دی گل ایہ اے کہ ساڈے لکھاریاں ٹوں ایس گل دا احساس ہو گیا اے کہ کمائی دی ترقی واسطے رل مل کے سانجھے قدم چکن دی لوڑ اے۔ ایس سلسلے وچ پنجاب لوک بولی سنگت ولوں نومبر مینے دے اخیر وچ اک ”کمائی دربار“ ہو رہیا اے جہدے وچ وکھو وکھ کمائی کار اپنیاں کمائیاں پڑھن گئے۔ ”سور“ دا ایہ پرچہ تہاڑے ہتھیں اپن ٹیکر ایہ دربار ہو چکیا ہووے گا۔ جے پنجابی لکھاری کمائی لکھن ول سنجیدگی نال متوجا ہو گئے تاں کمائی دا مستقبل روشن سمجھو

جیل احمد پال

ایرانی بیلی

اظہر جاوید

اوہ کڈی سوہنی تے ہمیشا یاد رہ جان والی
شام سی۔

میرے رسالے دی حیاتی دے تیرے ورھے
ہون تے یاراں جہاں نے شیراز ویچ اک اکھ
کیتا سی۔ ادب دی دنیا دا وڈے توں وڈے نال
والا شاعر ادیب آیا ہویا سی۔ انج گدا سی شاعراں
تے ادیبوں دی کھکشاں اسمانوں اتری ہووے۔
بھرے ہوئے ہال ویچ گھنٹو گھٹ ادھیاں لکھن
والیاں تے ملن والیاں وی سن۔ اک ست رنگی
دھنک جی بھی ہوئی سی۔ میں جدھر نظر پاندا
ساں، پیار ای پیار سی۔ رسالے نال تے خورے
میرے نال دی پیار کرن والیاں کجھ پیہیاں کیک
تے گل دستے وی لے کے آئیاں سن۔ گوڑھی
دوستی والی اک بی بی نے جدوں بھرے مجھے ویچ
ادھی کو جیتی پانکے مبارک دتی تے نالے پھل
پھڑائے تے میں ہسڈیاں تے اوہدے کپڑیاں
تے جسم دیاں مکاراں ٹوں ساہواں ویچ
بھردیاں اردو زبان دا اک مصرع پڑھیا سی پئی،
پھل تے توں آپوں بیگی ایس، تینوں پھل لیان
دی کیہ لوڑ سی۔

مضمون پڑھن والیاں تے ”میری شان“
ویچ نظماں شان والیاں نے مینوں رج کے
سلاہیا سی۔ سارے آکھ رہے سن کہ تیرے ورھے
تائیں پناکے ویلے تے مدد امداد دے اک ادبی
رسالے نوں زندا رکھتا، وڈا کم ای نہیں، سگوں
کارنا اے۔ ادب دے مان تران تے ممان

لکھاری قاسمی ہوراں تے تعریف دی حد مکا
چھڑی۔ اوہناں جدوں مینوں اپنے برابر دا ایڈیٹر
آکھیا تے میں اوہناں نوں ٹوکدیاں تے جتھ
جوڑدیاں آکھیا ”جناب جی، انج نہ کرو“

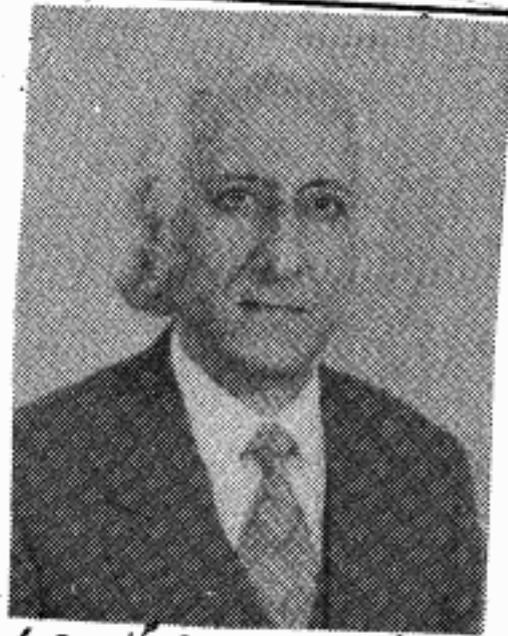
میں کوئی رپورتاژ نہیں لکھ رہیا۔ مینوں پتا
اے میں کمائی چھوہی اے، تے کمائی تے
اوسے شام توں ڈردی اے..... یاں انج آکھ لو،
کمائی دا ٹھہ تے اوسے شام ای بھجھیا سی۔

اوس شام رسالے پاروں چڑیاں میریاں
تعریفاں ہو رہیاں سن، میں اوس گلے نموجھان
جیسا ساں پئی میرے پلے تے کجھ وی نہیں،
تے رب جاندا اے، میرا کوئی کمال وی نہیں۔
انجے دو ترے گھنٹے لکھ گئے، تقریب قلمی،
لوکاں نے مژ مژ مبارکال دیتاں، چاہ پتی تے
شیراز دیاں پوڑھیاں لٹھ دے گئے۔

شام ڈوٹھھی تے ہو روئی سوہنی ہو گئی سی۔
رسالے دے تے میرے کجھ گوڑھے بجن بیلی
رہ گئے سن۔ کسے گھڑی بی نے آکھیا تھیں تے
نریاں مبارکال ای لیندے رہے او، کجھ کھا پی
تے لو۔ میں میرے نوں ایہناں سبھاں لئی گرم
گرم چاہ لیان دا آکھیا۔ کجھ لوکی کرسیاں تے
بیٹھے سن تے کجھ اوہناں دے ساہنے سنج دی
بنی تے وچھے قالین اُتے بیٹھے سن۔ میں وی
اوہناں دے نال بہ گیا۔ ایہنہ، لٹھی یاں گلزار
نے، خورے کئے بڑے چاء نال چاہ دی پیالی
بتائی کہ میرے نے آکے آکھیا۔

”تھلے تھلاؤ فون آیا اے سندھ توں.....“
اک پل لئی، انج میری روح ویچ چھٹا جیسا
ہویا۔ جویں ڈھیر ساریاں پیالیاں یاں کجھ دے
گلاس چھن چھن کر کے ٹٹ گئے ہوں۔

سچی گل اے، میرے وہم گمان وچ وی نہیں سی، پئی اوہدا فون آوے گا، اوس شامیں تے اوہ مینوں اکا ٹکا یاد نہیں سی آئی، زندگی دے میلے وچ لوکی ملدے نہیں تے وچھڑ جاندے نہیں، پیار محبت دی سانجھ پاندے نہیں تے مڑ بھل جاندے نہیں، جذبیان دا جدوں ہڑ آوند اے تے جسم جان انج گھل مل جاندے

نہیں پئی وچ ہوا وی نہیں رہندی، تے جدوں دوری پنیدی اے تے انج اوپرے ہو جاندے نہیں چویں کدی کوئی قرار تے پیار ای نہ رہیا ہووے۔

شیراز دے اُتے ہال دیاں پوڑھیاں اتر دیاں مینوں اندازا نہیں سی کہ میرے پیر تیز چل رہے نہیں کہ میریاں دھڑکنان، تے نال ای نال سوچاں دی قلم دا ذہن دے وی سی آرتے فارورڈ دا بٹن دیا ہویا سی، میل ملاپ دیاں گلاں، ملن وچھڑن دیاں وارداتاں تے اوہدے موسم پھیر لین دے حواس نے مینوں مار ٹکا چھڑیا سی، اُتے ہال توں تھلے کاؤنٹر تے آن لگیاں کنی کو دیر لگی ہوئی اے؟ سکتاں تے منٹاں وچ ورھیاں، چودھاں پندرھاں ورھیاں دیاں بیتیاں باتاں چیتے آ رہیاں سن، اوہنے کنا پیار وتا سی تے کنا کو بے قرار کیتا سی، امیدے حساب کتاب دا وقت تے نہیں سی، پر ایہ سبھی خُشیاں تے غم اِکو واری چوہماں وئی جا رہے سن۔

اوہدے نال رابطا ٹھیکیاں کئے ای ورھے ہو

گئے سن، چار بیچ ورھے تے ہو ای گئے ملن، پچھلی عید تے اوہدا عید کارڈ آیا سی تے میں جواب وچ حیرت تے مسرت نال بھریاں ہویاں اوہوں اِک نظم لکھ گھلی سی تے مڑ خموشی چھا گئی۔

ایہ 1984 دی گل اے، جدوں اوہدے نال تعارف ہويا، رسی خطاں توں بعد اوہ لاہور آئی تے مینوں انج لگا چویں اوہ مینوں ہونج کے لے گئی اے، ایہ 1986 دی گل اے، میں اوہناں دنوں وچ بڑا ٹھنیا بھجیا ساں، یعنی مینوں کرچی کرچی کر گئی سی، بھاویں اوہناں دنوں وچ رانی نال سنگت ہو گئی سی پر رانی جساں دی زبان چاندی سی، اوہ نہ روح وچ وڑی سی نہ کے ٹوں اپنے من دی ڈونگھیاںی وچ اترن دیندی سی، سندھ والی آئی تے مینوں انج لگا چویں صدیاں توں میں اہدی اڈیک وچ ای ساں، میں تے بھرواں اظہار کردتا، اوہ نما نما

اقرار کردی تے کدی کدی پچھانہ ہٹ جاندی سی، اوہ بڑی وڈی افسری تے میں نما تا بے نام تے بے دام جہیا لکھاری، اوہ گلاں گلاں وچ سمجھاندی سی کہ سنجوگ دی پکی گنڈھ بنھ لینے، میں جھکدا ساں کہ میری غربت کھل خوار نہ کر چھڈے۔

میں اوہوں مول آکھدا ساں تے شعری نظماں تے خطاں وچ اوہوں جانم لکھدا ساں، اوہ راج کے سیانی تے ذہین سی، سانجھ سانجھ کے خط لکھتا تے اک ادھی اجھی گل لکھ دینی چھڑی میرا حوصلا ودھا دیندی سی۔

88 وچ اسل رل کے اک بڑا وڈا ادنی کم کیتا، ایس پاروں اسیں ہور وی نیڑے ہو گئے، ملاقاتاں ودھیاں تے اوہدی احتیاط دی برف وی پکھل گئی، تے 1992 وچ جدوں اوہ لاہور آ کے میری مسمان بنی تے اِک یار ٹوں آکھ کے میں جم خاناکلب وچ اوہدے لئی کرا لیا تے اوہ موسم وانگوں پکھل گئی، دو دہاڑے رہ کے جدوں اوہ واپس گئی تے اوہدیاں ہرنیاں ورگیاں اکھاں وچ اداسی تے من وچ مایوسی

جھی سی، نہ میں ویاہ کرن دی گل ٹوری، نہ اوہوں کوئی پک کرائی، غربت تے نالے لُغریب دی آنکھ بندے ٹوں آپوں ٹونے کر چھڑدی اے، اوہنے کے نال سانجھ دے محل کیہ اسارے نہیں، لاہوروں جان لگیاں، میرے جم خاناکا والے یار نوں اوہنے آکھیا ”میں ساری حیاتی ایہوں بھل نہیں سکاں گی۔“

1994 وچ اوہ ولایت چلی گئی تے اوہ تھے ای اوہنے اِک پاکستانی نال ویاہ کر لین دا فیصلا کر لیا، مینوں شادی دا دعوت ناما ملیا تے میں جہڑا پہلا کم کیتا، دساں ورھیاں دے سانجھے ہوئے اوہدے خط اِک اِک کر کے ساڑ چھڈے، اِک اِک خط نال میں آپ وی نوسدا رہیا تے سڑدا بلدا رہیا، پر نہ میں اوہوں بے وفا آکھیا تے نہ کوئی ہاڑیاں تے وراگ دی کوئی نظم لکھی، میں چُپ چُپتے تقدیر دے لکھے ٹوں تے لہتی ہار ٹوں من لیا۔

گل اچے محلی نہیں سی، 1996 نوں جدوں اسلام آباد وچ دنیا بھر دے لکھن والیاں دا اکٹھ ہویا، تے اوہ وی اوہ تھے آئی ہوئی سی، میں کم بہتا تے بزدل آن، جدوں کھینڈ ہار جاواں تے حوصلا وی ہار جانا واں، میں پوری کوشش کیتی کہ اوہدے نال آہو ساہتا نہ ہووے پر اوہ مینوں لہدی پھردی سی تے جاٹو لوکاں کولوں میرا پچھدی رہندی سی، تے فیئر، اک شام اوہنے مینوں گھیر لیا، میں تے چویں کھنڈنبر گیا، اوہو ای ہلکین، اوہ ای لنگ منگ تے لہجے وچ اوہو ای مٹلیاں ورگی کھنک، پر اِک فرق سی، اوہدی کچھڑ اِک سوہنا جہیا ہال سی، اوہنے اوسے شوخی تے شرارت نال اُچی ساری آکھیا ”دشیں کل دے لکدے پھردے او“ تے میں تہاڑے پچھے پچھے آں۔“

مینوں انج لگا، اوہ لہتی فتح مندی تے میری شکست دا پورا پورا احساس دوان آئی اے، مینوں انج لگا چویں میں ہنے ڈھے پواں گا، اوہ چمک رہی سی، تے نکیاں نکیاں ٹوکاں کر رہی سی، سگوں مینوں بے وفا آکھ رہی سی کہ میں اوہدے نال رابطا توڑ دتا اے، میں بھاویں بے

دوش ساں پر دوشی بنیا کھلوتا ساں۔ اے نچے بے
قراری تے بھمن نہ بھمن دی کیفیت وچ میں
اونوں پچھیا ”میں تیرے پتر دا مونہہ چم
لواں؟“

”لو ایہ کوئی پچھن والی گل اے؟“ اوہنے
انج جواب دتا جو میں فرانس دے بنے ہوئے کج
دے گلاس آپس وچ کرا گئے ہوں۔

شیزان دے اُتے ہال توں کاؤنٹر تک آن
والیاں چودھاں پندرہاں پوڑھیاں سن، ایہ پار
کردیاں تے ٹیلی فون تک اپڑیاں میں یاداں
دے چودھاں پندرہاں ورھیاں دا پینڈا مکھا لیا
سی۔

مول دی اواز وچ اونا ای رس تے لوچ
سی۔

”میں مول بول رہی آں۔“ مینوں انج لگا
جو میں میری روح وچ کسے نے شد گھول دتا
ہووے۔ ”تتاؤں رسالے دی تہویں ساگرھا
مبارک ہووے۔ مینوں دعوت ناما دیر نال اپڑیا
اے، نہیں تاں میں آ ای جاندی۔ ہن دی
شیزان دا ٹیلی فون نمبر بڑی مشکل نال ملیا اے۔
دعوت نامے اُتے پنج سوانیاں تے بندیاں دے
نال تے گھراں دے فون نمبر لکھے نیں۔ جھاں
دے گھر فون کیتا تے کسے دے گھر والیاں ٹوں
شیزان دے نمبر دا پتا نہیں۔ دیکھیا، میں فیر تمانوں
پھرتا اے۔“

اوہ ہسی جا رہی سی، تے مینوں سمجھ نہیں
سی آ رہی پئی میں اوہدی مہربانی تے خوش ہوواں
یاں رو پواں۔ میری گلست دے زخم مڑ کے
تازا ہو گئے سن، تے مینوں انج لگا جو میں مول
جان کے لہناں نوں کھرچ رہی اے۔ انسان
کیڈا کیتا ہوندا اے۔ کسے دی بھلیائی وچوں دی
کردہ دی گل کڈھ لیندا اے۔

میں ٹیلی فون سن کے اُتے ہال وچ آیا تے
ایسٹ نے ہس کے آکھیا۔

”فون سن لیا جے.....؟“ اوہدے ایس
اوحورے فقرے وچ پوری پچھان سی۔ اونوں

مول تے میرے تعلق دا علم سی۔ دوہے لوکھا
لئی فون والی گل چوکھی اہم نہیں سی۔ لٹھی نے
آکھیا ”تتاؤں چاہ تے فیر ٹھنڈی ہو گئی اے۔“
ایسٹ نے ہس دیاں ہویاں مڑ ٹوک ماری۔ ”خیر
اے، تھلیوں بڑی گرمی لے کے آئے نیں۔“
میں چپ ساں۔ خورے خوشی نال کہ خورے غم
نال۔

گر غم کرنی سبے لوک گھراں ٹوں نر گئے۔
میں گلزار نوں آکھیا ”یک تے گل دتے کجھ
ٹوں لے لے، کجھ ڈوجیاں ٹوں دے دے۔“
”کیوں؟“ گلزار نے چک کے آکھیا۔ ”تیس
کیوں نہیں لیندے؟“

”مینوں یاداں دے پھل کڈے بہت
نیں۔“
گلزار نے انج میرے دل دیکھیا جو میں
جھلا ہوواں۔

جاوید منظور وی جدوں مینوں گھراہ گئے،
تے کلم کلم گھر وچ مینوں کلیاں دیکھ کے
یاداں نے فیر دھاوا بول دتا۔ جو میں رات پوسے
تے جن بلی جھڈ جاندے نیں، اے نچے نیندر وی
کدھرے نس گئی۔ یاداں دا جدوں ہڑ آوے
تے کوئی پتا نہیں ہوندا کھڑی پھل کدھرے
لے جاوے تے کھڑی یاد دی لہر کھڑے پاسیوں
آکے تن من بھیوں چھڈے۔

میں کوئی بچتالی ورھے پچھے چلا گیا۔
سرگودھے نانگے پنڈ وچ میں نوویں دسویں
جماعتے پڑھا ساں، اک دسواڑے میں راجیاں
دے احاطے دل گیا تے عجب منظر دیکھیا۔ اک
بڑی پیاری سوہنی تے من موہنی پتی بیٹھی سی،
تے اگے اک اوہ موہیا چوہا سی۔ جھٹ بچھوں
چوہے ٹوں ہوش آئی، تے اوہ ٹرن یاں سن لگا
تے پتی نے فیر جھٹا ماریا۔ اک دو پنے مارے،
چوہے ٹوں مدھولیا تے اونوں بڑھال کر کے فیر
ارام نال بہ گئی۔ ایہ کھیڈ دو ترے واری ہوئی،
تے میں راجے ہوراں ٹوں پچھیا۔ ”ایہ پتی
چوہے ٹوں کھا کیوں نہیں لیندی؟“

راجے ہوراں سیانف نال آکھیا ”ایہ ایرانی

پتی اے تے ایہ چوہے نہیں کھاندی۔ پر جڑا
چوہے پتی دا فطری دیر اے، اوہ تاں نہیں چک
سکدا تاں۔“

جاگدیاں جاگدیاں تے سوچدیاں سوچدیاں
مینوں ایہ گل چھتے آئی تے انج لگا جو میں
تے لینیاں لینیاں مینوں کرنٹ دجا ہووے۔

”کیہ ایہ مول وی ایرانی پتی اے؟ نہ مار
ٹھکاندی اے، نہ سن دندی اے۔ ساہنے رکھ
کے مدھولدی رہندی اے۔ ایہ ہر اودھر ہون
لگاں تے دھڑکے ساہنے لے آندی اے۔

یاداں نے اک ہور جھٹکا دتا۔ مول ای
کیوں؟ یعنی، ساجدہ، شائلہ، سیما تے
چندا..... ایہ ساریاں دیاں ساریاں ایرانی بلیاں
ای میں۔ جدوں دل کیتا پیار پچکار کر لیا تے فیر
دھیان کسے ہور پاسے لا لیا۔ تے جدوں میں
ماپوس ہو کے کسے ہور پاسے جان لگتا واں، تے
جھٹ دبوچ کے اپنے ساہنے سٹ لیا۔ آکا
مارٹکانا نہیں، تے کدھرے ہور وی جان نہیں
دیتا..... تے میں دھارا..... مینوں وی مولوی
داگھوں پتی پھرتی آندی نہیں!!

راولپنڈی وچ **سیر انٹرنیشنل**
ریلوے بکسٹال، پلیٹ فارم 3

لاہور وچ **سیر انٹرنیشنل**
ریلوے بکسٹال، پلیٹ فارم 5

اسلام آباد وچ **سیر انٹرنیشنل**
کامران بک سیلرز

میلوڈی مارکیٹ، بالمقابل ہائیڈے این

ہیک، اونوں پک سی ہیر گاؤن والیاں نے بلبل کولوں ای ول سکھیا اے۔
 روز وانگ اج وی بلبل دی اواز سن کے ایس سارے روپ والی فنکاری ٹوں ویکھن لئی اونہنے اتانہ نظر کیتی تاں درخت دی جھکی ٹاہنی اوہدیاں اکھاں آگے آئنی۔ اوہ ہرے پیلے ریشم دے پھونڈیاں نال لدی ہوئی سی۔ شہینہ دے پھل ایسے طرحاں دے ہوندے نیں تے خشبو ایڈی مٹھی، عجب درخت اے۔ کالا موٹا اُچا تہا۔ کھیاں کھیاں پتیاں تے پھل چوس ہرے پیلے دھاکیاں نال بنائے ہوئے ہوندے ہون۔ اج توڑی کوئی ہور خشبو ایڈی تازی تے بیتی ساری اونہنے نہیں سگھی۔ موتیا چنبیلی گلاب بڑیاں ودھیا خشبوواں نیں پر ایڈیاں وافر کدے نیں لہجداں۔ ہاں پر پھلای دے پھل..... ایہ درخت وی صندل دے درخت وانگ ویکھن وچ کوچھا، ٹھکٹا تے ونگ تڑنگا ہوندا اے۔ ککے ککے پتے پتیاں کولوں ودھ کڈے۔ اوہدیاں پرانیاں یاداں والی پٹاری کھل گئی۔ بچپن دے زمانے دا اک منظر اکھاں وچ پھر گیا۔ اوہدے ناکیاں دے گھرتوں تھوڑے فاصلے تے بوہے دے سامنے کئی درخت کھلے ای کھڑے سن۔ ذرا جہی وچھ نال دو پھلہیاں وی ہے سن۔ ویکھن وچ اج لگیں جویں دو کیساں زنانیاں آئسنے سامنے کھڑیاں گلاں کر رہیاں نیں۔ پر جدوں چیت رت آؤندی تاں کھیاں پھلہیاں اُتے دُنا دے سبھ توں خشبودار پھل کھڑے۔ اوہ پھل وی ساوے جے رنگ دے ہوندے سی۔ ہوا چلدی تاں خشبو خشبو گھر دے اندر آ وڑدی۔ اوہدی اک شوخ جہی مای ناساں پھلا کے شگھدی تے کھندی، نی لہناں پھلہیاں کڈا فتور پایا اے۔ خشبو وی اوہ یاد کدے بھلی نیں۔ پر بچپنوں اونہنے پھلای کدے کئی وی نہیں۔ گدا اے پرانے پنجاب دیاں ہور بھت ساریاں نشانیاں وانگ ایہ درخت وی بچایا نہیں گیا یاں شہر اندر لیاندا ای نہیں گیا۔ سڑک دا دو جا گیرا کڈھ کے اوہ اڈول اپنے گھرا گے آن

کھلوتی۔ فیر بڑی فکر مندی نال اونہنے کھیاں وی پاڑ لاگے کسے شے ٹوں بھالیا۔ اوہ اک وادھے پئی دھریک سی۔ ایس درخت نال وی اوہدا بڑا گورھا رشتا رہیا اے۔ جیون دی پہلی دھریک تاں اونہنے اوہے ویزھے ویکھی سی جتھے اوہدا بچپن کھینڈیا سی۔ اوہ دے ڈکانوواں نال کھینڈی کھینڈی اوہ دور پہاڑاں والے دیس ٹوں چلی گئی سی۔ اوہ تھے کچے انگوراں دے کچھے ویکھ کے کئی واری اونوں لہنی دھریک نال لنگدے ہرے ڈکانو یاد آؤندے۔ بھادویں اوس ویلے اوہ بتا سوچ نہیں سی سکدی۔ یاداں وی کتنے فتور والیاں شیواں نیں۔ کوڑے ڈکانو کھنڈے انگوراں ورگے گن گن جانڈے نیں۔ اوہدیاں یاداں دے دیس وی تاں بدلدے رہندے نیں۔ ایس ٹھنڈے درخت نال چٹوٹوں ڈیک وی کھنڈے نیں دھریک وی، اوہدی اگلی ملاقات پورے پنجھی سال بچپنوں جا کے ہوئی سی۔ اوہ ایسے تھاں کھڑی سی جتھے اوہ پاڑی جمدے سر تے تھ پھیر کے اونہنے دعا دتی سی، رب تینوں وڈا کرے۔
 کدی جوان کڈے گھن والی سی اوہ کھڑکی دے عین سامنے کھلری ہوئی۔ سورج دی مجال نہیں جو اندر جھاتی وی مار سکے۔ جیٹھ پاڑ دیاں تپدیاں ڈپھراں ٹوں جدوں نال دے گھراں وچ اے سی چلدے تاں اونوں گدا اوہ لہنی دھریک دی بندے کے سورج دی آگ دا مقابلہ کر رہی اے تے بڑا سوہنا۔ فیر جدوں پوہ ماگھ دی ٹھار آؤندی تاں وی اونوں پردے تانن دی لوڑ پیندی نہ ہیر لاؤن دی۔ اونوں پتے جو گرمی وچ ٹھنڈ دیندے سیال ٹوں گھ دین گ پیندے۔ پر چڑھدے چیتردی تاں گل ای کیہ۔ نیلے چنے ککے ککے پھلاں دے کچھے خشبو نال بھرے ہوئے۔ درخت لدیا جاندا۔ اوہدیاں سویراں شاماں خشبو نال منگ جاندیاں۔ کیا سکون ملدا، کئی خوشی، جی گل تاں ایہ اے پئی اونوں حکم چھین دین والی کوئی ہور شے کدے ملی نہیں سی۔ ایسے کر کے اوہ بڑی شکر گزار پئی

ایس درخت ٹوں روز دعا دیندی۔ اوس ویلے اونوں اوہ لطم یاد آئی جو اوہدی کاہلی وچ حالے وی لکھی پئی اے۔
 دھریکے نی دھریکے تیری عمرو دے نی میرے دل دے روتھے تیری عمرو دے ککے ساوے تیرے پتر، ککے گوئے نی ٹھنڈ پاؤندے میریاں اکھیاں ٹوں تیری چھماں نی دھریکے ٹھنڈی وی سٹکھی وی کسے ماں دی جویں بانہہ ہووے نی ا پھل تیرے نلے چنے انہر تاریاں ورگے خشبوواں دے کچھے، سمندراں دے موتی جے اجن چیتی اونوں اپنے جیون دا بھت بھیرا ویلا یاد آ گیا۔ اوہ دن تاں پتا لگا سی بندے لئی اک درخت وی ایڈا وڈا دلاسا بن سکدا اے۔ اوہ دن جدوں لہنیاں پتیاں سوچاں دا نل بھرن واسطے فوجی عدالت وچ طلب کیتا گیا۔ اونہنے جان لگی تے ایسے درخت تھلے کھلو کے لما جیسا ساہ لیا سی۔ دل کردا سی کوئی ہووے رب راکھا آکھن والا، مڑ پرتن دی دعا دین والا۔ فیر جدوں اوس خوفناک ٹرائل دا ساہنا کر کے پرتی تاں ہور وی کئی کئی ہو گئی سی۔ بھے اداس تے کڑتن اوہدے تن من وچ بھری پئی سی۔ گھردا کالا کھول کے وی اوہ کئی پل باہر کھڑی رہی۔ اوہدا دل کردا سی کوئی ہووے اوہدا جی آیاں آکھن والا۔ کوئی تھہ اونوں پانی دا گلاس دین والا۔ فیر جدوں اوہ اپنے کمرے وچ آئی تاں اونوں سبھ کچھ مراد مراد جیسا لگا۔ ساریاں شیواں گرد گھنے نال اثیاں، چپ چان، انھیرا وی چوس متا پیا ہووے۔ جتی ہالن دی تھاں اونہنے کھڑکی کھولی تاں اک دم روشنی دے نال ای اک ہرے رنگ دی ٹکھری ہوئی مسکان بھیل گئی۔ اج لگا دھریک اونوں ویکھدیاں سار ای کھڑ کھڑ ہس پئی ہووے۔ برسات دے پانیاں نال ڈھپے ہوئے پتیاں نال لدیاں ٹاہنیاں آگے ودھ کے تاکی وی گرل وچوں اندر جھاتی مار رہیاں سن۔ اوہدا جی کیتا اوہدیاں اکھاں ٹوں ٹھنڈ چنے گئی سی۔ تاہیوں اونہنے دعا دتی، تیری عمرو دے پر

چنگا ہوندا اوس ویلے اوہ دشمن ٹوں بدھا
دیندی..... آہو اوہدی دھریک دا وی دشمن
کی

سوہاں دی ڈور لی ہو کے سیر دی سڑک
ٹوں چھوٹا کر رہی سی۔ انج سڑک تاں پہلے ہے
وی چھوٹی جی۔ مشکل تاں چار سو قدم لی ہونی
اے۔ اک پاسے کندھ ڈوہے پاسے گیٹ۔ فیر
دی نکلے وڈے درختاں تاں بھی ہوئی ایہ سڑک
فلیاں دی اوس بستی اندر ساہ لین جوگی تاں
ہے سی۔ بھاویں دوویں پاسے مکاناتاں وچ شرڈ
شرڈ چلدے اے سی لہئی گیس باہر سٹ کے
آلودگی پیدا کری جاندے نہیں۔ پر ایہ مہمان
درخت لہئی پوری کھل دی تاں آکسیجن ونڈی
جاندے نہیں تے ایہ فنکار پکیر وی اپنے ودھیا
گیت گائی جاندے نہیں۔ بس ایہ دو گھنٹے ایچھے
جنت دا سماں رہندا اے۔ فیر ایس تھیں پچھے
جدوں شیطان جاگ پیندا اے تاں کیہ نہیں
ہوندا۔ اوہ سارے کھنگدے چنگدے، جڑک
جڑک بھتیاں و جاؤندے ٹر دے نہیں۔ اوہناں
دیاں کوجھیاں تے سخت اوازاں دے ہتھوڑے
ایس کومل خاموشی ٹوں بھن کے چور چور کر
چھڑدے نہیں۔ تھوڑی دیر پچھوں باورچی خانیاں
دے ایگزاسٹ چل پین گے۔ تاں آئڈے تلن
پراٹھے پکن دی گرم بدلو ہوا دی تازگی جنکا
چھڑے گی۔ فیر اوہناں دیاں گڈیاں شارٹ ہونا
شروع ہو جان گئیاں تے اندروں برآمد ہون
گے صاحب لوکاں دے بوتھے تے بریف کیس۔
ایہ سبہ سچھ برداشت نہ کر کے اوہ اک دم اندر
نس جائے گی۔ اندر کمرے وچ گرمی تے گھٹن
ہو دے گی۔ بجلی دی روشنی اکھاں ٹوں رڈک
پاؤے گی۔ ایس ویلے اوہ اک پل وی کمرے
وچ نہیں نکدی۔ پچھے اپنے ویزے دے
درخت تھلے جا بیٹھدی اے، اوتھے وی گزارا
تھوڑی دیر دا ہوندا۔ فیر اوہ چڑیل جی مسز
جعفری ٹیرس تے آ کے اُچا اُچا بولے گی۔
نوکرانی ٹوں مردانیاں زنانیاں گالھاں کڈھے گی۔
کڈی نفرت پیدا کیتی ہوئی اے ایس عورت

نے، نری لہئی گندی زبان واسطے نہیں۔ درخت
دشمنی واسطے وی۔ درختاں دے دشمن اوہ
سارے وی نہیں چنناں وڈھ کے ہالن بناؤتا
ہوندا اے یاں لکڑی وچھتی ہوندی اے۔ پر ایہ
زنانی تاں درخت دے وجود توں نفرت کردی
اے۔ شاید اک وجہا نفسیاتی وی ہووے۔
اوہنوں ایہ ہر اوہر جھاتیاں مارن دی عادت
اے۔ کوئی کم کرن ٹوں وی ہے نہیں۔ کھان
پنن لئی بھجیرا اے۔ خاوند اک روگی جیسا بندہ
کدھرے نکا موٹا مجسٹریٹ اے۔ کم تے جاندا
اے۔ پر مڑ کے وی گھر نہ ہون دے برابر ای
ہوندا اے۔ کوئی نشا کردا اے تے سارا دن بند
کمرے وچ پیا رہندا۔ زنانی ان پڑھ ڈھکری
اُتوں فرسٹریشن دی ماری۔ اجیہاں زنانیاں ہوا
ٹوں تلواراں مارن لگ پیندیاں۔ ایہ وچارے
درختاں ٹوں گناڈے ماروی اے۔ درخت جو
ہیر دیاں گوانڈھتلاں وانگ مرزے یار دا نظارا
روک لیندے نہیں..... پر نہیں ایہ تاں کیدو
ورگی اے۔ ایسے نے دھریک وڈھائی سی اوہدی۔
پچھانہ مڑ کے اوہنے اک واری فیر اوس سنی
تھاں ول ویکھیا، جتھے اوہ پھیلدی ہوئی سی۔ پتیاں
نال لڈیاں ٹانہیاں کسی ٹھنڈی چھاں دیندیاں۔ پر
مسز جعفری ٹوں ٹھنڈی لوڑ نہیں سی۔ اوہنوں
تاں اکھاں سین لئی سچھ ہور چاہیدا سی۔
آؤندے جاندے آدمی، پھیری والا قلفی والا
تے اوہ موٹر سائیکل والا جو پار پار آؤندا جاندا۔
ہارن وچا کے اُپر ویکھدا۔ اوسے دی خاطر رستا
صاف کیتا گیا۔ انج لکے ہوتے حملے تاں ہوندے
ای رہندے سی۔ جد وی اوہ باہر جاندی ایک دو
ٹانہن ٹٹے ہوئے ہوندے۔ اوہدے ول ٹوں برا
گدا۔ پر دماغ کنڈا فکر نہ کر درخت ذات اے۔
دو ٹانہن بھنے نہیں، چار ہور تلکن گے۔ چھیتی تاں
اوہ ہانٹی بھر کے پانی پا دیندی۔ پر دشمن تاں
گھات وچ سی۔ اوہنوں کدے لگا ای نہ کوئی
درخت تاں وی ایڈا کیتا رکھ سکدا اے۔
ایہو موسم سی جدوں اوہ دکھ دین والی شام
آئی ٹھنڈا ساہ لے کے اوہنے اسان ول ویکھیا۔

لہتا پھکا جیسا موٹہ لے کے جن وی اوہدے نال
نال ٹر رہیا سی۔ پر انج اوہدا دل نہ کیتا پچھے جن
کٹھاں گزارا اے رات دے، یاں کدی
محبت وچ دوویں جہان چھڈے نہیں بیما
انج تاں اوہ قبر بھریاں اکھاں نال اوس کھڑکی
ول ویکھ رہی سی جتھوں اوہ ڈالین ہر ویلے
جھاتیاں ماروی رہندی اے، ہاں اوہ شام جدوں
اوہ تھکی ہاری دفتروں گھر آئی، تاں گھروں باہر
کوئی دردناک نظارا سی۔ اوہ پیارا درخت ٹڈھ
ٹوں وڈھیا پیا سی۔ لگا لہئی چھاویں آپے لیٹ گیا
ہووے۔ جگا وڈھیا تاں سو من ریت بھج گئی، پر
نہیں اوہ تاں چوہیں کے جوان جہان زنانی دی
لاش پئی ہووے۔ اوہدیاں ہریاں کچور ڈالیاں
میٹی وچ رلیاں پٹیاں سی اوہدے پچھلاں دے
کچھے اوہدیاں چڑیاں دے آٹھے، بھری بہار وچ
اک دنیا اجڑ گئی سی۔ درخت آپے اک دُنیا
ہوندا اے۔ اوہدی لہئی کھڑکی کسی بے پردا ہو گئی
سی۔ کسے اُچڑی عورت وانگ ننگے برہمتم کردی
گئی۔ سارا منظر ای گواچ گیا سی۔ اوہ منظر جو اندر
کئی شیواں دی سینک تاں آپے بن کے کمرے
دا سنگار ہو گیا سی۔ کھڑکی دیاں جالیاں وچوں لگھ
کے نگاہ ہرے پتیاں دی چمک ٹوں پار کر کے
ساہنے مکان دی سرخ کندھ تے پیندی جتھے
سارا دن سورج دا سونا چمکدا رہندا۔ تاں لگدا
چوہیں کوئی پیٹنگ ہووے جس ٹوں کے ماہر
فنکار نے رتے رنگ دے کیوس اُتے سونے
تے سبزے دے رنگاں نال پینٹ کیتا ہووے۔
ایسے منظر لئی اوہ کھڑکی ول موٹہ کر کے بیٹھدی۔
ایسے کر کے اوہنے کدے پردے نہیں سی
لائے۔ دن وچ چار واری سویر شام، ڈھرتے
نماشان ٹوں اوہ منظر رنگ بدل جاندا۔ اوہو منظر
انج قتل ہو گیا سی۔ پاگلاں وانگ اوہ قاتل ٹوں
بھدی پھری سی۔ مسز جعفری دے ماسٹر ماہر نے
گناڈا کے ہور تھ وچ پھڑپھا سی۔ بڑی چھیتی
اوہنے مجرم پھڑ لئے۔ اوہو بھیڑے لالچی غریب،
اک سو روپے دے بدلے کوارٹر دے دو
بندیاں نے ایہ کم کیتا۔ ایک نے پیسے لئے،

گھٹ لاکے سوندی اے۔ اگلے دن ڈپر تائیں
ڈھت پئی رہندی اے۔ اوہنوں اٹھان لئی وی
سو جتن کرنے پندے نیں۔ چاہ دی پیالی نال
خمار نہیں ٹنڈا تاں سگریٹ دھما کے دیندی
اے۔ نہیں تاں ہور شراب، لوہے ٹوں لوہا کڈا
اے نال۔

اک زمانا سی، بستا پرانا وی نہیں، جدوں
شریقاں پنڈوں آئی سی۔ بیگم دے طور طریقیاں
کولوں بڑا چلدی۔ سویرے ترکے تے ادھی
رات توڑی دی ڈیوٹی اوہنوں پسند نہیں سی۔
اوہوں تاں ایسے کواٹر یونین وی ہوندی سی۔ کم

تے مزدوری دا حساب کتاب ہو سکدا سی۔ ستاں
وچوں تن کم کواٹر تے باقی مییاں تے۔ ہن
ستارہاں کم وی ہون تاں وی سارے ای کواٹر
تے۔ اوس زمانے ایہ نکیاں موٹیاں بیگیاں
شراب وی کتھے پیندیاں سی۔ پچھلے دساں
بارہاں سالاں وچ بڑا گند پئے چکيا اے۔ آپ
شریقاں بی بی نے گھٹ نہیں پینی۔ دساں بارہاں
سالاں وچ اٹھ نیانے جم کے کواٹر بھر لیا۔ اجے
دی اوہا اندر خالی نہیں۔ ایسے چہ وچ ایسے
فلٹ وی بڑے ودھ گئے ہوئے نیں۔ پارک
تاں سارے ای مٹکا چھڈے۔ کتے درخت
وڈھے گئے۔ کتے ای گتے تے نویں صاحب
انہیاں نمیلیاں تے سوزوکیاں لے کے رہن
واسطے آ گئے۔ شریقاں ورگیاں دی ڈیمانڈ ودھ
گئی۔ ایسے ڈیمانڈ ٹوں پورا کرن لئی تاں اوہ نت
کڑیاں جمدی اے۔ اگوں اٹھاں سالاں دی ہالڑی
وی کم تے لگ گئی۔ پر کوئی پچھتے وی منڈے
کاہدے لئی برابر دے جمدی اے۔ منڈیاں دی
ایس جک وچ کوئی ڈیمانڈ نہیں رہی۔ اسلحا ہن
آٹویک بندا اے۔ فوجاں دی بھرتی گھٹ گئی
اے۔ ہن ایس فالتو جنس دا کیہ بنے گا؟ عجب
سوال تے اوہ آپ حیران رہ گئی۔ عجب ہوندی
سی اوہ وی۔ پھیاں پنہیاں گلاں سوچدی۔
کدے تاں اپنے آپ نال وی کھبٹر پیندی۔
ہن وی اوہنوں ساکیں اختر دی گل یاد آئی تیرا
کیہ جاندا اے؟ توں کیوں ہر گل تے سوچن

لگ پیندی ایس؟ اصل وچ اوہ اپنے آپ نوں
فکراں توں آزاد کراؤن دی کوشش وچ ای
پھڑی جاندی سی۔

”مجھے فکر جہاں کیوں ہو؟“ چنگا پر نہیں ایہ
رقویا ٹھیک نہیں۔ فلسفی صوفی رب نال آڈھا
لاؤندے نیں۔ جہاں تیرا ہے یا میرا؟ پر حالے
دنیا ٹوں سمجھن دا الف بے دی نہیں پڑھے۔
اوہناں بھاویں دنیا مٹی پائی تے ہوا نال بنی
اے۔ پر ایہدے آلے دوالے بھڑکدی اگ
دے جو گولے نیں۔ لکھاں ہزاراں اوہنے اوس
ویلے اسمانوں ابھروے آتشی گلابی سورج ول

ویلکھا۔ رب دی دنیا یاں دنیا دا رب دوویں
بندے دی عقل وچ نہیں آئے۔ ایہ گل اوہنے
اوس پشوارن کولوں سنی سی، جو اوتر گھترے
رزق دی خاطر کونٹا چاوسی۔ گل کردے نیں پتھر
وچ کیڑے ٹوں وی رب رزق دیندا اے۔ پر
پشوار وچ جے بندے ٹوں لہتا رزق لوڑن لئی
بلوچستان جانا پیندا۔ فیر اپنے رزق ٹوں بھدا اگ
بلوچستانی ہزار میل دا سفر اوسے لہ تے کردا
اے۔ رب دُنیا دا راکھا رب دُنیا دا رازق۔ بڑی
خطرناک سوچ اے۔ ایسے کر کے بندا بے فکری
نال ایٹم بم بنائی جاندا اے۔ بچے جی جاندا
اے۔ کڈی چھیتی دھرتی اُتے پسر گیا اے۔ کڈے
بھیرے طریقے نال اوہدی نگاہ ساہنے فلیٹاں
تے پئی۔ اتے تھلے چنے ہوئے بتیاں دے ڈییاں
ورگے کرے ای کرے۔ ایہناں کمریاں اندر
ہبڑے ہوئے زنانیاں مرد نسل ودھاؤن دا کم
کری جاندے نیں۔ روٹی تاں رب نے دینی
اے۔ راکھی وی رب نے کرنی۔ تلخی نال اوہنے
سر بلونیا تے پارک بارے سوچیا جو ایہناں
فلیٹاں تھلے دب دتا گیا ہور کیہ سمجھ نہیں۔
درخت، پھل، پرندے، گیت، آکسیجن، چائنی
تے ڈھپ دے اُترن واسطے کھلی تھان۔ اک
منظر تاں اوہنوں کدے بھلنا وی نہیں۔ فروری
دی دھپ تے پھل، کاسنی گلابی چنے پیلے
ہینزی دے پھل کیاریاں اندر، پریاں قطار
اندر قطار، نہیں ہینزی دے پھل ویکھ کے

اوہنوں ایہو لگدا جو یں نکیاں نکیاں کڑیاں
پھلیاں پھلیاں فراکاں پا کے سکول گراؤنڈ وچ
دعا لئی کھڑیاں، ٹنڈے اوہناں دیاں قطاراں وچوں
گیت اُبھرے گا۔ روز وانگ اوہو مارنگ پر تیر
دا گیت

We pray
We pray for the good Earth
We pray for the morning & eve
for the moon and the sun.....
We pray for the little sparrow
And for the night angal too.....

لب پہ آتی ہے دعا بن کے تمنا میری
اوبدے اندر حالے تائیں اوہ ہالڑی جیوندی
سی جو سکول اسمبلی دی دوچی قطار دے پنجویں
نمبر تے کھلو کے تے دعا پڑھدی۔ قد دے
حساب نال مس زرینہ گلرخ قطاراں جیوندی۔
فیر دعا پچھتوں ساریاں ٹوں روک کے اک اک
دے کپڑے، وال، نموں وی چیک کر لیندی کہ
صاف ستھرے ہن۔ فراک تھلے بنیان پائی کہ
نہیں۔ ایٹا وی ویکھ لیندی..... خیال دی دنیا
وچوں اوہ یاداں دی جوہ ول مڑ گئی سی۔ خاشاں
دا کھیت وی دور نہیں سی۔ اوہنوں خشبو وی آ
گئی۔ اک نکا جیہا اکھوا، بے موسم پھنیا۔ بچے
کدے انج ہووے یاں ہو سکے۔ اوہ آپ واری
فیر جی سفید فراک پا کے سکول جاوے تاں
اوہنوں اوہو لہتا پرانا سکول چاہیدا اے۔ لندن
سٹریٹ وچ۔ سرخ رنگ دیاں پوریاں بارہاں
پوڑھیاں چڑھ کے ڈیزھی آؤندی۔ فیر اگے
وڈی راؤنڈ دوویں پاسے کلاس روم۔ رائٹ
ونگ پرائمری دا، لیفٹ ونگ ہائی دا۔ دو ساہنے
سرخ چھتاں والے دراندے تے چڑھیاں عشق
پچھے دیاں ویلاں دے پچھتے لکے ہوئے اوہ
کرے سن جتھے وڈی مس بیٹھی گھینیاں
وجاؤندی رہندی۔ وڈی مس دا چہڑا سی وی ہر
ویلے گھینیاں وجاؤندا رہندا۔ ادھی چھٹی، فیر
چھٹی دی گھنٹی ٹن ٹن ٹن..... بریک! اوبدے
ساہنے گیت آ گیا سی۔ لہنی سڑک دا گیت۔ خدا
نے انسان دا ذہن وی کیا کارخانہ اے۔ لاہور
(باقی صفحہ 32 آتے)

انڈر پاس

الیاس گھمن

اوہ ایم ڈی دے دفتر وچ وڑیا تاں کجھ
گوڑھیاں نظراں اوہدے اُتے سن. جھکے دے
کئی ملازم تاں اوہنوں وکھ کے اپنے کناں ٹوں
ہتھ لارہے سن. حامد جیہا قابل، سختی تے ایمان
دار افسر استعفا دین والا اے، ایہ انواہ ہر پاسے
کھنڈی ہوئی سی. بے حالات اتھوں تیک وگڑ
گئے نیں تاں فیر ایس جھکے ٹوں پوری تباہی توں
کوئی نہیں بچا سکدا. عالماں دے ایہی وچار سن.
اوہ سرکاری محکما اوس وڈے شہرنوں سنوارن
شنگارن تے اوہدے ودھارے دے سارے کم
کردا سی پر اوہدے وچ اصل ودھارا نکلے
کارندیاں توں لے کے وڈے افسراں دے
بینک بیلنس وچ ای ہو رہیا سی. وڈھی والے
کالے کھوبھیاں وچ گوڈے گوڈے کھجے اچھے
سرکاری جھکے وچ رہ کے لہنی پوری ملازمت
نوں چنی چدر بنائی رکھتا حامد وا ای کم سی. ودھیا
سہماں دے نال رب نے اوہنوں سوہنی صورت
نال وی نوازا سی. ایسناں سارے وصفال کر کے
ای اوہدی شخصیت ڈھیر رعب والی بن گئی سی.
حامد دے جانو آکھدے سن، اچھے اک دو مثالی
جی ای ہے نیں چنناں صدقا ایہ محکما کیہ پورا
دیس چل رہیا اے.

ایسناں سارے گناں دے ہوندے ہوئے
وی نوکری چھڈن تیک گل بیج جاوے تے ڈھم
تاں چینی ای سی. سنن وچ آ رہیا سی کہ نہر دے
پل نال بن رہیا انڈر پاس حامد دے پورے
کیرزدے سرے چڑھ چلا اے. اُتوں لنگھدیاں

سڑکاں تھلیوں لہنی گمرانی بیٹھ سرنگ ورگے راہ
کڈھوان تے اوتھے وی چنگیاں پیڑھیاں
سڑکاں جوان وچ حامد نے کوئی ہیرا پھیری نہیں
سی ہون وتی پر پھڈا تے انڈر پاس توں نیڑے
دی اوس تھاں دا پنے گیا سی جدے اُتے
اوہدے جھکے ولوں عارضی کپ لویا گیا سی. کئی
کناں اُتے کھلری اوہ تھاں نہر دے کنڈھے
کول ای سی تے ایمدے اُتے ٹریکٹر، بلڈوزر،
بجری روڑی تے ٹک ٹوں ورتوں وچ لیاون
والیاں بھاریاں مشیناں کھلھارن لئی تے اوہناں
دے چلاویاں دے بہن کھلون لئی عارضی کپ
لگیا ہویا سی. سینیں ای کپ لاون لئی ایہ
ڈھکویں تھاں لہتی سی نہیں تاں شہری جوہ وچ
جدوں کوئی اجیا وڈا پراجیکٹ شروع ہوندا،
بھاریاں مشیناں کھلھارن لئی اوہدے لاگے
کھلی تھاں دی بھال ای وڈی اوکڑ بن جاندی

سی.
”ایہ ساری تھاں میری ہے.....“ اک
بندے نے کپ لاون والیاں اگے تارا تے
کروتا سی پر کوئی اڑیکا نہیں سی پایا.
اوہدی ایہ گل سنا کے جھکے دے ملازماں نے
حامد نوں اپنے وچاراں دی انج دس پائی سی.
”اوس تھاں دی اک ہانی اوہنے لہنی کچی کچی
ضرور چھتی ہوئی اے پر اوہ شوہدا جیہا بندہ ایہنے
لے چوڑے رقبے دا مالک نہیں ہو سکدا.“
ایہ سوہ ہوندیاں سار ای حامد اُچھے طور جا
کے اوس بندے ٹوں ملیا. میلی جی ستن قبض
پائی دسیا اوہ مدھرے قد والا بندہ ایہنا گھابریا ہویا
سی کہ بھر سردیاں وچ وی اوہدا متھا مڑھکے نال
بھیجا ہویا سی. ہور کوئی سرکاری افسر ہوندا تاں
اوس ویسی ہی تھاں اُتے دو چار مہینیاں لئی
کپ لاون دی اخلاقی طور تے وی اجازت نہ

مگدا پر حامد نے سانبھی بھلیائی دے اوس سرکاری پراجیکٹ دا ویروا دس کے اوتھے کپ لاون لئی اوس بندے کولوں باقاعدہ اجازت وی منگی تے اوہدے شش شش من جاون مگروں اوہدا شکریا دی ادا کیتا۔ ایہ وکھری گل اے کہ حامد توں وی ایہی جاپیا سی کہ اوس تھاں وی مالکی بارے اوہ بندہ ایویں پھڑاں ای مار رہیا اے۔

کپ لگن مگروں اوس خالی پئی تھاں اُتے ون ون دیاں نکیاں وڈیاں مشیناں تے واہتاں دا میلا جیسا لگ گیا سی۔ اوتھے ڈھیر سارے مزدور کارگری تے اوور سیز کم کر رہے سن تے اوہناں دے کماں اُتے نظر رکھن والے انجینئراں تے ہور افسراں لئی تنبو دی اوس کچی کٹی کول لگ گئے سن۔ ایس سارے پراجیکٹ دا انچارج ہون کر کے حامد توں وی ہر روز کئی کئی گھنٹے اوس کپ تے ای رہنا پیندا سی۔ اوہ اپنے تیشلے عملے نوں اوس بندے نال گیاں مار دے تاں ویکھدا ای رہندا سی پر اوہدے اپنے نال اوہدا ٹاکرا گھٹ ای ہوندا سی۔ حامد نوں پتا لگا سی کہ اوہدے جگھے دے کجھ کارندے اوس مسکین دا موجود وی بناون لگ پئے سن۔ اوہنوں بھیڑاں کردے، شرارتیاں نوں شاکدے ہوئے ای حامد نے اک دن آکھیا سی ”نیا اوہ بندہ ایہتھے دا مالک نہیں، پر ایہ تاں سوچو ایس تھاں اُتے کپ لاون وچ اوہ تہاڈے توں کافی سینئراے، اوہدی ایس نیاریٹی دی ای حیا کرو۔“

حامد دا دابا سن کے اوہ کارندے تے شرارتاں کرن توں باز آ گئے سن پر اوہناں ولوں اوس بندے دا پایا تاں ای سارے کپ وچ پر چلت رہیا۔ ایہ ناں اوہدے کم کار دے حوالے نال پایا گیا سی۔ اوہ بندہ اوس علاقے وچ بن ڈھے رہیاں کوفھیاں دے مالکاں کولوں پیسے لے کے اوہناں دی فالتو مٹی لمبا چکن دا کم کردا سی تے ایسے کر کے اوہدا تاں ”ماما مٹی لمبا“ پایا گیا سی۔ اک ٹریکٹر ٹرائی دا اوہنے جوڑ

جوڑیا ہویا سی۔ اوہ کدھروں مٹی لمبا چکن جا رہیا ہوندا تاں اوہدی ٹرائی وچ اک دو مزدور وی بیٹھے ہوئے دسدے، ڈرائیور والی گدی اُتے ہمیش اوہ آپ ای ہوندا۔ کپ وچ کم کردا ہر ٹکا وڈا ہن اوہنوں ماما مٹی لمبا ای آکھدا، چھٹ حامد دے جہزا اوہدے اصلی ناں میاں دین محمد نال ای اوہنوں بڑے آور نال سدا سی۔

”صاحب جی! ماما مٹی لمبا لہنی کٹی کھما بیٹھا ہے۔۔۔۔۔ لنگھی رات توں بندو قڑیاں والے کجھ بد معاش اوتھے قبضا کری بیٹھے نیں۔“ اوس دن کپ وچ آئے حامد نوں اوہدے سیوا دار نے ایہ خبر سنا کے حیران ای کر چھڈیا سی۔ تنبو توں باہر نکل کے جد حامد نے اوہر ویکھیا تے اوہنوں کچی کٹی والی تھاں تے آگڑویں تبدیلی ہوئی نظر آئی۔ اگے تاں کٹی دے موہرے کئی مرلے لہا چوڑا ویڑھا پتا کے واڑھ دے دسدہ ہوندا سی پر ہن اوہدے سنے کٹی دے چار چھیرے نین دیاں پرانیاں زنگال لگیاں چادراں کھلار کے راتو رات بتائی اک وگن دس رہی سی تے اوہدے بوہے والی تھاں اگے اک وڈا بورڈ لگیا ہویا سی جہدے اُتے موٹے موٹے لفظاں نال لکھیا ہویا سی ”جان موٹرز“ حامد دی نظر اوتھوں تھلک کے نہر دے نال دے کنڈھے ول ٹر گئی۔ اوتھے اک اُجڑے ہوئے مکان دی کئی موٹی بھاجڑ کھلری پئی ہوئی سی۔ کول ای دو منج دیاں منجیاں وی ڈھیاں ہوئیاں سن۔ اک منجی اُتے چنگی وڈیری عمر دے مائی بابا نکلے ہوئے سن جد کہ ڈوجی منجی اُتے اک جوان زنانی اک کئی کاکئی توں کلاوے وچ لے کے کچھو کچھو ہوئی لی پئی سی۔ حامد نے ڈوروں ای تاڑ لیا کہ اوہ بی بی ہنگورے لے لے کے رو رہی سی۔

حامد دیاں نظراں دا پتھا کردا ہویا سیوا دار، اوہدے پیچھن توں پہلاں ای بول پیا۔ ”صاحب

جی! ایہ مٹی بلے والے مامے دا پورا مہراے۔۔۔۔۔ بڈھڑا بڈھڑی دوویں اصلوں اٹھے ہے۔“ دو جی منجی ول دھیان جاندے ای سیوا دار دی اواز وچلے ترس دے جذبے کوئی ہور رنگ وٹا گئے سن تے اوہ آکھ رہیا سی ”آپ تاں اوہ کجھ پنجاہواں توں وی شپ چکا اے پر اوہدی دوہٹی ویکھو، ویساں ورھیاں دی دی مسال ای ہوئی اے۔ مینوں تے ڈر اے مامے مٹی بلے والے دی کٹی وانگول ایہ وی نہ۔۔۔۔۔“

حامد نے کھنگھ کے اوہنوں ریبجھ موجب لہنی گل پوری کرن توں ہٹکیا۔ بیٹیں دین محمد بابت تے حامد توں پتا لگ گیا کہ اوہ لہنی تھاں توں قبضا چھڈوان لئی ایس ویلے تھانے تھپانے دے چکر وچ کھل ہوندا پھردا اے۔ پر ایہ ”جان موٹرز“ والے کون نیں؟ ایہدے بارے کسے کول کوئی کچی گل نہیں سی۔ اک نیوا ای سی پئی ایہ اندر لے شرتوں آئی کوئی قبضا کر ڈھاننا اے۔

اٹھے مائی بابے، اوہناں دی جوان نوٹہ تے اوہدے کچھڑ والی کڑی توں ٹھندی نہر دے کنڈھے ٹھروں ٹھروں کردے ویکھ کے حامد توں حدوں ودھ ترس آیا سی۔ اوہ خورے ”جان موٹرز“ قبضا ڈھاننا نال گل کرن لئی ٹرائی پیندا ہے اوہنوں اپنے توں اُتلے افسر امین الدین دا خیال نہ آجاندا۔ امین الدین نے اج اوہدے کم دی انپکشن کرن آدنا سی تے ہن اوہدے کول اک سیکنڈ دی وی ویلہ نہیں سی۔ میاں دین محمد دے مہر لئی اپنے من وچ پیدا ہوئے ہمدردی دے جذبیاں توں رولے لاون لئی حامد نے سوچیا سی کہ ایہناں مندے حالاں تیک بچن وچ اک حد تیک قصور بیٹیں دین محمد دا لہتا ای اے۔ اوہنے کاہنوں اجی تھاں گھر پٹایا، جہڑی اوہدی لہنی نہیں سی۔ کدھرے کچی کٹی چھت لین تے وار وار اپنے موہوں ای اوس تھاں اُتے لہنی مالکی دا دعوا کرن نال تے بنا اوہدا مالک نہیں بن جاندا۔ ہے انج دا دھاڑا ماریا ہووے تاں مڑ لہنی توں گھڑی دھاڑ دی وی

اڈیک رکھنی چاہیدی اے۔

ایس توں اگلے دن کپ بچے حامد توں جو
دیکھنا، سننا پیا، اوہ تاں کھوپڑی گھما دین والا سی۔
بیشیں دین محمد دی کٹی دا اگلا پورا دیرھا بلکل تنکا
نظر آ رہیا سی تے جزی دنگن کل اوہدے
چغیرے سدھی سی، اج اوہدا کدھرے کوئی نال
نشان نہیں سی رہیا۔ محکمے دے اک ملازم نے
حامد نوں دیا کہ راتیں بارھاں وچے دگڑ دگڑ
کروی پلس ایسے اچھے اچھے آ پئی کہ جان موٹرز
والیاں توں کدھرے بھجن دی وی راہ نہ لہتی۔
پلس نے قبضا ڈھائی دے سارے جتے، بھاری
اسلحے سنے گرفتار کر لئے۔ ناچار قبضے دا جرم تاں
کدھرے رہیا، برآمد ہوئے خطرناک ہتھیار ای
اوہناں توں مدتاں تیک سرکاری پروہنے بناون
لئی بھیرے ہون گے۔

پورے کپ وچ ایس کارنامے دا سرا
ماتے ملے والے دے سرائی بنھیا جا رہیا سی، ہر
ویلے گھارے گھارے رہن والے بیشیں دین
محمد دے لے ہتھاں بارے جانکاری لے کے
حامد تاں حیران ای رہ گیا سی۔ اتوں والی سدھے
جئے تے ساڈا سدھے اوس بندے نے شہر
دے بد معاشاں توں جویں موٹہ دتا سی، ایہ کم
تاں حامد دے اندازیاں توں وی باہرا سی۔

”اے ایس آئی ملدار نے اپنی نفی نال
ایہ چھاپا ماریا سی صاحب! اصل گل تے اوہ ای
جاندا ہووے گا پر جتوں تیک میرا گویا اے، ما
مٹی ملبا وڈے وڈے افسراں دیاں بن رہیاں
کوٹھیاں دا گند چنگ کے دریا کول سٹن جاندا
اے۔ اوہناں وچوں ای کے نے ترس کھا کے
ایہ ایکشن کروا دتا ہوتا اے۔“

اک کارندے نے حامد نوں اپنے ایہ وچار
دے تاں کول کھلوتا سیوادر اپنی موج وچ ای
بول پیا ”ملدار بڑا عیاش ہلپیا اے۔۔۔۔۔ تے
ملے والے دی ووہنی بڑی سوہنی، کدھرے
کوئی ہور ای رولا نہ ہووے۔“ حامد نے اپنے
سیوادر توں سختی نال جھڑکدیاں آکھیا ”توں
تے ہر گل وچ ای کے نہ کے زبانی دا ذکر

ضرور واژ دینا ایس۔ اکھیں کجھ دیکھیا وی ہووے
تے تاں وی عزت بے عزتی والے معاملیاں
وچ اجھی ہولی گل نہیں کرنی چاہیدی۔۔۔۔۔“
ایہدے نال ای حامد نوں کوئی گل چیتے آ گئی
تے اوہنے پچھیا ”کیہ بیشیں دین محمد دا خاندان
اپنے گھر آ بیٹھا اے؟“

”صاحب! اجے تیک ایہ کٹی خالی پئی اے۔
ماتے ملے والے نوں کل توں کے نہیں دیکھیا،
ستیا اے نال دے بلاک وچ بن رہی کوٹھی
دے اک کمرے وچ اوہنے لہتا ٹبر جا بہایا
اے۔“ پہلوں جانکاری دین والے کارندے نے
ای حامد نوں ایہ دس پائی۔ ایہدے نال لہتی گل
نوں ہور پاسے کھڑا اوہ بولیا۔ ”صاحب جی!
دھاڑے مارن وچ انھیاں کھٹیاں تے ہون ای
گیاں پر راتیں اوہناں بد معاشاں دے چنڑاں
تے پس دے سینت وجدے جویں اسان دیکھے
نیں تے ماواں، بھیناں تے دھیاں دیاں
بلنگیاں گالھاں کھا کے آگوں بیس بیس کر دے
جویں اوہناں توں دیکھیا اے، بے انسان دے
بچے ہون تاں آگوں بد معاشی کرنا چھڈ دین۔“

اوسے گل نوں ہور اگے ودھان دی تھاں
حامد نوں خیال آیا کہ ایس ویلے پورے کپ
وچ ای بیشیں دین محمد دی تھاں آتے قبضا ہوون
تے قبضائٹن دیاں گلاں ای ٹریاں ہونیاں نہیں۔
کامے تے کارگیر اپنے کم ول گوہ کرن دی تھاں
گلاں پھگھٹ ول بٹتا لگے ہوئے سن۔ ایسناں
حالاں وچ پراجیکٹ آتے کم کرن دی چال
نہیں سی بندی پئی۔ اوہ گھر وند ہو گیا۔ حامد نے
اپنے تنبو وچ آ کھلوتے کارندیاں نوں وی باہر
ٹوریا تے اپنے پورے کپ وچ ٹر پھر کے گھڑی
تاڑنا کر دے ہوئے سارے ملازماں نوں گلاں
کرن توں روک کے اپنے اپنے کم تے لایا۔

ایس توں چار دنوں گمروں سرکاری جیپ
آتے بیٹھا حامد گھروں کپ نوں آ رہیا سی کہ
اوہدا دھیان اپنے ڈائریکٹر ول سی۔ جیکنگلی
جانکاری ولوں امین الدین، اک تالائق افسر سی پر
پیسے بناون ولوں سبھ توں موہرے رہندا سی۔ اوہ

حامد توں ایس لئی پسند نہیں سی کردا کہ چنڑا
پراجیکٹ ایہدی گمرانی بیٹھ تیار ہو رہیا ہوندا
سی، اوہدے وچوں پیسے نکلتا ہست اوکھا ہو جاندا
سی ایس پاسے لاون لئی ڈائریکٹر، حامد نوں تنگ
کردا رہندا سی۔ اوہدے تھڑے ہور افسر شہر
وچ چل رہے کئی وڈے پراجیکٹاں آتے کم کر
رہے سن پر ڈائریکٹر امین الدین کدے اوہناں
دے کم آتے نظر مارن نہیں سی گیا، جد کہ
ایس انڈر پاس دے پراجیکٹ وچوں کوئی غلطی
بھال کے حامد توں بلیک میل کرن دی رہیجھ
نال اوہ دوسرے دن ایسے آیا رہندا سی۔ حامد نوں
وی پتا سی کہ ڈائریکٹر کسے مارتے اوہدے بچھے
لگیا ہویا ایس لئی اوہ ہر پکھوں ڈاڈھی احتیاط
کردا سی۔ اوہ ایس گلوں روز دی ایس انپکشن
نوں وچوں چنگا جاندا سی کہ وڈے افسر دے
پھیریاں دے ڈر توں محکمے دے نئے ملازم
ودھیرا کم کر دے سن۔ لہتی حد تیک حامد نوں
ڈائریکٹر امین الدین دا کوئی بٹتا ڈر نہیں سی،
کیوں جے ایس محکمے دا سبھ توں وڈا افسر، حامد
دے کماں تے اوہدی ایمانداری دی قدر کردا
سی۔ فیجنگ ڈائریکٹر سلیم چودھری آپ وی
شریف تے سیانا بندا سی۔ سچی گل اے ایسناں
ایم دی صاحب کر کے ای حامد جے افسر توں
ایڈے وڈے پراجیکٹ دا انچارج بنایا گیا سی۔
نہیں تاں ایماندار افسراں نوں گھننے لاکے رکھن
دی پیڑھی روایت ایس محکمے وچ شروع توں
ای موجود رہی سی۔ پر ڈائریکٹر امین الدین نوں
کم دی چچھ پر تیت کر کے حامد نوں تنگ کرن
توں تاں ایم ڈی صاحب وی نہیں سن روک
سکدے۔

اج فیڈ ڈائریکٹر امین الدین انپکشن تے آ
رہیا سی، ایس لئی حامد تڑکے تڑکے ای کپ
تے اڑ جانا چاہندا سی۔ فھر اے کہ پچھلے تہاں
دناں وچ کپ اندر کوئی پھڈا نہیں سی ہویا،
جددے کر کے انڈر پاس دے کم دی پراگریس
بڑی چنگی رہی سی۔ ”ڈائریکٹر بھلاویں کلکل
پاوسے، حقیقت ایہ اے کہ کم ولوں کوئی کوتاہی

نہیں ہو رہی، کپ وچلے اپنے تنبول آوند
 حامد سوچ رہیا سی کہ اپن چیت اوہدی نظر
 میں دین محمد دی کئی کول کھلوتے مزدوراں
 تے کارگراں دے گھڑس اُتے پئے گئی۔ حالان
 سبھناں نوں پتا وی اے کہ ڈائریکٹر ایڈھر گیزا
 لاون آ رہیا اے تے فیر ایہ سارے لہنا لہنا کم
 چھڈ کے ایچھے کیہ تماشا ویکھ رہے نیں: ایس
 خیال نال آئے غصے وچ سڑدا بھجدا حامد ترکھے
 پیر پندا اوہر گیا۔ پر سائے دا نظارا ویکھ کے اوہ
 وی ڈور بھورا ہو گیا۔ میں دین محمد دی تھاں
 چھیرے فیر میں دی دلگن وی ہوئی سی تے
 اوہدی کئی دی پھت اُتے کجھ بندوقاں والے
 جتے چھائی لا کے بیٹھے ہوئے سن۔ اوہناں دے
 انداز توں جاپدا سی کہ ایس تھاں دی راکھی لئی
 اوہ اپنے سائے آون والیاں دیاں جاناں لین
 توں وی نہیں ملن گے۔

ساری ہوئی واپری دا دیروا چھیتی ای حامد
 اگے آ گیا سی۔ کل اچے رات گوڑھی وی نہیں
 سی ہوئی کہ اوہ قبضہ ڈھائی نے میں دین محمد
 دی تھاں اُتے مڑ آ مل ماری سی۔ اوہ پُلس
 کولوں کیوں چھئے، ایس گل دا پورا پتا تے اچے
 تیک کے نوں نہیں سی لگیا پر ایہ خبر ضرور ملی
 سی کہ بد معاشاں نے اے ایس آئی ملدار
 اُتے پنج لکھ رہیا تے قیمتی گھڑیاں انگوٹھیاں
 کھوہن دا الزام لایا سی۔ ملدار معطل ہوندا
 ہوندا پچیا سی تے ڈی ایس پی نے اوہدی بدلی
 کے ہو تھالے وچ کر دتی سی۔

”ڈی ایس پی نال قبضہ گرپ دی سٹی رل
 معنی ہوئی اے، اوہناں نے اوہنوں نوٹاں دے
 گھمیاں نال رجا دتا ہووے گا“ اپنے اک
 کارندے نوں ایہ پتوا لاندے ویکھ کے پریشان
 ہویا حامد بولیا۔ ”ایہ کئی تے اوہدی ساری تھاں
 اک کنال توں تے ودھ نہیں ہوتی، فیر ایہ
 بد معاش ایسا کھڑا کیوں کر رہے نیں تے
 ایہدے پچھے ایسا پیرا روڑھن دی اوہناں نوں
 کیہ لوڑی؟“

”صاحب جی ایس تھاں دے آلے دووالے

وڈے ہوٹل، کمرشل پلازے تے کاروباری
 سوچ نال اُسارے پرائیویٹ کالج بن چکے نیں
 تے ایہنوں دو پاسیوں وڈیاں سڑکاں لگدیاں
 نیں۔ ایچھے اک کنال زمین دا نل 5 لکھ روپے
 توں گھٹ نہیں۔ فیر ایہ نری اک کنال تھاں دی
 تے گل نہیں، کل نوں ساڈا کپ چھیا گیا تاں
 گھٹو گھٹ دس کنالاں دا ایہ پورا پڑا اوہدا ای
 ہووے گا، جہدا ایس کئی اُتے قبضہ ہووے
 گا.... سرکارا ایہ لکھاں دی نہیں کروڑاں دی
 جایداو جے۔“ اک کارندے نے ایہ جانکاری
 دتی تاں حامد دیاں وی اکھاں کھلے گئیاں۔

کپ وچلے نوں احوال توں حامد بہت گھبرایا
 ہویا سی پر اوس دن انپکشن کرن آئے ڈائریکٹر
 دا رقبہ توقع دے اُلٹ بڑا نرم رہیا۔ سرورے
 مل نال بن رہے انڈر پاس اُتے تے اوہنے
 ایویں نظرای ماری جد کہ جتنا ویلا اوہ حامد دے
 کپ وچلے تنبو وچ ای رہیا۔ جاون لگیاں اوہ
 بڑے ای کولے سبھاں حامد نوں مت دے گیا کہ
 جھکے دے ملازماں نوں اوس کئی توں دور ای
 رکھو۔ جے دو جی دھر اوہدا قبضالین آگئی تاں ہو
 سکدا اے اوہر اوہدی فائرنگ ای شروع ہو
 جاوے۔“ اوہدی ایس گل توں حامد نوں پتا لگیا
 کہ ڈائریکٹر امین الدین اوس تھاں تے چل
 رہے جھیرے بارے پٹلاں توں ای جاندا سی۔
 حامد تاں پھڈے والی تھاں کپ لوان نوں لہتی
 قلعی من کے ایہ گلاں ڈائریکٹر توں لگاتا چاہندا
 سی۔ وڈے افسراں ہر پراجیکٹ تے کم کرن
 والیاں وچ اپنے وساہ والے کارندے وی
 واڑے ہوندے نیں۔ پکی گل اے ڈائریکٹر نوں
 سبھاں دین والا اوہدا کوئی خاص بندا ایس کپ
 وچ ای موجود ہووے گا۔ حامد دا ایسی خیال سی
 پر اپنے آپ ای ڈائریکٹر دے سبھاں دے بدل
 جاون دی اوہنوں کوئی سمجھ نہیں سی آری۔

میں دین محمد دی تھاں تے دو جی وار
 ہوئے ایس قبضے نوں ہویاں اک ستوارے توں
 ودھ دن شپ گئے سن پر دو جی دھر دا کوئی بندا
 کئی کول نہیں سی ہوڑیا۔ ماسے طے والے دے

ایڈھر اوہر منڈلاون دیاں گلاں کپ وچ
 رہندے کئی ملازم کردے سن پر حامد نوں اوہ
 گیاں توں ودھ نہیں سی جاپدیاں۔ کپ وچلے
 ہو ر ملازماں دا انگوں حامد وی میں دین محمد ولوں
 وئی چپ توں ڈاڈھا مایوس ہو گیا سی کہ دسویں
 دن ایسا ایکی چھاپا پئے گیا۔ اچر گل تاں ایہ سی
 کہ ایکی ایچھے عام پلس نے چڑھائی نہیں سی
 کیتی سگوں ایہ ایٹی نارکوٹکس فورس دا
 آپریشن سی، جہدے وچکار مڑیاں کولوں ناچاڑ
 اسلحا پھڑیا گیا سی تے اوہناں ولوں دلی دلگن
 دے اندروں تھوڑی جہی بہر دُن تے چرس
 دے چار پیکٹ برآمد کر لئے گئے سن۔ حامد نوں
 پتا سی کہ پاکستان وچ ایٹی نارکوٹکس فورس
 دیاں کارروائیاں سدھے طور امریکی ایجنسیاں
 دی نگرانی تہہ ہوندیاں نیں، جنہاں اگے چوکھے
 روپے پیسے یاں وڈی توں وڈی سفارش دا وی
 زور نہیں چلدا۔

”آخر ایہ میاں دین محمد ہے کیہ شے
 اے؟“ اوہدے ولوں کردائے ایس اپریشن نے
 حیرانی بھرے ایہ لفظ حامد دی جھبھ اُتے لے ای
 آندے۔ اوہنوں ملن دی سک حامد دے من
 وچ چنگر پئی سی پر میاں دین محمد تے خورے
 لہتی کئی یاں کپ وچ آون دا راہ ای بھل گیا
 سی۔ ہو سکدا اے اوہ تھالے پکھری دے پکھراں
 وچ ای رجھیا ہووے، حامد نے سوچیا۔ ماسے مٹی
 طے والے دی کئی اک وار فیر آباد ہو گئی سی پر
 اوہدے وچ اوہدا اپنا مبر نہیں سی آویا، سگوں
 کپ والیاں توں دو سنتری ای اوتھے رہندے
 دکھائی دیندے سن۔

انڈر پاس بناون دا کم پورے زوراں تے
 چل رہیا سی کہ اک دن بعد ڈپٹی سپر حامد نوں سدا
 ملیا کہ ڈائریکٹر صاحب نے یاد فرمایا اے۔ اوہ
 اچے لہناں راہواں دا راہی تے نہیں سی بنیا پر
 جھکے وچ رہندے ہوئے حامد نوں اپنی آگھ جھک
 ضرور سی پئی جھپٹے پھر ڈائریکٹر دے دفتر وچ
 بلائے جان دا کیہ مطلب ہوندا اے؟ جد چھٹی

کر کے سارا دفتری عمل چاڑھنا ہونا تھا اور اس
ویلی واری بر بلائے تھیلے افسر نال ڈائریکٹر
اپنے کمرے وچ خاص گل بات کردا سی۔ جس
پراجیکٹ دے پیسے لٹوں چنانک لایا گیا ہوندا
تے ٹھیکے داراں کولوں جنی رقم اگرا ہی گئی
ہوندی، اوہدے وچوں ڈائریکٹر دی پتی اوہدے
حوالے کیتی جاندی تے ایسناں کمال نوں
ہشیاری نال نیڑن والے قابل افسراں دے
حوالے اوہدی مرضی دا اگلا پراجیکٹ کرن لئی
وچار وٹاندا ہوندا۔

ڈائریکٹر امین الدین نوں پتا وی اے کہ میں
انج دے کم نہیں کردا، فیر اوہنے پچھلے پریکوں
اپنے دفتر وچ بلایا اے؟ ایسناں سوچاں وچ ڈیبا
حامد لگے پئے برانڈیاں وچوں لکھ کے ڈائریکٹر
دے کمرے ول آ گیا۔ ڈائریکٹر نے ہسدے متھے
اوہدا سواگت کیتا تے لے چوڑے میز چھلی لہنی
بھون کرسی توں اٹھ وی پیا۔ کھلے ڈلھے کمرے
دے اک پاسے ڈٹھے صوفے اُتے ڈائریکٹر آ
بیٹا تے حامد نوں وی نال دے صوفے اُتے
بن لئی آکھیا۔ مڑ بن رہے انڈر پاس بارے دو
چار گلاں ضرور ہونیاں پر حصے پتی والی جد کوئی
منگ اوہدے ولوں ساہنے نہ آئی تاں حامد دی
جان وچ جان آئی۔ گلاں ای گلاں وچ کپ والی
زمین دا ذکر چھڑ گیا تاں میٹیں دین محمد دی گلی
اُتے قبضا ہون تے اوہتھے چھاپے پین بارے
حامد جو کجھ جاند اسی، اوہنے ڈائریکٹر نوں دس
وتا۔ ڈائریکٹر نے ایہ گلاں بڑے گوہ نال سنیاں
تے حامد نوں شاباشے دیندا بولیا ”تیرے وانگ
محنت نال لہنا کم کرن والے لائق افسراں اپنے آل
دوال دی وی خبر رکھدے نیں۔۔۔۔۔ میرا اک یار
ایہ زمین خریدن وچ دلچسپی رکھدا اے، کیہ
توں جاند ایں امید اصل مالک کون اے؟“

ایس سوال دا ٹھیک جواب تے حامد نوں
وی نہیں سی آوندا، ایس لئی اوہنے آکھیا
”میاں دین محمد تے ”جان موٹرز“ والے ایس
زمین دی مالکی دا دعوا ضرور کردے رہے نیں
پر میری جاچے دوویں دھراں ای جھوٹھ

بولدیاں نیں۔“

حامد دی ایہ گل سن کے ڈائریکٹر واہوا چہ
چپ رہیا، انج جاچدا سی جو ایس اوہ کے نشانے
تے پجنا چاہندا ہووے، فیر اوہ بولیا۔ ”میرے
اوس یار دا کتا اے کہ اصل مالک میاں خان
محمد اے، جہڑا کہ میٹیں دین محمد دا باپ اے۔ میرا
یار ایہ وی دسدا اے کہ کدے آرائیاں دا ایہ
خاندان ایس شہرتوں چڑھدے پاسے اک پنڈ
وچ اہدا سی۔ ایسناں کول اوہتھے جھے گھماں زمین
سی جمدے اُتے اگانیاں سبزیاں شہردی سبزی
منڈی وچ وچ کے ایہ لہنا گزارا کردے سن۔
اج توں 35 سال پہلاں جدوں اوس علاقے
وچ فوجی چھاوٹی بن گئی تاں ایسناں دا پنڈ
چھاوٹی بناون لئی واسے نقشے وچ خاص اوس
تھاں تے آ گیا جنٹوں ہر حال وچ خالی کرانا فوج
نے ضروری سمجھیا۔ سرکار نے پنڈ دے ہور
وشیکاں نوں اوہناں دی مالکی برابر رقبے الاٹ
کر کے سمجھی پار وچ جاوسلایا پر ایہ خاندان اپنے
پنڈ توں بھتا دور نہیں سی جانا چاہندا بھادیں
گھٹ ای رقبہ کیوں نہ لے۔ ایس لئی ایسناں
نوں شہردی دکھن باہی ایسے تھاں تے بہاوتا گیا۔
اودوں ایہ ہرلے پورے علاقے وچ کھیت ای
کھیت سن۔ جہڑے کجھ پرانے پنڈ ہے سن، اوہ
وی ایس تھاں توں دور ای سن۔ میٹیں خان محمد
نوں انہیاں پھلیاں وچ سبزیاں دے نال بوٹے
اگلون دا وی شوق رہیا سی، زمین تھوڑی رہ
جاون کر کے اوہنے ایسے ضرورے کنڈھے دسی
بوٹیاں دی نرسری بنا لئی۔ وڈی سڑک نیزے سی
ایس لئی اوہتھوں لکھدیاں کاراں والے اپنے
گھراں باغیچیاں وچ لاون لئی اوہدے کولوں
بوٹے لے لیندے سن۔۔۔۔۔ پر فیر کیہ ہو یا کہ شہر
دی وسوں بھلردی سگوں چھڑپے ماردی سہرتوں
وی پار کر گئی۔ سگوں نوں شہر تاں ایہی علاقہ ای
بن گیا۔ رنگ رنگ دے ولایتی بوٹے ویکھن
والیاں پتا نہیں کنیاں نرسریاں کدے دیاں سہر
دے کنڈھے چنگر پتیاں سن۔ جن بھلا بابے خان
محمد دے دسی گلاباں، امروداں، انہاں تے

دھریاں نوں خرید کے کسے لہنا گھر سجانا سی۔
ایہدا پتر دین محمد ان پڑھ ہون دے نال کجھ
احق وی سی۔ اوہنے وی نوپس ویلے دیاں نوپیاں
لوڑاں نوں نہ سمجھیا تے انج ایس شہردی ایہ
پرائی نرسری اُجڑ گئی۔ گھراں نوں پھلاں پھلاں
والے بوٹیاں نال شنگارن والا ایہ ٹبر کوٹھیاں
دے گندے پکے چکن وچوں لہنی روٹی بھانن لگ
پیا تے ایس کم لئی میٹیں دین محمد نے کسے کولوں
قسطاں اُتے ڈائریکٹر نرالی لے لئی۔۔۔۔۔“

کپ والی زمین تے اوہدے مالکاں بارے
ڈائریکٹر ایسا ڈونگھا جاند اے، ایہ گل حامد دے
خواب خیال وچ وی نہیں سی۔ اوہ بٹ بنیا سبھ
کجھ سندا رہیا تے جد ڈائریکٹر چپ ہو یا تاں
اوہدے موٹہ تے ایہ سوال سی ”ایہ ٹبر تاں
واقعی کروڑاں دی جاچدا ادا قانونی مالک اے۔۔۔۔۔
پر ایہ سمجھ نہیں آئی کہ فیر وی میاں دین محمد
نوں محنت مزدوری کر کے ای گزارا کرنا کیوں
پیا؟“

”قانونی مالک جے کمزور ہووے تے فیر اوہ
قانون لاگو کرن والیاں دے پنچے وچ ای پھاتھا
رہندا اے۔۔۔۔۔“ ڈائریکٹر بولیا۔ تے فیر کہن لگا
”میرے یار نے بڑی پارکی نال ایس کیس دی
سنڈی کیتی اے۔ اوہ دسدا اے کہ چھاوٹی
تھلے آئے پنڈ دے دوہے وشیکاں وانگ ایسناں
دے رقبے برابر جھے ایکڑ زمین ای سرکار ولوں
الاٹ ہوئی سی۔ ایس خاندان نال محکما مال دے
اہلکاراں اک نہیں، دو واری ہتھ کیتا سی۔ پہلا
ہتھ تحصیل دار نے کیتا جننے میاں خان محمد تے
بڑا احسان جتا کے نریاں دس کنالاں ای اوہدے
حوالے کروائیاں تے باقی دی زمین اپنے سارے
دے نال کروادتی جنٹوں بعد وچ وچ دتا گیا۔ کیہ
توں جانتا چاہتا ایں اوہ تحصیل دار کون سی؟
اپنے لاہور ہائی کورٹ دے چیف جسٹس مسٹر
جسٹس منظور الہی پیرزادا دے والد محترم کرم
الہی پیرزادا۔ اللہ تعالیٰ اوہناں نوں کروٹ کروٹ
جنت نصیب کرے۔ مرحوم جد سینئر تحصیل دار
ہوندے سن تاں ”وڈا چھرا“ دے نال نال

بندے سن....." حامد دیاں مڈیاں اکھاں
 وچ جھاتی مار کے ڈائریکٹر بولیا "میرے یار دا
 کتا اے کہ میاں خاندان نال دو جا دھرو
 پٹواری نے کیتا سی، اوہنے اپنے کانڈاں وچ
 خان محمد ولد فقیر محمد دی تھاں جان محمد ولد صغیر
 محمد دے ناں زمین دا انتقال کر دتا سی، کیا کمال
 اے ایس فارسی رسم الخط دا کہ اک ادھ نقل
 اُتے تھلے کرن، گھٹ ودھ کرن یاں اک دندا
 ودھا دین نال گل کتھے دی کتھے جا پجھدی اے۔
 اوہنے ناں جان محمد ولد صغیر محمد ناں دا اک بندا
 وی تیار کر لیا سی، ایہ ناں اوس وچارے
 پٹواری دی بد قسمتی ای سی کہ کسے ہور جمل
 سازی وچ اوہنوں اپنے حواریاں نے جیل ہو
 گئی سی نہیں تاں اج توں تیر سال پہلاں ای
 میاں خان محمد دے خاندان نوں بھیکھ متگن جوگا
 بنا دین وچ اوہنے اپنے ولوں کوئی کسر نہیں سی
 رہن دتی....."

ڈائریکٹر نے اپنی گل اگے ودھائی "میاں
 دین محمد بھادیس کتا ای بھولا ہووے پر اپنی زمین
 دے نل توں اوہ ضرور جانو ہووے گا، مینوں
 اپنے یار توں ایہ وی پتا لگیا اے کہ میاں خان
 محمد دی زندگی وچ ای اوہ پچھلے کئی سالوں توں
 ایہ زمین اپنے ناں کراؤن لئی پورا زور لاندرا
 رہیا اے۔ پر جد سرکاری کانڈاں وچلے مالک نال
 پوچھ کیتے، اوہدے دادے دا ناں وی نہیں رلدا
 تے اوہدے ناں زمین دا انتقال کوں ہوتا سی۔
 پچھے جے ڈپٹی کمشنر دے دفتر وچ لگی اگ نال
 ساریاں دستاویزاں سڑ کے سواہ ہو گئیاں سن۔
 چھاؤنی دی دلھیت وچ آئے پنڈ دیاں مسلاں
 توں اپنی مالکی ثابت کرن دا ثبوت وی ہن
 اوہدے کول نہیں رہیا..... میں تے سمجھتاں کہ
 میاں دین محمد نے زمین دا انتقال اپنے ناؤں
 کراؤن دی ہٹھ چھڈ کے مبر شکر کردے ہوئے
 مٹی ملبا چکن دا جو کم پھریا اے، ایہ اوہدا چنگا
 فیصلا سی۔"

"سرا لہنا قانونی حق حاصل کرن توں پہلاں
 ای ہمت ہار جانا کوئی چنگا کم نہیں، مینوں ناں

ایہ خوشی اے کہ میاں دین محمد نے قبضہ گرپ دا
 مقابلہ بڑی بہادری نال کیتا اے۔" حامد بولیا۔

ایہ گل سن کے ڈائریکٹر نوں آئے بے
 وس ہاسے نے حامد نوں پریشان کر دتا، ہس
 ہس کے اکھاں وچ آئے پانی نوں ساہنی میز
 توں لئے نٹو پپر نال پونجھدا ڈائریکٹر امین الدین
 آکھن لگا "حامد صاحب تمناؤں کتنے کیا اے کہ
 قبضہ گرپ نال مقابلہ مینوں دین محمد نے کیتا سی،
 اوہ ناں بھ کجھ میرے یار دا ای کیتا کمال سی۔"
 ایہ بھیت کھلن اُتے ناں حامد اپنی تھاؤں
 شپ اُٹھیا سی، دوجے پاسے شیطانی ہاسا ہس کے
 ڈائریکٹر ہن ات گھنپیر لےجے وچ آکھ رہیا سی
 "ہن میں تینوں جھڑیاں گلاں دساں گا، اوہناں
 نوں لیک کرن نال تیری نوکری کیتے، زندگی وی
 چاسکدی اے....." کھرھوے سماء گل کردے
 ڈائریکٹر دی بلائی وچ اک دم جو ٹھار آیا سی،
 اوہنے حامد نوں ڈرا دتا، اوہ کوئی اجسی گل نہیں
 سی سنا چاہندا جمدے نال اوہدی آوندی بھلک
 تباہ ہو جاوے پر بدو بدی اوہنوں اوہو کجھ ای
 ستایا جا رہیا سی۔

"ایس تھاں اُتے قبضہ کرن لئی میرے یار
 دی ٹیٹے پہلوان دے گروہ نال گل پکی ہوئی
 سی....." حامد ولوں کوئی پچھہ کیتے بنا ای ڈائریکٹر
 دی جا رہیا سی، "میرا یار ہمت ای نفیس آدمی
 اے، اوہ ستھرا ستھرا کم ای پسند کردا اے پر جتھے
 پوتریاں دے وگڑے چار جتے رلے ہوں،
 اوہ موقعے تے بد معاشی کرنوں کدوں ٹلدے
 نہیں، اوس رات میاں دین محمد وی گھر وچ
 نہیں سی، لہناں بد معاشاں نے جانڈیاں ای دو
 چار فایر کڈھ چھڈے تے کپ وچ رات نوں
 پھرا دین والے راکھے تے اوٹھے رہن والے
 کجھ کارگیراں وچوں وی کوئی لہناں دے
 نیڑے نہ آیا، یوہا بھن کے کئی وچ وژن گروں
 وچوں کجھ بستے ای شوہدے بد معاش مینوں دین
 محمد دی جوان زبانی نال واہیا تیاں کردے رہے۔
 اوہدیاں چیکاں سن کے انھامائی بابا اگانہ ودھے
 ناں ٹھڈے مار مار اوہناں دیاں پھلیاں بھن

چھڈیاں، قبضہ گرپ نال گئے میرے یار دے
 سوہے نے دیسی کہ لہناں نے مائی بابے نوں
 گلی زمین اُتے ہتھاں گوڈیاں اُتے جانوراں
 وانگ ٹرن تے مجبور کر دتا سی، وار وار موٹھ
 بھرنے جا ڈگدا بابا لہناں دے پیریں پے پے

ترے پانداسی "میں تہاڈے شر دے گھر گھر
 گلاب تے چٹے دیاں کلیاں کھڑائیاں سن، میری
 عزت نوں اج بو دار نہ بناؤ" پر اوہدی کسے نہ
 سئی، ایس جبر زیادتی توں وی جتتا دکھ میرے یار
 نوں ایہ ہویا سی کہ فیضا پہلوان وی خارا، محمد تے
 جان محمد دے روڈے توں جانو ہو گیا سی، اوہنے
 ایتھوں قبضہ کرن توں پہلوان ای نہ نرا جان محمد
 ولد صغیر محمد دے ناں دا شناختی کارڈ رکھن
 والے اک بندے دا بندوبست کر لیا سی سگوں
 جان موٹھ نال دی جعلی فرم وی کھڑی کر کے
 کروڑاں دی ایس پر اپنی نوں کلیاں کلیاں ہضم
 کرن دا پکا پیڑھا منصوبہ بنا لیا سی، پر اوہدا واہ
 وی میرے یار نال پیا سی، اوہنے اپنی
 نارکوٹکس فورس دا چھاپا پوا دتا، کئی کولوں تے
 میرے یار ولوں سٹوائی تھوڑی ہمت ہیروئن
 تے چرس ملی سی، تفتیش توں بعد مناں موہیں
 نشا دستاں تے ٹیٹے پہلوان دے اندر لے شر
 وچلے ڈیرے توں برآمد کیتیاں گئیاں سن، ڈی
 ایس پی نوں رجاون لئی کتھوں نوٹ آئے سن،
 میرا یار تے ٹیٹے پہلوان دے سارے گپت
 کاروباراں توں جانو سی، اوہدے اُتے مقدمہ وی
 ہن امریکا دیاں عدالتاں وچ ای چلے گا، شکر
 اے کہ سماج دا گندا پھوڑا بن چکے ٹیٹے پہلوان
 تے اوہدے سارے گروہ توں ایس پاک دھرتی
 دی جان چھٹ گئی اے۔"

کھیاں ای اک توں اک وڈا انکشاف جس
 بندے اگے ہوندا جاوے تے اوہدی جو حالت
 ہو جانڈی اے، اوہ ای حامد دی سی، اوہنوں
 سمجھ نہیں سی آرہی کہ ہن کیہ گل کیتی جائے،
 ہاں جس ٹبر لئی اوہدے دل وچ اتناں دی
 ہمدردی پیدا ہو گئی سی، اوہدے پارے اوہ
 ضرور جانا چاہندا سی، "سرا تہاڈے یار دے علم

بھراں اتے ای اٹھ کھلوتا ڈائریکٹر بولیا۔ ”تیرے
توں سینئر افسر ہون نلتے میری ایہ ذمے داری
اے کہ آوندیاں ویلیاں دی سختی توں تینوں جانو
کراواں۔ سیاسی لیریاں، قرضے واپس نہ کرن
والے صنعت کاراں تے رشوت کھاڈا افسر شاہی
نے ایس دیس دی اکاٹوی توں جھڑے حائیس
اپڑا دتا اے، کوئی وڈی گل نہیں کہ ایچھے پیسے
دا قحط پے جاوے۔ دکاناں مال نال بھریاں ہون
پر خریدن والیاں دے پلے دوانی نہ ہووے،
بجلی گیس ودھیری ہووے پر اوہناں توں ہال
کے بل نہ تارے جاسکن، کچے ملازماں توں وی
تخاہ دین لئی سرکاری خزانے وچ پیسے نہ رہن،
ہن تاں کلا کلا بندا خد کشی کر رہیا اے، فیر
تاں پورے پورے ٹبر سگوں پوری دستی ای
ساجھی موت سہڑے گی۔۔۔۔۔ اللہ نہ کرے، نہ
کرے، ساڈے پیارے وطن اُتے اجیا وقت
آوے، پر ملکی حالات تے ایکی دس پا رہے
نیں۔

تماڈے اصول بڑے اُچے نہیں، تماڈے
آدرش بڑے اُچے نہیں، سبھ کجھ ساڈے سر
متھے تے پر حلد جی جان بچانا مقصد ہووے
تاں ساڈا مذہب وی حرام شے کھاون دی کھل
دے دیندا اے۔ آوندے سخت ویلیاں وچ لہنی
تے اپنے رشتے داراں دی جان بچان لئی ہن
توں ای سانوں ساریاں توں پیسے جوڑے
چاہیدے نہیں۔ اپنے سرکاری کم دی بجائے ہور

دے کیشن تے ہور ایمر جنسی لوڑاں لئی رکھے
گئے نہیں۔ میرے یار دا دل بہت ای نرم اے۔
اوہ آکھدا اے ”میں دین محمد دے خاندان لئی
وی کجھ کرنا چاہیدا اے۔ اوہ ایس ویلے کے بن
رہی کوٹھی دے بوہے باریاں توں بغیر والے
کمرے وچ رہ رہے نہیں۔ میاں بیوی تے
خورے بچے رہن، پر امتاں دی ٹھنڈ پے رہی
اے، کدھرے ایہ مائی ہاپے تے اوہناں دی
پوتری دی اخیری سرد رت ای ثابت نہ ہو
جاوے۔ میں اک پر اپنی ڈیٹر نال گل کیتی سی،
ایچھے گھمیار پورے محلے وچ ڈھائی مرلے دے
اک مکان دی دو کمریاں والی اتلی منزل پئی
وکدی اے۔ امید اے شہ ستر ہزار وچ گل بن
جاوے گی۔ رقم تے واہوا ساری اے پر غریباں
دا بھلا اسال نہیں تے ہور کینے سوچنا اے۔
میاں دین محمد دے خاندان توں مستقل رہائش
لہج جائے گی، دھارے ساری عمر ساڈے لئی خیر
شکھ دیاں دعاواں پئے کرن گے۔ ہن تاں ایہ
نری خدا ترسی ای پر کدی کدی خیال آوند
اے جس زمین دے وکن نال ان شاء اللہ
سانوں ساریاں توں ای بھاگ لگ جاون گے
اوہدے اُتے اوس خاندان دا وی تھوڑا بہت
حق ہے اے۔“

حلد دے سرنوں گھیر چڑھے سن، اوہنے
نال دی میز توں جگ چکیا، تے اوہدے وچوں
پائے پانی دے دو گلاس غٹ غٹ کروا پی گیا۔
اوہ ہن لے لے ساہ لے رہیا سی۔ ڈائریکٹر امین
الدین خاموشی تے بڑی تسلی نال اوہدی ایہ
حالت دیکھ رہیا سی۔ اوڈک حلد دے موہوں
پائی ہوئی آواز نکلی۔ ”میں۔۔۔۔۔ میں۔۔۔۔۔ میں نہیں
ایہ کر سکدا“

”شباباش۔۔۔۔۔ میںوں تیرے توں ایکی امید
سی۔ جے توں انج نہ بولداتے فیر تیرے اتے
شک کیتا جاسکدا سی“ ڈائریکٹر ہن اٹھ کے حلد
دے کول صوفے اُتے آ بیٹھا سی تے خوش ہو
کے اوہدی کنڈ تھاپڑ رہیا سی پر تھوڑے چ
گھروں ای اوہدا روتیا فیر بدل گیا تے اوہناں

وچ ایہ گل ضرور ہونی اے، میاں دین محمد تے
اوہدا خاندان ہن کبڑے حالان وچ اے؟“
”اوہ اوہناں ای حالان وچ اے جہناں وچ
ایس ملک دی کروڑاں عوام اے۔۔۔۔۔ عزت گوا
کے تے ہاں بچ دیاں پسلیاں بھنوا کے اج وی
اوہ وڈے لوکاں دیاں کوٹھیاں آگوں مٹی ملہ
چک رہیا اے۔ اپنے خاندان نال واپری داتے
اوسنے کے اگے دھوں وی نہیں کڈھیا ہوتا۔“
ڈائریکٹر چپ ہو گیا سی۔ حلد دا دماغ پُکھل کم
نہیں سی کر رہیا۔ ڈائریکٹر دی اچھ چپ نے
حلد دے ماؤف ہوئے دماغ توں وی پرینا دتی
تے ایہ سوال اپنے آپ اوہدے موٹہ تے آ گیا
”میرے لئی ہن کیہ حکم اے سر؟“

ڈائریکٹر تاں خورے اگے ای ایس سوال
دی اڈیک وچ بیٹھا سی، جب دے بولیا ”ایہ
ساری رام کہانی تینوں ستاون دا مقصد ایہ اے
کہ اگے تے توں پنا جانے ای ایہدا اک کردار
بنیا رہیا ایس، پر ہن شعوری طور تے تینوں
ایہدے وچ لہتا رول ادا کرتا پوے گا۔۔۔۔۔ کلی
والی تھاں دی تے میرے یار ولوں بہائی گارد
راکھی کر رہی اے، باقی دی توں کنال تھاں
اُتے تیرا تے تیرے عملے دا قبضا اے۔ کجھ
ہنٹیاں گھروں انڈر پاس دا کم تے توڑ چڑھ
جاوے گا پر توں ایہوں اونے چر ٹیک لہنی
مشینری تے گڈیاں نہیں ہٹائیاں جے چر ٹیک
میرا یار ایس تھاں دی پکی مالکی دے کاغذ حاصل
کر کے ایہدے چھیرے پکی چار دیواری نہیں
ہوا لیندا۔ میرے یار دا ویسار بہت چنگا اے،
بے ایمانی والا کم تے اوہ ات دی ایمانداری نال
کردا اے۔ لوڑ موجب اپنا قبضا رکھی رکھن دا
تینوں تیریاں سوچاں توں وی ودھ کے معاوضا
لے گا۔ سارا کجھ ٹھیک ٹھاک ہو جاون گھروں
جے ایہ تھاں بیچ کروڑ وچ وکی تاں دو کروڑ
میرا تے دو کروڑ میرے یار دا ہووے گا۔
پورے پنجاب لکھ رہے دا توں کلا مالک ہوویں
گا۔ باقی دے پنجاب لکھ رہے پکی رجسٹری کروان،
انتظامی افسراں دے خرچے، پر اپنی بچتاں

کماں توں ای ہن مال بنایا جا سکدا اے۔ دفتری کم وچ اک اک پیسے دا حساب ٹھیک رکھو اتلیاں ٹوں دکھاوون لئی مولوی ثناء اللہ توں وی بستے سجدے نکاؤ پر سرکاری کم دے تھلے تھلے سانوں کوئی تھی تے موٹی کمائی کراون والا اصل کم وی کرتا پوسے گا بلکل اوویں ای جوویں عام عوام نوں لدن والیاں بساں تے بھار ڈھون والے ٹرکاں ٹوں تے نہر دے پلاں اُتے دیے تک بند رہن والے ٹریک گملاں اتے ای رک رک کے چلتا پیندا اے جد کہ تیز رفتار کاراں والے انڈر پاساں وچوں لنگھدے کتھے دے کتھے جا پڑدے نیں۔ توں تیز رفتار ٹریک لئی انڈر پاس تے بنا رہیا ایں پر تینوں ہن دولت دی دیوی تیک پتا روکے نوکے تیزی نال اپڑاؤن والے انڈر پاس وچوں وی لنگھن دا دل آوتا چاہیدا اے۔ کپ والی زمین ای اوہ اصلی انڈر پاس اے جہڑا تینوں راتوں لکھ پئی بنا سکدا اے۔ فیر ایس جو پلان بنایا اے اوہدے وچ کے غریب دی جان تے عزت نوں تے خطرے وچ نہیں پایا جائے گا۔ سگوں ساڈے ایس کم نال تاں اوس لاوارث جے خاندان دا وی بھلا ہو جاوے گا۔ ایسناں گلاں دے وچکار ٹردا ٹردا ڈائریکٹر لہنی میز بچھلی بھون کرسی اُتے جا بیٹھیا سی۔

ایس واری حامد نے صرف سرہلا کے ای ایس کم وچ رلن توں نانہہ کہیتی سی۔ اوہنوں انکار کردے وکھے کے ڈائریکٹر نے کوئی عٹنا نہ دکھایا تے بولیا ”او کے جنٹل مین! تینوں سوچن لئی دو دن دا وقت دتا جاندا اے“ اہے ساڈے کول اپنی گنجائش ہے اے پر کے ہور دے کنیں ایہ گلاں نہیں جانیاں چاہیدیاں۔ اگے ای میں تینوں دس چکا آں کہ انج کرن نال تیری نوکری تے زندگی دوویں ای خطرے وچ پے جاؤن گیاں۔ ہاں نوکری توں چیتے آیا کہ ایس سارے منصوبے نوں تیار کرن والے میرے یار بارے تے توں میتھوں پچھیا ای نہیں۔“

ترہمی بھریاں گلاں سن کے سہیا ہویا حامد ٹھک لنگھا کے اپنے گلے ہوئے گلے نوں گلا کرن دا آہر کر رہیا سی، اوہ ایہ پچھن دی ہمت نہ کر سکیا تے ڈائریکٹر آپ ای بولیا۔ ”توں وی میرے یار نوں جانتا ای ایں، سگوں اک حد تکر اوہنوں لہنا آئیڈیل سمجھتا ایں۔ ایہ اوہ اچی ہستی اے جدی قلم دا اک ہولا جیسا ہلارا وی تیری تے میری نوکری دے سرے چڑھ سکدا اے۔ میری مراد اے ساڈے فیجنگ ڈائریکٹر سلیم چودھری صاحب۔“

”نہیں نہیں، ایہ نہیں ہو سکدا.....“ حامد نے اپنے موہوں بے اختیار نکلدے ایہ لفظ تاں سنے پر آگوں کیہ ہویا سی، اوہ اوہنوں چیتے نہیں سی رہیا۔ خورے اوہ صوفے تے بیٹھا بیٹھا اڑی چکرا گیا سی، اوہدا سروی کے سخت شے نال کھرایا سی، اوہ صوفے دی بائی سی یاں نال رکھے

میز وی اتی سی۔ فیر پتا نہیں اوہ کسراں اٹھ کے لہنی سرکاری جیب تک پہنچ گیا سی جنٹوں ہن اوہ شہریاں انڈیریاں سڑکاں اُتے زور و زور بھجا رہیا سی۔ سڑکاں کنڈھے لگیں بتیاں پتا نہیں کیوں انج بھھیاں ہوئیاں سن، دکاتاں تے گھراں وچ وی انڈیرے دا راج سی، ہو سکدا اے کوئی وڈا بریک ڈاؤن گیا ہووے، کوئی گرڈ شیٹن ای نہ تہا ہو گیا ہووے۔ سڑک اُتے آؤندیاں جانڈیاں گڈیاں دیاں ای بتیاں بل رہیاں سن یاں حامد دیاں اکھاں اگے لٹک لٹک بھدے گھر تارے چنچ رہے سن۔ اوہدی جیب جس وڈی چوڑی کوٹھی دے سنہری گیٹ اگے آرکی سی، اوہدا چوکیدار وی خورے اوہنوں پچھاندا سی ایس لئی ترت اوہنوں اندر آن دا راہ دے دتا گیا تے اوہدی جیب کھلے ڈلھے پورچ وچ کھلوتیاں ڈھیر ساریاں گڈیاں دے نال آ کھلوتی۔ ڈرائیگ روم وچ بیٹھے پروٹیاں نوں چھیتی ای ودھیا کر کے وڈا صاحب اوہنوں اپنے نال کوٹھی دی تہی منزل اتے بنے سٹڈی روم وچ لے گیا سی۔ حامد اہے بولن لئی ساہست جوڑ رہیا سی کہ وڈا صاحب آپ ای سبھ سمجھ

سمجھ کے بولیا ”توں میرے گلے دا سبھ توں مھنتی تے ایمان دار افسراں، کسے ہور نوں تے اپنی وی ہمت نہیں کہ اک ٹیڈھی کر کے وی میرے دل دیکھے پر میں تیرے جذبات دی دلوں قدر کرنا واں، سچی گل اے میں مجبور ہو گیا ساں۔“

”سرتناں پیسے دی کویں تنگی آسکدی اے؟“ حامد کر لایا۔

”تنہا نال گھرا گزارا تے ہو جاندا اے پر اہدے نال دھیاں نہیں ویاہیاں جا سکدیاں۔ تینوں پتا اے میریاں چارے دھیاں اہے ویاہن والیاں نیں۔ وڈی افسری دی وڈی مصیبت ایہ اے کہ اگلے وی اوہدے حساب نال ای ڈیمانڈ کردے نیں۔ دیکھو ایسناں لئی میں ڈاکٹر، انجینئر، ڈپٹی کمشنر تے اک بزنس مین دا ور لہیا سی۔ چارے منڈے چنگے کھاندے پیندے۔ گھراں دے عیس پر سوہرے کولوں موٹہ اڈ کے ممکن وچ کے اک دے خاندان نے وی شرم نہیں کہیتی۔ میری بیوی نے بڑی کجوسی والا حساب لایا سی۔ اک دھی دی شادی لئی گھٹو گھٹ پنجاہ لکھ رہیا چاہیدا اے..... سچے مینوں دو کروڑ رہیا نہ ملیا تاں میری عزت تاں مٹی وچ رل جاوے گی۔ ایہ دسدیاں وڈے صاحب نوں جوویں تربیلیاں آ رہیاں سن، اوہناں توں حامد نوں اوہدے بولاں دی سچائی دا احساس ہو رہیا سی پر لہنی من پسند ہستی دے موہوں نکلے ایہ بول اوہنوں سچ نہیں سن رہے۔ ایس لئی اوہنے آکھیا ”حق حلال دی کمائی، ماڑے دی داد رسی، لوہاں توں نفرت..... سلیم چودھری صاحب، کیہ تہاڑے ایہ سارے سبق لفظاں دی جگالی ای سی؟“

حامد نے اپنے لہجے وچ آگئی سختی نوں آپ وی محسوس کیتا سی تے اوہدے توں وی ودھ کے اوہ سدھی وڈے صاحب دے دل نوں جا لگی سی وڈے صاحب دے چہرے دا رنگ لال ہو گیا تے اوہ کنہدی ہوئی اواز وچ بولیا ”پننا میں بڑا ای گناہ گار انسان ہوواں گا پر پتا قسم

کھاوے میں تینوں ایسے سچے دس رہیں کہ آج توں ویہ سال پہلے میں وی دوپے انسراں وانگ حلال حرام مال دی تمیز نہیں ساں کردا پر فیر اک کیس وچ پھس کے اجیہا دل پریشان ہویا کہ میں سوہنے دے دربار وچ جا حاضر ہو کے رو رو ایہ عرض گزارا سی جے میں ایس مشکل وچوں عزت نال نکل گیا تے مڑکدے رشوت وچ اک دمزی وی نہیں لوں گا۔ ایس توں بعد میں ہمیش ایس گل اُتے قائم رہیا۔ رب نے اپنی عزت دتی کہ میں ایس جھگے دا سربراہ بن گیا۔ ہن جو معاملہ سامنے آیا اے، اہمدا ساڑے جھگے نال تے کوئی تعلق نہیں۔ ایس لئی شکر اے کہ میں آج وی اپنے قول تے پورا ای آں پر فیروی میرے دل وچ وہم جیہا وڑ گیا اے میں تے پکا پروگرام بنا لیا اے کہ سارے معاملے خیر خیریت نال نبڑ گئے تے میں فیر سوہنے دے دربار حاضری بھرن ضرور جاواں گا تے پاک کنگریاں نوں پھڑ کے اوئی دیر تک رو رو دعاواں منگدا رہواں گا جدوں تیک میرے دل نوں ایہ پورا یقین نہیں ہو جاوے گا کہ اپنے پیارے دے صدقے، میرے مولا نے مینوں معاف نہیں کر چھڈیا اے۔“

اگلے دن حامد کولوں ساٹھ اُتے کم نہیں سی ہو رہیا۔ کپ والے اپنے تنبو وچ بیٹھا اوہ کدے کسے کارندے نوں بلا لیندا سی پر اوہدے نال گلن کردا کردا اکھڑ جاندا سی۔ پچھلی ساری رات جاگے رہن کر کے اوہدی حالت عجیب ہو چکی سی۔ سویرے جہڑا تھوڑا تھوڑا بخار چڑھیا سی، اوہ ہن ڈیپریٹک بھنڈا تاپ بن گیا سی۔ اوہدی ایہ حالت دیکھ کے کپ وچ اوہدے نال کم کرن والے کارندے پریشان ہو رہے سن۔ اک ملازم نے تاں آکھ وی دتا ”صاحب جی! ایہ کم چھڈ کے نہیں واپس گھر کیوں نہیں چلے جاندا؟“ ایہ سن کے تاں حامد چیک ای پیا ”میں تاں ایہ محکما ای چھڈو آں، توں کم چھڈن دی گل کر رہیا ایں۔۔۔۔۔ نہیں وکھتا میں استعفا دے دتا اے۔“

حامد دیاں ایہ گلاں سن کے کپ وچے ملازم بہت گھبرا گئے سن۔ ایڈا محنتی، ایماندار، تے ساریاں دے دکھ سکھ نوں لینا سمجھن والا پیارا انسر اوہناں نوں فیر کتے بھنڈا سی۔ وچوں کنیاں نے گوڑ لالیا کہ ڈائریکٹر امین الدین نے گل ایہوں اپنے

دفتر جہڑا بلایا سی، اوہنے اپنی بھینری عادت موجب ضرور اہمدا کولوں انڈر پاس دے پراجیکٹ وچوں پیسے نکلن دی منگ کیتی ہوئی اے۔ سارے کارندے ای ڈائریکٹر امین الدین دیاں برائیاں آپس وچ سانجھیاں کردے رہے۔ اوہناں وچوں کجھناں نے ہر روز دے کم دی پراگریس رپورٹ اپنے ہیڈ کوارٹر اپڑائی ہوندی سی۔ اوہنے گئے اوہناں ملازماں دے موہوں لکھیاں گلاں ای ایم ڈی دے دفتر وچ پج گئیاں تے آج بڑی چھیتی ایہ افواہ ہریا سے کھل گئی کہ ڈائریکٹر امین الدین دیاں ماڑیاں حرکتاں توں تنگ آ کے جھگے دا سبھ توں ودھیا انسر حامد استعفا دین ای والا اے۔ پچھلی رات دا جگرتا ہون کر کے بخار دے باوجود ای شام پنے ای حامد دی اکھ لگ گئی سی۔ اوہنے سفنے وچ ویکھیا کہ اوہ اک اجے انڈر پاس وچوں اپنی جیب لنگھا رہیا اے جہدیاں کندھاں تے چھت سونے دی بنی ہوئی اے۔ پر سڑک وچکار آ کھلوتے اک بندے کر کے اوہوں اپنی جیب روکتی پے گئی۔ اوہ بندا وار وار مڑھکے نال بھجیا اپنا مونہ پو جھ رہیا سی۔ حامد اوہوں پچھان گیا، اوہ میاں دین محمد سی۔ فیر اوہنے اوہدی زبانی نوں سچ دی سچی اُتے کچھو کچھو ہو کے پی تے ہنکورے لے لے روئیاں دیکھیا۔ فیر اوہدے دل ودھدے بد معاش تے مائی بلہا وی اوہوں دسن لگ پنے۔ اک بد معاش نے بابے دے لک وچ زور دی ٹھڈا ماریا تے حامد نوں آج ای لگیا جویں اوس ٹھڈے نال میریاں پسلیاں بھج گئیاں ہوں۔۔۔۔۔ اوہ گھبرا کے جاگ پیا۔ رضائی اک پاسے لانھے ہو گئی سی تے خورے بہتی ٹھنڈ لگن نال حامد دیاں پسلیاں پیڑ کر رہیاں سن۔ اپنے دوالے چنگی طرحاں رضائی ولھیت کے اوہنے فیر اکھاں میٹ لئیاں پر ہن نیندر اوہدے توں کوہاں دور سی۔ اک کالی بولی رات اوہدے سامنے سی، ایہ کویں کئے گی؟ حامد اچے ای سوچ ای رہیا سی کہ ٹھنڈے اخیرے، حالات دیاں بے یقینیاں دے احساس تے مارو سوچاں نے اوہدے اُتے زوراں دا حملہ بول دتا۔

نیجنگ ڈائریکٹر سلیم چودھری تیک حامد دے

آؤن دی خبر پچھ چکی سی پر اوس ویلے اوہ ناروے توں آئے اک ڈیپلیکٹ نال ملاقات وچ رجھا ہون کر کے اوہوں اوس ویلے ای اپنے کمرے اندر نہ بلا سکیا۔ گورے ایس وڈے شہر دی ترقی لئی چل رہے کماں تے آگوں دی منصوبا بندی بارے چودھری صاحب کولوں جانکاری لے رہے سن۔ گوریاں دے جاندے سار ای ایم ڈی صاحب نے اپنے کمرے وچ بیٹھے جھگے دے کچھ سینئر انسراں تے ہور کارندیاں نوں باہر بھیج کے حامد نوں اپنے کول بلا لیا۔ دو دنوں دی ودھی ہوئی شیو، نجیاں تے لال ہونیاں اکھاں، تے ڈولڈے ہوئے قدمیاں نال اندر آئے حامد دے ہتھ وچ پھنڈا ہویا لفاقا اوسے ای گل دی پکائی کر رہیا سی جہڑی گل ای ایم ڈی صاحب دے کناں تیک سچ گئی سی۔ شرم نال پانی پانی ہوئے سلیم چودھری صاحب وچ ایٹا حوصلہ نہیں سی رہیا کہ اوہ آج دے دور دے اوس سچے تے سچے انسان دیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے گل کر سکن۔ ایس لئی اوہ نظراں نیویاں کر کے ای بولے ”تماذا استعفا وصول کرنا میری زندگی دا سبھ توں مشکل کم ہووے گا۔ نہیں اپنے ایس فیصلے تے ڈبارا غور کر لو۔۔۔۔۔“

آگوں حامد بولیا۔ ”سرا جس بن رہی کوٹھی وچ اوہ خاندان نکیا ہویا اے، آج سویرے میں اوہنے گیا ساں تے اوہناں دے حق لئی لڑن دا آکھ کے اوس زمین دی مالکی دا ثبوت منگیا سی۔ میاں دین محمد واقعی بڑا احق اے، اوہنے اصلی دستاویزاں ای میرے حوالے کر دتیاں سن۔ ایس لفاقے وچ میرا استعفا نہیں، اوس زمین اُتے میاں خاندان دی مالکی ثابت کرن والا اخیری ثبوت موجود اے، جہڑوں ضائع کرنا چاہو یاں اپنی کسے ورتوں وچ لیا نا چاہو تاں لیا سکدے او۔“ ایہ دس کے حامد نے نسل بھریا ساہ لیا تے فیر آکھن لگا ”ایہ کم کر کے میرے دل تے وی اک بھار جیہا پے گیا اے۔۔۔۔۔ سرا تاں جدوں وی حاضری بھرن لئی جاتا ہووے، مینوں وی اپنے نال سوہنے دے دربار ضرور لے کے جاتا۔ اوہدے پاک کنگرے پھڑ کے میں وی رج رج رو لوں گا۔ مینوں پورا یقین اے کہ سوہنا رب اپنے پیارے دے صدقے مینوں وی ضرور معاف کر دیوے گا۔“ ○○

ست پھٹیاں

امتیاز حسین امتیاز

رتی مندئی والے گورے ہتھال دی خشبو ساہواں وچ گھلدی جا رہی اے۔ پھٹلاں نال بھرے ہوئے کوٹھے وچ ایہ تال ہو ای نہیں سکدا کہ کے ہور خشبو دی سیمان پچھان باقی رہ جاوے۔

تویاں الین پوشاکاں دی کڑکڑتے بھک تے تہ تہ وچ آئی ہوئی مستی ہولی ہولی باہر آرہی اے۔ شرم حیا دے سارے جھاکے کھلائے نیناں وچوں آر آر کے باہر آؤن دا چارا کر رہے نیں۔ کوئی ڈکا کوئی ہوڑ بھک نہیں۔ رتے سالو دا ہولی ہولی سرکنا تے پھٹلاں کلیاں دی خشبو دی کوئی سو دے بازی نہیں کر سکدی۔ تویں گھڑے ہوئے سونے دی چمک تے چمن چمن وچ ہرے بھرے وجود دے ساہ پھاتے ہوئے نیں۔ چاننا چاننے توں اولھے نہیں۔ ہک ڈوئے وچ کھبے ہوئے کس لینا آپ کنجن وچ لگے ہوئے نیں۔

ساری گل تجربے دی اے۔ ایہو جی خشبو پہلے تال کدی ساہواں نال اک مک نہیں سی ہوئی۔ ایہ تال ہوں اوپری خشبو اے۔ لوک کٹھنے نیں خشبو توں ویکھیا تے پچھا نہیں جا سکدا۔ صرف محسوس کیتا جا سکدا اے۔ پر ایہ وی تجربے دی گل اے 'خشبو توں تال ساہاں توں اڈ ہتھال تے نیناں وچ وی سانجھیا جا سکدا اے۔

اوس نے سگھ پاڑ کے اچا اچا بول کے ایہ اعلان کرنا چاہیا ای سی کہ کے ہرے بھرے

وجود نے اوہدے موٹھ اُتے رتی مندیاں والے گورے ہتھ دھرتے۔

"ایڈا اچا بولن دی بکڑی لوڑا اے۔"
"کیوں جے مینوں پہلاں آکا تجربا کوئی نہیں سی۔"

"کھدا تجربا؟"

"خشبو توں اپنے وس وچ کر لین دا تجربا۔"

"کڈا سوادی تے جس وار تجربا اے۔"

"تجربا تال مینوں وی کوئی نہیں سی پر میں....."

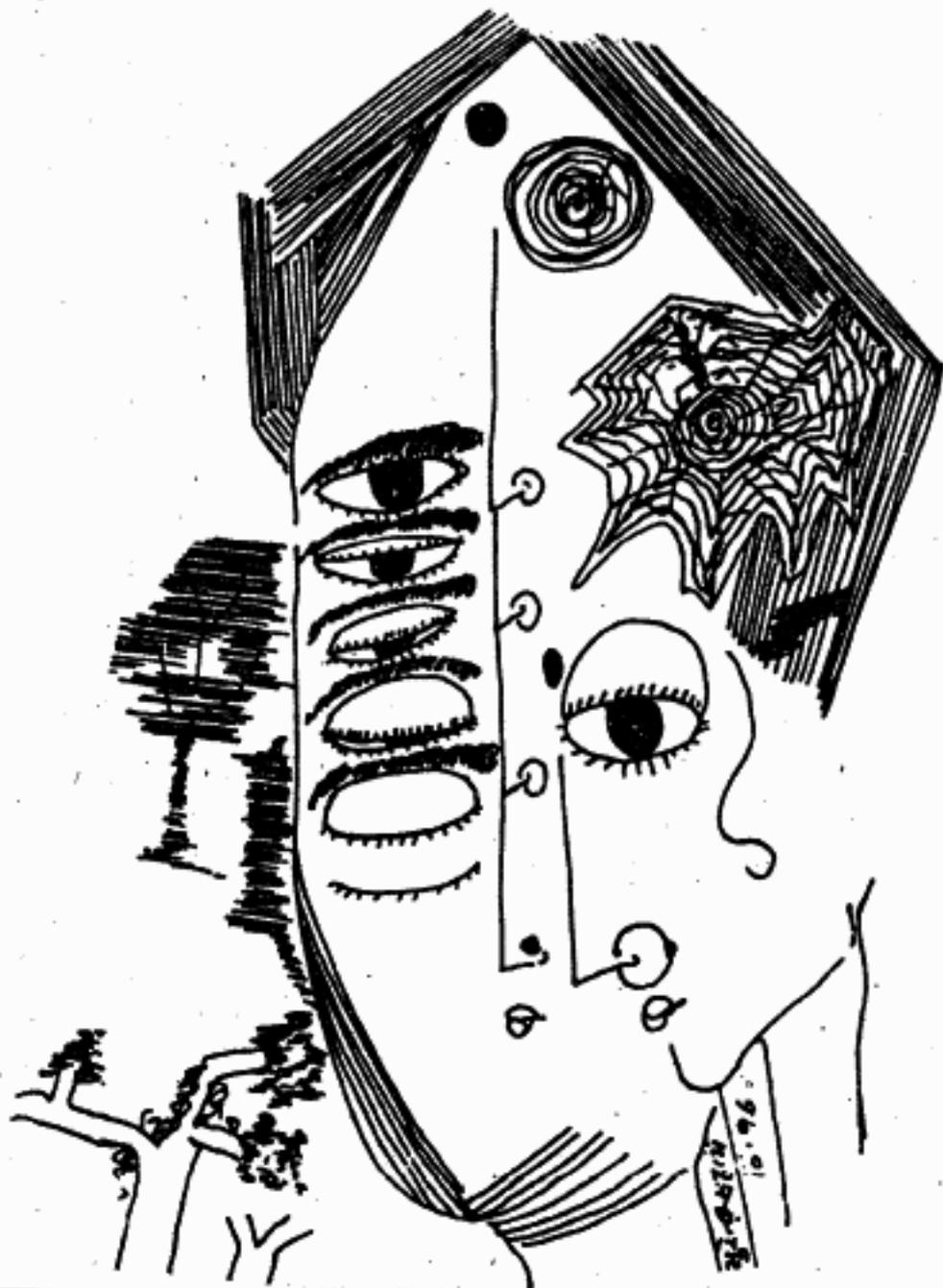
"کیہ؟..... بول تال....."

"پر میں کوئی رولا شولا تال نہیں پایا۔ شور تال نہیں مچایا۔"

چویں چویں چونہ ہتھال وچ خشبو پھلدی،

تے کھلدی جا رہی سی، کمرے وچ روشنی ہور لگی ہوندی جا رہی سی۔ کوئی چہر صاف نظر نہیں آرہیا۔ سریراں دے اندر پنگرن والے چاننے نے باہر دی ہر شے نوں اٹھا کر دتا سی۔

"تیس بھت تھوڑی جی چھٹی لے کے آئے او۔ اج توں بعد ستویں دہاڑے تیس پردیس ٹر جاتا اے۔ ایہ دیس ایہ بھوئیں چھڈ کے۔ تھانوں کوئی خیال نہیں۔ میں تال کلی مر جاساں، رُل جاساں۔ ایہ سونا روپا، گھنا گانا، سارا نواں نواں سامان میرے واسطے طعنا بن جاسی۔ میں ویاہ ایس وڈی کوٹھی تے ایس مان مرادا تال نہیں کیتا۔ میں ویاہ تھانے نال کیتا اے۔ اپنے اکھاپے تے ہسڑ توں مار مکاون لئی تھانڈا انتخاب کیتا اے۔ تھانے بعد ایہ اچیاں ماڑیاں میرے

ہڈاں دا ساڑا بن جان گیاں۔ یاں تے مینوں وی اپنے نال لے چلو یاں فیر پاکستان آ جاؤ کے کے ایس وچھوڑے دی واچھڑ تھلے میں کلم کلی نہیں کھلو سکدی۔

”میری جان! روزی دا معاملہ اے۔ ساڈا رزق ای ست سمندر پار اے۔ ایس دھرتی تے میں کیوں آ سکدا آل۔“

”چھٹی ہور منگا لو۔“

”ایہ وی اوکھی گل اے۔“

کجھ بھریاں سوہیاں اکھاں وچوں رت دے اتھرو تپ تپ کے بھری بیج آتے کھلے پھلاں نال لہنا درد وٹاندے رہے۔ اوہ ڈسکورے بھرن گئی۔ ”ست دہاڑے کیہ ہوندے نیں۔ میں تاں تئاؤں حالی راج کے ڈٹھا وی نہیں۔ کل وی ساری دہاڑی پروہیاں ملیواں جانجیاں دی آوا جاتی گئی رہی تے آکوں وی مینوں موٹہ دکھالی دا زہر پھکنا پوے گا۔ ایہو جے دہاڑیاں وچ بندہ ست ساہ لوے تاں ست صدیاں تک سن دا وی پتا نہیں لگدا۔

دوئی واری فیر چوٹہ ہتھاں نے خشبو توں اپنے ولگن وچ کر ڈے سہا نال ول لیا۔ ہن تاں ارج چاہدا سی کہ خشبو دا ساہ ای گھنیا جاوے گا۔

خشبو توں اپنے وس وچ کرن دا عمل ہر واری بڑی ریبجھ نال ڈہرایا گیا۔ آخر اوہناں نے لہنا پے ست وجود دھڑے ہوئے پھلاں دے حوالے کر دتا۔ اوہناں دے اندر ہن جلن دی سکت ای نہ رہ گئی۔

اوہ ویلے نوں پوری طرحاں سانجھ لینا چاہندے سن۔ پر ویلا اوہناں دے ہتھوں نکلدا جا رہیا سی۔

بانگیاں مل رہیاں نیں اٹھو۔۔۔۔۔ ہن سون دا ویلا نہیں رہ گیا۔

نویاں کپڑیاں دی کڑ کڑ وچوں اُرن والی مستی موٹی پئی اے۔ مست ہوئے سوہنے نیناں دا سارا کجھ گھریا سی۔ ونگاں دی چمن چمن نال کنگن ٹھاکن گئے۔ تاں سارے کمرے وچ جلتریک دے مٹھے سرکنٹاں وچ رس گھولن گئے۔

نماون دھون توں بعد سبھ کجھ مڑ پیلے وانگوں

تواں ہو گیا۔ ہائے تبدیل ہو گئے۔ پھلاں نے نویں سروں نویں کمرے وچ بھگڑے پاؤن چھوہ دتے۔

دہاڑے لنگھدے جا رہے نیں گھڑیاں مل کے اتھرے گھوڑے وانگوں واگاں چھڑا کے ندے جا رہے نیں۔

ساری دولت، سارا سرمایہ اک پاسے پر عورت اک پاسے۔ مرد دی اصل جاگیر ایہ عورت ای تاں ہے۔

اوہ اپنے ویاہ توں پہلاں دی ساری گذری حیاتی توں محول سمجھن لگا۔ اصل حیاتی تاں ایہ ہے۔ سوادہ ہو جاندی ہے ہر شے سریر دے ہر انگ توں زبان وانگوں ذابھا چکھن دا موقعا بعد اے۔ کیوں دل سینے دیاں کندھاں بھن بھن کے باہر آؤن دا جتن کردا اے۔

بڑا ڈرانڈے سن سارے۔ ویاہ ہووے تاں بندے توں ہر طرحاں دا دھیان رکھنا چاہیدا اے۔ کے وی تھان بھگی Loose

Impression نہیں ہونی چاہیدی۔ نالے اوہ گھڑی مڑی تجربا تجربا کردے سن۔ تجربا نہ ہووے تاں بڑا اوکھا ہوتا پنیدا اے۔ اوہنوں وڈے وڈے داء سمجھاون والے ملدے رہے۔

اوہ بھولے بادشاہوا کجھ سبق شبن پڑھ جانا۔ کجھ ٹریننگ کر کے جانا۔ کے پڑھے لکھے دی مت لینا نہیں تاں اگلی تھلے ای لالوے گی۔ ایہ ”تھلے“ لگن والی گل اوہ کے ہونڈیاں توں ای سنندا آ رہیا سی۔ آسے پاسے مٹھے وچ رشتے داراں کولوں ایہ تھلے لگن والی آواز اوہدے کنین پنیدی آ رہی سی۔ کے نہ کے تھان اوہنوں کوئی ایس بلا دا نشانا بنیا دکھالی دے ای جاندا سی۔ پر اوہنوں اصل حقیقت دا پتا نہ لگیا کہ ایہ ”تھلے لگن“ ہوندا کیہ اے؟

سارے ویزھے وچ رولا پیا ہویا سی۔

”لاڈا پر سوں ٹر جاوے گا۔“

”اوہدی چھٹی عک جاوے گی۔“

”ایہ تاں کڑی نال ظلم اے اجے دہاڑے چار نہیں لنگھے۔ گھٹو گھٹ دو مہینیاں دی چھٹی تاں لیاندا۔“

ماسیاں پھپھیاں، چاچیاں تائیاں، ماسیاں بھیناں تے بھرجائیاں نے اک کک ہو کے

ویرھا سرتے چالیا۔

اساں کوئی نہیں جان دینا۔ ہور چھٹی منگا نہیں تاں کڑی توں نال لے جا۔ ایہو ای تاں ہن کھینڈن تے چاہواں دے دن ہوندے نیں۔ کپتیا تینوں پر دیس جا کے وی ہن کھلون دا بیج نہ آیا۔ کیہ چھڑا جھ لان آیا سیں ایچھے۔ فون تے ای ویاہ کر لینا سائی۔

اوہ مجبور اندروں وی باہروں وی دسدا پیا سی۔ اوہنے کہنی ہار من لئی تے ست دنوں دی چھٹی دی درخواست کھل دئی۔

میں بھتی چھٹی کہتی تاں میری کہنی نے میری چھٹی کر دیتی اے۔ تئاؤں کوئی خوف خدا نہیں۔ دوہیاں تاں ہور وی لہہ جائیاں نیں نوکری نہیں لہنی۔

چلو گھٹو گھٹ ست دہاڑے تے ست راتاں ہور تیرے کول ہاں۔ تیری ساری سدھر لہ کے ای جاواں گا۔ ست دن بڑے ہون گے۔ اسان ہور کرنا وی کیہ اے۔

اوہدے اندر دا بیج بھڑکن لگا۔ ساریاں تئیاں سدھیاں ہون لگیاں۔ اوہدا سریر آکڑا جا رہیا سی۔ خشبو بھریا وجود ساہنے سی۔ جس وچوں نرسن والی خشبو توں وس وچ کر لین وچ کھڑی رکاوٹ سی۔ اوہدیاں اکھاں وچ سرور تے جس دے ہڑٹھاٹھاں مارن گئے۔

چلو ایہ تاں چنگا ہویا۔ کجھ ویلا ہور تیری قربت وچ نصیب ہووے گا۔ اج اوہدا ارادا سی جے اپنے اندر دا سارا آند پلٹا دے گا۔ اوہنے اٹھ کے وڈا بلب بند کر دتا تے نکا بلب بال دتا۔

اوہنوں آکوں کوئی حرارت تے شرارت نظر نہ آئی۔

اٹھ نال ہن ارام نال سٹی پئی ایں۔ میں تیرے آکھن تے چھٹی ست دنوں دی ہور کہتی اے۔ تے تیری اکھ ای نہیں کھلدی پئی۔ چل شادا شے اٹھ چھٹی دا فایدا چکیے۔

”کھڑی چھٹی دا؟“

”کیہ مطلب؟“

”چھٹی تاں منگوائی تاں چھٹی میری وی ہو گئی اے۔ چلو ہن ست دہاڑے راج کے گلاں کراں گے۔“

□□

اپنے کوئیں گزارے زندگی نوں

پروین ملک

موڈھے اتے تھاپڑا دے کے آکھیا فیر ڈرائیور
نوں دن لگے۔ ”بیٹا میں پچھوں جس ویکن تے
آئی آں اوہناں جیون جوگیاں مینوں تھم کے
اگلی سیٹ تے بہلیا فیر اگانہ ٹرے ایسے ٹیشن
تے خورے کیہ ہو گیا کوئی گل ای نہیں سندا“
ادھا گھنٹا ہو گیا کھڑی نوں، گوڈیاں وچ چھیاں
چن لگ پئیاں۔“

ڈرائیور نے اوہناں دی گل نہ گولی تاں میں
ایویں ای آسرا جیادین خاطر آکھیا۔ ”تیس کے
نوں نال لے آندے۔“

”کوئی نہیں سی نال آن والا۔“ اماں جی نے
ہوکا بھریا۔ ”ہال سکولے چلے گئے، نوٹہ نے کم
تے جانا سی تے.... پتر جھے ورھے ہوئے فوت
ہو گیا۔“ اماں جی دی اواز سنگھ وچ گھٹی گئی۔

”اوہ ہو.....! کو پتر سی تہاؤا؟“

”ہے نہیں، دو ہو وی.... چلو نہیں پچھدے
تاں نہ پچھن اللہ اوہناں نوں خوش رکھے، ہاں
ساڈا کھڑا زور اے۔“ اوہناں دی اواز وچ اتھرو
کھلے ہوئے پر اکھیاں سکیاں سن۔

”کیہ ہو یا سی تہاؤے پتر نوں؟“ میں پچھیا۔

”ایکمیڈنٹ“ ایہ آکھ کے اوہ کجھ چپ رہے
جوہیں اوہ ویلا بھدے ہون جدوں پتر جیوندا
جاگدا اکھاں ساہنے پھردا سی۔ فیر اوہ سے ٹرانس
وچوں اوہناں دی اواز آئی۔ ”کنڈا سی اماں توں
بڑی مشین چلائی، ہن میں تیرا سارا تھکیاں لہ
دیاں گا۔ مینوں باہر جان دے، اپنے پیسے کھلاں
گا جے توں گندیاں گندیاں تھک جائے گی۔“

رہے سن، میں سوچیا گوڈیاں دے وردے سنگھ
کیتا ہوتا اے۔ ایس کر کے ذرا کو ہو
دروازے ول کھسک کے آکھیا۔ ”تیس ٹھیک ہو
کے بہ جاؤ۔“

”اللہ خوش رکھے تینوں، میں بیٹھی تے ٹھیک
آں، بھکھ لگ پئی اے، چھولے لینے سن، اج
نس بھیج وچ گھروں کجھ کھا کے ای نہیں ٹری۔
السردی مریض آں، بھکھ لگی ہووے تاں کجھ
چے گھروں معدے وچ درد ہون لگ پیندا
اے۔“

اوہناں دی گل سن کے میں ایہر او دھر نظر
ماری۔ سڑکوں پار اک ریڑھی والا بچھے ہوئے
چھولے، ریوڑیاں دے ہوہر تک سک وچھدا
کھڑا سی۔ اماں جی نے میرے ول تکیا۔ شاید لہٹی
عمر تے قیاس کردی اوہناں نے سوچیا ہووے
پئی میں اوہناں نالوں لگی آں تے بھیج کے سڑک
پار کر سکتی آں۔ پر ایہ اوہناں دی بھل سی۔ حیاتی
دی بھیج دوڑ نے کدوں دے ساڈے گئے
گوڈے تروڑے نیں۔ دو جا مینوں شر آیاں
بھاویں کئے ورھے ہو گئے پر میرے اندر دی
پینڈو زانی حالے وی شاں شاں کر کے
ساہنیوں لکھدیاں گندیاں اگے ہتھ ہتھ
کھلندی اے۔

اچے میں سوچاں دی ایس گھنٹن گھیری وچ
ای ساں جے ویکن ٹر پئی تے مینوں لہتا آپ
آزاد ہوندا جاپیا، پر اماں جی دی جھکھہ دا لانبو
میرے ڈھڈ وچ بھڑک پیا۔ میں اودھروں
دھیان ہٹان لئی محافی جی منگدیاں آکھیا ”میں
تہاؤں لیا دیندی پر ہن ویکن ای ٹر پئی اے۔“
”کوئی گل نہیں، خیر اے۔“ اوہناں میرے

”کتھے جانا اے اماں؟“ کنڈیکٹر نے ویکن دا
بوہا کھولدی اماں اگے ہانہ دی روک بناندیاں
پچھیا۔

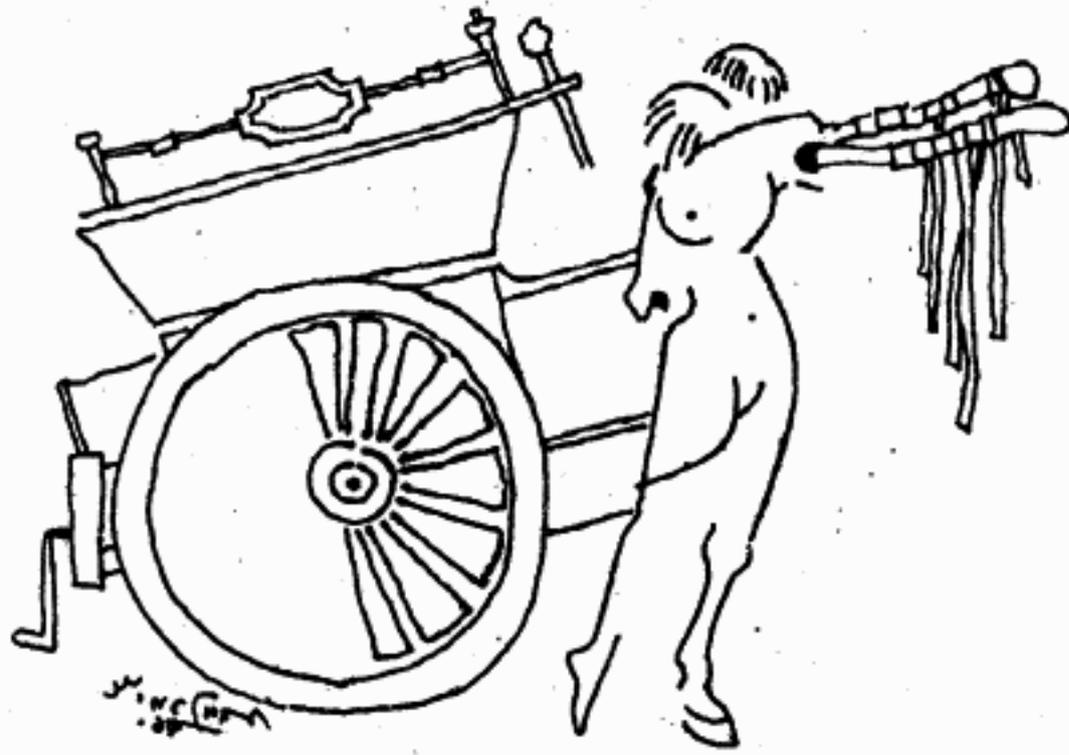
”اچھرے جانا اے پتر“ اماں نے نیٹھا جہیا
جواب دتا۔

”کچھ ہٹ جاؤ۔ دو جیاں سواریاں نوں اگے
آن دیو۔“ کنڈیکٹر نے فیصلا کر دتا تے مائی اوس
قیدی وانگوں کچھ ہٹ گئی چٹوں عدالت نے
مشقت نال قیدی سزا بول دتی ہووے۔

میں اماں ول تکیا، نیلیاں بوٹیاں والی چٹی چادر
تھلے پھلاں والا نیلا سوٹ چنگلی طرحاں استری کیتا
ہویا۔ جتی وی لگدا سی کدی کدار ای پائی اے۔
کپڑیاں وچوں ہلکی جہی فینا کل دی مہک دسدی
پئی ایہ جوڑا کتھے آن جان لئی سنبھال کے رکھیا
ہویا سی تے موٹہ دیاں جھڑیاں اتے حیاتی
دے اک اک کرڑے بل دا لیکھا لکھیا دسدا
کی۔ اپنے جے نوں روٹی ویکن نیڑے آن گئی
اودھے کھدیکٹر نے اماں جی نوں پچھلی سیٹ
تے بن لئی آکھیا تے آکھن لگی ”پتر مینوں
کچھ بن وچ کوئی عذر نہیں پر میرے گوڈیاں
وچ درد اے تے پچھلی سیٹ تے سگڑ کے بنا
پیندا اے۔“

اوہ کوئی بھلا لوک سی اوہنے بادشاہاں ہار اماں
نوں فرنٹ سیٹ تے بیٹھن دی اجازت دے
دتی، نال دی سیٹ میں سانجھ لئی۔

ڈرائیور نے اپنے پاسے والا بوہا کھولیا تے
کے سکتی نال گھاں کردا سیٹ تے آن بیٹھا۔
اماں کجھ بے آرام جہی ہو کے سجے کچھ تک

اسیں آپے کچھ کر لوں گی”
”ایہ تے تیشیں چنگا کیتا” میں اماں جی دا
حوصلا ودھاؤندیاں آکھیا۔

”ہاں، ہاں۔“ اماں جی نے ایس انداز وچ کیا
جو میں اوہناں نوں ایس گل دا شک ای ہووے
فیر دن لگے۔ ”میری نونہ نے فیکٹری وچ نوکری
کر لئی اے۔ اٹھ توں چار وچے ٹیکر ڈیوٹی
دندی اے بارھاں سو رہیا بعدا سو.....“ اماں
جی خورے کیہ کئدے جا رہے سن پر میرے
کن ساں ساں کرن لگ پئے۔ بارھاں سو رہیا
تے جھے جی کھان والے۔ ایہ کویں گزارا کردے
ہوون گے۔

ایسے چہ وچ میرا ساپ آگیا، میں دیکھن توں
لہ گئی پر اماں جی دی منزل اچے دور سی۔ ○○

دے کپڑے سیتے تے بالاں نوں پال کے وڈا
کیتا۔ میرے گوڈے ایویں تاں نہیں جڑے،
میں تاں پورے اٹھائی ورھے گوٹھ مار کے
پینھی آن تاں میرے پتر پیراں تے کھلون
جو گئے ہوئے۔ فیر وڈے دوویں تے اڈاری مار
گئے۔ نکا میرے نال بڑا موہ کردا، میں کپڑے
سیوندی تاں اوہ کدی سوئی وچ دھاگا پان بہ
جاندا، کدی مشین دی ہتھی چلان لگ پیندا۔
اکھے ماں توں تھک جائیں گی۔“

کے سکول وچ چھٹی ہوئی ہوئی اے اوہ
دیلے بالاں دا دھر چا سڑک پار کرن لگا، اوہناں
نووں دیکھ کے اماں جی نوں اپنے پوتر وان یاد آ
گئے، آکھن گئے ”میری نونہ کندی سی، اماں
وڈے نوں سکولوں ہٹا کے تے کم پادینی آن
میں کیا جھیلے دھے داہ بارھاں ورھیاں دا بال
تینوں کیہ لیا کے دیوے گا۔ پڑھن دے ایہوں

بولدیاں بولدیاں اوہ فیر چپ کر گئے، میں اوہناں
دل دیکھیا تاں اوہناں دی جٹی چادر تے کڈھیاں
بوٹیاں دا رنگ لال جاپیا، میں اکھاں جھمکیاں
تاں اوہ فیر نیلیاں سن..... اوہناں نے فیر گل
چھوئی۔ اپنے تئیں سنگیاں نال ایز پورٹ توں ٹریا
تاں میں اوہدی بانہ تے امام ضامن بنھیا..... پر
کے امام توں اوہدا ضامن بننا قبول نہیں سی۔
ٹیکسی دی نگر ہو گئی، سارے ایئر پورٹ جان
دی تھاں اگلے جمان ٹر گئے۔ دے بھولیو بچو،
ایڈی کھڑی کالہ سی، اماں جی چپ کر گئے تاں
دی میری ہمت نہ پئی اوہناں دل نکالیاں کچھ
پچھاں، پر گدا سی اوہناں نوں ارج بڑے چہ
گمروں دل دے پھٹ وکھان دا موقع لگیا اے،
آپے بول پئے۔ ”دھے میں اٹھائی ورھے مشین
چلائی اے، بال سارے نئے نئے سن جدوں
ایہناں دا پپو فوت ہو گیا، میں دیہاڑ رات لوکاں

لاہور وچ سیر انٹرنیشنل

کتاب ترنجن، میاں جمیبرز، ٹمپل روڈ

لاہور وچ سیر انٹرنیشنل

کلاسیک، ریگل چوک

کتھا اک کھوتی سکول دی

جیل احمد پال

مصری شاہ دی وڈی سڑک توں جے پاسے
فلکن والی چوڑی گلی ول مڑیے تاں کوئی سو کو
گزاگے جا کے کجے ہتھ پائی پین والی سبیل
اے۔ ایہ سبیل جو سارا سال جکی رہندی اے
اک گلی دے نکلے اُتے واقع اے تے جے
تیشیں ایس گلی دے اندر جان دی کھچل کرو
تاں پنجواں یاں خورے چھیواں بوبا "گورنمنٹ
مہرائساگر لڑ پرائمری سکول" دا اے۔ کھسپیلے نیلے
جے رنگ دا گیٹ دھپاں تے بارشاں کھا کھا
کے ارج ای بے رنگ ہو گیا ہویا اے جویں
ایس سکول دے کمرے، ہاریاں تے کندھاں۔
چچ پچھو تاں ایس سرکاری سکول وچ چڑی تعلیم
وتی جاندی اے، اوہ وی ویلے دیاں دھپاں
تے بارشاں دا نشان بن بن کے بے رنگ ہو گئی
ہوئی اے۔ سکول کیہ اے، کوئی ویہ پائی بندیاں
دی روزی روٹی دا بہانا اے۔ آخر رب نے کسے
حیلے نال ای تاں رزق دینا ہوندا اے۔ اسمان
توں من سلوا لہن والی گل تاں پرانی ہوئی۔

روز سویرے سواست تے ساڑھے ست
وچے دے وچکار کڑیاں دے ٹولے چڑیاں دے
چٹے وانگ ایس سکول دا رخ کردے نیں۔ ایہ
طے اے کہ لیہناں سفید پوش کڑیاں دے
سفید پوش ماپے اوہناں نوں انگریزی میڈیم
سکولوں وچ داخل کران دے قابل نہیں
ہوندے۔ چٹے یونیفارم وچ اوہ کڑیاں انجے
جاپدیاں نیں جویں وڈے وڈے کیوتراں دیاں
ڈاراں کسے وڈے سارے کھڈلے ول جا
رہیاں ہون۔ لیہناں ڈاراں وچ کدھرے
کدھرے اُستائیاں وی ہوندیاں نیں چڑیاں

اپنے فیشی کپڑیاں پاروں صاف پچھائیاں
جاندیاں نیں۔ فیشی کپڑے وی کادھے، استائیاں
ٹوں جنی تخواہ ملدی اے، اوہدے وچ کھڑا فیشن
پورا ہو سکدا اے، ساڈا مطلب ایہنا اے کہ
استائیاں لہتی پت موجب پوری طرحاں فیشن
ایہل نظر آون دا جتن کردیاں نیں۔ ایہ وکھری
گل اے کہ ایس کم وچ کئی واری اوہناں دی
دکھ ہاسو ہینی بن جاندی اے۔ ذات دی کوڑھ
کلی ہو کے شہتیراں ٹوں جھپے مارے جان
تاں ویکھن والیاں ٹوں ہاسا تاں آوے گا ای۔
دو گھیاں ہور پرائم میں سڑک دے اُتے
انگریزی میڈیم سکول اے، اوتھے دیاں استائیاں
دی نقل بھلا سرکاری تخواہ نال کسراں کہتی جا
سکدی اے۔ انگریزی میڈیم والیاں اُستائیاں
تاں ایس سکول ٹوں "کھوتی سکول" دے نال
نال سد دیاں نیں۔

سکول گلن دا ویلا سویرے ساڑھے ست
وچے دا اے۔ ایہ ویلا سیال اُٹھال کدے نہیں
بدلدا کیوں جے ڈیہر ساڑھے بارھاں وچے ایچھے
دوچی شفٹ دا سکول لگتا ہوندا اے۔ سرکار
وچاری کول اپنے پیسے کتھے کہ اوہ دو دو سکولوں
دیاں عمارتاں بنائے۔ اکو سکول وچ دو دو سکول
چلائے جا سکدے ہون تاں ڈو وچے وی عمارت
بنوان اُتے وادھو خرچا کرتا بے وقوفی اے تے
تیشیں لہتی سرکار ٹوں بے وقوف کیوں
سمجھدے او؟

سکول دا شاف پندرھاں استائیاں، اک ہیڈ
مستر، دو کلرک، (اک ٹکا، اک وڈا)، اک
چراسی، اک چوکیدار تے اک جمادار اُتے
مستعمل اے۔ پندرھاں استائیاں وچوں دو یاں

تن ہر ویلے میٹرٹی چھٹی اُتے رہندیاں نیں۔
جتھے زنتائیاں ہون، اوتھے ایہ تاں ہوندا ای
اے۔ ایہدے نال نال مرچ مسالے، سردیاں
وچ کلاس پڑھاندیاں سلائییاں اُتے سویٹر بنائی،
اک ادھے ویلے پیرڈ تے ادھی چھٹی ویلے
شاف روم وچ غیر موجود استائیاں دی غیبت،
خاوند دے ظلم دے قصے، قیص دے ڈزاین
تے ڈپٹے دے رنگ پارے گل بات،
پکوڑے، سموسے کھا کے چٹکارا لیندیاں "سی
ٹخ" دیاں اوازاں وی ضروری ہوندیاں نیں
تے سکول دی بے رنگی وچ رنگ پیدا کرن دا
کارن وی۔

جے تیشیں ایس سکول ٹوں وڈا سارا جنور
گھروی آکھ لوو تاں شاید اوہ وی کتھاں نہ
ہودے۔ سکول اصلی تے وڈے جنور گھر وچ
اپنے جنور نہیں ہوندے جنی ورائٹی ایس سکول
وچ اے۔ جے میرے اُتے استادوں دی توہین
کرن دا الزام نہ لایا جاوے تاں آگے گل
کراں۔ بلکہ میں تاں ایہ کواں گا کہ استادوں
دی سبھ توں ودھ توہین تاں اوہ کردے نیں
جہڑے اُستاد ٹوں "قوم دے معمار" دا خطاب
دے کے صرف دو ڈھائی ہزار روپے دیندے
تے اوہدے کولوں ایہ توقع کردے نیں کہ اوہ
قوم دے مستقبل ٹوں پکی پیڑھی بنیاد اُتے کھڑا
کرے گا۔

ہاں تے میں ایہ کہ رہیاں کہ کسے دی
توہین کرنا میرا مقصد نہیں پر ایہ وڈی حقیقت
اے کہ "مہرائسا سکول" دے ایس جنور گھر
دا سبھ توں دلچسپ جنور ایس سکول دی
ہیڈ مسٹریس ہوری نیں۔ لیہناں نے پی ٹی سی ٹیچر
وجوں اپنے کیریئر دا مڈھ بنیاسی۔ کدوں بنیاسی،
ایہدے بارے ہن اوہناں ٹوں آپ وی یاد
نہیں۔ اوہناں دی ذاتی قابل وچ ایہدے بارے
کاغذ موجود نیں۔ لوڑ ویلے ویکھے جا سکدے
نہیں۔ اوہناں ٹوں تاں ایہنا یاد اے کہ دو مہینے
بعد اوہناں نے سٹھ سال دی عمر پوری کر کے
ریٹائر ہو جانا اے۔ رشید جہاں اوہناں دا ناں

اے۔ آکھیا جاندا اے کہ درخت دے تے دی
 عمر توں اوہدا اندازا لایا جا سکدا اے۔ جنے سال
 درخت دی عمر ہووے، اوہدے تے وچ اونے
 ای دایرے بن جائدے نیں۔ میں کتا واں
 بندے دی عمر دا اندازا وی اوہدے چہرے دیاں
 جھڑیاں توں لایا جا سکدا اے پر رشید جہاں
 دی عمر دا اندازا ایس فارمولے توں نہیں لگدا
 کیوں جے جھڑیاں گن کے اوہناں دی عمر کوئی
 اک سوویہ سال بن جائدی اے تے ظاہر اے
 عام انسان دی عمر ای نہیں ہوندی۔ متوسط طبقے
 دے کسے بندے دی تاں آکا ای نہیں۔ رشید
 جہاں دے چہرے دیاں جھڑیاں اصلوں اوہناں
 دی کلی چند جان دیاں نہیں سگوں اوہناں دے
 خاوند دیاں جھڑیاں وی لہناں وچ شامل نیں۔
 رشید جہاں بیوا نیں۔ بھرجوانی وچ تاں نہیں
 کوئی پختی ورھے دی عمر وچ سن جدوں خاوند
 چلا تا کر گیا سی۔ اوہوں اوہناں دے پنجویاں اچے
 ککے ککے سن۔ وڈا اختر چھویں وچ سی، نکیاں
 چاراں کڑیاں وچوں تن سکول جانڈیاں سن تے
 کلی اچے کچھڑی سی۔ رشید جہاں نے اوہوں بعد
 زندگی دے بہت سارے سواد نہیں چکھے۔
 اوہناں نے چٹ کپڑے ہون دے سارے
 مسئلے اپنے پنڈے اُتے ہنڈائے نیں۔ کئی
 سکولاں دا مونہ دیکھیا اے۔ کدی پیدل تے
 کدی بساں وچ نوکری کرن جائدے رہے
 نیں۔ جوانی جوانی بچا کے اوہناں نے وڈے پتر
 نوں پڑھایا، نوکری لوایا تے اوہدا ویاہ کیتا تاں
 اوہ زنتانی لے کے وکھرا ہو گیا۔ رشید جہاں نے
 ایہدا گلا کدی کسے نال نہیں کیتا۔ پتر کدی
 کدی پیوی نوں لے کے ملن آجاندا اے۔ ہن
 اوہدے دو بچے وی نیں۔ میڈم رشید جہاں
 اپنے وچ ای شش نیں کہ اوہناں دے پوترے
 انگریزی میڈیم سکول وچ پڑھ رہے نیں۔
 جتھے تک دھیاں دا تعلق اے، اوہ تاں
 ہونڈیاں ای پرایا دھن نیں۔ اوہناں نال کاہدا
 گلا۔ چاراں وچوں تہاں دھیاں دا اوہ ویاہ کر
 چکے نیں۔ چوٹھی دا ویاہ وی کیتا گیا سی پر اوہ

اپنے گھروس نہیں سکی تے اج کل میڈم رشید
 جہاں دے نال ای رہندی اے۔ رشید جہاں
 اپنے پنجوں بالوں نوں بالوں والے کرن دے
 عمل وچ جنے جھڑیاں نیں، اوہناں دا اندازا
 آپ اوہناں نوں ای اے۔ اُنج جیوں جیوں
 اوہناں دی عمر ودھدی جا رہی اے، لالچ وی
 ودھدے جا رہے نیں۔ پر ایہ تاں اسل
 ساریاں نال ای ہوندا اے۔

رشید جہاں رج کے چنورے نیں، مرچ
 مسالے والی شے دا ہوکا اوہناں توں کسے گربھ
 وتی سوائی نالوں وی ودھ کے اے۔ چنورے
 پاروں کئی وار خوار ہوئے نیں۔ اکثر پیٹ دی
 بیماری دا شکار رہندے نیں پر مرچ مسالے
 چھڑتا اوہناں دے وس دی گل نہیں۔ دنیا اُتے
 دو ای چیزاں تاں ٹھیک نہیں ہو سکدیاں۔ اک
 گتے دی پوچھل تے ڈو جا میڈم رشید جہاں دا
 چنورے۔ اوہناں دیاں دوہاں اکھاں وچ واری
 واری موتیا اُتردا رہیا اے جدا اپریشن کروا
 چکے نیں پر اک اکھ دا اپریشن کوئی جنتا کامیاب
 نہیں سی ہویا جس پاروں اس اکھ توں چنکی
 طرحاں نظر نہیں آوندا۔ اکھاں اُتے موٹے شیشے
 دی نظر لگی رہندی اے۔ سردے سارے وال
 پٹے ہو گئے نیں۔ کجھ موساں نے، کجھ عمر نے،
 کجھ نزلے نے، تے کجھ ٹکراں نے عٹھے کیتے
 نیں۔ لہناں والاں توں اوہ رنگدے نیں پر
 رنگ سستی قسم دا ہوندا اے جس پاروں
 ڈوروں ای راز فاش ہو جاندا اے۔

رشید جہاں اپنے سٹاف کولوں کھان پین دا
 کوئی موقع ہتھوں نہیں گواندے۔ کسے اُستانی
 دے گھر بال جے (ایہ کم سارا سال ای ہوندا
 رہندا اے) تاں اوہدے کولوں سیتا سوایا سوٹ
 وی لیندے نیں تے اوہدے گھر دعوت وی
 کھاندے نیں۔ استانیاں اوہناں کولوں تنگ نیں
 پر کھلے کے ایہدا اظہار کدی نہیں کردیاں۔ آخر
 اوہناں نے وی تاں کدے کدائیں دل کچا
 ہون یاں بر چکران پاروں چھٹی کرنی ہوندی
 اے۔

ہور استانیاں وچ میڈم فردوس، میڈم
 مریم، مس ہیلمن، میڈم اختر جہاں، میڈم دانی،
 مس صبا تے مس تانیا وغیرا دے تاں شامل
 نیں۔ لہناں وچوں میڈم فردوس سیکنڈ ہیڈ
 مسٹریس نیں۔ جس دن میڈم رشید جہاں نہ
 آون، اوہ نظام پانڈی وانگ پورے سکول اُتے
 چڑے دارنگا چلانڈیاں نیں۔

مس ہیلمن تے مس صبا اچے کواریاں نیں۔
 لہناں وچوں مس ہیلمن عیسائی نیں تے اکثر
 اوہناں دی کنڈ بچتے اوہناں دے ”گندے“
 ہون دا ذکر کیتا جاندا اے۔ ”میں تے ایہدے
 گھردی پکی شے کدی وی نہ کھاواں“ میڈم
 مریم اکثر کندے نیں۔ ”لہناں عیسائیاں دا کوئی
 پتا نہیں، کیہ کھوا دین، ساڈا تے مذہب خراب
 ہو جاوے“ میڈم مریم اسلامیات پڑھاندے
 نیں تے ایس پاروں پاکی پلہتی دا زیادا ای خیال
 رکھدے نیں۔

مس صبا نے نوکری صرف ویلا گزاری
 واسطے کیتی اے۔ اوہناں دے ابا جی سرکاری
 دفتروں سپرنٹنڈنٹ وچوں ریٹائر ہوئے نیں۔
 سپرنٹنڈنٹ ہوراں لہنی سرکاری نوکری سے چار
 کڑیاں دے ویاہ کیتے سن پر مس صبا دی واری
 آونڈیاں آونڈیاں اوہ بڈھے ہو گئے نیں۔ مس
 صبا نے زندگی دی بے معنویت تے ولہے توں
 تنگ آ کے نوکری کر لئی اے۔ اوہناں توں ایہ
 نوکری ویاہ دی نوکری نالوں بہتر لگدی اے۔ گھٹو
 گھٹ اوہ عام گل بات وچ تاں ایہی کندے
 نیں۔ مس صبا دے چہرے اُتے دانے نیں
 چہناں نوں جوانی دے تل آکھیا جاندا اے۔
 ایس سکول وچ سبھ توں ودھ شش لباس اوہی
 نیں۔

سکول وچ تن استانیاں اچیاں نیں چہناں
 توں دورے پیندے نیں۔ لہناں وچ مس
 قیوم، مس دانی تے مس شائستہ دے تاں شامل
 نیں۔ مس قیوم دا اکو ایک چند رھاں ورھیاں دا
 پتر اے جہڑا نوویں وچ پڑھ رہیا اے۔ ایس
 منڈے نال ای مس قیوم دا سارا مستقبل جڑیا

ہو یا اے۔ اوہناں دی اپنے خاوند نال اج توں بارہاں ورھے پہلاں علیحدگی ہو گئی سی۔ خاوند ظالم سی۔ مس قیوم لہنا کماندے کھاندے سن، اوہ کیوں اجھے ظالم خاوند دے تھلے گلدے۔ سو اوہ وکھرے ہو گئے۔ پتر اودوں مسال تین ورھیاں دا سی۔ عدالت وچ جدوں سارا معاملہ گیا تاں نکلے جے بال نے ماں کول جان توں ترجیح دتی تے عدالت نے بال ماں توں دین دا فیصلہ سنا دتا سی۔ علیحدگی دے دو ورھے بعد مس قیوم توں دورے پین گئے۔ بڑا سخت دورا ہوندا اے۔ اکھاں پتھرا جاندیاں نیں تے جیہہ دندان تھلے آکے نکلی جاندی اے۔ جدوں دورا پیندا اے، مس قیوم اگلے دو دن سکول توں چھٹی کردے نیں۔

مس دانی دا معاملہ ہور اے۔ اوہ دسویں جماعت وچ پڑھدے سن تاں سکول وچ ادھی چھٹی ویلے پینکھ جھونڈیاں پینکھ دی رسی ٹٹن پاروں پوری قوت نال پرانتھ جاڈگے سن۔ ہر وچ اجھی سٹ وچی کہ کئی گھنٹے بے ہوش رہے، ہوش تاں آگیا پر دورے پین گئے۔ ہن اوہناں دی عمر چالمی ورھے دے لگ بھگ اے، دورے اچے وی پیندے نیں۔ بڑے علاج گروں دورے کجھ گھنٹے نیں تے ہن ہر مہینے دی بجائے دو بے تیجے مہینے دورا پیندا اے۔ آج اوہناں توں دوئی روز کھائی پیندی اے۔

مس شائستہ توں پین والے دورے ہیٹریا دے نیں۔ ڈاکٹراں دا مشورا اے کہ مس شائستہ دا ویاہ کر دتا جاوے تاں ایہ دورے رک جان گے۔ جدوں دا ڈاکٹراں نے مس شائستہ دے ماہیاں توں ایہ مشورا دتا اے۔ ماہیے اودوں دے ایس کوشش وچ نیں کہ کسے طرحاں مس شائستہ دا ویاہ ہو جاوے پر بد قسمتی نال مس شائستہ توں رعایتی نمبر دے کے ای ”قبول صورت“ آکھیا جاسکدا اے جس پاروں ویاہ دا معاملہ اچے وی لکھیا ہویا اے۔

صرف دورے ای نیں، اُستائیاں دے ہور بہت سارے مسئلے وی نیں، کجھ نفسیاتی

کجھ گھروکے، تے کجھ دوجیاں دے پیدا کیجے ہوئے۔ میڈم یعنی دا میاں اوہناں اُتے شک کردا اے۔ چیلے بہانے نال سکول آوندا اے تے اکثر اوہناں دا پچھا کردا اے۔ وچارے ہر دم ڈروے ای رہندے نیں۔ ہر ویلے چادر وچ موٹھ لکونی رکھدے نیں۔ حالاں جے اوہ موٹھ نہ لکون تاں شاید کوئی اوہناں دے چرے ول نظر بھر کے وی نہ دیکھے۔ میڈم سیماب دا مسئلہ معاشی اے کہ اوہناں دا خاوند اوہدے کولوں ساری تنخواہ چیلے بہانے نال لے لیندا اے تے اوہدے کول اک پیسا وی نیں چھڈدا۔ وچاری توں سموسے کھان لئی وی پیسے ادھار منگئے پیندے نیں۔

میڈم جمال دا مسئلہ ہور اے۔ اوہناں دے گھر دھیاں ای دھیاں نیں۔ بیچ دھیاں نیں چنناں وچ سبھ توں وڈی دسویں وچ پڑھ رہی اے۔ میڈم جمال دا اوہناں توں خاوند چھڈ کے ٹر گیا اے۔ سنیہا اے کراچی ہوندا اے تے اوہنے دو جاویاہ وی کر لیا اے۔ میڈم جمال دے نمبر وچ ”ز“ صنف یعنی مرداں تے ٹنڈیاں دی ہمیشہ تھوڑ رہی اے۔ اوہ آپ وی تین بھیناں سن جو سدا اک بھرا واسطے ترس دیاں رہیاں۔ ایہو ترسیواں میڈم جمال دیاں دھیاں دا وی مقدر اے۔ میڈم جمال آپ پہلاں بھرا لئی ترسدے ہوندے سن، فیر پتر لئی ترسدے رہے۔ پر جدوں دا خاوند چھڈ کے نس گیا اے، مایوس نیں۔ فیر جدوں اوہ سوچدے نیں کہ کجھ چر گروں دھیاں توں ویاہن دا مسئلہ سامنے آوے گا تاں اوہناں دی راتاں دی نیندر اُڈ جاندی اے۔ وچارے ساری ساری رات جاگدے رہندے نیں۔ اوہناں توں پتا اے کہ پنجاب دے ظالم سماج وچ اک سکول ٹیچر لئی سبھ توں وڈا مسئلہ دھی توں نورنا ہوندا اے، اوہناں دے سامنے تاں اجھے بیچ مسئلے نیں۔ مسلسل جگراتیاں پاروں اوہناں دیاں اکھاں دوالے گھیرے پئے گئے ہوئے نیں، جہڑے اوہناں دی کوچھی شکل توں ہور کوچھا بنا

دیندے نیں۔

ہر سرکاری سکول وانگ مہرائی سکول وی وادھو باللاں دے مسئلے دا شکار اے۔ سرکاری عبارتیاں وچ لہنوں اوور کراؤ ڈیڈ آکھیا جاندا اے۔ کرے تھوڑے نیں، کلاساں برائیاں وچ وی لگدیاں نیں۔ سارا دن ہاہا رچی رہندی اے۔ سکول وچ پڑھائی گھٹ تے روڈا بٹتا ہوندا اے۔ چویں کسے لاؤڈ سپیکراں والی مسیت دے نیڑے گھراں دے لوک پریشان رہندے نیں، انجے ای ایس سکول دے گوانڈھ وچ جہڑے گھر نیں، اوہناں دے واسی وی روڈے توں پریشان رہندے نیں پر ایس سلسلے وچ کیتا وی کیہ جاسکدا اے۔ روڈے وچ تھوڑا بہت فرق اودوں پیندا اے جدوں رشید جہاں ہوری سکول دے معاینے اُتے نکلدے نیں۔ اوہ سکول دے جس حصے توں گزر دے نیں، ہیڈ ماسٹریں دے احترام یاں خورے رعب پاروں اوس حصے وچ چپ چان ہو جاندی اے۔

سکول وچ سارا دن میلا جہیا لگیا رہندا اے۔ ہر کلاس دے تین تین چار چار سیکشن نیں۔ استائیاں وچاریاں باللاں توں پڑھا پڑھا کے ہف جاندیاں نیں۔ کجھ منگائی نے لک بھنے ہوئے نیں، کجھ گھراں توں سکول آونڈیاں ویگناں دے دھکے اوہناں دا کچھ مرکنڈھ دیندے نیں۔ رہندی کسر پنجاہ پنجاہ تے شھ شھ باللاں دی کلاس توں سوال سمجھاندیاں نکل جاندی اے۔ استائیاں دے جیون وچ صرف گرمائی چھٹیاں دے ڈھائی مہینے آرام دے ہوندے نیں چلو گھراں وچ گرمی دوزخ ورگی سسی، باللاں وچ مغز کھپائی تاں نہیں ہوندی۔

رشید جہاں توں کھان دا شوق جنون دی حد تک اے۔ کسے استانی دے گھر بال جے، کوئی ہور تقریب ہووے تاں اوہ کھان پین دا بہانا پیدا کر لیندے نیں۔ عام کر کے اوہ استانی توں اپنے دفتر وچ بلا کے مبارک پاؤ دیندے نیں۔ اوس ویلے ڈپر ہون والی ہوندی اے تے لچ دا ٹائم نیڑے ہوندا اے۔ مبارک دے بھار نال

تلی جی ہون گئی۔ اوہ گھر اڑے تاں اٹلیاں
تے ٹلیاں شروع ہو گئیاں۔ ڈاکٹر کول جانا پیا۔
ڈونا خرچا ہو گیا۔ اگلے دن اوہناں ٹوں چھٹی
کرتی پئی۔ معمول مطابق فردوس اوہناں دی
تھاں ہیڈ مسٹریس بنی۔

رشید جہاں ٹھیک ہو کے پرتے تاں دو
دناں گمروں اختر جہاں دی دھی دی مکتی آ گئی۔
اختر جہاں نے مکتی دے اگلے ای دن اوہناں
ٹوں مٹھیائی دا دو کلو دا ڈبا لیا دتا۔ رشید جہاں
نے کجھ مٹھیائی اوتھے چکھی تے باقی ڈبا بند کر
کے نال لے گئے۔ بد قسمتی نال ایس مٹھیائی نے
وی اوی کم کیتا جو کجھ دن پہلاں چرنے نے
کیتا سی۔

اگلے دن جدوں فردوس ٹوں فیر رشید جہاں
دی سیٹ سنبھالنی پئی تاں اوہناں نے فیصلا کر
لیا کہ ہن جدوں میڈم سکول پرتن گے، تاں
اوہناں ٹوں سمجھاواں گی کہ کھان ویلے تھوڑی
احتیاط کریا کرو۔ ہن تھوڑی عمر جوانی دی تاں ہے
نہیں کہ ککو ہضم پتھر ہضم والی گل ہووے۔
ایس عمر وچ تاں جسم ٹوں زیادا کلوریاں دی
لوڑ وی نہیں ہوندی۔ بہتر ایکی اے کہ اوہ

گک بھگ پورا مہینا باقی سی کہ میڈم مریم تین
مہینے دی میٹرٹی چھٹی کٹ کے پرتے۔ اوہناں
دے گھر ٹنڈا ہویا سی۔ میڈم مریم دا خاوند
باغبان پورے وچ وڈی ساری دکان دا مالک اے،
پھیرے دی کوئی تھوڑ نہیں ایس لئی اوہناں نے
سارے شاف دی دعوت کیتی۔ شاف دے ہر
ممبر ٹوں اوہا اوہا چرغا، دو دو روغنی نان تے
اک اک بوتل دتی گئی۔ میڈم رشید کیوں بے
سبھ توں سینئر سن ایس لئی اوہناں ٹوں اوہے
دی بجائے پورا چرغا اوہناں دے کرے وچ
بھجوا یا گیا۔ وڈا سارا چرغا سی جہڑا اوہناں نے
مسال لک وچ سردے کے کھا دا۔ اک روغنی
نان تاں بچ وی گیا جہڑا اوہناں نے اخبار وچ
ولہیت کے اپنے پنڈ بیک وچ رکھ لیا سی۔ چنگا
بھلا روغنی نان، کیوں ضائع کیتا جاوے۔ شام
ٹوں اوہ تھوڑے جے گھب وچ تل کے کھالین
گے۔

پر گھب وچ تل کے نان کھان دی واری ای
نہ آئی۔ گھر جانویاں دگین وچ ای اوہناں ٹوں

جھک کے سیانی استانی اوہناں دی خدمت وچ
چرغا، روغنی نان تے بوتل پیش کردی اے۔
ایسے ورہیاں گمروں استانیاں ٹوں ایٹا تجربا تاں
ہو ای گیا اے کہ اوہناں ٹوں لہنی ہیڈ مسٹریس
دی پسند دا پتا لگ گیا اے۔ ایہ ”پارٹی“ چوں کہ
ولی خوشی نال پیش نہیں کیتی جاندی ایس لئی اکثر
ایہدا اثر چھٹا ہوندا اے۔ پورا چرغا کھانا تاں کے
جوان دے وس دی گل وی مشکل ای ہوندی
اے۔ رشید جہاں دا بڈھا معدا عام کر کے
ایسوں برداشت نہیں کر سکدا۔ سیون اپ دی
بوتل یاں دو بوتلاں وی چرنے دا کجھ نہیں
وگاڑویاں تے اوہناں ٹوں اکثر ٹلیاں لگ
جانویاں نہیں۔ وچارے رشید جہاں ٹوں اک
یاں دو دن لئی چھٹی کرتی پیندی اے۔ اک یاں
دو چھٹیاں کر کے جدوں اوہ واپس سکول
پرتے نہیں تاں کافی کمزوری محسوس کردے
نہیں۔ ایہ کم بخت مرض اجیہا اے کہ چنگے بھلے
بندے ٹوں کمزور کر دیندا اے۔

”بڈھی پچاپھال“ چنور پتا کرن توں باز وی
تے نہیں آوندی“ سیکنڈ ہیڈ مسٹریس فردوس
اوہناں دی سیٹ سنبھالیاں آکھدے نہیں۔ ایہ
گل کردیاں میڈم فردوس ایٹا وی نہیں
سوچدے کہ بے رشید جہاں چنور پتا چھڈ دین
تاں آپ اوہناں ٹوں ہیڈ مسٹریس دی سیٹ
سانجبن دا موقع کیوں ملے؟
پچھلے مہینے تاں کمال ای ہو گئی۔ شروع مئی
دی کڑکڑاندی گرمی، اچے گرمائی چھٹیاں وچ

چرخے تے مٹھیاںیاں ورمیاں نفل چیزاں توں رتا پرہیز ای کیا کرن۔ ایہ سوچ کے میڈم فردوس مطمئن ہو گئے۔ آخر اوہناں نے میڈم رشید جہاں دی بہتری واسطے ای تاں اوہناں توں مشورہ دتا سی۔

رشید جہاں لہٹی نائب فردوس دا بڑا لحاظ کردے سن۔ ایسے دعوے پاروں تیجے دن جدوں رشید جہاں سکول پر تے تاں اوہناں توں کمرے وچ کلیاں ویکھیا تے موقع جان کے میڈم فردوس اوہناں دے سامنے والی سیٹ اُتے جا بیٹھے۔

”میڈم جے تئیں برانہ مناؤ تاں اک گل کراں؟“

رشید جہاں میز اُتے پے کوئی کانڈ نفل رہے سن۔ اوہناں نے لہٹی عینک دے موئے موئے شیشیاں وچوں فردوس ول ویکھن دا جتن کیتا۔ ”ضرور میں کیوں برا مناتا اے“

میڈم فردوس نے حوصلہ کٹھا کر کے گل شروع کیتی۔ ”میڈم تئیں دس بارہاں دن پہلاں وی بیمار ہوئے سی“

”ہاں! توہاں..... ایسے تُوڑ موٹن تاں مینوں زندگی وچ کدے نہیں سن لگے۔“ میڈم توں لہٹی بیماری چیتے آگئی۔

میڈم فردوس نے گل اگے ودھائی۔ ”ایہ تین دن پہلاں مس اختر جہاں دی مٹھیاںی نے وی تہاںوں تنگ کیتا اے“

”ہوں!“ میڈم رشید جہاں نے مختصر جواب دتا۔ اوہناں توں پتا نہیں سی لگ رہیا کہ اوہناں دی سیکنڈ ہیڈ مسٹریس کتا کہیہ چاہندی اے۔

”میڈم گل ایہ اے کہ..... اصل وچ اج کل دیاں غذاواں ملاوٹی نہیں تاں.....“ ایچھے آ کے فردوس دا حوصلہ جواب دے گیا۔ اوہناں توں سمجھ نہیں سی آ رہی کہ اوہ ایس چٹوری بڈھی توں کیوں سمجھان۔

”ہاں غذاواں تے ملاوٹی ہے ای نہیں“
”اوہ میڈم اصل وچ ملاوٹی غذاواں کھا کھا کے ساڑے سبھ دے معدے وی جواب دے

گئے نہیں.....“

”ہاں فردوس کیہ کیتا جاوے۔ شہراں وچ تاں ایہو کجھ ای اے۔ جدوں میری سروس اہجے اک سال دی سی، میری ٹرانسفر اک پنڈ وچ ہوئی، کیہ دساں کئی خالص غذا ملدی سی۔ سرہیوں داساگ تے اینا تازا.....“

ایدوں پہلاں کہ رشید جہاں گل پوری کردے، فردوس نے اوہناں دی گل کٹ دتی۔ اصلوں فردوس نیشن وچ سی تے اوہنوں سمجھ نہیں سی آ رہی کہ گل کیوں کرے۔

”..... میڈم میں ایہ آکھتا چاہ رہی آل کہ تئیں کھان وچ ذرا احتیاط کریا کرو۔ عمر ودھن دے نال نال معدا وی کمزور ہو جاندا اے تے غذا ہضم نہیں ہوندی.....“ میڈم فردوس نے جھجکی جھجکی آکھ دتا۔ ہن میڈم بھاویں برا منائے بھاویں چنگا، گل اوہناں نے وٹے وانگ مار چھڈی سی۔

”ٹھیک کھندے او تئیں فردوس.....“ میڈم نے آکھیا تے فیر اک لماتے ٹھنڈا ساہ بھریا۔ فردوس نے میڈم دے چہرے ول ویکھیا۔ میڈم اوہدے ول ای ویکھ رہے سن۔ اوہناں دیاں اکھاں وچ گلے ورگی کوئی شے سی چویں آکھ رہے ہوں..... ”میں بیوا زانی ساری عمر میں بساں ویگناں وچ دکھے کھانڈیاں گزاراں اے“ میں ساری عمر چنگا کپڑا پا کے نہیں ویکھیا کہ لوکی بیوا ہوں دا منا دیندے سن۔ شکر اے لمہیاں نے کجھ پڑھا لکھا دتا سی کہ ملازمت مل گئی۔ دساں نسواں دی کمائی کر کے ہال بنچے پڑھائے، اوہناں دے ویاہ کیتے تاں اوہ پنچھی وانگ پردہسی ہو گئے۔ میری زندگی وچ لے چہ توں کوئی سواد، کوئی چکا کدی نہیں آیا۔ آ جا کے صرف زبان دا اک چکا باقی اے، کیہ اوہنوں وی چھڈ دیاں.....؟

باقی: وڈے ویلے

دی ایس کالونی دی کئی جہی بے نام سڑک اُتے ٹردی ٹردی اوہ کوٹھا دا پاک سکول ویکھ آئی۔ چلو اج واسطے بھیرا اے۔

اینا سوچ کے اوہ گھر جان واسطے پرتی تاں چویں اوہدا ساہ رک گیا۔ اچانک اوہنوں بڑے زور دا شاک لگا۔ ڈر فٹے موٹہ۔ اوہدے موہوں نکلیا۔ سامنے اک مرد ذات بیٹھا پیشاب کر رہیا سی۔ نفرت تے غصے نال اُبلدی اوہ تیز تیز پھٹ پھٹ رہی سی کہ سامنے اک ہور اوہے ذات والا کھنگھدا کھنگھوردا بلغم تھکدا اوہدے کولوں

لنگھ گیا۔ تھوہ، اوہنے موٹہ بھر کے گالھاں تھکیاں تھوہ تھوہ۔ حرام زادے۔ بد ذات بد تمیز وحشی کتھوں کتھوں آ مردے نہیں۔ ایس تھان موتن تھکن لئی، اُتوں انسان کماؤندے نہیں۔ اج توڑی کے کال چڑے نے اوہدے اگے بلغم نہیں تھکی۔ کسے مولے نے ننگے ہو کے پیشاب نہیں کیتا۔ ایہ جانن والے سبھو کجھ جان کے کردے نہیں۔ گھر دا دروازہ ٹھاہ دینا بند کر کے اوہنے پورا نلکا کھول دتا۔ خورے کھڑا گند دھون لگی سی اوہ۔ پر ہن اوہدے موٹہ چوں گالھاں نہیں سی نکل رہیاں۔ اوہ کہ رہی سی۔ ویکھ ربا مسج نے جو آکھیا اوہ پکھل ٹھیک نہیں۔ توں ایہناں توں کدے وی معاف نہ کریں۔ ایہ جو وی کردے نہیں چنگی طرحاں جانڈے نہیں۔ جان کے جرم کرن والے توں معافی دین والا آپے مجرم ہوندا اے۔ ستیا اے ربا!

سویر توں تہاڑی لکھت اپڑن دی آخری تاریخ ہر مہینے دی 18 اے۔ ناپچھن جوگ لکھتاں دے مسودے ضائع کر دتے جانڈے نہیں۔ نوپس لکھن والیاں توں خیال رکھنا چاہیدا اے کہ ”سویر“ توں کوئی وی مسودا گلن توں پہلاں اوہدی کاپی رکھنا تہاڑی لہٹی ذمے واری اے۔

ہلائی

حمید رازی

ایہ اوہناں دنوں دی گل اے جدوں یونیورسٹی دے ہر دوہے تھے منڈے ٹوں مقابلے دے امتحان دی تیاری لگی ہوئی سی۔ اسیں ایس مرض نوں ”سی سیریا“ دا ناں دتا ہویا سی۔ کئی منڈے ایم اے کرن توں بعد کے دوہے ڈیپارٹمنٹ وچ داخلے لیندے۔ اینج اوہناں ٹوں ہاسٹل وچ رہن دا بہانا وی مل جاندا تے تیاری دا موقع وی بھ جاندا۔ اوہوں پنجاب یونیورسٹی نے ایف سی کالج دا ہاسٹل ”قاسم ہاسٹل“ کرائے اُتے لیا ہویا سی۔ میں ہاسٹل دی چوٹی نمبر کمرے وچ ڈیرے لائے ہوئے سن۔ ناصر ٹوں خورے کج پتا لگ گیا کہ میں امتحان دی تیاری کر رہیا آں۔ فیر اوہنے کوشش کر کے میرا ناں ای الاٹمنٹ کروا لئی۔ اوہ گورنمنٹ کالج توں ایم اے انگریزی کر کے یونیورسٹی وچ سیاسیات وچ داخلہ لین وچ کامیاب ہو گیا سی۔ اک کمرے وچ رہندیاں ہویاں وی ساڈی ملاقات اکثر کھانے دی میز اُتے ہوندی۔ میں جدوں یونیورسٹی جا رہیا ہوندا، اوہ سون دی تیاری کر رہیا ہوندا سی۔ میں رات ٹوں یارہاں یارہاں وجے تیکر پڑھدا، جد کہ اوہ ایس ویلے اپنے تین چار دوستاں ناں باہر ہوئیں توں کھانا کھان وچ رجھیا ہوندا۔ اصل وچ اوہ اک ”کھان کلب“ دا ممبر سی جہڑا ہر روز اک نویں ہوئیں وچ کھانا کھاندا۔ میں جد صبح اُٹھدا تے اوہ دے موٹر سائیکل دی آواز آندی۔ اوہ گیٹ تیکر پوری

رفتار ناں موٹر سائیکل چلاندا۔ مینوں کئی وار لگا کہ اوہ نمبر پ کے جامعا اشرفیا جا کے رکے گا پر گیٹ نیڑے اوہ رفتار منہی کر لیندا، سدھا اتار کئی جاندا، حلوا پوڑی یاں سری پاوے دا ناشتا کردا۔ اُپروں پیڑے والی لسی پیندا تے آ کے سوں جاندا۔ اوہنے پڑھن دا لہنا ای وقت رکھیا ہویا سی۔ رات اک دو توں صبح ست اٹھ وجے تیکر، تے دن ٹوں دو تین توں شام چھ ست وجے تیکر، اسیں اک دوہے توں کجھ بچپن دس لئی دن دا پچھلا پر رکھیا ہویا سی۔

جدوں میری کلاس دا چھانگا مانگا جان دا پروگرام بنیا، میں ناصر ٹوں وی دعوت دتی پر اوہ صاف انکاری ہو گیا۔

”چھانگا مانگا وی کوئی دیکھن دی تھاں اے؟“

”اصل وچ اسان کھانے دیاں دیکھاں ایہتوں ای پکوانیاں نیں۔ اوتھے پھراں ٹراں گے تے کھانا کھا کے واپس آ جاواں گے۔“

ناصر سوچیں پے گیا۔

”چلی توں کھندا اسیں تے چھانگا مانگا دیکھ

آوندے آں“

گڈی وچ دو ٹولیاں بن گئیاں۔ اک گلے تے دوجی ترانے گاؤن شروع ہو گئی۔ ایس رولے گولے وچ چھانگا مانگا آ گیا۔ اسیں اوتھے کھیندے وی رہے تے پھردے وی رہے۔ جھیل دی سیروی کیتی تے فوٹو وی بنوائے۔ کھانا کھان توں بعد میں تے ناصر شملن لگ پئے۔ ریسٹ ہاؤس دے باہر کھاریاں وچ گلاب دے سوہنے پھل کھڑے ہوئے سن۔ میں دو پھل تروڑے، اک ناصر ٹوں دے دتا تے دو جا آپ رکھ لیا۔

”کئی سوہنی خشبو اے؟“

ناصر نے کوئی جواب نہ دتا۔

میں اوہدے ول دیکھیا۔ اوہ سوکھن دی تھاں پھل ٹوں چکھن دی کوشش کر رہیا سی۔

”ہاں بہت سوہنے پھل نیں۔ ایہناں دا گل قد بڑا چنگا بن سکدا اے۔“

میں ہس پیا۔ ناصر میرے ول دیکھن لگ پیا پر مینوں لگا اوہوں میرے ہن دی وجھا سمجھ نہیں آئی۔

ناصر دا گھر لاہور ای سی۔ اوہ صرف امتحان دی تیاری لئی ہاسٹل ٹھہرا ہویا سی۔ اوہدے والد ریلوے دے ریٹائرڈ چیف انجینئر سن۔ اوہناں دا

گلبرگ وچ دو کنال دا گھری۔ گھروچ کسے شے دا گھانا نہیں سی۔ ناصر دا میرے نال رہن دا قایدا مینوں ای سی۔ میرے کمرے وچ درمیانی سائز دا فرنیچ وی آگیا سی تے اک نکا جیانی وی وی موجود سی۔ ہور بجلی دیاں نکیاں موٹیاں شیواں وی آگیاں سن۔ اک دسارے ناصر نے مینوں اپنے گھر کھانے اُتے بلایا۔ میں اپنا وڈا تے جیا سجایا گھر وکھ کے بہت متاثر ہویا۔ اوہدے سارے گھر والے وی بہت پیار نال ملے پر کھانا وکھ کے میں پریشان ہو گیا۔ میں ناصر دے کن وچ پچھیا ”ہور کس کس ٹوں بلایا ہویا اے۔“ پر اوہنے مینوں ایہ دس کے ہور پریشان کرو تا کہ بس توں ای ایں۔

جدوں کھانا شروع ہویا، میں اندرو اندری سوچ رہیا ساں ایہ ٹہریاں تے اج پہلی واری کھانا کھا رہیا اے یاں آخری وار۔ فیر اوہدے والد ہوراں اک اک بوٹی تے ہڈی بارے جو گل بات کیتی، میں گوشت بارے اوہناں دیاں معلومات تے حیران رہ گیا۔ میری نظر ناصر اُتے پئی۔ اوہنے اک ہڈی نال مچھ پایا ہویا سی۔ میرے موہوں نکل گیا۔ ”ناصر، گتے پتی لئی وی کجھ رہن دے۔“

ناصر نے کاوڑ نال میرے ول ویکھیا پر گھر دے باقی سارے ہس پئے۔ ناصر نے لہنا کم جاری رکھیا۔ کھانا حالے جاری سی کہ ناصر دی وڈی بھین نے شام دا مینو وی بنا لیا سی۔ کھانا کھاؤں توں گھنے بعد چاہ آگئی جمدے نال سوسے تے فروٹ کیک وی سی۔

جد اسیں ہاسٹل واپس اہڑے تے ناصر ٹوں سیون اپ یاں پتپی دی طلب ہو ری سی۔ اوہنے فرنیچ کھولیا تے فرنیچ وکھ کے رونا شروع کرو تا۔ میں بہت پریشان ہویا۔ میں سمجھیا خورے اوہنوں کرنٹ لگ گیا اے۔ پر میرے پچھن اُتے اوہنے دسیا کہ فرنیچ وچوں کوئی فروٹ کھا گیا اے تے ساریاں بوتلاں وی پی گیا اے۔ میرا ہاسٹل نکل گیا۔ ”اہمدے وچ رون والی کبڑی گل اے، فروٹ ہور آ جاوے گا“

بوتلاں وی لہجہ جان گیاں۔ اصل وچ ناصر تیرے نال کسے شرارت کیتی اے۔“

”میں تے سوچ کے آیا ساں کہ ہاسٹل اہڑے کے فروٹ کھاواں گاتے بوتل پیاں گا۔“

میں اوہدے ول ویکھیا۔ اوہ بہت سنجیدہ لگ رہیا سی۔ فیر گرمائی چھٹیاں ہو گئیاں۔ اکثر ٹنڈے ہاسٹل ای رہے۔ اسیں دوہاں نے رنج کے تیاری کیتی۔ میں امتحان دے کے پنڈتے ناصر اپنے گھر چلا گیا۔ جدوں نتیجا آیا تے اسیں دوویں پاس ہو گئے ساں۔ ناصر نے ای اخبار وچ نتیجا پڑھ کے مینوں اطلاع دتی سی۔ میں واپس لاہور آ گیا۔ ناصر وی ہاسٹل شفٹ ہو گیا۔ جن اسیں دوویں انٹرویو دی تیاری وچ لگ گئے۔ اوہدے گھر والیاں نے ناصر دے پاس ہون دی خوشی وچ اک واری فیر میرا کھانا کیتا۔ ایس واری میں کھانا وکھ کے پریشان نہ ہویا تے نہ ای ایہ پچھیا کہ ہور کسٹوں بلایا ہویا اے۔ ناصر کھانا کھا چکیا تے اوہدے والد ہوراں اوہدے ول تین چار بوٹیاں کردیاں ہویاں کہیا ”ناصر پتر“ ایہ کھا لے، بے شک بعد وچ اُلٹی کر دئیں۔“ میں اوہدے والد صاحب ول ویکھیا، اوہ مذاق نہیں سن کر رہے۔

ساڈے دوہاں دے انٹرویو تے میڈیکل کٹھے ای ہوئے۔

میڈیکل وچ میرا وزن تین کلو گھٹ تے اوہدا پچ کلو ودھ سی۔ ڈاکٹر نے کہہ دتا کہ بچے تئیں دوویں سلیکٹ ہو گئے تے تمانوں دوہاں نوں اک واری فیر آتا پوے گا۔ جدوں نتیجا آیا، اسیں دوویں پاس ہو گئے ساں۔ اسیں تین مینے بعد فیر میڈیکل لئی گئے۔ میرا وزن تین کلو پورا ہو گیا ہویا سی جد کہ ناصر نے لہنا وزن تین کلو ہور ودھا لیا ہویا سی۔ ڈاکٹر نے اوہدے ول مونہہ کر کے پچھیا ”ناصر ایہ کیہ اے؟“

”سراصل وچ جس میں توں کھانا کھا کے جمال نے لہنا وزن تین کلو ودھایا اے، میں وی اوے میں چوں کھانا کھانا رہیا آں“

ڈاکٹر ہس پیتے چپ ہو گیا۔

اک دن ناصر میں وچ کھانا کھا رہیا سی۔ ساہنے میز اُتے امتیاز ملک اوہنوں ویکھی جا رہیا سی۔ ناصر دے ہتھ وچوں سلاڈ دے کجھ پتر تھلے ڈگ پئے۔ امتیاز ملک نہ رہ سکیا۔

”ناصر صاحب کھلنا وچ مونہہ مار رہے او؟“

ایدوں بعد ناصر نے سلاڈ نہیں کھاوی پر باقی کھان پین دا ڈھنگ اوہو رہیا۔ سول سروسز اکیڈمی دی ٹریننگ کمن اُتے ناصر نوں اسٹنٹ کلکٹر کشم لاہور لا دتا گیا۔ اوس توں بعد اوہدی بدلی کراچی ہو گئی تے ملاقاتاں بہت گھٹ ہو گئیاں۔ پر اوہدے بارے خبراں ملدیاں رہیاں کہ اوہ پکے دے نال نال کچے گوشت دا وی بہت شوقین ہو گیا ہویا اے۔ کچے پکے گوشت دے نال نال اوہنے گریڈاں دا سفروی جاری رکھیا تے اک سٹیل مل تے چار تارا ہوٹل وی کھولہ لیا تے سیاسی جماعتاں ٹوں ”فڈنگ“ وی کروا رہیا۔ کئی وزیراں سفیراں نال اوہدی دوستی سی۔ میرا اوہدے نال ذاتی رابطا ختم ہو گیا ہویا سی۔

کئی سالوں بعد اوہ مینوں ریس کورس نظری آیا۔ مینوں سمجھ نہ آئی کہ ایہ ناصر اے یاں اوہدا کوئی وڈا بھرا۔ اوہ جاگنگ کر رہیا سی یاں زمین ٹوں دھکے مار رہیا سی۔ مینوں وکھ کے کھلو گیا۔ ”ناصر ایہ توں ایس“ میں کلاوا مارن دی کوشش کیتی پر اوہدا ادھا جٹا میرے ہتھاں دی پہنچ توں باہری۔

”ناصر کھا کھا کے کیہ چلیا بنایا ہویا اے؟ توں اُلٹیاں کردا رہندا تے تیرا ایہ حال تے نہ ہوندا؟“

پسلاں تے اوہ چپ ہو گیا فیر کنٹرول کر کے بولیا ”یار جمال! ایہ اُلٹی وی اک نعمت اے تے کسے قسمت والے ٹوں نصیب ہوندی اے۔“

”اوئے توں تے دانشور ہو گیا ایں۔ ایہو (باقی صفحہ 175 اُتے)

کہہ جاؤں میں کون؟

حنیف باوا

اوه ہر ویلے شہر دیاں گلیاں، بازاراں وچ گھمرا رہندا سی۔ اوہنوں سردی، گرمی دا کوئی احساس نہیں سی۔ ایس کر کے اوه پیراں توں ننگا رہندا۔ بدن تے جہڑے کپڑے پائے ہوندے، اوه سردیاں تے گرمیاں لئی اکو ای ہوندے سن۔ اوہنوں نہاون دھون دی کوئی ہوش نہیں سی۔ اوه ہر ویلے گندا رہندا۔ فیر اوہنوں ایٹا گندا رہن دا احساس وی کدوں سی۔ اوہدا ذہن تاں چوہیں برف وانگ جم چکیا ہویا سی۔ اوہنوں صرف اکو گل دا احساس سی۔ اوه سی جھکھ تے تریہ دا احساس۔ جدوں اوہنوں جھکھ ستاؤندی تاں اوه آؤن جان والیاں لوکاں توں اکو رشتے نال بلاؤندا سی۔ اوه لوکیں بھاویں بڈھے ہوندے، بھاویں جوان تے بھاویں بال، اوہناں توں اپنے ول متوجا کرن لئی اوہدے کول اکو ای لفظ ہوندا سی۔

”ابا“

ایہ لفظ من کے آؤن جان والیاں وچوں جہڑا وی کوئی اوہدے کول رکدا اوه اوہنوں باہوں پھڑدا، کسے نزدیکی ہوئیں کول لے جاندا۔ اوه اوہنوں سالن تے روٹیاں ول اشارا کر کے کھدا ”ابا“۔ رکن والا اوہدی اوس لوڑ توں

سمجھ جاندا تے ہوئیں والے توں کجھ پیسے دے کے چلیا جاندا۔ ہوئیں والا اوہنوں اپنے کول ہما لیندا تے اونیاں پیسیاں وچ اوہنوں ڈھڈ بھر کے کھانا کھواندا۔ جدوں اوہنوں چاہ دی ہڑک ہوندی فیروی اوه ایسے لفظ ”ابا“ توں کم لیندا۔ سنیا اے کہ اوه ستاں بھیناں دا اکو بھرا سی۔ ایہ وی پتا لگیا سی کہ اوه بچپن توں ای ادھورا سی۔ اوہنوں کوئی زبان نہیں سی آؤندی۔ بس اشاریاں نال لہنا کم چلاندا سی۔ اوہدا اصلی نال کیہ سی۔ کسے توں کوئی پتا نہیں سی۔ بس لوکی اوہنوں اٹو کہہ کے بلاؤندے سن۔ جدوں اوہدا ایہ اوهاناں اوہدیاں کناں توں کھراؤندا تے اوه جھٹ چوکتا ہو جاندا۔ حالانکہ دنیا جہاں دے سارے اکھر اوہدے لئی اوپرے سن پر ”اٹو“ اوہدے کناں کجھ انج دا رچ وس گیا سی کہ ایہ لفظ شندیاں سار ای اوه چکنا ہو جاندا۔ شاید امید وی جھا ایہ سی کہ اوه سمجھ رہیا سی جو اٹو ای ایک اجسیا اکھراے جہدے نال اوہدیاں ساریاں خواہشاں جڑیاں ہوئیاں ہون ایہر اوسنے ایہ لفظ سنیا اودھر اوه اوس بندے ول نس تریا۔ اوه لہنیاں بھیناں توں وی ابا کہہ کے ای بلاؤندا سی۔ بھیناں تاں فیر بھیناں ہونیاں نہیں۔ اوہناں توں تاں بھائی دی ہر لوڑ دا پتا ہوندا اے، بھاویں اوہناں دا بھائی بولا ہووے۔ گوٹکا ہووے یاں فیر ہر کچھوں ادھورا ہووے۔ اوه جدوں وی اپنے بھیناں دے گھر جاندا تاں اوه اوہدے تے صدقے واری جاندا۔ جدوں اوه اوہدے نال پیار کردیاں تاں اوہناں دیاں اکھاں اتھروواں نال بھر جانداں۔ اوه سوچدیاں، اللہ میاں نے اوہناں توں اکو ایک بھائی وی دتا تاں کیو جیا دتا۔ جہڑوں اپنے آپ دی وی ہوش نہیں۔ جہڑا نہیں جاندا کہ بھیناں دے ولاں اندر بھائی دے پیار لئی کسے سمندر موجزن ہوندے نیں۔ اوه جدوں وی بھیناں دے گھر آوندا تاں اوه امیدے نال بڑا لاڈ کردیاں۔ اوه کدی اوہنوں کپڑے بنا کے دیندیاں کدی سوہنی جی جتی پیراں وچ پاندیاں۔

چنگے چنگے کھانے پکاندیاں۔ جدوں بھیناں دے دتے ہوئے کپڑے پا کے باہر نکھدا تاں اوہدے چہرے دے رنگ دیکھن والے ہوندے۔ جدوں کوئی شخص ایسناں رنگاں ول گوہ نال دیکھدا اوہنوں اوہدے اندر اتر دیاں کوئی ڈھل نہ لگدی۔ حالانکہ دیکھن توں بڑا عجیب جیسا لگدا سی۔ اوہدا رنگ کوسے وانگ کالا شاہ سی۔ نین نقش موٹے موٹے تے بد صورت سن۔ جسم آٹے دے گٹوانگ بے نکا سی۔ جدوں اوه تڑا سی، پیراں دی دھپ دھپ دی اواز کناں تے ہتھوڑے وانگ وجدی سی۔ اوہدے موسم وچوں رالاں ہر ویلے وگدیاں رہندیاں سن۔ ایسناں ساریاں گلاں دے باوجود جدوں اوه شخص امیدے اندر دی یاترا کر کے واپس آندا تاں اوه بڑا معصوم تے پیارا لگن لگ جاندا۔ اوه شخص اوہدے نال ٹرن تے مجبور ہو جاندا، اوه جہڑی وی دکان تے رکدا اوہنوں اوہدے من چاہوندی شے لے کے دیندا۔

اوه ذہنی طور تے کجھ انج دا پچھڑا ہویا سی، جہڑوں دیکھ کے انج لگدا سی چوہیں اوه ایک اجسی گڈی ہووے جو حیاتی دے پہلے شیشین تے انج آ کے رک گئی ہووے جہدے لئی ڈوبے شیشین تے جانا ممکن نہ رہیا ہووے۔ ڈوبے لوکی اجسیاں گڈیاں ہون جہڑیاں بند کٹ اوہدے کول رکدیاں تے فیر سینی وچاؤندیاں کسے اگلے شیشین ول روانا ہو جانداں۔ پہلے ای شیشین تے رے اٹو توں کجھ لوک پاگل سمجھ کے اوہنوں دھتکار دیندے تے کجھ اجسے لوک وی سن جہڑے زندگی دے جھینریاں توں مات کھان گمروں اوہنوں درویش سمجھ کے اوہدا پچھا کردے تے اپنے حق وچ کجھ اگلاؤن دی کوشش وچ اوہنوں باہوں پھڑکے ایک ولے لے جاندا۔ پر اوه تاں سوائے ”ابا“ دے کوئی ڈوجا اکھر جاندا ای نہیں سی۔ پر جدوں اوه اوہدی مجبوری توں سمجھ لیندے تاں فیر اوه اوہدے کسے وی اشارے دی آس لا کے اونا چہ بیٹھے رہندے جتا چہ اوه ابا، ابا کھندا ہویا

تاں چھوٹا دیکھدا جو سالن والی خالی پلیٹ رالان
نال بھری پئی اے۔ پر ایس گندی پلیٹ توں
دیکھ کے نہ تے کدی چھوٹے نے ای موخہ وٹیا
تے نہ کدی اوہدے مالک نے۔

اوس دیساڑے اک اچرج جی گل واپر گئی۔
اوس دیساڑے وی اوہ اوے ای ہوئیل توں
کھان گروں لہنی پوٹلی چلی سڑک دے کنڈھے
کنڈھے جا رہیا سی۔ اوس ویلے رات دے دس
دو بج چکے سن۔ سڑک ویران سی۔ ہر بے انھیرا
سی۔ اٹو نے دیکھیا کہ اچانک اوہدے کول اک
کار آ کے کھلو گئی۔ کار وچ اک جوان کڑی
بٹھی سی۔ اوہ کئی سی۔ اوہدے وال اُلھے ہوئے
سن جسم پتلا پتنگ جیسا سی۔ اکھاں دو الے سیاہ
گھیرے پئے ہوئے سن۔ اوہدا لباس منڈیاں
ورگاسی اوہدے نئے توں دیکھ کے انج لگدا سی
جویں اوہ کے نشے دی عادی ہووے۔ اوس
کڑی نے پسلاں کار دا بوہا کھولیا فیر چرے تے

”ہا نہیں ہر روز ایہ پاگل کتھوں آجاندا اے
چٹوں دیکھدیاں ای اُلٹی آؤن لگ جاندی
اے۔“

”ہش پرے ہٹ، کپڑے میلے کریں گا؟“
اوہ اوہناں دیاں گلاں توں سمجھ نہیں سی
رہیا۔ بس اوہناں دے چریاں دے تاثرات توں
دیکھ کے سمجھ جاندیا۔ بعضے ویلے تاں ایسناں
لوکاں دی نفرت ایسے تائیں اپڑ جاندی چٹوں
دیکھ کے اوہ رون لگ جاندیا تے کافی دیر تائیں
رودنا رہندا۔ اوہدے ہو کے ہوا وچ تحلیل
ہوندے رہندے۔ پر اوہدے رون دھون دا
اوہناں لوکاں تے کوئی اثر نہ ہوندا۔ اوہ اوے
طرحاں ای اوہدے کولوں پرے پرے رہندے۔
جدوں اوہ رودنا ہویا اوہناں جان لگدا تے
ساڈے محلے دی آخری گرتے اک چھوٹے
جے ہوٹل دا مالک اوہناں اشاریاں نال اپنے
کول بلاؤندا۔ جدوں اوہ ہو کے بھردا ہویا
اوہدے کول جاندیا تاں اوہ اوہناں بڑے پیار
نال چُپ کراؤندا۔ بڑی لہنت نال اوہناں کجھ
کھان لئی پچھدا۔

”دس ملنگ یار کیہ کھائیں گا؟“

اوہدے ولوں جواب آئے پنا اپنے سوال دا
خد ای جواب دیندا۔

”گوشت روٹی کھاوے گا میرا یار۔“

”او چھوٹے۔“ ہوٹل دا مالک اپنے نئے ملازم
نوں کہندا۔

”جی پلوان جی۔“ چھوٹا دوروں ای جواب
دیندا۔

”ایدر آ۔ ساڈے ایس یار نوں اوتھے ہما کے
روٹی کھو۔“ پلوان دو جی قطار والی خالی کرسی
ول اشارا کردیاں کہندا۔ چھوٹا اپنے مالک دا حکم
سن کے جھٹ آؤندا۔ اوہ اوہناں اوس کرسی
تے لے جا کے بہا دیندا اجڑی کرسی ول پلوان
نے اشارا کیتا سی۔ فیر اوہدے اگے کھاتا آجاندا۔
اوہ فورن کھانے تے جٹ جاندیا تے انج بڑیاں
بڑیاں برکیاں موخہ وچ پاؤندا جویں اوہ بہت
زیادا جھکتا ہووے۔ جدوں کھان توں ویٹھا ہوندا

اوہناں اٹھ کے چلیا نہ جاندا۔ ایسناں کجھ
لوکیں تاں ایس ”ابا“ دے اکھڑوں ای برکت
دا باعث جان کے خشی خشی اوہناں چلے
جاندے تے کجھ لوک سمجھدے کہ اوہناں دا
کاسا تاں اچے توڑی اوے طرحاں خالی اے
جویں کہ اوہ پسلاں سی۔ بعض لوکیں اوہدی
اوس پوٹلی توں حاصل کرن دی وی کوشش
کردے، چٹری سدا اوہدے بے موڑھے تے
لٹکدی رہندی۔ اوہ لوک سمجھدے کہ شاید
ایس پوٹلی وچ اوہ کئی ہووے چٹری اوہناں
دے لیکھاں دے بند بوہیاں توں کھول سکے۔ پر
ایسناں چوں کوئی نہیں سی جاندیا کہ ایہدے وچ
کوئی اجی شے نہیں سی چٹری ایسناں دے
لیکھاں توں سنوار سکے ایہدے وچ تاں اوہ
کپڑے تے جتی ہوندی چٹوں اوہدیاں بھیٹاں
ہوا کے دیندیاں اوہ ایسناں توں کجھ چ لئی تاں
پا کے رکھدا پر فیر اوہ اوہناں توں اوس پوٹلی
وچ قید کر دیندا تے اونی دیر تائیں اوہدے وچ
قید رہندے جدوں تائیں اوہدیاں بھیٹاں
اوہناں نویں نہ لے کے دے دیندیاں۔ اوہدیاں
ایہ ستے ای بھیٹاں اوہدے نالوں چھوٹیاں سن پر
جدوں اوہ اوہناں توں وی ”ابا“ کہ کے بلاؤندا
تاں اوہناں توں انج لگن لگ پیندا جویں اوہ
ساریاں بھیٹاں اوہدیاں ماواں ہون تے اوہ
اوہناں دا دودھ پیندا پال۔ اوہ شردیاں ڈوجیاں
گلیاں وچ چکر لاؤندا ہویا کدی کدی ساڈے
محلے وی آجاندا۔ ساڈے محلے وچ زیادا تر امیر
لوک ای رہندے سن۔ اوہناں توں صرف
مڈیاں نال ای غرض سی۔ کسے انسان نال پیار
کرنا ایسناں دے منشور وچ شامل نہیں سی۔
سارے بیٹے لوک ایسناں دے بھانے کپڑے
مکوڑے سن۔ کپڑیاں مکوڑیاں نال بھلا کون محبت
کدا اے پر ایسناں دے بھانے تاں ایہ
مجزوب کپڑیاں مکوڑیاں نالوں وی بھیڑا سی۔
ایسے لئی جد کدی اوہ لہنی لوڑ توں پورن کیتے ابا
کہندا ہویا اوہناں دے نیزے جاندیا تاں اوہ
لوک اوہدے نال انج نفرت دا اظہار کردے۔

نور احمد مسکان کھلار کے اشارے نال اندر آؤن ٹوں کیا۔ انور جزا کار دے پلکل نیزے ای کھلوتا سی، اوتھے ای کھلوتا رہیا، اوتھوں ایک انج وی نہ ہلیا، پر فیر اوہنے پائیدان تے پیر رکھیا ای سی جو اوس کڑی نے اوہنوں اپنیاں دوہاں باہاں وچ لے کے زور نال کار دے اندر سٹ لیا۔ اچے اوہ اندر گیا سی کہ جھٹ کار دا بوہا بند ہو گیا، تے ویندیاں ای ویندیاں کار نظراں توں اولھے ہو گئی، کار والی اوہنوں کتھے لے گئی تے اوہدے نال کیہ کیتا، ایمدا کے نوں وی کوئی پتا نہ مل سکیا تے نہ ای انو دے اشاریاں نے کجھ دسیا، پر اوس توں اگلے دن اوہنوں پتا نہیں کیہ ہویا اوہ کاراں توں خوف زدہ جہیا رہن لگ پیا، جدوں وی کوئی کار اوہنوں نظر آؤندی تاں اوہ ابا ابا کنڈا ہویا اوتھوں نس جاندا، اوس دن گمروں اوہنے اپنیاں بھیناں دے گھروی جانا گھٹ کر دتا، جیکر کدی اوہناں ول جان دا موقعا بن ای جاندا تاں اوہ اوتھے بند کٹ ٹھہردا تے اتا ابا کنڈا ہویا اوتھوں بھج آؤندا، اوہدیاں بھیناں اوہدے وچ ایس تبدیلی ٹوں دیکھ کے بہت پریشان رہن لگ پئیاں سن، اوہ ایمدے بارے بہت سوچدیاں پر اوہناں دی سمجھ وچ کجھ نہ آؤندا، اوہ اداس رہن لگ پئیاں سن، بھلا اوہ اداس کیوں نہ رہندیاں، اوہناں دا ایہ اکو اک کلا جہیا بھرا وی رسیا رسیا جہیا رہن لگ پیا سی، ایس توں گمروں اوہدے وچ ایک ہور تبدیلی آئی، ایہ تبدیلی اوس پچھلے واقعے دا رد عمل

سی یاں ایہ اپنے آپ پیدا ہو گئی سی، ایمدے بارے پکی طرحاں کجھ نہیں کیا جا سکدا، ایس لئی کہ ایہو جئے تے ایمدے ورگے بندے دے اندر ٹوں پڑھنا چٹا سوکھا دکھائی دیندا اے اونا ای اوکھا اے، تے فیر پڑھ کے سمجھتا ہور وی اوکھا اے، جزا حیاتی دے پہلے ای پڑا تے انج رکیا ہووے جو اگے ودھن دا ناں ای نہ لیندا ہووے، بہر حال اوہنوں جزا وی کوئی بال ملدا اوہنوں اپنی گود وچ چک لیندا تے اوہدے نال خوب چوچلے کردا، جدوں اوہ اوہدے نال پیار کردا ہوندا تاں اوہدے چہرے دے رنگ دیکھن دے قابل ہوندے تے اوس بال تالوں وی جنتا معصوم نظر آؤن لگ جاندا، اوہدے بھلاں تے جڑی مسکان کھنڈ رہی ہوندی اوہ اپنی نرول ہوندی کہ دیکھن والا اوہدے توں متاثر ہوئے بنا نہیں رہ سکدا سی تے فیر جدوں اوہ اپنے ایس پیار وچ ڈوجیاں نوں شامل کرن لئی ابا ابا کنڈا تے دیکھن والے ول اشارے کر کے اوہنوں بلاؤن دی کوشش کردا، جو یں کہ رہیا ہووے، آؤ دیکھو صاحب جی ایہ بال کتنا پیارا اے، کتنا سوہنا اے، کتنا معصوم اے اوس دلے اوہ آپ وی بڑا پیارا لگن لگ جاندا، تئیں سوچدے ہو سو کہ اوہ بال کتھوں لے آؤندا کھڑا اوہنوں اپنا بال آپ دے جاندا، ہوندا انج سی کہ جد کدی وی کسے چھوئے بال ٹوں گودی وچ پکی اوہدا کوئی اوس توں وڈا بھرا یاں بھین لے کے پھر رہیا ہوندا تاں اٹو جھٹ اوہدے کولوں بال کھو لیندا تے کجھ چر گمروں اوہدے نال پیار کر کے اوہنوں واپس کر دیندا تاں جو اوہ بال اوس بچے ٹوں حاصل کرن لئی رولا پاؤتا نہ شروع کر دے، اوس دہاڑے انج ای ہویا سی، اوس نے اوس بال ٹوں اچے کھویا ای سی جو اوہدے بھائی نے شور مچاؤتا شروع کر دتا،

”ہائے ابا جی، اپنے شعیب نوں اوہ پاگل لے گیا“

شور مٹن کے اوہناں دا بیو سامنے والے گھر چوں باہر نکلیا، اوہنے دیکھیا کہ اوہناں دا شعیب

واقعی ایک پاگل دے ہتھاں وچ اے، اوہ نس کے اٹو کول گیا تے اپنے شعیب ٹوں اوہدے کولوں کھو لیا، اوہدا ابا اوس دلے اپنے غصے وچ سی جو اوہنے آء دیکھیا نہ تاء، اٹو ٹوں اپنے زور دا دھکا دتا کہ اوہ موٹہ بھرنے سڑک تے ڈگ پیا، ڈگدے سار ای اوہدے اُپر لے دو دند ٹٹ گئے، جدوں اوہ اٹھیا تاں اوہدا موٹہ لٹو نال بھرا ہویا سی، جٹوں دیکھ کے اوہ گھبرا گیا تے زور زور نال رون لگ پیا، اوہ روندا وی جا رہیا سی تے ابا ابا وی کنڈا جا رہیا سی پر اوہدا رونا فضول سی، ایس لئی کہ جدوں اوہنے اپنی معصومیت تے بے گناہی ٹوں ظاہر کرن لئی بچھے مڑ کے دیکھیا تاں شعیب دا ابا تاں اوتھوں جا چکیا سی، مینوں اٹو ملنگ تے بڑا ترس آیا، میرا جی کیتا کہ میں اگے ودھ کے اوہنوں چم لوں تے چیک چیک کے کواں، اے شہر دیو لوکوا انو تاں بڑا معصوم اے اوہدے کولوں تاں کوئی وی گناہ سرزد نہیں ہو سکدا، ایہ تاں بڑا بھولا اے تہاڑے شعیب ورگا بھولا، شعیب دے ابا توں ایہنوں دھکا دے کے بڑا گناہ کیتا اے، ایہ تاں تیرے نکیاں پتھراں ورگا ای تاں ہے، پر میں انج نہ کر سکیا ایس لئی کہ میں وی تاں ایسے شہر ایسے محلے دا رہن والا سی جہدے وچ معصوم شعیب دا ابا رہندا سی، اس توں گمروں اٹو فیر کدی ایہ ہر نہیں آیا کئی آؤن جان والے لوکاں دیاں نظراں اپنے آپ اوہنوں تلاش دی کھیل کردیاں پر انو نظر نہ آؤندا، ایس دکھانت گمروں کئی شر دیاں سڑکاں اٹو دے پتھراں دی چھوہ ٹوں ترس دیاں رہیاں پر اٹو نہ آیا، بھلا اوہنے ہن کیوں آؤتا سی، اوہ تاں اوتھے مڑ گیا ہویا سی جتھوں مڑ کے کدی کوئی واپس نہیں پرتا، ایس گھٹنا گمروں ایک دہاڑے ایک مقامی روزوار وچ ایہ خبر چھپی سی کہ ایک ملنگ جزا سدا ابا ابا کنڈا رہندا سی، قریبی جنگل وچ مر دا پایا گیا، اوہنے اپنیاں دوویں باہاں اپنی چھاتی تے انج بھیاں ہونیاں سن جو یں اوہ کے ٹوں جیتی پا کے اوہدے نال پیار کر رہیا ہووے۔

اک رات

میر تمنا یوسفی

مغلاں دا بابا مرنا تاں اگلے پنڈے اوہدے رشتے
داراں توں خبر دین لئی برکت توں گھروں نکلتا
ای پیا۔

شاماں ویلے سارے پنڈے توں لوء ہو گئی سی
پئی بابا ہن گھڑی، پل دا پروہتا اے۔ اوڑک
ہوئی اوس ویلے ہوئی جدوں لوکی کفتاں دی نماز
پڑھ کے گھراں توں آ رہے سن۔

جہا سنسان سی۔
اومی رات اگے، اومی پچھے تے پنڈا دی
اوحا ای نکاسی۔

رات اوہ چودھویں دی سی، پر اخیر، بھادوں
دے بدلاں نال بھریا ہويا سی۔ مینہ ورھے نوں
دو دن ہو گئے سن تے راہ دا چکر آٹھر گیا سی۔
کدھرے کدھرے نکیاں نکیاں چھپڑیاں،
کدی کدی دسن والی چاننی دی پھنکل وچ چمک
رہیاں سن۔

لاٹین لے کے برکت جدوں گھروں نکلیا سی،
ایہ پیا سوچدا سی پئی رات تاں کل دی قبر وچ
نگھنی سی تے اوہدے لئی بابا دن چڑھے وی ساہ
دے سکدا سی، اج رات دے پہلے پراکھاں
ٹوٹ کے ہابے نوں کیہ لہا؟

پے دے دوہاں پاسے، پھلیاں دے نال نال
گراں تے بیہیاں دے سولاں تے کنڈیاں
والے چھاپے گڈے ہوئے سن۔ جی دی مری
ہوئی روشنی دے سارے، وگا تک رُوے
برکت دی نظر توں اک دم جھٹکا لگا۔

دہشت..... جویں اک دم اوہدے اتے ای آ

ڈکی

اجن چیت کسے دے آر لن دی کوئی اُمید
نہیں سی تے سامنے سدا بہار اک دے بوٹیاں
وچوں کوڑیاں والا سب باہر توں موٹہ کڈھ کے
پورے قد نال اوہدا راہ ڈکن کھلوتا سی۔

پچھانہ مزن دا سوچیا، پر اوہدے پتھر اوہدا
ساتھ نہیں سن دے رہے۔ اُتوں ایہ سوچ کے
اوسنے پر تن دا خیال دل وچوں کڈھ دتا پئی جے
کدھرے سب پچھے لگ گیا تے فیر؟ سب
بندے نالوں اُنج وی ترکھاندا اے نالے پچھے
آؤندے سب توں اوہ کنج ویکھے گا؟ اوہ انجے
ای ٹھیک سی؟ ہور کجھ نہیں تاں گھٹو گھٹ
سب اوہدیاں اکھاں دے سامنے تاں ہے
سی..... سامنے توں خورے پچیا وی جاسکدا سی،
پچھوں مارے ڈنگ توں اوہ کنج بچدا؟

اوہ کھلوتا رہیا۔ اوہدیاں اکھاں، پلکاں جھپکتا
جھل گئیاں۔ ہوئی ہوئی سارا پنڈا سن ای ہو گیا۔
سج تھہ دیاں انگلاں توں جی دے لوبے دا
سیک لگا تاں اوسنے اڈول جی بھوکیں اُتے رکھ

دتی۔ جی دی مٹھ برکت دے ہتھوں نکل کے
تیل والی کچی نوں وچی تاں اوہدا تراہ نکل گیا پر
اوہ بت وانگوں کھلوتا رہیا۔

اوسنے دعاواں یاد کرن دا جتن کیتا پر دماغ
وچ سب رجھیا ہويا سی، مکھ یاد نہ آیا۔

ہوانے ذرا کو گھوکر بھری تے سب سستی
نال ذرا کو اگٹھ ہويا۔ برکت توں لگا جویں
موت نے اوہنوں سلام کیتا اے۔ اوہ آکا پتھر ہو
گیا۔ اوہدیاں پائیاں اکھاں اگے مغلاں دے
ہابے دی میت دے نال نا، گستان ول جاندا
لہنا جنازا وی پھرن لگ پیا۔

اوہدا دل کیتا وہ اُچی ساری چیک مارے،
ایڈی اُچی پئی سب ڈر کے مر جائے۔ یاں فیر
نس جائے، یاں فیر اگلے پچھلے پنڈاں والے
ڈانگاں، سونے گینتیاں، بیچے لے کے آجان تے
ایس ویری دی کوڑی کوڑی دی پھیتی پھیتی کر
دین تے ایہدے توہنے ایچھے ای دپ دین.....
پر اوہ چیک وی نہ سکيا۔ کیوں جے اوہدا سنگھ

تاں جویں کنڈیاں نال بھریا ہویا سی۔
 اوہ کوئی جماندرو ڈراکل نہیں سی۔ پر پتا نہیں
 کاہنوں، گتے تے سب توں ڈردا ای رہندا سی۔
 بڑی واری اوہنے اپنے یازاں بیلیاں نال ایس
 بارے گل کہیتی تے رنگ رنگ دے مشورے
 پلے بچتے سن پر ایس ویلے کوئی گل کوئی مشورا
 کوئی ٹونکا یاد نہیں سی آرہیا۔
 اوہدیاں اکھاں سب دے پھن اُتے گوند
 ہوئیاں رہیاں اوہ کھلوتا رہیا۔

ایس تھاں توں لنگھدا، اوہ ہمیش ڈردا ہوندا
 سی۔ پتا نہیں کتھے تے کدوں، اوہنوں دیا سی
 پئی لہناں اکاں دے جھنڈ وچ سب رہندے
 نیں۔ کئی واری دن ویلے اوہنوں لنگھدیاں
 اوہنے کائیاں اکھاں نال ویکھیا سی پئی اوہتے بہت
 ساریاں کھڈاں تے موریاں سن، لگدا سی زوویں
 دے اندر ای اندر تھلے ای تھلے، ساری دھرتی
 وچ کھلریا، لہناں نکیاں نکیاں سرنگاں دا کوئی
 جال وچھیا ہویا اے جہڑا اکاں دے ایس جھنڈ
 دی تھاں توں پاٹ گیا اے۔

اج تاں برکت نے ایہتے کدی کوئی سب
 نہیں سی ویکھیا پر اج.... اکلے بدلاں نال بھری
 چودھویں رات دے عین وچکار کے دا آکھیا ج
 ہو گیا۔

پھک کر کے اکا انھیرا ہو گیا۔ بت ہوئے
 برکت نوں یاد آیا پئی اوہنے گسروں لکھدیاں ایہ
 نہیں سی ویکھیا پئی تھی وچ کنا کو تیل اے۔

اوہ انھیرے تے ڈر دا بھار بہ نہ سکیا تے
 پھراں بھار بہ گیا۔

تھتھے تاں کھلیاں اکھاں نال اوہنے انھیرے
 وچ سب دا وجود لہن دی کوشش کہتی پر کتھے۔
 بے وسا ہو کے.... اوہ رے سے ہوش دی

چھڈن لگ پیا
 انھیرا کچھ ہو رگوڑھا ہو گیا۔
 اوہ بیٹھا رہیا، ڈردا رہیا۔
 فیرا کے دم بدل پائے۔
 چانن دا جویں میٹھ ورہ پیا۔

برکت نے ویکھیا سب لہتی تھاں اُتے نہیں

سی

اوس اک پل وچ کئی گھلاں اکو ویلے ہوئیاں۔
 اک تاں برکت دا سکا مونہ ٹھک نال بھر گیا۔
 اوہنے لہنا سگھ تر کیتا۔ اوسے پل وچ اوہدا دل
 خشنی نال چانگھر مارن نوں کیتا۔ پر سگھ وچوں
 اک گھٹی گھٹی چیک جہی نکلی، اوسے پل وچ
 ویری دے نس جان اتے اوہدا پنڈا چوہوں ہولا
 پھل جھیا ہو گیا، اوہ اٹھن لگا تاں اوہنوں لگا اوہ
 ہوا وچ پیا اُڈا اے۔

اوہنے بھوئیں رکھی تھی دی منھی بھری۔
 تھی ول مڑ کے ویکھدیاں اوہنوں اکھ دی کھڑ
 توں دیا پئی سب پوری تیزی نال اوہدھرتوں
 نس رہیا سی جدھوں برکت آیا سی۔ برکت توں
 خورے کاہدا خیال جھیا آیا پئی سب اوہدے توں
 بچن لئی انھیرے دی اڈیک وچ اوہتے کھلو گیا
 سی تے ہن لہتی جان بچا کے پورے زور نال
 اوہدے توں دُور ہون دی پوری کوشش پیا
 کردا سی۔ □□

پنجاب نوں مبارکاں

وڈانا ول لکھن اتے

ناولکار دی دوجے ناولکار نوں ودھائی

حسین شاہد

ناول جدوں اے چوتھے کو جہڑا پڑھنا باقی سی
 تے میں فکر کھان لگ پیا جے نیک نیت فضاء
 ایہدے انت وچ کدھرے جی دی جت نہ دکھا
 دیوے۔ کہانی واپرے پاکستان وچ تے اوہدا اخیر
 حق وچ دی فتح وکھان کولوں وڈا جھوٹھ ہو رکوئی
 نہیں ہو سکدا، ہن نیکر دے اکونجا درھے تے
 انجے بیٹے پئی جہڑا وی حاکم لگا اوہو بدی دے پیر
 پکیرے کر گیا خاص کر کے سن سنتر پچھوں جے
 وی آئے اوہ سارے نمازاں پڑھدے، تھیساں
 پھیردے تے ملک نوں بدی دے ٹھکنجے وچ
 کدے رہے، جویں نماز اوہناں دا فرض سی
 تے بدی دا مان ودھانا اوہناں دا پیشا سی۔ ایس
 حال وچ حق وچ دی جت وکھانا مومن پاکستان
 نال غداری دی متھیا جا سکدا اے پر فضاء یاد
 پگ گیا اے۔

”ٹاواں ٹاواں تارا“ لکھ کے فضاء یاد نے
 ویسویں صدی دے چھیکڑے سٹھ درھے بڑے
 جیج نال سانجھ دتے نیں۔ لہناں سٹھاں ورھیاں
 بارے پنجاب دی رہتل (ثقافت) دا ہر کچھ ہمیش
 لئی اتھاس الماری وچ تک گیا اے۔ پنجاب دے
 دوئی پنجاب دے جے مرضی ہون ٹوٹے کر
 لین، ایس ناول دی طفیل پنجاب دی رہتی
 ایکٹا نوں ہن نہیں وڈھ سکدے۔ پنجاب دی
 وسری ہوئی تے پنجابیاں دے اپنے جیتیوں تھی
 ہوئی زبان وی ایس ناول راہیں برآمد ہو کے
 سدا لئی سنبھالی گئی۔ تھاں تھاں تے میرے اپنے
 ہتھوں گواچے ہوئے اکھراہ وانے ملدے
 رہے تے میں اوہناں نوں سجان کے گلے لاند
 رہیا۔ میرے چنگے بھاگ جے ایہ ناول میری
 حیاتی وچ چھپ گیا تے میں لہنوں پڑھ وی لیا۔

دانش

خالد شیخ

اوہناں توں زمین تے اترے اچے مساں ست اٹھ مہینے ای ہوئے سن۔ اوہ ڈاڈھے خش سن۔ اوہ نیڑے دی ساری دنیا ای دیکھ چکے سن۔ سویرے اٹھ کے نیلے دے پھلاں نال ڈھڈ دی بکھ مٹاؤندے۔ پہاڑی جھرنیاں دا ٹھنڈا پانی پیندے اتے سارا دن ہرناں وانگوں چوکڑی بھردے پھردے۔

دوہاں فرشتیاں دے نال تان کجھ بھلے جے سن پر اسان ایچھے اوہناں نوں سورج تے چاندی دے نال نال ای یاد کراں گے۔ چاندی اپنے نال وانگر سندر گوری چنی سوہنی تے من موہنی، بھرے گد گدے جسم اتے سرو دے بوٹے ورگی بھرپور ناری سی جس دا ویاہ سورج ورگے کزبل تے شینڈ جوان نال اج توں کروڑاں بلکہ ارباں ورھے پہلاں ستویں اسان اتے ہویا سی۔ ہن تان بس اوہناں دے ایہ ای گل چیتے رہ گئی سی کہ اوہناں دا سبندھ آپ اللہ میاں نے کرایا سی۔

سورج جدوں وی ایہ سوچدا کہ اوہ اک فرشتا ہے۔ اوہدا جنم اج توں ارباں ورھے پہلاں ہویا سی تان اوہدے پورے سریر وچ اک ٹھنڈی سیت واء دوڑن لگ پیندی تے اوہنوں جھرجھری جی آچاندی۔ اوہدیاں اکھاں موہرے اوہ بور دن دوہارا گھٹن لگ پیندے سن جدوں اوہ ستویں اسان اتے رہندا سی۔ اوہدا کم ہوندا سی کہ صبح سویرے اٹھ کے اللہ میاں دے دربار وچ حاضری دینی۔ تن وار کورنش وجانا فیر

اللہ میاں توں اشیرواد حاصل کر کے اپنی عبادت وچ مگن ہو جانا۔ عبادت توں ویلے ہو کے اوس بندے دی سیوا وچ حاضر ہونا جہڑا اوہدا نالک سی تے اوہدی سیوا سنبھال تے کھان پین دا بندوبست کرنا۔ او تھوں ویلھا ہو کے آپ روٹی کھر کھانا، مگروں جنت دے باغاں نوں پانی لاؤنا، بوٹیاں دی گوڈی کرنا اتے پھلاں پھلاں دی دیکھ بھال کرنا۔ ایہناں کماں توں ویلھا ہو کے ادھی راتیں اپنی بیوی دے پہلو وچ سوں جانا۔ ساری رات اپنی زال چاندی، ہاں اوہی چاندی جہڑی ہن زمین تے وی اوہدے نال ای سی، دے جسم دے مزے لٹنا۔

چاندی ارباں ورھے توں اوہدی بیوی سی تے اوہ ہن تائیں اوہدے جسم دے اک اک انگ توں واقفیت حاصل کر چکیا سی۔ ہن چاندی نال سوتا اوہنوں سبھ توں فضول کم چاہدا سی۔ اوہ چاندی دے نیڑے وی نہیں سی ڈھکنٹا چاہندا پر کیہ کرے مجبور سی کہ اسان اتے اک مرد تے اک عورت یاں اک تیویں تے اک جتے دا اصول لاگو سی جس توں کسے صورت وی کراہ نہیں کیتا جاسکدا سی۔

اک دے ساڑھے سورج نے سوچیا کہ کیوں نہ آدم دی دنیا دی سیر کیتی جاوے۔ یقین اوہ وی خوبصورت ہووے گی۔ اتے ایہ وی ممکن ہے کہ او تھے دو جیاں عورتاں دے مزے وی لٹے جاسکن۔ ایہ سوچ جوہیں ای اوہدے من وچ آئی تان اوہدیاں بٹھال اتے اک مسکان بکھر گئی۔ اوہنوں محسوس ہویا کہ جوہیں اوہدی صدیاں دی سدھر صرف ایس طریقے ای پوری ہو سکدی اے۔

اوہدے چہرے اتے کھنڈی مسکان نوں دیکھ کے اوہدے پہلو وچ لیٹی چاندی نے اوس کولوں پچھیا ”کیہ گل اے سورج..... بکڑی گل چیتے آگئی اے جس توں مسکرا رہیا ایں؟“

”چاندی کیوں نہ اسیں آدم دی دنیا وچ چلے تے دیکھیے کہ آدم تے اوہدی اولاد دنیا وچ کوہیں وسدے پئے نہیں۔“ سورج نے

مسکراؤن دا سبب دسن دی تھال اتنا چاندی توں پچھیا۔

”وے سورج ساڈا دنیا وچ کیہ کم، دنیا تان صرف انساناں واسطے بنائی گئی اے۔ اسیں تے فرشتے آں..... اسیں تے سدا ای اساناں اتے رہنا اے۔“ چاندی اپنی سوچ تے علم مطابق افسردگی بھرے انداز وچ بولی۔

”چاندی میرا دل کردا اے کہ دنیا دی سیر کیتی جاوے۔ او تھے دے لوکاں نال ملیا جاوے۔ او تھے پھل کھاوے جاوے۔ پھل سٹھے جان اتے دیکھیے اوہ لوک کوہیں وسدے پئے نہیں۔“ سورج لہٹیاں گلاں وچ آٹسکتا بھردیاں بولیا۔

(سورج نے ساریاں گلاں تان کیتیاں پر اصلی گل گول کر گیا کہ اصل وچ تان اوہدا دل ہن دوسریاں عورتاں دے نشیب و فراز دیکھن نوں کر رہیا اے)

”سورج دل تان میرا وی کردا اے پر کیتا کیہ جاوے۔ اسان تے بنے ای اساناں واسطے آں۔ دنیا کوہیں دیکھ سکدے آں؟“ چاندی اداس تے گھنچیر ہوندی بولی۔

کوشش تان کر سکدے آں۔ کل تڑکے جدوں اللہ میاں کول حاضر ہوواں گے تان جتھ بٹھ کے بنتی کراں گے، خورے اللہ میاں نوں ساڈے اتے ترس آئی جاوے۔“ سورج نے ترپ دا پتا سٹیا۔

”ہاں ایہ ٹھیک اے۔“ چاندی نے فورن ہاں بھر لئی۔

دوہے دن دوویں ای صبح سویرے تیار ہو کے اللہ میاں دے حضور پیش ہو گئے۔ تن وار کورنش بجالیان توں مگروں سدھے کھڑے ہو کے اپنی عرض گزاری۔ ”اے باری تعالیٰ! اسیں اک عرض تماڈی خدمت وچ پیش کرنا چاہندے ہاں۔“

”اجازت اے“

”اے باری تعالیٰ! اسیں چاہندے ہاں کہ سانوں اساناں توں زمین اتے بھیج دتا جاوے۔“

”اے نوری مخلوق! زمین بے وفا ہے۔“
 ”پر اے باری تعالیٰ! اساتے اک دو بچے
 دے وفادار ہاں۔“

”تئیں وی زمین اتے اک دو بچے دے
 وفادار نہیں رہو گے۔“

”اے باری تعالیٰ! اسیں ابن آدم نہیں
 ہاں۔“

”ٹھیک اے۔ جے تئیں ہر حال وچ زمین
 اتے جانا چاہندے او تاں اک گل کن کھولھ
 کے سن لوو۔ تئاڈے دوہاں وچوں جزا وی بے
 وفائی کرے گا اوہنوں واپس اسمان تے بلا لیا
 جاوے گا تے دو جا تاحیاتی زمین اتے ای
 رہوے گا۔“

”سانوں ایہ شرط منظور اے۔“ سورج نے
 فورن آکھیا۔

چاندی پسلاں تاں ہچکچائی فیراوس نے وی
 سورج دی خاطرہامی بھرنی۔

”ٹھیک اے اج دی رات ہور چنگی طرحاں
 سوچ لوو۔ جے ایہ گل وارا نہ کھاوے تاں دس
 دینا۔ ورنہ کل سویرے تئیں زمین اتے ہوو
 گے۔“

ایس طرحاں اوہناں نوں زمین اتے گھل دتا
 گیا۔ دنیا تے آئے اوہناں نوں ست اٹھ مہینے ہو
 گئے سن تے اوہ آسے پاسے دی ساری دنیا دیکھ
 پکھے سن۔ ہن تاں اوہناں دا کسے نال میل
 ملاپ وی نہیں ہويا سی۔ اخیر ایہنوں اوہناں دا
 دل بھر گیا اتے اوہناں نے ایس جگھاٹوں وی
 چھڑن دا فیصلہ کر لیا۔

”سورج ایہتے جنگلی پھل کھا کھا کے تاں میرا
 دل اوبھ گیا اے۔ توں تے آہندا اسیں آدم دی
 اولاد نال ملاں گے۔ ایہتے تاں کجھ وی نہیں
 اے۔ کیوں نہ اگے چلایا جاوے؟“ چاندی نے
 صلاح وئی۔

”چاندی میں تاں آپ سوچ رہیاں جدوں
 دے اسمان توں آئے آں ایہتے ای پڑا پیا ہويا
 اے۔ اگے چلے ہاں۔ خورے آدم دی اولاد
 نال ٹاکرا ہو ای جاوے۔“ سورج نے وی آگوں

آکھیا۔

دو ڈھائی مہینیاں وی مسافت گمروں اک
 تھاں اوہناں نوں آبادی دے آثار نظر آوئے
 شروع ہو گئے اتے اوہ چھیتی ای اوس دسوں
 وچ اپڑ گئے۔

آبادی دے لوکاں اوہناں نوں جی آیاں آکھیا۔
 تے اوہناں وچ گھل مل گئے۔ ہر کوئی لیہناں وی
 نسل سیوا کرنا چاہندا سی۔ ہریاسے لیہناں دا چرچا
 سی۔ ہر بندا چاندی دے حسن دا دیوانا سی۔ کوئی
 اوس دی سندھ زلفاں دی واہ واہ کر رہیا سی
 تے کوئی اوہدے سرو قد دا دیوانا ہو رہیا سی۔
 کوئی اوہدیاں شرتی اکھاں تے مر رہیا سی تے
 کوئی ایہو جے وی سن جڑے چاندی دے
 سرخ عنابی بلھاں نوں چمٹا چاہندے سن۔ غرض
 ہر بندا چاندی دے جسے نوں لپھائی نظرناں نال
 دیکھ رہیا سی۔

جدوں کہ دو بچے پاسے بستی دی ہر عورت
 سورج اتے فدا ہوئی لگدی سی کسے نوں
 اوہدیاں محمور شرابی اکھاں وچ لہتی زندگی دس
 رہی سی تے کوئی مردانا وجاہت دے ایس
 شاہکار نوں اپنے کلاوے وچ بھر لینا چاہندی
 سی۔

چاندی تے سورج نوں لہنا آپ بچاؤتا اوکھا
 ہوندا جا رہیا سی۔ سونا جدوں وی لیہناں عورتاں
 دے نیڑے ہون لگدا تے اوہنوں اللہ میاں
 دی آکھی گل چیتے آجاندی۔ ”جزا بے وفائی
 کرے گا اوس نوں ڈبارا اسمان اتے سد لیا
 جاوے گا۔“ جویں ای سورج نوں ایہ گل چیتے
 آؤندی اوہ اپنے آپ نوں لیہناں زمینی عورتاں
 توں بچا لیندا۔ کیوں کہ اوہ واپس اسمان تے جانا
 نہیں چاہندا سی۔ ڈبارا اسمان اتے پہنچ کے فیر
 اوبی بے مقصد تے بور زندگی ڈبارا گزارے
 جس توں جان چھڑا کے اذہ دنیا اتے آیا سی۔ اوہ
 تاں زمین تے زندگی گزارنا چاہندا سی۔ زمین
 تے موج میلے کرنا چاہندا سی۔ زمین دیاں
 سوغاتاں لٹنا چاہندا سی۔ کیوں کہ ایہی اوہدی پہلی
 تے آخری خواہش سی۔

دو بچے پاسے چاندی کجھ چر تاں اپنے آپ
 نوں لیہناں زمینی لوکاں توں بچاؤندی رہی۔ اخیر
 کدوں نیکر آخر اک دن اجی دھپ پی کہ
 اوہ ہنگھ گئی اتے سارا موم مائع بن کے ویہ گیا۔
 سا جھرے جدوں سورج واپس گھر پر تیا تاں
 اوس چاندی نوں اداس تے غمگین دیکھیا۔ اوس
 توں جر نہ ہويا۔ ”چاندی کیہ گل اے۔ توں تاں
 ایہتے بہت خشخشیں۔ اج ایہ اداسی کیوں۔
 نصیب دشمنان طبیعت تے دل اے۔“

”نہیں سورج نہیں، ہن سانوں ڈبارا اسمان
 تے جانا پوے گا۔“ ایہنا آکھدیاں چاندی دا گج بھر
 آیا تے اوہ رون ہاکی ہو کے سورج دے گل
 لگ گئی۔

سورج نے جدوں ایہ سنیا تاں اوہدے پیراں
 تھلیوں زمین نکل گئی۔ اوہ چکرا کے رہ گیا کہ ایہ
 کیہ ہو گیا۔ اچے اوہ سنبھلن وی نہیں پایا سی کہ
 اک فرشتا ساہنے کھڑا سی۔

”چاندی! چل تینوں اسمان تے بلایا گیا اے۔“
 اسمان توں آئے فرشتے نے حکم سنایا۔

”سورج چل چلیے..... مجبوری اے..... سانوں
 ہن ڈبارا اسمان تے جانا پوے گا۔“ چاندی
 دیاں اکھاں چھلک پھلیاں تے اوہ سورج توں وکھ
 ہوندی بولی۔

سورج نے کجھ دیر سوچیا تے فیرا اک دلفریب
 مسکراہٹ نال بولیا۔

”نہیں میں توں ہن کدے نہیں.....“
 چاندی نے بے وسی نال شکاری ہتھ پھڑی
 کھکی وانگ سورج دل دیکھیا تاں اوہنوں ارج
 لگیا کہ اج وی سورج دے چہرے اتے اوبی
 مسکان کھلری ہوئی اے جہڑی دنیا اتے آن
 توں پسلاں اوس رات اوہدیاں بلھیاں اتے کھینڈ
 رہی سی۔ □□

راولپنڈی وچ **سویئر انٹرنیشنل**
 اشرف بک ایجنسی، کمیٹی چوک

آزاد روح

زاہد حسن

ہن اوہ لہنی کھڑی لہنی رت وچ ای ملیئے
 ماردا نظرس آؤندا ہے۔ جھوک دیاں ساریاں
 لاہاں، ساریاں نکراں وچ اوہدی ہوند دی
 مک رچی رہندی اے۔ سیال ہووے بھادیں
 اُٹھال، اک میل خور دواہر دی بکل ماری،
 حیرانیاں، حیرانیاں جیہاں نظراں نال چوہاں
 پاسیوں ویندا رہندا اے۔ کم ہن اوس توں
 اصلوں نہیں ہوندا۔ کردا ہا اک ویلے کم وی اوہ۔
 وای وار ہر پاسے اوہدیاں فصلاں، اوہدے
 دانداں، اوہدیاں بھال دا ذکر مثالاں واسطے
 ورتیا جاندا..... اکھاں وچ تے اوہدیاں مثالاں
 ای جگدیاں ہن۔ ہن وی کے دے نال دیاں،
 پر سینے وچ اوہدے اک دکھانت جی رڈکدی
 رہندی اے۔ وس جی رلاؤندی رہندی اے
 اوہدے لو وچ مڑھڑی رالوں بن کے اوہدے
 موٹہ اپر وگدی رہندی اے..... انج گدا اے
 جوں اوس اپنے تن دے چوٹے گچ نوں اک
 اجے شہر دا قلعا بنان واسطے ورتیا اے جدے
 اٹھوں بوہے ازلوں بند رکھے گئے ہن۔ چنناں
 وچ خلقت دی عام آوا جائی دی سختی نال منای
 آئی، اوہدے آور سبھا توں انج ای گدا ہا جو
 ایس قلعے وچ لہنی ذات، لہنی روح دا رنگ
 رس مناؤن دا ای پرہندہ نہیں کیتا۔ اوس ایس
 دے وچ اک رنگ محل اساریا ہے جدے
 وچ اوہدی ستویں باتشای دا تخت پیا ہے۔
 جدے اتے اوہ پیر کے حکم حکومت چلاندا ہے۔
 کدے اوس قلعے اپر کابلوں، قدھاروں لشکر

لہندے ہن، اوہوں پل وچ ڈھا ڈھیری چا
 کردے ہن تے مڑکے اوہوں نو بر نو اُسارن
 وچ رجبہ جاندا ہے۔ ہن ایہ ڈھان تے اسارن
 ای اوہدا کم رہ گیا ہے۔

ایہ اک ہور اچرج جیتی ہے جدے بارے
 ہن جھوکے گھاں بسوں گھٹ ہونڈیاں ہن۔ اوہ
 بڈھڑا ہو گیا ہا۔ اصلوں ہڈوں پیروں رہ گیا۔ چلدا
 ہویا انج ای جاپدا جوں دھرتی گڈ ہووے۔
 جدے اتے جسے پورے دا پورا بڈھا نگر
 مڈھوں پٹ کے لد دتا ہووے تے ایہ گل ای
 حدوں ودھ کے حیرانی والی ہے جو اوہ اک اجے
 قبیلے نال تعلق رکھدا ہا، جدے مرد بسوں گھٹ
 بڈھڑے ہو کے مردے، عین جوانی وچ اوہ لہنی
 ذات برادری دی عزت ناموس تے غیرت
 واسطے ویری قبیلے دے پڑ وچ وڑدے۔ اوہناں
 نوں وی ڈکرے کر دیندے تے آپ وی
 ڈکرے ڈکرے ہو جاندے۔ اک ویلا آیا ہے
 اوہدے تے وی ایہو جیہا پر اوہ جر گیا۔ ورہیاں
 بدھی حیاتی وچ بے سوانداری رہندیاں کائی اڑ
 بھیڑ ہو ای جاندی ہے۔ پر اوس لہنی دھون
 نیویں ای رکھی، تے نیویں دھون تے وار مرد
 بڑے گھٹ ای کردے ہن تے نال نال کھراں
 دا وی وشہ کوئی وجدا ہا..... اوہ اجے بیٹے تے
 نیویں بندے نال کھیہ کے اپنے نال نوں لیک
 تاہس لوانا چا ہوندے۔ انج وچوں وچوں وسدے
 رہندے تے ایہ وس کچی جھگ دانگوں کھر کے
 آپوں ای اوہناں دے اندراں وچ لہ جاندی۔

کے سجھے پنڈے دے آکڑ ہائی اوہدی ہونڈی
 وی، جھڑی موساں تے رتاں نال نہیں نسر دی
 ہائی، سگوں ایہ دھرتی دی ککھ وچوں اک واری
 ای پگھڑی جاپدی۔ جھڑی روز اپنے بیٹے پن
 دیاں جزاں کھار دی ٹری جانڈی ہائی..... دیکھن
 توں اوہ اک نیلی، اک کالی اکھ والی گھوڑی تے
 کاٹھی پا ہتھیں داگاں پھڑی، ویلے دے خون
 دریا نوں پار کردا مرد گدا۔ اک اجیہا مرد
 جدیاں اکھاں وچ بلدی اک نال، صدیاں اپنے
 ٹھرے جسے نوں سیک دوائے، اوہدے جسے دیاں

تریڈاں ایس گل دیاں گواہ سن جو اوس اپنے
 اپروں خورے کئے ای لشکر، خورے کنیاں ای
 فوجاں لنگھائیاں ہن۔

کے ویلے ماں سرت وچ ہونڈی تاں
 آکھدی ”تیرے نانے نے تاں پتا نہیں پال
 کوں جم لئے سن، بس اکو چپ لے کے آیا اوہ
 تے اوہی چپ وئی ٹر گیا۔ کدی گل کرنی وی تاں
 میرے نال نہیں تاں چپ ای رہنا۔ جاگدیاں،
 ستیاں ٹرویاں، کھانڈیاں، پینڈیاں اکو چپ۔ چپ
 کوئی اوہدا ورد ہائی، ہا، اک ہور ورد ہا اوس دا۔
 اک گاؤن، کدے چپ بیٹھے بیٹھے نے ایہ
 گاؤن چھیڑ لیا تاں ہولی ہولی گاؤندا ای چلا جاندا۔
 بسوں درد ہا اوہدی اواز وچ بسوں پیڑا ہائی اوہدی
 سر لے وچ۔ جدوں اوہ گاؤندا ہا
 ”وے میں مرٹیاں، لکھ بھیج چھٹیاں، ہاتھ
 پیار دیاں۔“

تاں اندروں اندروں مینوں وی اک کھج
 جی پونڈی کے دے نال دی۔ کس دے نال
 دی، ایہ ماں سانوں کدے وی نہ دسیا۔ مڑ جوں
 جوں ایس سرت وند ہوندے گئے۔ ماں نے
 ایہ آکھنا وی اکا چھڑ دتا۔

انج جیکر تیشیں وچلی گل پچھو تاں، میرا نانا وی
 آئیڈیل ہے۔ پر اوہدے پتر اوہدے نال ہر ویلے
 کاوڑتیجے رہندے ہن۔ کلی کلی گل تے اوہوں
 بولیاں ماروے ہن۔ اوہ سارا سہ جاندا ہے۔ سن
 جوگا نہ ہوندا تاں ویریاں نال ایڈی لیسری حیاتی
 کوں بھاندا۔ پتھراں سنے ٹوہاں وچ وی اک
 خاص کڑتن ہے اوہدے بارے۔ انج دھیاں بڑا
 شکار کردیاں ہن اوس دا۔ پر ہن ہولی ہولی اوہ
 ڈبدا جاندا ہے تے ڈبڈے سورج نوں کدوں
 کے نے پانی دتا ہے۔ میرے تے بڑا مان ہے
 اوس نوں۔ میں ہر ہفتے اوہوں خرچے واسطے
 پیسے اکٹھے کر کے دیتا ہاں۔ جدوں کدے نہ
 دے سکاں اک بے اساسی جی جاگدی رہندی
 ہے اوہدیاں نگاہاں وچ.....“

اوس اک پیار وی کیتا ہا۔ اپنے چنگے سے وچ۔
 انج تاں اوہ پیار دا محبت دا، آور دا اک پوجن

سوانح

زیر احمد

اسیں نوں کرائے دار ساں اوس محلے اچے آبادی جڑی پئی سی۔ گلیاں پچیاں تے سیورتج دے پائپ نکلے ہوئے۔ وچ وچ پلاٹ خالی، کجھ اُسرے کجھ ادھ اُسرے کرائے گھٹ اُتے اجییاں تھاواں ای گھر بھدے نیں۔ انج تاں کھڑے ہوون دا وی نل دیتا پیندا اے شہر لاہور وچ گھراں وچ گیس نہ پانی، جتھ گیٹرن والا اک تلکایاں پانی دی موٹر نری بجلی ہووے۔ پرانے محلے مہر دا جدی گھر وکن اُتے ایہ گھر کرائے اُتے لینا پیا سی۔ نوں گھراگلے دن شام نوں پانی والی موٹر چلا کے لک دی بھہ میں ربڑ دی پائپ نال اٹاں والا ویزھا دھوندا پیا ساں۔ تہی شام گرمیاں دی۔ ایویں دل کیتا تے گلواں فیض لاء کے نماون لگ پیا۔ نالو نال پانی دیاں دھاراں ویزھے وی وگاندا رہیا۔ کدھ اُتے پانی دیاں دھاراں پین نال گوانڈھیاں دے گھروں کے زتانی دے بڑ بڑ کرن دی اواز آئی۔ پانی دی دھار ای اپنی تھرکی سی۔ میں ٹھنڈے پانی دی لور وچ گاؤں گاندا نماندا تے ویزھا دھوندا رہیا۔ اجن چیت میرا پیر تھلکیا تے گھیڈی وانگ ویزھے وچ رزھدا گیا۔ کے پاسیوں زور دے ہاسیاں دی اوازاں آئیاں۔ ساڈے گھر دے اکا ساہنے دے گھر دے کوشے اتے دو تن جوان کڑیاں مینوں تک کے ہسی جاون۔ میں چھیتی نال لک دی تاں دووالے سانجھی تے اٹھ کھلوتا۔ نلیاں نہ ہوون تے۔ میں سوچیا تے پانی دی موٹر بند کر کے اندر کمرے آ کے لپتا کرا

سواہرن لگ پیا۔ اک پرانی سائیکل ہوندی سی ساڈے گھر روز دفتروں دیر ہو جاندی۔ نالے سویرے اوس تھاں توں نیڑے نہ کوئی بس سٹاپ نہ کوئی شے بھتی۔ ویہ، پنجھی منٹ لگ جلتے بس سٹاپ اتے اپردے۔ سائیکل سی چوکی پرانی، نرا فریم ای ہوتا اے۔ انج فریم سی چنگا گھڑا۔ تاہیوں تاں اپنے ورھیاں پچھوں وی رہند کھوہند ہے سی۔ اک دن میں موڈھے اُتے فریم چک بازار اک سائیکلاں دی ہٹی اُتے لیا سٹیا۔ مستری دو چار دنوں وچ ای اوس فریم نوں سائیکل ورگا بنا کے چلاون جوگ وی کردتا۔ نوں ٹائر ٹیوب، چین، پیڈل تے ہور شیواں پا کے دو چار سو وچ ای میرا کم بنا دتا۔ پر سائیکل سی واہوا اُچی۔ سی جو پرانے ویلیاں دی۔ اُتے بیٹھاں تے تھھاں پیر نہ گنگن۔ بریک مارن لگیاں عجیب اوکھت وچ پے جاندا۔ جے تاں راہ لہج جاندا تے چھیتی نال پیڈل مار کے اوہنوں چلائی رکھدا نہیں تاں جھٹ تھلے اترتا پیندا۔ چلاون لگیاں وی سائیکل نوں بھجا کے آپ مڑنس کے چھال مار کے سائیکل اتے چڑھنا پیندا پر فیروی کجھ سوکھت ہو گئی ایس نال آون جاون وچ۔ اصل اُکھیاں سی گھروں سائیکل اتے جاون تے آون دی۔ کچی گلی پدھری نہیں سی۔ تے گھر وچ وی سیورتج دے پائپ سن۔ ایس لئی سائیکل چلا کے تاں جایا ای نہیں جا سکدا سی۔ نالے پاپاں اتوں وار وار سائیکل نوں چک کے لنگھاتا پوندا۔ گرمیاں نال ای ساون آیا تے گھیاں چکڑو چکڑی۔ انج نوں بنے گھر زویں توں چوکھے اُپے ای سن۔ اک دن کن من وچ میں دفتر جان لئی گھروں سائیکل کدھدا پیا ساں کہ پیر تھلکیا تے میں تھلے چکڑ وچ گھیندا گیا تے میرے اتے نالوں نال سائیکل دی۔ اوسے ویلے ای ساہنے گھر دیاں باریاں توں کڑیاں دے ہسن دیاں اوازاں آئیاں۔ تلج نیں بڑیاں۔ ساون نوں گھر آئے کجھ جے ای ہویا ہوتا ہے پئی اک دن شامیں پچھلی گلی وچ رہندے

اک پس انسپکٹر نے آہوہا بھنیا۔ اوہ پتا وردی توں سی تے دسیا پئی اوہ پس انسپکٹر اے تے نال دی گلی رہندا اے۔ بولنی اوہو ہلسیاں والی۔ اوکھا بے لحاظ تے بے دیدا بولن۔ ”اوسے سنیا اے نوں آئے اوتے سارے چھڑے چھانٹ او کوئی پواڑا نہ کھڑا کر دیتا۔ اللہا نہ آئے کوئی۔ کھڑی ماں دے یار نے کرائے اتے مکان دے دتا اے تمانوں۔ اوس کٹی دے پتر نال وی گل کراں گا۔ اگے توں بچھے بنا مکان نہ دیوے کے نوں۔“

جے اوہ بندیاں والی گل کردا تے چاہ پانی چھڑے ای لیندا پر اوس دی دھونسی گل مینوں بچھ ای چاڑھ دتی۔ بہتا اوہدے میں موٹہ متھے لگتا نہیں ساں چاہندا۔ گھٹ نپ ای گیا میں۔ گلی دی کھڑے گھر سی ساڈا۔ آون جاون دا بوہا ویزھے والے پاسے تے ساہنے اوہ گھر اُچی ہسن دیاں جتھوں اوازاں آندیاں سن۔ دو جے پاسے آپی گلی وچ میرے والے کمرے دا بوہا سی کھلدا۔ پس انسپکٹر دا گھرایس پاسے والی گلی دی کھڑے ای سی۔ میرے کمرے کھن والے بوہے دے ساہنے گھراں دا گھری۔ ایویں نمانا جیسا سی گھر تے دو چار جھال ای ہوسن۔ نواں نواں ویابیا تے دوہٹی اوہدی سارا دن ننگی پیریں گوٹے کناری والے ریشمی کپڑے پا کے گھر دے کیں رجھی رہندی۔ ونگاں اوہدیاں دی اواز میرے کمرے تک آئی۔ بندا اوہدا روز سویرے جھال نوں بند توں پار دریا اتے لے جاندا تے ترکالاں توں کجھ آگدوں ای پرتدا۔ ایویں ای اک گلی جھی پائی ہوئی سی اوہناں۔ اک ادھا پکا کراتے وڈا سارا ویزھا۔ گھر نے گل ستاوتی۔ ”پہلے ایچھے ای جھال چار دے ساں مڑ دیندے دیندے وستی اسری اے۔ پھلیاں کیاں تے آہ ٹوٹا لہیا ای مینوں دکھتاں نال۔“ کمرے اپنے دی میں تانگی کھولنی تے جھاتی سدھی اوہناں دے ویزھے پئی۔ گھر اوہناں دے وڈا سارا کھڑا دا بوہا سی جتھے راتیں ای بند ہوتا۔ نوں گھر اسیں سامان ای لاندے ہوئے

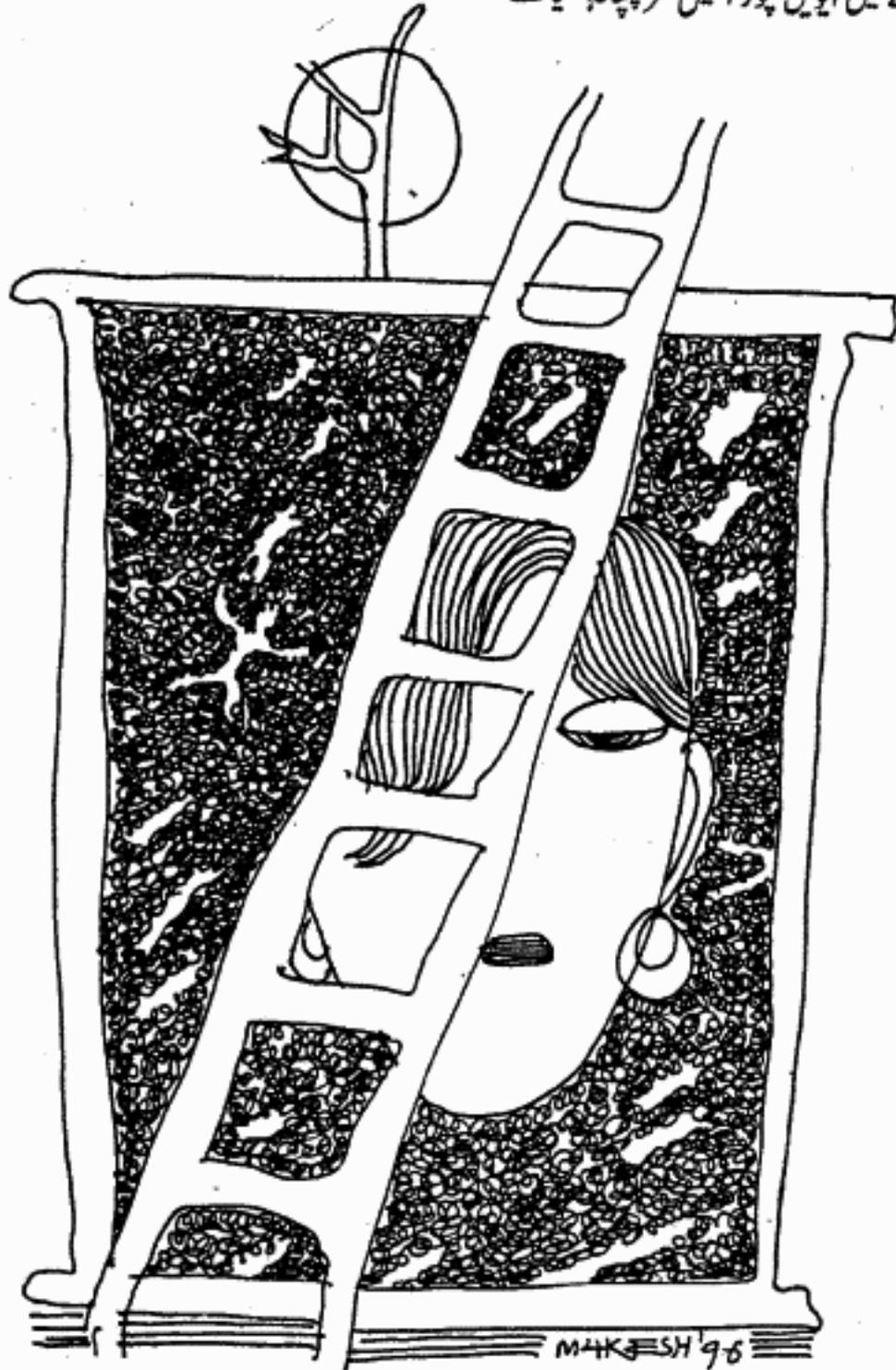
اوه مینوں ای کھدی پئی سی تے مڑ ہس کے اندر وڑ گئی۔ ایہ چور اکھاں ہمیش مروانڈیاں نہیں مینوں۔

ساڈے گھر وچ دو کمرے، اک رسوئی تے نماون دھون لئی اک نکا کمرے وڈا جیسا ویرھا سی۔ اک کمرے میں مل لیا تے نال میرے نکا بھرا سی۔ اوه شہر دے اک پنجاب تاریاں والے ہوئل سی تے ادھی ادھی راتیں پکھوں پرتدا۔ سارا دن ستا رہندا تے میماں دیاں گلاں کردا۔ انج ہے اوه جتے لٹن والا سی۔ اوہدے بھانے میں تال ساں بدھوتے اوه آپ عملی کسی۔ جتھے جتھ

نوں آکھتا "بندا تال امیداساں تڑھیاں لاندیا پھردا" مخلوں کڈھن دیاں تے تیس اوہوں پانی دم دم کر کے دیندے او پر ماں ایہو آکھتا چنگی اے نکھسی کیہ کھندی اے کے نوں۔ کیہ لیندی اے۔ انج ہے بڑی دکھی۔

اک دن دفتروں گھرس پرتدا، گلی دے چکر توں پیر تے سائیکل بچاندیا لنگھدا ہوواں کہ ساہنے والے گھر دے اچی ہن والیاں وچوں اک کڑی اپنے بوہے کھڑی ہووے۔ کولوں دی لنگھیا تے اوس نیوں کے سلام کیتا تے میں وی چکر توں سائیکل بچاندے سر مار دتا۔ گھر وچ وڑدے میں ایویں چور اکھیں مڑ پچھانہ تکلیا تے

کہ گجری ننگے پیرس تھپ تھپ کردی ملن آ گئی تے کجھ چر گمروں مکھن نال چوپڑیاں اٹھ دس موٹیاں موٹیاں روٹیاں تے لون پھڑا گئی۔ مینوں ہمیش بھاء جی آکھی بلاندی تے ماں نال گٹ مٹ کردیاں کھٹیاں مٹھیاں کھاون والیاں شیواں دا پچھدی رہندی۔ کدی اوه ماپیاں گھروں آئی چنھی لے آندی تے پڑھ کے ساڈن دا آکھدی تے فیرواب وی لکھاندی۔ اوس نال میں پس انسپکٹری گل کیتی تے اوس نوں چڑھ تپ گئی۔ "لہئی تال سانجھی نہیں جانندی تے کردا پھردا اے دو جیاں دی پھرے داری۔ بوہے بیٹھی ہر آندے جاندے نال اکھ مٹکے کردی رہندی اے سارا دن۔ کڈھ کے لیا یا ہو یا اے۔ پتا اے تال تینوں کجھراں دے محلے توں اے" اک بیوں ٹھیک ای سی گل اوہدی تے۔ انسپکٹری ووهی سی چنگی سوہنی چٹی ڈدھ ورگی۔ دے سارے اوه لال ساٹن دی سلوار تے پھل والیاں مٹکیاں قیضاں پا کے رنج گھٹیاں نال سج بوہے بیٹھی رہندی۔ بال بچا جو نہیں سی ہو یا کنیاں ای ورھیاں توں۔ انسپکٹری تیویں ہوون پاروں بندے نیویں پا کے لنگھ جاندے تے ڈردا کوئی وی نہ نکھدا اوہدے ولے۔ اوہوں ہور وٹ چڑھدا ایس گلوں۔ زنانیاں تال انج ای نہ نیڑے ڈھکدیاں پئی اوہدا پچھوکر شرفاں والا نہیں۔ نالے بندا وی تال اوہدا ایویں ای کھندا پھردا سی ہر اک نال۔ گمروں محلے دے کئے بال ای رہ جاندے، چنناں توں اوه ہر ویلے بازاروں کوئی نہ کوئی شے منگائی رکھدی تے ہر دوہے ترسجے دن بالاں وچ پھلیاں چھولے ونڈدی رہندی۔ انسپکٹری جے گھرس ہوندا تے اوہناں دے لٹن دیاں اوواں آندیاں رہندیاں۔ اک دن دو واری اوه ماں میری نوں ملن وی آئی تے آکھے "میرے لئی وی دعا کریا کرو۔ سٹیا اے تیس بڑے ای اللہ والے او۔" ماں نوں وی ہر دوہے تیجے دن کوئی نہ کوئی شے پکا "ختم شریف" دے تال اتے لوکاں دے گھر گھلدی رہندی اے۔ ماں

رکھدا او تھوں میوا مل جاندا. دفتروں آ کے میں کپڑے لائندا، روٹی فکر کھاؤں گداتے اوہ ہونٹ جاؤں دی تیاری وچ ہوندا. دن وچ ساڈا اک دوپل ای میل ہوندا تے ایس پاروں میں اپنے کمرے کلا ای ہوندا. میں دفتر وچ کلرک ساں تے نالو نال رہندی پڑھائی مکاؤں وچ رجھیا ساں. پو دے نہ ہون تے وڈا بھرا ہون پاروں پو تے وڈے بھرا وچکار کوئی تھاں مینوں بدو بدی ملی ہوئی سی. تے کجھ میں آپوں سانجھ لئی. کڑیاں نال نہ مینوں پھل کرنی آئی تے نہ ہو کے بھر بھر شعر بولتے. کجھ دنوں گھروں میری ملی وچ گئی پئی اوہنے ساڈے گھر ساہنے رہندیاں اچی ہن والیاں کڑیاں وچوں اک نال لیٹی لائٹی اے. ماں ساڈی انج درویشی اے. نالے ماں کدی آکھدی کشندی وی نہیں. جد میں نواں نواں سگرٹ پین لگا تاں پوند وچ ماں ساہنے نہیں ساں پیندا. اک وار ماں نال بس اتے لما سفر کرنا پئے گیا. ماں بس دی باری ول سی بیٹھی تے نال میں. ایویں اک پاسے ار 'میں شڈھا ہو کے کنڈ ماں ولے کر سگرٹ پیندا رہیا. انج ساری بس نون میرے سگرٹ پین دا پتا سی پر ماں نون نہیں سی تے سواریاں میرے ولے نکدیاں ہسدیاں رہیاں.

پر ایس نونیں گھر وچ آ ماں کدے کدے آکھن لگ پوندی ہن میتھوں کم نہیں ہوندا. نونہ لے آئی اے میں. میں ہمیش پڑھائی دا بیج ا دینا تے نکے چیتر ہاسا ہن کے گل ولا ایہ جا اوہ جا. اوہدی گڈی تاں بلے لگی سی تے ایویں تاں اوہ کے ہتھ ڈور نہیں سی دیندا. ساڈے گوانڈھ وچ نیارے سن. تے اوہناں دیاں وی اک دو کڑیاں سن. پر ماں اوہناں دی سی ڈاڈھی کرڑی تے چنگا کس کے رکھیا ہویا سو کڑیاں نون. ساہنے والے گھر دیاں کڑیاں ہن ساڈے گھر آون لگ پئیاں سن. کدی لون منگن آندیاں پئیاں نہیں تے کدی مٹھے چول پکا کے لیاندیاں ہون. لمن وچوں ماں وی گھٹ نہیں. جسٹ پا لیندی اے گوڈھ. آندیاں اوہ ماں کول ای سن.

سگوں میرے تون تاں کجھ ترہیندیاں سن. اپنے کمرے بیٹھا میں پڑھدا رہندا یاں شامیں یاراں بیلیاں ول ٹر جاندا. یاراں نال اوہناں کڑیاں دی گل کیتی اوہناں میرا گڈا بندھ دتا. سگوں اک دو آکھن لگ پئے جے تون آپوں کجھ نہیں کرنا تے فیر ساؤں راہ دے.

اک چھٹی والے دن ماں گھر نہ ہووے، نکا ستا پیاسی تے اوہو کڑی پلیٹ وچ حلوا پوٹیاں لیائی جتنے اک واری مینوں سلام کیتا سی. میں رسوئی چاہ بناؤں دے آہرے لگا ساں. آکھن لگی. "پرے ہٹو میں بنا دینی آں." میں برانڈے آ کے بیہ گیا. اوس چاہ بنا کے دتی تے نالے گھروں لیائی پلیٹ میرے آگے کر دتی. "مینوں پتا سی تاں اچے ناشتا کرنا اے. ماں جی نے راتیں دیاسی سویرے داتا صاحب جاؤں دا." نال ای اوس جاؤں دی کیتی میں آکھیا. "بیہ جا تون وی چاہ پی لے." "جے بہتا اے تاں اندر چل کمرے وچ پنے آں." اوہ سنگدے بولی. ساہنے اوہناں دے گھروں جھاتی پیندی سی تے اوہنوں کسے دے وکھ لین دا ڈر سی. اندر کمرے آ آسیں بیہ گئے. اوہ عام جے مہاندرے دی چھمک جھی کڑی سی. سگوں کجھ بہتی ای ہوئی. پر سی چٹی گوری. دس لگی "میری اک پہلی بیڑ جھی رہندی اے تے ول نہیں آں میں." اوہ بیچ بھیٹاں تے چار بھرا سن. دو بھیٹاں ویابھیاں تے بھرا ایدھر اودھر کم سن کر دے. بھیٹاں تاں کھلے سبھا دیاں سن پر اک دو بھرا داڑھیاں والے تے دو اک اکا ای نشے باز. پر بھیٹاں، بھراواں دے رعب ہتھ نہیں سن. سگوں ویابھیاں دفتر وچ کم کردیاں سن. کرائے دار ای سن اوہ وی پر رہندے دو چار ورھے ہو گئے ہوئے سن. اوس دیا جد ایس تھاں اوہ آئے اچے دو چار گھراں اسرے ہوسن. فیر اوہ ساڈے گوانڈھ وچ رہندے نیاریاں نون پنن لگ پئی. بڑی مینٹی تے کچھری اے اوہناں دی ماں سڑدی رہندی اے ساتھوں. جویں ساؤں کسے دی لچ نہیں. ایس کوئی ایویں ای تاں ہر

اک دے گھر نہیں تاں جاندیاں. ایہ تاں ماں جی پاروں بنا ڈرتے جھاکے دے تھانڈے آ جانڈے آں. نالے جے کوئی محلے کسے دے کم آندا اے تے لوکیں ایویں سڑن لگ پیندے نیں. مڑ آکھے میں بڑا بور آدمی آں. نہ کسے نال ملدا آں نہ گل کردا آں. ایس تاں تھانڈے کولوں بڑا ڈردے آں. میں چپ کر کے سواد نال اوہدیاں گلاں سندا رہیا. اوہ بڑی ترکھی کڑی سی. بھج بھج کم کردی تے ہر ویلے ایدھر اودھر نظر آندی رہندی. انج کجھ فیشنی جھی وی تے وال اس کٹائے ہوئے سو لگا نال دے کمرے ستا نکا بھرا جاگ پیاسی تے ایویں اٹھ کے اچی اچی کھٹکن لگ پیا. اوہ اٹھ کھلوتی تے آکھن لگی. انج تاں چھٹی اے تے سارے گھر سن میں سویرے ویلھی ہو گئی آں. سویرے میں دفتر جانا ہوندا سی. نونیں نونیں نوکری لیتی تے اوہ وی چوکھے دکھے ٹھڈے کھاؤں گھروں. اک دن جی ول نہ ہون پاروں میں چھٹی کر لئی تے افسر بہتا ای تپ کے آکھن لگا. تیری نوکری کچی اے. کچی نہیں ہوئی اچے کسے ویلے وی تینوں کانڈ پھڑا کے ویلھا کر سکنا واں. جے بیمار ایں تے سرکاری ہسپتال تون ڈاکٹر دا ثبوت نال دیو. انج تون چھٹی نہیں کر سکدا. میں اچے نواں ساں تے کم سکھدا پیا ساں. روز کوئی نہ کوئی گل ہو جانی تے کدی ہیڈ کلرک تے کدی افسر کولوں جھاڑ پے جانی. روح ای ماریا جانا.

میرے سوچی پنن تے بھرا دے مڑ کھٹکن اتے اوس جاؤں دی کیتی. میں ایویں ای ملاؤں لئی ہتھ اگانڈہ کیتا پر اوہ لچ نال ماری نس گئی. پر اس دن بچھوں اوہدے نال میل ہون لگ پیا. شامیں اوس کسے نہ کسے چھیں ضرور پھیرا مارنا. کدی کوئی شے لین کدی پر تاؤن. کدے گل ہوئی کدے نہ. آنا اوس ماں نون ای لمن. پر اچی ساری انج گل کرنی پئی میں کمرے بیٹھا سن لواں. انج اوہ سدھا میرے کمرے آن تون جھکدی. کدی آتا تے بوہے کول کھلو کے ای ٹر جانا. اوہ اک دو ورھے کالج وی پڑھی سی تے

میٹھوں پڑھن لئی کتاباں وی مگن لگ پئی۔ اک واری مینوں تاپ چڑھ گیا۔ دفتروں چھٹی نہ کیتی تے تاپ منجی نال لا دتا۔ شامیں آئی تے ماں دیا پئی مینوں تاپ تپ چڑھیا ہویا اے۔ اوہ پیچھن آئی تال منجی کول آپچھن گئی۔ ”کیہ بڑا تیز بخار اے۔“ میں موہوں کجھ نہ بولیا تے اوہنے متھے اتے ہتھ رکھ دتا۔ میں اوہدا ہتھ پھڑ اپنے ول کھچ لیا۔ اوہ ہتھ چھڈا ایہ آہندی نس گئی۔ ”مینوں وی بیمار کرنا ای۔“

سانوں اوتھے رہندے تن چار مہینے ہو گئے سن۔ مالک مکان نال لڑ لڑ بچھہ کجھہ کے اسیں گیس تے پانی دے نکلے دیاں عرضیاں لے آپوں وی دفتروں وچ کیرے مارے۔ جد گیس تے پانی لگن دی آس ہوئی تے مالک مکان نے کرایا ودھان دی گل کردتی۔ میں گھر نہیں ساں تے نکا مالک مکان نال کرایا ودھان اتے کھیہ پیا تے اوس جواب دے دتا اسیں کرایا نہیں ودھانا، مکان خالی کر دیواں گے۔ اصلوں مالک مکان وی ایہو چاہندا سی۔ (خورے ایس وچ پلس انسپکٹر دا وی ہتھ ہووے) گلایاں پکیاں ہوون دی وی منظوری ہو گئی سی تے اوس بڑی سوکھت نال چنگی پیٹگی لے ڈگنے کرائے اتے مکان چاڑھ دتا سی۔ نکا بڑا ترکھا سی۔ اوس کول پتا نہیں کمرے ماڈل دی تے کبڑے ویلیاں دی موٹر سائیکل سی جس نوں اوس توں اڈ ہور کوئی چلا وی نہیں سکدا سی۔ نہ اوہدا تالا سی تے نہ جانی۔ تیجے عملیوں ای اوہدی اواز آ جانی۔ پر اوہ ایس موٹر سائیکل نوں انج بھائی پھردا سی جویں ایہ اوس دے انگ دا ای کوئی ٹوٹا اے۔ اوہنے دو چار دتاں گمروں ای موٹر سائیکل بھجا بھجا اک ہور تھاں ایس گھرنالوں چنگا تے گھٹ کرائے اتے اک ہور گھر لہ لیا تے پیٹگی دے دوا اگلے دن ہوکا دے دتا پئی اگلے مہینے اسیں اوتھے ٹر جاواں گے۔ اوہ تھاں وی چنگی اے، پکیاں گلایاں تے نال ای بازار اے۔ اوس دیا انج اوہ سی سچا کیوں بے گھردا کرایا اوہ دیندا سی تے خرچا میں کردا ساں۔

عید نیزے سی۔ ماں نے آکھیا کہ عید کر کے ای جاواں گے۔ مالک مکان وی سانوں اک مہینے دی ہور سہلت دے دتی۔ ماں میٹھوں عید دی

نماز ضرور پڑھاندی اے۔ پتا نہیں کبڑے کبے وچوں کپڑے دی چٹی ٹوپی تے نوں رومال کڈھ کے عید پڑھن جان توں پہلاں ضرور دیندی اے۔ آکھدی اے ایہ کے مدینے دی ٹوپی اے۔ عید پڑھ میں گھر آندا آں تال گھر اگر بتیاں دی منک نال بھرا ہوندا اے۔ ماں ہمیش سراتے پیار دیندی، والال نوں چھری، اکھاں وچوں اک دو ہنجو کیردی کوئی مٹھی شے لیا کے اگے دھر دیندی اے۔ ایس وار میں وی سیویاں کھا کے اندر کمرے آ لیا پے گیا۔ اوہدی اڈیک سی مینوں۔ عید اتے اوس اک کارڈ پایا سی تے اپنے ہتھ نال کڈھیا رومال دتا سی۔ مینوں پتا سی اوہدا آتا اوکھا اے۔ سارے تال گھرس ہوسن۔ فیر وی ڈپیر ویلے اوس پھیرا پا ای لیا۔ ہتھ مہندی شنگارے۔ نویاں ونگاں، گل وچ لاکٹ تے سوہنے پھدے کپڑے پائے ہوئے سو۔ اگے تال اوس دا موٹھ ہمیش دھوا کھیا ہوندا سی خورے اوہ گھرس لکڑاں بالدے سن پر انج تال ہتھ لایاں میلی ہوندی سی۔ ماں نال عید ملن پچھوں اوہ جھٹ کولئی ای کمرے وچ آئی تے گھٹ کے عید ملی۔ شامیں ملن دا آکھ کے اوہ انج ای بھج گئی جویں بھجی آئی سی۔

شامیں ماں تے نکا چاچیاں ول ٹر گئے تے مینوں وی آون دا آکھ گئے۔ میں گھرس اکلے رہن دا بیچ پایا سی۔ اوہ انجے شنگاری آئی سگوں کجھ ودھ ای۔ انج اسیں اداس وی ساں۔ اسان گھر جو چھڈ جانا سی۔ گلاں کردی وچ وچ اوہ آکھدی تیری ماں میٹھوں بہتی راضی نہیں۔ کئی وار اوہدیاں اکھاں بچھ جانڈیاں تے اوہ ہتھ دیکھ دیکھ روندی۔ ”خورے توں میرے لیکھاں وچ ہیں وی کہ نہیں۔“ اوس شام اوس میریاں وی کئی رہنجاں لاپیاں تے لاپیاں وی۔

اگلے مہینے اسیں گھر لیا تے نال ای ماں نے میرے ویاہ دی وی چھوہ دتی۔ پہلے ساکال وچوں وی کجھ بندے تے بڑھیاں گھر آون جاون لگے۔ ماں جی تے نکلے تال میرے توں اولھے اولھے پہلے ای گل پکائی ہوئی سی بس مینوں ای خبر نہیں سی۔ نکا وی ایہو چاہندا سی۔ آپ تال اوہ ہر تھاں موٹھ ماردا پر مینوں پو دی تھاں دئی رکھدا۔ آکھدا ”میٹھوں ہوندا وی کجھ نہیں تے

توں اپویں ای مگر لا لینا ایس۔ ایہ تیرے وریاں دا کم نہیں۔“ اصلوں اوہ ایہ چاہندا سی پئی میں ویاہ کراں تال جو گھردی کوئی شکل بنے تے اوہ لالچھے ہووے۔ اوہ آکھدا اخیر میں پردیس ٹر جانا اے میں ایچھے نہیں رہنا۔ ماں نے میرے نال ویاہ دی گل کہتی تے میں انکاری تھی گیا۔ انج تیکر میں ماں توں کدے نہ نہیں سی کہتی۔ ماں مصلحا پھڑ کے بیہ گئی تے میری نکلے نال چنگی جھڑپ ہو گئی۔ اوہ مڑ مڑ آکھے ”آخر کوئی وجھا تال ہووے۔ اپنی سوہنی تے پڑھی ہوئی کڑی اے۔“ اوس کڑی دی گل وچ نہیں سی آئی پر نکلے توں تال ساری گل دا پتا سی۔ کجھ دتاں دی کھچ گمروں میں ماں نوں جا کے مصطے توں اٹھایا۔ ویاہ دی تاریخ پکی ہو گئی۔ ویاہ نوں دو چار دن ای رہندے سن کہ اوہ ملن آ گئی۔ پتا نہیں اوہناں کیوں ایہ نوں گھر لہ لیا سی۔ میرے ویاہ دی وی اوس نوں خبر ہو گئی سی۔ ایہ وی خورے کوں۔ اندر کمرے وچ اوس چنگی لڑائی کیتی۔ اوہ وار وار آکھدی۔ ”توں میرے نال اک واری تال گل کر لیندوں۔“ میں اوس نوں آکھیا ”میں تال کوئی قول اقرار نہیں سی کیتا۔“ اوہ آکھدی ”فیر توں کیہ کیتا سی۔“

مڑ اوہ ایہ آکھ تر گئی پئی اوس جا کے پھاہ لے لینا اے۔ ”میرا دل بڑا کھٹا ہویا۔ اوہ پھاہ لین دا آکھ کے گئی تے نکلے نے میرے نال گل کیتی اوہ باہر کھلوتا ساڈیاں گلاں سنندا پیا سی۔ اوس مینوں ہس کے آکھیا۔ ”کجھ نہیں ہوتا، ایہ کڑیاں انج دیاں ای ہونڈیاں نہیں۔ تینوں گمروں لاپیاں نہیں آندیاں۔“

نکلے دی گل سچ سی۔ میرے ویاہ توں کوئی اک دو دن اگدوں ای اوہ لاپیاں بھیناں تے ماں نال ساڈے گھر آ گئی۔ تین چار دن اوہ ساڈے گھر رہیاں۔ اوس کڑی نے میرے ویاہ اتے سبھ توں ودھ ٹپے گائے، سبھ توں ودھ ڈھوکی وجائی تے سبھ توں ودھ نجی۔ □□

پنجابی بولو، پنجابی پڑھو، پنجابی لکھو

چل رہی کہانی

ڈاکٹر شوکت علی قمر

وڈے پنڈ وچ اج فیر کھپ پی ہوئی اے۔
قبیلے دے نگے وڈے جی بابے کمال دین دی
گدی دے نوں پگ، بندھ وارث نوں تک رہے
نیں۔ وٹا فیر نیاں دی کھڑی پھڑکے آن کھلوتا
اے۔

بابے کمال دین ورگا کھڑکے وڈکے والا بندہ
لاگدے بارھاں پنڈاں وچ کوئی نہیں سی۔ سوہنا
رنگ روپ، دانا، پیا، پتھوں گل کتھ والا، ادی
سجا وانگھا، قول دا پکا، شیتہ ورگا جسا، مکھڑے
تے سیانف بھری لو، گل کردا مونہوں موتی
جھڑے، انا لے سیالے دا جانو، ویلے دا بجیتی
کھراتے وڈے جگرے والا انسان، جتاں دا جن
تے دشمن دا دشمن، سچا آکو، ویلے دیاں واگال
تے ہتھ رکھن والا اکھسی سورما تے گل نوں
ویاہن والا، بابے نے جنی وی حیاتی لنگائی نوہر،
اکھ تے اصول نال لنگھائی۔ بابے دے پکے
دشمن وی بابے دی پچھائی دے گن گاؤندے،
بابے ورگے پتر ماواں گھٹ ای جمیاں نہیں۔
بابے نے ساری حیاتی اپنے کوڑے دی عزت
لئی قربان کر دی۔ بابے نے اپنے تھلے لگے قبیلے
نوں اتے لیا کے اوہدی وکھری آن شان تے
پچھان بناؤن وچ لہنی رت دا دیوا پالی رکھیاتے
لہنی تاہری دی اکھ تے خد مختیاری واکم نیہرے
لا کے چھڑیا۔ بھادیں ایس کم وچ بابا اندرون
کیرہی چھلی بن گیا، پر اوہنے سورما بن کے
دشمن دے ارث کڈھا چھڑے۔ بابے نے
قبیلے دی وکھری اکھ پچھان دا کھاتے پنڈ لیا پر

آپ بابا وچوں برتیا بندہ گیا۔

بابے دا وڈا قبیلہ دو وکھرے پنڈاں وچ سمیا
ہویا سی۔ بابے دی ٹھاہر والا وڈا پنڈ تے نہروں
پار والا نکا پنڈا اکھواندا سی۔ دوواں پنڈاں وچ
بابے دی آل اولاد بڑیاں ٹوہراں نال رہندی
سی۔ بابے دے شینہ ورگے پنج پتر تے آگوں
پتراں دے کئی پتر، بابے دی آل اولاد دے مان
نال موجاں ماندے پھر دے سن۔ اپنے کوڑے
دی بھلیائی، ٹوہراں کتھ تے بھجاتے نوں اساری
دیاں ساراں دیندا، ویلے دیاں چالاں سمجھاندا
ٹھکویاں متاں دیندا۔ لوڑاں تھوڑاں نوں جھوروا
تے لہنی بیماری نال لڑوا بابا پنجاہ ورھے پہلوں
وڈے پنڈ وچ اک اداس شام نوں اکھاں میت
گیا۔ بابے دی دوواں پنڈاں وچ کھلری آل
اولاد نے بابے دی موت دا بڑا سوگ منایا تے
بابے نوں یاد کر کے بھھاں مار کے روندے

رہے۔ (ہن وی کوڑا کدی کدی اتوں اتوں
بابے نوں یاد کر لیندا اے)

واری واری بابے دیاں پتراں دیاں سراں
اتے بابے دی وارثی دی پگ بھٹائی گئی (یاں
اوہناں دھکو زوری آپ بندھ لئی) پر بابے دی
آل اولاد وچوں کوئی وی بابے دی گدی دا
اصل تے اہل وارث نہ ثابت ہو سکيا۔ بابے
دے ہر وارث نے تھوڑے چر پچھوں کھج
ماری تے بابے دیاں متاں نوں چھکے اتے رکھ
چھڑیا۔ بابے دیاں نااہل وارثاں اپنیاں کوڑیاں
کمال نال کوڑے دی پت رول دتی تے کوڑا
ماڑا، کھوکھلاتے پیناں ہوندا گیا۔ قبیلے دے دردی
بندے تاہراں مار دے رہے، پر بابے دے
وارث اپنیاں موجاں وچ مست رہے تے فیر
بابے دے وارث، بابے دیاں گھاں بھلدے
بھلدے بابے نوں وی بھل گئے۔

بابے دے وارثی لئی پورے کوڑے دی
مت وچی رہی تے اوہ آپوں وچ ہور و ہوری
ہوندے رہے تے فیر ڈانگ سوئے چلن لگ
پئے

فیر نفرتاں، ویراں، حرصاں تے غرضاں دی
لال انخیری جھلی تے دوواں پنڈاں وچ بابے
دی کھلری اولاد وچ خونی لڑائی ہوئی۔ برہمیاں،
کھوے تلواراں تے گولیاں چلیاں۔ وڈھ تک،
ظلم، دھروہ، لاشاں، دھراں دیاں کدورتاں تے
غیراں دی چک نے بابے دی آل نوں لوہ دتا۔
دھڑیاں نے وکھرے تھڑے مل لئے تے بابے
دی وارثی دے گھول وچ وڈے پترنوں وکھرا
ہوتا پیا۔ (یاں باقی دے چار بھراواں نے مجبور کر
دتا) آج کئے پنڈ وچ رہندے بابے دے
کوڑے دی وڈے پتر سنے وڈے پنڈ نال
ساری سانجھ سیرک مکا گئی تے کئے پنڈ والیاں
بابے دی وارثی دا دعوا دی چھڑ چھڑا دتا تے
پائی وکھرے ہو گئے۔ بابے دی روح دو ٹوٹے ہو
گئی تے ویریاں خٹیاں مٹائیاں۔

ہن وڈے پنڈ وچ وسدے بابے دیاں چار
پتراں نے اوہناں دیاں اولاداں نے بابے دی
وارثی دی کئی وار پنگ جتی اے پر اوہ لہن پیلے
بھراواں وانگ بابے دی گدی دی پت قائم
نہیں رکھ سکے۔ جہزا نواں وارث بندا اے اوہ
اگلے توں دی گیا گذریا ہوندا اے۔ سارے
وارث اکو جہیاں گھاں، وعدے تے دعوے
کردے نہیں پر کھوکھلے ارادے تے ماڑیاں
نیتاں پاروں ہر واری بھٹھا بہہ جاندا اے۔ بابے
دی آل اولاد وچ کئی دھڑے بن گئے۔ بھرم
دے دھڑے، دھرم دے دھڑے، کرم دے
دھڑے، شرم دے دھڑے، ماڑے دھڑے،
گمڑے دھڑے، کمی دھڑے، چودھری دھڑے،
وکھو وکھ ڈھانیاں بابے دی وارثی دا ڈھول
وچانیاں پھردیاں نہیں۔ اک دھڑے دی دوج
دھڑے نال نہیں ہندی۔ پورے پنڈ وچ کاکو
رولا پیا رہندا اے۔ ڈانگ سوئے چلدے
رہندے نہیں تے کھنے کھلدے رہندے نہیں۔

لٹ مار، کھچ دھرو، اپو دھاپی تے دہشت
گردی نے پورے قبیلے دیاں رات دیاں
نیندراں اڈا دتیاں نہیں۔ بابے دیاں نا اہل تے
لٹ مار کرن والیاں وارثاں دے اثر نال
کوڑے دیاں عادتاں وی وگڑ گئیاں نہیں۔ ہر
کوئی داء اتے بیٹھا اے ہر کوئی وچوں کھائی
جاندا اے تے اتوں رولا پائی جاندا اے۔ کوڑے
نوں کئی بھیڑے روگ لگ گئے نہیں۔ ماڑا دھڑا
روٹی نوں سکدا اے تے مٹھڑا دھڑا ماڑے
دھڑے نوں وکھتا نہیں چاہندا تے ہر پاسے اندھ
پائی جاندا اے۔ اک دھڑے دے آگوں کئی
دھڑے بن گئے نہیں۔ پر مقصد لٹ مار ای اے،
کوڑے دے شریف نمائے تے نتانے لوک
سے سے تے ڈرے ڈرے رہندے نہیں۔
چوکیدار ڈاکو بندے جا رہے نہیں۔ بابے دی
روح بھجھاں مار کے رو رہی اے۔ ہن بابے
دیاں پوتریاں دیاں اولاداں جوان ہو رہیاں
نہیں۔ پر بابے دی وارثی دا رچھڑاوتھے دا اوتھے
ای اے۔ سگوں ایس رچھڑے پنڈ دیاں لوکاں
وچکار نفرت تے دہشت کھلار دتی اے تے
کوڑے وچوں پیار سانجھ تے امن مکدا جا رہیا
اے۔ سانجھا چاری تے ساکا چاری مکدی جا رہی
اے۔ کورے نے اکٹھے کر کے وکھ وکھ ویلیاں
وچ اپنے وکھو وکھ بیٹنچاں نوں چنگے بندے جان
کے بابے دی گدی اتے بٹھایا اے پر اوہ وی
اپنے قبیلے دے وکھ نہیں مٹا سکے۔ قبیلے والیاں
دیاں سدھراں سڑکے سواہ ہو گئیاں نہیں۔

کئی چودھری قسم دے مٹھڑے دھڑے دے
بندے وی آپوں بدو بدی بابے دی گدی اتے
بیٹھے نہیں۔ پر اوہ وی کھچھلے کھڑ بیٹنچاں نوں مندا
بولدے ہوئے آپوں کجھ نہیں کر سکے تے قبیلے
دی قسمت تے خٹھال دی بیڑی انجے ای شوہ
دریا دے وچکار پھسی ہوئی اے۔ بابے دی اک
مٹھ کیتی ہوئی وڈی ناہری ہن کھیرو کھیرو ہو چکی
اے۔ وڈے ہلے گلے ہوئے رہندے نہیں۔ نت
ڈانگ سوئے چلدے رہندے نہیں تے لاشاں
ڈگدیاں رہندیاں نہیں۔ بابے دے پوترے تے

پڑ پوترے اک دوچے دے لو دے تریہائے
بنے ہوئے نہیں۔ لاگلے دوچے پنڈاں والیاں ہر
کجھ ترقی کر لئی اے پر بابے دا پنڈ ویلے توں ہر
گھڑی کچھڑدا جا رہیا اے۔ سید دے کڈے
پورے پنڈ وچ کھلر گئے نہیں تے ہوئی کھلیاں
مار کے ہسدی پھردی اے۔

بابے دی روح وڈے پنڈ دی پور پور تے
سکدی تے کرلاندی پھردی اے۔ بابے نے جس
مقصد لئی پورے کوڑے دی خد مختاری تے
انکھ آن دی جنگ جتی سی اوہ مقصد چھانٹی ہو گیا
اے۔ بابے نے سوچیا کجھ سی تے ہو کجھ ہور
رہیا اے۔ بابے دی آل اولاد دی بد قسمتی پنڈ
وچ ہر گھڑی پھنچ پائی رکھدی اے۔ بابے دے
وارث کھڑ پینچ بابے دیاں نیانیاں تے پچیاں
گھاں بھل کے آپوں بابے بن بیٹھے نہیں تے
لہنیاں تھو تھیاں گھاں تے فغلاں نال کوڑے
نوں بے وارثا کری جا رہے نہیں۔ ویری پنڈاں
والے لوک وڈے پنڈ دے ایس نموجھان تے
ماڑے حالے تے ٹھاٹھا کر کے ہسدے پئے
نہیں۔

بابے کمال دین دی دکھی تے ٹونٹھ ہو کے
کھلری زخمی روح لہنی کمانی دی بربادی اتے
ہک ہک لو دے نیر وگا رہی اے تے اپنے
اوس اہل وارث نوں اڈیک رہی اے جہزا
پورے کوڑے دیاں دکھاں تے محرومیاں نوں
دور کر کے اوہناں دیاں لوڑاں تھوڑاں پوریاں
کر سکے تے اوہناں دی عزت، شہرت تے
غیرت دا جھنڈا اچا کر سکے تے بابے دیاں
سدھراں موجب پورا پنڈ سکھ، امن، سانجھ تے
خشی وچ جی سکے۔ بابے دی وارثی تے بے
وارثی دی ایہ کمانی پنجاہ ورھے توں چل رہی
اے تے خورے کدوں تیکر چلدی رہی
اے۔ □□

پچھتاوا

طارق گجر

”جا اکرم دے گھر ڈوہ پھڑا آ. مینوں بیٹھک
وچوں ویزھے ول آوندے ٹوں امی نے آکھیا۔

”خیر اے؟“

”اوہدے کڑی ہوئی اے پُت، ثواب ہوندا
اے۔“

مینوں دل ای دل وچ ماں دے اہس عمل
تے پیار جیسا آیا۔

”پر میں تے پڑھدا آں۔“ میں اُپروں جموں
بمانا لایا۔ وچوں دل وی کدوا سی۔

اچھا میں روٹی پکا کے آپ دے آؤندی آں۔
ماں نے کیا تے میں گڑوی چُک لئی۔ چلا آں میں

دے آوندیاں۔ میں ڈری وچوں آنا پاؤندی ماں
ٹوں اواز دتی تے ویزھیوں باہر نکل گیا۔

پورے دو ورھے گمروں کل اوہ آئی سی تاں
میں بڑا بے گل ساں کہ کے بہانے اوہنوں

دیکھاں ہُن کیو جی اے؟

گوانڈھیاں دے باہر لے ویزھے وچوں
تکھدیاں آل دوالے نگاہ ماری۔ اوہ نکلے تے

کپڑے دھو رہی سی تے کول ای اوہدا مُنڈا
کھینڈ رہیا سی۔ پراشہ منجی تے ماما یوسف لہٹی کچھ

وچ پوترے ٹوں پائی پیا سی۔

”ابا ماسٹر“ وسیم دھون چُک کے بولیا۔

”نہیں پُت، چاچو“ بابے نے سمجھاؤندیاں
کیا۔ میں مڑ کے وسیم ول تکیا تاں اوہنے اکھاں

اُتے جھہ رکھ لئے تے جھیتی نال بابے دے
ڈھنڈ اُتے ڈگ پیا۔

”بہ جا کتھے چلیاں؟“

”ڈوہ پھڑا آواں۔ فیر بندے آں۔ میں بابے
ٹوں جواب دتا تے کھالے پئے گیا۔

اکرم وڈے بھرا دے گھری۔ میں عامر ٹوں
اواز ماری۔

”چاچا اکرم ایتھے اے؟“

”ہاں جی“

”ایہ ڈوہ اوہنوں دے دے۔ گڑوی شامیں
سپارا پڑھن ویلے لئی آئیں۔“

میں مڑیا تاں بابا اُٹھ کے بیٹھا سی۔ وسیم ہُن
پچھو کول سی۔ اوہ تے عمران اک ڈوجے تے

پانی سٹ رہے سن۔

”چھٹیاں توں گمروں سکولے آیا کریں۔ میں
وسیم ٹوں بانہ توں پھڑیا تاں اوہ پچھو کول ہون

لئی زور لان لگ پیا۔ پر اوہنے جویں دیکھیا ای نہ
ہووے۔ آل دوالے توں بے نیاز کپڑے

نچوڑی رہی۔

میں ویزھے وچ آ کے بابے کول بیٹھا تاں
اوسنے اک دو گلاں پچھتوں ”بھلیوال“ دی گل

چھیڑ لئی۔ بابا ”دیس“ دی گل صرف شروع کردا
اے۔ ختم آپ ٹوں کرنی پندی اے تے مینوں

ایہدی کوئی لوڑ نہیں سی۔
میں نکلے ول نگاہ کیتی۔ ہُن اوہ بالٹی وچ نچوڑ

کے رکھے ہوئے کپڑے ہالن اُتے کھلار رہی
سی۔

”منجی چھاویں کر لینے۔ دھپ آگئی اے۔“
بابے نے میرا دھیان گل ول موڑن لئی آکھیا۔

میں کوڈھیاں ہو کے منجی اگانہ کھچ لئی۔
”تھقا اُراشہ کردے۔ تینوں سیک آوے گا۔“

میں تھقا بابے دے سرھالے ول کردتا۔
”مجید اوہنیں دینیں بڑا چھولھا سی۔ جوان تاں

پورا سارا سی۔ پر سکھاسی۔“

بابے دی گل ہُن ٹوں موڑ لے رہی سی۔
”کوڑی کھینڈا سی تے چار ساہ چنگے پالیندا سی“

دڑک چنگی سی۔ سیال ٹوں مربے سونداتے سویر
ٹوں ویلنا جڑن توں پھلاں تیل مل کے دوڑ

لاؤندا۔ شام ٹوں کم کار توں ویلیاں ہو کے
اوسنے سینیاں دے مُنڈے نال لینے دے تکیے

دے لاکھے اکھاڑے وچ آ جانا۔

سینی تگھے بندے سن تے ساڈی اوہناں دی
چراں دی سانجھ سی۔ عام گھراں وانگ دھرم

پاروں ڈیر کردوہ نہیں سی۔ ایہو وجھا سی کہ
اسیں سردارے تے کھنے ہوراں کول جا کے

داروڈ پی لینا تے اوہناں ساڈے کول آ کے ماس
کھا لینا۔ وڈیریاں توں پردا ضرور رکھدے ساں۔

پر اوہناں ٹوں پتا ہوندا سی۔“

گل وچ وقتا اوووں آیا جدوں بابے نے حقے
ٹوں کھچ کے لاگے کیتا۔ اوہدے گھٹ بھرن‘

کھٹھن تے کھٹھن دے سے اندر میں ویزھے
توں تھلڑے کھیتاں ول نگاہ ماری۔ کپڑیاں توں

ویلیسی ہو کے اوہ ماں نال ڈنگراں ٹوں پانی پلا
رہی سی۔ مجھ دا سنگل پھڑی آؤندی ول میں

بھرویں نظر نال تکیا تاں اوہ گل ٹوں پھڑی
آؤندی لہٹی ماں نال گلاں کرن لگ پئی۔

”ساڈے چونہ بھراواں وچوں مجید نال کھنے
تے سردارے دا پیار ودھیرا سی۔ بابے دی گل

شروع سی۔ بھرا درشن وی اوہنوں بڑا پیار کردا۔
اوس گھر وچ اوہدی بہت پورکھ ہوندی۔ ہو

سکدا اے ایہدی وجھا اوہدا دوٹہ ٹہراں چوں
تکیاں ہوتا ہووے۔ پر ایہدی اک وجھا روپ

کوروی سی۔
روپ کور کھن تے سردار دوہاں توں چھوٹی

سی۔ جی تے سارے ای سوہنے سن پر اوہنوں
رب نے خورے کس ترنگ وچ بنایا سی۔ نرا

روپ..... تاہیوں تاں ماں نے جمدی دا نال رکھ
دتا سی۔ مجید ٹوں ایس چُپ چُپیتے موہ دی آکا خبر

نہیں سی۔ اوسنے کے ٹوں خبر ہون ای نہیں
دتی۔ بس سنگتی والے دن پھٹ پھٹ کے رو

پئی۔
کھنگھ کے فیر موٹھا دتا۔ بابے نے وڈے

پوترے ٹوں اواز ماری۔
”عارف حقے دا پانی بدل دسیں۔ پر پہلوں

میری منجی چھاویں کر جا۔“
”ماسی ایہ بھر کے پکائے نہیں کہ اوداں ای۔“

میں کرلیے چھلداں ماواں دھیان ول ٹوں ہو

ہوندی تے رون کیوں آندا۔“
بھریاں اکھاں نال روپ کور نے کنڈل پچیا
تے گھروں ٹر پئی۔

عمران تے وسیم فیر لڑ پئے سن۔ وسیم نے شاید
تختے پئے عمران دے چونڈھی وڈھی سی۔ تے
اوہ منجے تے بیٹھا رو رہیا سی۔ عارف نے آکے
وسیم ٹوں ماریا تے اوہ وی رون لگ پیا۔ بابے
نے عارف ٹوں سد لیا۔ دو جھڑیاں کھا کے اوہ
وی رون والیاں وچ رل گیا تاں اوہ دوویں
ستیاں پٹیاں جاگ پٹیاں۔

میں وسیم ٹوں پھڑکے اوہناں کول لے گیا۔
پورے دو سال گھروں اوہنے پہلی وار میرے
ول تکلیا پر انج جویں کسے اوپرے ٹوں نکلی دا
اے۔ میرے دل ٹوں پچھتاوا جھیا لگیا۔
”مجید لئی اوہ بڑے امتحان بھرے دن سی۔
گل چل رہی سی۔ اک پاسے روپ کور دے
ہجو تے ڈوبے پاسے دوہہ خانداناں دی گپ۔
اوہ ثابت قدم رہیا۔

”ویاہ والے دن روپ کور دے اتھر ڈھیلے
نہیں سی جاندے۔ مجید جان کے نہ گیا۔ پر
اوہنوں ساری خبر سی۔ گذرن والے اک اک
پل دا پتا سی۔ شاید ہوراں ٹوں وی پتا ہووے۔
”ویاہ توں سال گھروں روپ کور آئی تاں
کچھڑا کا سی۔ اسیں سارے جی اوہنوں ملن گئے۔
بڑی خوش سی۔ کچھ چر پچھوں مرہیوں مجید وی آ
گیا۔ چاچے درشن نے جیتی پالئی۔ چاچے دیاں
اکھاں وچ تردے ہجو ویکھے تاں دوہاں ٹیراں
دیاں اکھاں لگیاں ہو گئیاں۔ ہاں اک روپ کور
سی جھدیاں اکھاں خشک سن۔ مجید ٹوں دیکھدیاں
ای اوہنے مونہ پھیر لیا۔ پر مجید مطمئن سی۔
اوہنوں کوئی پچھتاوا نہیں سی۔

”اوئے ٹنڈیا اچے ڈوہ نہیں پھڑا ہویا؟“
ساڈے ڈیرے ولوں ای دی آواز آئی تاں میں
بابے توں اجازت لئی۔

آوندے ویلے میں اوہدے ول دیکھیا۔ اوہنے
مونہ ڈوبے پاسے کر لیا۔ پر مینوں ہن کوئی
پچھتاوا نہیں سی۔

”امید وی جی نہیں کردا آؤن ٹوں۔“ میں
چھدا جھیا سوال کیتا تاں اوہ ٹنڈے ٹوں سوان
لگ پئی۔ پتا جواب دیتاں ای۔

”آہ اپنی گواگ رتھیں یار چلم اُتے۔“ بابے
نے حقے دا پانی پورا کردیاں آواز ماری تے میں
اودھر ٹوں ہویا گل فیر شروع سی۔
”سبھ لوک حیران سن۔ مگنی والے دن تاں
کڑیاں سنگدیاں نہیں۔ مسکندیاں نہیں۔ ہسدیاں
نہیں۔ پر روپ کور سی کہ سارا دن اندر وڑ کے
رونڈی رہی۔“

”کیہ گل سی اج۔ کیوں رونڈی رہی ایں ایٹا۔
کسے نے کوئی گل آکھ دتی سی؟“
مجید نے شامیں مرہے ڈوہ چون آئی روپ
کور ٹوں اکو ساہ کئی گلاں چُچھ لئیاں۔
”گل ای تے آکھی نہیں کسے نے۔ آکھی

نیا۔ کون شر جاوے تے قیما لیاوے۔ کڑی ٹوں
کیا سی داں بھر دیتے۔ کٹندی نہیں کٹ کے پکا
لیندے آں۔

میں اوہدے ول غور نال دیکھیا۔ نما کے اوہ
ہور وی سوہنی لگ رہی سی۔ اپنی چنگلی تاں
کدے ویہ توں پہلے وی نہیں سی لگی۔ مینوں
ویاہ توں اک رات پہلے والی ملاقات یاد آگئی۔
ہجو ای ہجو۔ سونہاں ای سونہاں۔ مٹاں ای مٹاں۔
”کدوں آئے پروہنے؟“ میں گول مول جھیا
سوال دوہاں دے ساہنے رکھ دتا۔

”کل شامیں ای۔“ ہاں نے اوہدے ولوں
جواب نہ آوندا ویکھ کے آکھیا۔ ”ٹور دے نہیں
سی۔ کٹدے سی سردا نہیں۔ ہن توں ای دس۔
جدوں دی ویہا کے گھلی اے۔ ہن آئی اے۔“

پھیواں رکن

عاشق

میرے دادا جی گناں دی سمتلی نیں۔ پچھتر دے لاگے عمر رنگ گورا چناتے موخہ مہاندرا اے وی من کچھواں۔ اکھاں شرارت نال بھریاں تے گل بات دوران پھلجھڑیاں چھڈن دی عادت اے وی تکتی نہیں سی۔ سچی گل اے مینوں اوہناں نال گل بات کر کے بڑی چس آؤندی۔ ستراتی سال پرائیاں یاداں دی سواہ وچوں جدوں اوہ بھکھدیاں انگاراں کھید دے تال میں اوہناں واسیک اپنے سرے تے محسوس کردا۔ دادا جی نے گھنوگھٹ پنجاہ ورھے وکالت کیتی سی۔ پر وکالت دے پیٹھے ٹوں کدی وی اوہناں امیر ہون لئی نہ ورتیا۔ لوکاں دیاں اوکڑاں تے مشکلاں دور کردیاں کردیاں اوہناں دا جھٹ وی بڑی عزت آہو نال لنگھدا رہیا۔ اوہ جدوں موڈ وچ ہوندے تال مینوں بڑے بڑے نامی گرامی غنڈیاں دلیر تے ہتھ چھٹ رنال دے قہے ساؤندے۔

اک واری میں دادا جی کولوں پچھیا ”دادا جی تہیں کدی اپنے پیٹھے دے اصولاں دے برخلاف وی کم کیتا یاں ساری عمر اصولاں دی سدھی تے بے سوادی راہ تے ای ٹوے رہے او“

دادا جی سوچیں پے گئے تے فیر آکھن گئے ”پتھر قانون تے اصول انساناں نے بنائے ہن تے جتھے ایہ قانون بناؤندے نیں“ نہ چاہندیاں ہویاں وی اوہ کدھرے نہ کدھرے ڈنڈی مار ای جانڈے نیں۔ انسانی سوسائٹی دیاں

اجتماعی سوچاں تے انسان دیاں اپنیاں سوچاں وچ بڑا فرق ہوندا اے۔ تے ہر بندا اپنی سوسائٹی تے قانون توں دکھ اپنے آپ نوں وی جواب دیون دا ذمے دار ہوندا اے۔ ہن توں پچھ ای بیٹھا میں تے فیر سن.....“

”اک مارشل لائی زمانے وچ لوڈھے ویلے میں اپنے دفتر وچ بیٹھا اپنے کلاشاں نال بھٹھا پیا ساں کہ اک ویہ ہائی سالوں دی ٹیار اپنے کچھڑ بال چکیا ہویا“ میرے دفتر آئی۔ اوہدے نال اک پنچھی کوورھیاں دا جوان وی سی۔

ایہناں نے مینوں سلام کیتا تے دوویں جئے بھوئیں تے چو کڑی مار کے بیٹھ گئے۔ کڑی نے اپنی چنی دا تنبو جھیا تانیا تے اوہدے اولھے وچ اپنے بال ٹوں ڈدھ پینا شروع کر دتا۔ ڈوجیاں بندیاں نوں قارغ کر کے میں دفتر دا بوہا ڈھویا تے آکھیا۔ دس کڑیے کسراں آئے او کڑی آکھن لگی۔ ”وکیل جی میں اپنے بندے کولوں طلاق لینا اے۔“

”تیرا بندا کیہ کردا اے؟“ میں پچھیا۔ اوہنے جواب دتا۔ ”اوہ فقیر اے۔ تین ورھے ہو گئے نیں اوہنے مینوں گھروں کڈھ چھڑیا اے۔ نہ کدی ملدا ورتدا اے تے نہ ای کدی خرچا یاں لیڑا تا ای دیدا اے۔ مڑ ہن میں وی اوہدے کول ورتا کائی نہ۔ توں وکیل جی میکوں طلاق دوائی دے۔“ میں کڑی توں پچھیا۔ ”تین سال پہلوں تیرے بندے نے تینوں گھروں کڈھ چھڑیا سی۔ تال فیر ایہ بالک جہدی عمر ساں کو اک سال اے کتھوں جم پیا۔ ٹیار نے کول بیٹھے جئے ول اشارا کر کے آکھیا۔ ایہ بالک تے امید اے۔ میں ٹیار ٹوں ٹھاکیا۔ امید کسراں ہو گیا۔ ایہ تیرا کیہ لگدا اے۔ ٹیار نے بڑے سدھے سبھا نال جواب دتا۔ ایہ مینوں ککڑ جو دیدا اے۔ تال فیر پچھے کیہ رہ گیا۔ ہن بالک نے رونا شروع کر دتا تے ٹیار نے اوہنوں اپنے گوڈے تے لٹا کے لٹا گوڈا ہلا ہلا کے کا کے ٹوں اللہ اللہ کہ کے پرچاون وچ رُجھ گئی۔ انج جویں اوہنے اپنے جواباں نال مینوں پکھل لاجواب کر

دتا ہووے۔ کم از کم اوہنوں ایس گل تے پورا پورا یقین سی۔

کڑی دا سٹائل دیکھ کے پہلوں تے مینوں آگ لگ گئی۔ پر ذرا چر گھروں جویں میری سوئی کڑی دے آکھے اک لفظ تے اٹک گئی۔ ”ککڑ“ ایس اکھرو وچ ککڑی خاص گل اے جس نے میرے غصے تے ٹھنڈے پانی دا چھٹا مار دتا اے۔ ”ککڑ“ میرے دماغ دے کمپیوٹر وچ اک بڑا وڈا سوالیا نشان اٹھڑیا۔ تے فیر اک دم امید اے جو اب مینوں مل گیا۔ بابے فرید ہوراں ککڑوں دین دا پھیواں رکن آکھیا سی۔ پر ایس کڑی نوں جہدی شکل توں صاف پتا لگدا پیا سی کہ ایہنے کدی وی سکول دا موخہ نہیں دیکھیا۔ دین دے ایس پھیویں رکن بارے کتھوں جانکاری لبتی تے فیر مینوں میرے اندر نے جواب دتا۔ ایویں نہ کھپ سارے بندیاں دے دماغ اک وڈے انٹرنیٹ دا حصا نیں تے ایہناں سبھناں توں

ہوں وڈا کمپیوٹر کنٹرول کروا اے تے جدوں ضروری ہووے چھوٹے کمپیوٹراں توں ہدایتاں دجدا اے تے سدھی راہ تے وی پواندا اے۔

کڑی میرے اندر ہون والی کارروائی توں بے خبر تے بے تعلق بیٹھی سی فیر اوہنے اپنے نال آئے جنے توں اکھ نال اشارا کیتا تے جنے نے اپنے کرتے دے بوٹھے وچوں اک اک دے کجھ نوٹ کڈھ کے مینوں پھڑائے۔ مسال ویہ پنجھی رپے ہون گے۔ میں ایہ نوٹ انج پھڑ کے لہٹی میزدے دراز وچ رکھے جویں میں ایہ سبھ کجھ نشے وچ کردا ہوں۔ ایس نشے جھے وچ ای میں ایسناں دوہاں کولوں طلاق دا دعوا کرن لئی ضروری جانکاری لئی، سارے کاغذیاں تے کڑی دے انگوٹھے لگوائے تے اوہناں نوں واپس بھیج دتا۔ ایسناں دے جادوں گمروں کئی ہفتے تنگ میرے اندر ڈانگ سونا چلدا رہیا تے اخیر میں ایہ طلاق دا دعوا دایر کر دتا۔ تے کجھ اجھے کم کیتے چنناں توں پتر توں ”وکالت دے پیشے دے اصولاں دے برخلاف“ آکھیا سی۔

کڑی نوں چونہ مہینیاں دے وچ وچ طلاق ہو گئی تے میں اک واری فیر اپنے اندر لے نال لڑیاں گھلداں اوہناں دوہاں دا نکاح وی کروا دتا۔

توں پہلے منصور بولیا ہووے۔

”تے اوس سچے دی ولدیت دا کیہ بنیا؟“ میں اوہنے ولوں اک ہور چھدا ہویا سوال کیتا۔

”بننا کیہ سی۔ سال گمروں دوویں جی مٹھیائی دا ڈہائے کے آئے۔ اوہناں دے گھراک ہور کاکا ہویا سی۔ ہفتے کو گمروں دائی دی تصدیق نال کارپوریشن ولوں اک جنم پرچی اوہناں دوہاں چیاں نوں مل گئی۔ جس وچ اوہناں دے گھر پتریاں دا جوڑا ہون دی تصدیق کیتی گئی سی۔“

ہن اگ لگن دی میری واری سی۔ میں پچھیا ”تے حشر دساڑے تہاڑا تے اوہناں دوہاں جیاں دا کیہ بنے گا؟“

داوے ہوراں بڑے ٹھنڈے سبھا نال جواب دتا کہ ایہ اوہناں دا تے اللہ دے وچکار دا معاملہ اے۔ مینوں ایسا ضرور پتا اے کہ اوتھے وی رب نے ایسناں توں لوکاں ساہنے شرمندا نہیں کرنا۔ حشر دساڑے دوہاں پتریاں دا نال ماں دے نال تے ای پکاریا جائے گا۔ رب اوس ماں توں دو جیاں ساہنے ذلیل تے شرمسار نہیں کرے گا تے میں کھڑی اچرج گل کیتی سی۔

میں دادا جی ول بڑے غور نال دیکھیا۔ اوہناں دا چہرا نہیں اوہناں دا مکھڑا کے ان دیکھی لاٹ نال دکدا پیا سی۔ گدا سی جویں اوہناں دے

اپنے کہن موجب اوہناں دے انٹرنیٹ دا کنکشن وڈے کمپیوٹر نال مل گیا سی تے اوہ بے خبر نہیں کہ میں اوہناں دے کول بیٹھا آں۔

بھال / کلیم شہزاد

میں ڈپر ویلے گل وچ کسے ضروری کم جا رہیا ساں تے کم کر کے چھٹی پرتن بارے سوچدا پیا ساں پئی چانچک کے نے میری بانہ پھڑائی تے بولیا، ”ویر جی! میری گل تے سنو“ میں نکلیا تے پائے لیڑیاں والا اک بندا کھلوتا سی۔ میں آکھیا ”جی دسو؟“

اوہ بولیا ”ساڑے عملاں پاروں رب نے سکون اسمان تے رکھ دتا اے۔ بندے توں دھرتی تے کیوں لہجے؟ جے تہاڑے کول وطا ہوے تے میرے نال ٹرو۔ رل کے دوویں اوہدی بھال کر پے کہ سکون کھڑے اسمان تے پیا اے“

میں اوہدی گل سن کے اوہدا موٹہ تکلن لگ پیا پر خورے اوہدے کول میرا جواب شنن دا وطا نہیں سی۔ اوہ میری بانہ چھڑ کے گل دی نگر مزگیا تے میں اوتھے ای کھلوتا رہ گیا۔ □

”پر دادا جی تہاڑا اندر لاتے بڑا زور آور سی“ ہار کسراں من گیا۔ میں پچھیا۔

”گھنا ہار منی سی اوہنے۔ اوہدے مجبور کرن دے آتے ای تے میں ایہ ساری کارروائی کیتی سی۔“ دادا جی دا جواب سن کے میں اک واری تے بل گیا۔ میں آکھیا۔ ”پر ایسناں دوہاں نے جہڑا جرم کیتا سی؟“

”جے ایس ”گنڈ“ توں چھوواں رکن من لینے تے فیر سانوں اچھے جرماں تے گناہواں دی سزا دیون دا کوئی حق نہیں۔ جہڑے گنڈ کھنوں کیتے جادوں۔ ایہ میرے اندر لے دا فتوا سی تے اوہدی دلیل ایہ سی کہ جھکھے نکلے تے غریب توں پہلے ای دو رکن جج تے زکواہ معاف نہیں۔ دادا جی انج بولدے پے سن جویں سولی چڑھن

پنجابی زبان دا سبھ توں معیاری رسالا

سویر انٹرنیشنل

ودھیا کہانیاں، بہترین ترجمے، معیاری لیکھ تے سوہنی شاعری

لے کے ہر مہینے ساہنے آوند اے۔

ہر پنجابی سیوک، سوجھوان، تے لکھاری دے گھر

سویر انٹرنیشنل دا ہوناناں ضروری اے

آپ وی ایمدے سالانا خریدار بنو

تے بچناں متراں توں وی بناؤ

سالانا چندا: 150 روپے

نوٹیکا سورج

عاشق رحیل

سورج لندے ول دے پہاڑ دی اچی ٹیسی
توں تلک کے ہتھ ٹوں ٹر گیا سی۔ وادی دے ہر
پاسے پر چھاویاں دا اک جال جہیا اُنیا گیا سی۔
دریا کسٹار دا پانی چٹا کچھ چہ پھلاں پکھری ہوئی
چاندی لگ رہیا سی، ہن اوہدی رنگت سیاہ
ہوندی جا رہی سی۔ لے لے رکھ اپنے سنری
پہراوے لاه کے کالے چوٹے پا رہے سن۔
چاروں پاسے دھوئیں دا غبار پھیلدا جا رہیا سی۔
جنگلاں وچ رکھ وڈھن والے مزدور تے پہلیاں
وچ کم کرن والے کسان لہتا لہتا کم مٹکا کے
گھراں ٹوں پرت رہے سن۔ مال ڈگھراں دے
چارے اپنے اپنے باڑیاں دا رخ کر رہے سن۔
لہناں دیاں دھوٹاں دوالے بنھیاں پتل دیاں
ٹلیاں دی سرٹلی تے مشٹری ٹن ٹن کے ہور
ای دُنیا دی ملکوتی موسیقی بن کے کناں وچ
رس گھول رہی سی۔ دور کدھرے اُچے نیویں
ڈگے ڈھٹھے پتھراں توں بچھدیاں بچھاؤندیاں ندیاں
دیاں ترفندیاں آوازاں تے ان ڈھیاں جاواں
توں سہے سہے سومیاں دی رل ترل وچ
وادھا ہوندا جا رہیا سی۔

وادی دے نئے جھے پنڈ ”پارس“ دے ہر
گھر وچ دیوے مل پئے۔ پر پنڈ توں ذرا ہٹ
کے بے ہوئے ریٹ ہاؤس دی کسے وی باری
یاں روشندان وچوں لوہ نظر نہیں آوندی سی۔
ایہدے ویزے وچ ڈاکٹر آصف اک آرام
کری تے بیٹھا سی۔ اوہدے بھلاں وچ اٹکیا ہویا
سگرٹ دکھ دکھ کے کمن والا ہو گیا سی۔ ٹھنڈ

ودھدی جا رہی سی۔ ہولی ہولی چلن والی ہوا دی
رفتار وچ وادھا ہوندا جا رہیا سی۔ ڈاکٹر بے خیالی
وچ اٹھیا تے اوہدے بھلاں وچوں سگرٹ ہتھ
ڈگ پیا۔ اوہنے سگرٹ نوں عجیب بے وی دیاں
نظراں نال تکیا تے بڑبڑایا ”توں وی ساتھ چھڈ
گیاں۔ جا جان والیاں ٹوں کون ڈک سکدا
اے۔“ ایہ آکھ کے اوہنے اپنے اوور کوٹ دے
بٹن کھولے تے ڈاواں ڈول جہیا ہو کے کمرے
ول ٹر پیا۔ کمرے وچ وی انھیرا ای انھیرا سی۔
ہوا ہن ہور تیز ہو گئی سی۔ اپنی ٹھنڈ وچ وی
ڈاکٹر دے متھے اُتے مڑھکے دے جھکے نئے نئے
موتیاں وانگ چمک رہے سن۔ اوہ بے چین سی
اوازار سی تے اندر ای اندر دکھ رہیا سی۔ ایس
انھیرے وچ ای اوہ اندر بیڈ تے جا بیٹھا تے
سوچاں دے ڈوٹھے شوہ وچ ڈب گیا۔ اسان تے
چار چھیرے بدل آگئے تے تارے اک اک کر
کے لہناں وچ لکدے گئے دور کدھرے
پہاڑاں دے اولھے چمکن والی بجلی انج گدی سی
چوہیں کوئی شرمیلی ٹیار نما جہیا ہاسا ہس کے لہنی
جینی وچ موٹہ لگا لوے۔

ڈاکٹر کمرے وچ بے سدھ پیا سی۔ اوہنوں
اپنے آلے دوالے دا کوئی ہوش نہیں سی۔ ایہ
اوہدی کوئی نویں حالت نہیں سی۔ اوہ ہر ویلے
ایسے ای حالت وچ رہندا سی۔ ایسے آیاں
اوہنوں پورے دو مہینے ہو گئے سن۔ پر اوہ سبھ
توں دکھ دکھ رہندا سی۔ نہ اوہنوں کھان پین دی
کوئی پرواہ سی تے نہ ٹرن پھرن دا ہوش۔ بے
فضل دین اوہدے نال نہ ہوندا تے ہن تاکیں
ڈاکٹر دی حالت پتا نہیں کیہ ہوندی۔ فضل دین
ڈاکٹر دا بڑا پرانا تے وفادار نوکر سی۔ اوہی ڈاکٹر
ٹوں مجبور کر کے شہروں ایسے لیا یا سی۔ ڈاکٹر
تاں اپنے لئی کدوں دا مر چکیا سی۔ پنڈ وچ
اوہنوں کوئی جھلا سمجھدا، کوئی مغرور آکھدا تے
کے دا خیال سی کہ اوہدے تے بدروحاں دا
سایا اے۔ پر کسے دے کول ایہو جہی نظر نہیں
سی چھڑی اوہدے دل دے پاتال وچ اتر کے
اوہدی ایس حالت دا اندازا لاسکدی۔

آصف کراچی دا بہت مشہور ڈاکٹر سی۔ ہاؤس
جب گمروں اوہنے سرکاری نوکری نہیں کیتی
سگوں شہر دے اک رونق بھرے علاقے وچ
لہتا کلینک کھولہ لیا سی۔ اللہ تعالیٰ نے اوہدے
ہتھ وچ شفا رکھی ہوئی سی۔ دیکھدیاں ای
دیکھدیاں اوہدے کلینک تے مریضاں دی لام
ڈوری لگن لگ پئی۔ شروع شروع وچ اوہ
مریضاں نال بہت پیار محبت نال پیش آوندی سی۔
مریضاں ٹوں اوہناں دے گھراں وچ وی دیکھن
چلا جاندا سی۔ پر جدوں اوہدے اتے پیسیاں دا
میڈ ورھن لگ پیا، اوہنے لاچار مریضاں دے
گھر جانا چھڈ دتا۔ کئی لوڑ وند آوندے، اوہدی
منت سماجت کروے کہ ”مریض ایسے آون
جوگا نہیں۔ اوہنوں گھر جا کے دیکھ لو۔“ پر ڈاکٹر
اوہناں ٹوں صاف جواب دے دیندا یاں غیر
اوہناں کولوں اپنی فیس منگ لیندا چھڑی غریب
لوک اوہنوں دے نہیں سکدے سن۔ مریض
تاں رہے اک پاسے، ہن تے اوہنوں لہنی
اوس بیوی دا خیال وی نہ رہیا، جہدی گل اوہ
کدی نہیں ٹالدا سی۔ اوہ اوہنوں اپنے دل دی
تسکین قرار دیندا سی۔ اوہنوں اپنے دل دے
چمن دی بہار آکھدا سی۔ اوہدی بیوی عشرت نے
اوہدی دنیا ٹوں مٹکا دتا سی۔ اوہ اک دوپے
دے دل دی دھڑکن سن۔ لوک اوہناں دی گل
تے بلبل ورگا عشق دیکھ کے اوہناں تے رشک
کردے۔ اپنے لمن والیاں وچ اوہ چن تے چکور
دے نال مشہور سن۔ غیر دولت دی اپنی
ہوس نے چن تے چکور دی ایس جوڑی ٹوں
دکھو دکھ کر دتا سی۔ ہن مہینے نگھ جاندے، اوہ
دوویں کدھرے وی کٹھے نظر نہ آوندے۔
عشرت ایس گل دا شکوا وی کردی پر آصف
ہس کے نال جاندا۔

چوہیں چوہیں ڈاکٹر دی شہرت تے دولت وچ
وادھا ہوندا جاندا، ڈاکٹر دی دھون ہور آکڑدی
جاندی۔ اک دن کلینک بند ہون توں کچھ دیر
پھلاں اک غریب جہیا ہندا آیا۔ ڈاکٹر دے محلے
نے اوہنوں روکن دی کوشش کیتی پر اوہ کسے

دی گل سنے بغیر سدھا اندر ڈاکٹر کول آگیا۔ ڈاکٹر اوس ویلے اک ایہو جی عورت دا معاینا کر رہیا سی چنوں کوئی بیماری ای نہیں سی۔ اوہ مالدار عورت لہنی دولت دی نمائش کرن لئی ڈاکٹر کول انج سچ بن کے آئی سی جویں اوہ ڈاکٹر کول نہیں سگوں حسن دے مقابلے وچ جیسا لین آئی ہووے۔ اوہ بڑے نخریاں نال ڈاکٹر دے سوالاں دے جواب دے رہی سی۔ اوس بندے نے اندر آوندیاں ای آکھیا۔

”ڈاکٹر صاحب میری بیوی دی حالت برت خراب اے۔ میرے نال چلو۔ میرا گھر بستا دور نہیں۔ اوہنوں کجھ ہو گیا تے میرے ککے ککے بالاں ٹوں کون سنبھالے گا۔ بال تئاؤں دعاواں دین گے ڈاکٹر صاحب، میری بیوی ٹوں بچا لو۔“

ڈاکٹر اوہدے ایس طرحاں اندر آن پاروں پہلاں ای ناراض ہو گیا سی۔ اوہنوں اوس مریض عورت دے سامنے لہنی بے عزتی ہوندی ہوئی نظر آئی۔ اوہنے غصے نال آکھیا۔

”میں تیری بیوی ٹوں بچاؤن دا ٹھیکا لیا ہویا اے۔ تینوں سدھے اندر آون دی جرئت کویں ہوئی؟“

”میں تئاؤں رحمت دا فرشتا سمجھ کے اندر آیاں۔ تئیں لوکاں ٹوں تویاں زندگیاں دیندے او۔ میری بیوی ٹوں وی موت دے مونہ وچوں کڈھ لوو ڈاکٹر صاحب۔ میں تئاؤں میجا سمجھ کے ایہتے آیاں۔ دیر نہ لاوو ڈاکٹر صاحب۔“

اوہنے آکھیا۔

”دفع ہو جا اتھوں۔ میرے کول اینا ٹائم نہیں کہ میں اپنے معزز مریضاں ٹوں چھڈ کے تیرے گھر جاواں۔ جا لہنی بیوی ٹوں کسے خیراتی ہسپتال وچ لے جا۔“

ایہ آکھ کے اوہنے اپنے نوکراں ٹوں حکم دتا کہ اوہ ایس بندے ٹوں کلینک وچوں باہر کڈھ دین۔ نوکر نے اوہدی بانہ پھڑکے باہر ول کھچنا شروع کر دتا۔ اوہنے برت واویلا کیتا۔ منت سماجت کیتی پر کسے اوہدی گل نہ سئی۔ اوہدی

اکھاں وچ موٹے موٹے احمرو آگئے سن۔ اوہنے جاندے جاندے آکھیا۔

”خدا دا خوف کر ڈاکٹر، اللہ تعالیٰ کسے تے ایہو جیسا ویلا نہ لیاوے۔ مجبور انساناں دیاں ہاواں توں ڈرنا چاہیدا اے۔“

کجھ چر تائیں اوہدی ایہ آواز کلینک وچ گونجی رہی فیماحول تے انج خاموشی چھا گئی جویں ایہتے کجھ ہویا ای نہ ہووے۔

کلینک وچ حالے کجھ مریض لہنی واری دی اڈیک وچ بیٹھے سن کہ ڈاکٹر دے گھروں فون آیا۔ اوہدا نوکر فضل دین برت پریشانی نال آکھ رہیا سی۔ ”ڈاکٹر صاحب! بیگم صاحب نوں پتا نہیں کیہ ہو گیا اے۔ اوہ پلکل بے ہوش پئے نیں۔ تئیں جیہتی جیہتی گھر آ جاؤ۔“

ڈاکٹر ایہ فون سن کے برت حیران ہویا۔ اوہ سویرے لہنی عشرت ٹوں پلکل ٹھیک چھڈ کے آیا سی۔ ایہ گل اوہدی سمجھ توں باہر سی کہ اوہنوں کیہ ہو گیا ہووے گا۔ اوہنے فون سن کے وی باقی مریضاں ٹوں جیہتی جیہتی پنپایا تے کار وچ بہ کے گھروں لڑیا۔

گھر اپڑیا تے عشرت بے ہوش پئی ملی۔ اوہنے اوہدے متھے ٹوں چھوہیا تے انج پچھانہ ہٹ گیا جویں اوہدا اتھ بجلی دی تنگی تار نال لگ گیا ہووے۔ عشرت دا اتھا تیز بخار نال تپ رہیا سی۔ اوہ ڈاکٹر سی۔ اوہنے ہزاراں مریضاں دا علاج کیتا سی۔ اوکھے توں اوکھے آپریشن کیتے سن۔ عشرت دی ایہ حالت وکھ کے اوہنوں بھوانی جی آگئی۔ اوہنوں سارا گھر بھوندا محسوس ہویا۔

پریشانی دی حالت وچ اوہنے عشرت دا معاینا کیتا۔ اپنے ایمر جنسی بیگ وچوں دوا کڈھ کے اوہدے مونہ وچ پائی۔ جھٹ بچھوں ٹیکا وی لایا۔ پر اوہدی حالت وچ ذرا جنا وی فرق نہ بیا۔ جدوں اوہدے اپنے کولوں کجھ نہ ہویا تے اوہنے عشرت ٹوں کسے پرائیویٹ ہسپتال کھرن دا ارادا کیتا۔ فضل دین نوں نال لے کے اوہ رات دے ساڑھے بارھاں وچ ہسپتال اپڑ گئے۔ ایہتے دے پشلسٹاں نے وی عشرت دی

بیماری دی تشخیص کرن دی برت کوشش کیتی پر قدرت نے حالے برت سارے بھیت بندیاں ٹوں نہیں دے۔ لہذا سیانے توں سیانے ڈاکٹر تے موثر توں موثر دوا وی عشرت ٹوں موت دے پنچے توں نہ بچا سکی۔۔۔۔۔ عشرت زمین دے اتھاہ انھیڑیاں وچ دفناوتی گئی تے۔۔۔۔۔ ڈاکٹر دی حیاتی وچ انھیڑے پھر گئے۔ اوہ بے سدھ جیسا ہو کے لما پیا رہندا۔ اوہدے رشتے دار، گوانڈھی تے دوست اوہنوں تسلیاں دیندے پر اوہدے ضمیر دی کھج دھرو اوہنوں اپنے آپ وچ نہ آون دیندی۔ اوہدے دوست ڈاکٹراں نے فضل دین ٹوں سمجھایا کہ کسے طریقے نال اوہ ڈاکٹر نوں ایس ماحول توں دور کسے پہاڑی علاقے وچ لے جاوے۔ ایس لئی ایہ فضل دین

سہلی

کرامت علی مغل

سردیاں دا موسم سی۔

رات دے پارھاں وچے ہوئے سن۔

میںوں بڑی جھکھ لگی ہوئی سی۔ پنکھ نال پچی
میز اُپر پنے کپ وچ تن چار گھٹ چاہ دے
ٹھنڈے سیت پنے ہوئے سن چنناں نوں پین
بارے سوچ کے میرے من توں چنگا نہیں سی
لگ رہیا۔

میں سویرے اپنے ایڈیٹر دوست توں ملن جانا
سی چڑا کہ اک میناوار رسالا کڈھدا اے۔
میںوں پتا اے میں جدوں وی اوہدے کول جانا
اے، اوہنے کتاباں وچ کھیا ہویا ہوتا اے یاں
فیر کجھ لکھن بیٹھا ہووے گاتے میں اوہنوں دیکھ
کے لہیاں گلاں جھل جاتیاں سن، ایس لئی اک
صفحے اُتے پوائنٹ لکھ رہیا ساں کہ کھڑیاں
کھڑیاں گلاں ڈسکس کرنیاں نہیں۔

ایہ صفا مکمل کر کے جدوں میں نال لے جان
والی کتاب وچ رکھن لگاتے میرا دل کیتا چاہ پی
ای لوں نہیں تے ضائع جاوے گی۔

میں کپ چک کے بلھاں تیکر پنچایا۔

حالے کپ تے بلھاں وچ تھوڑا جیہا فاصلہ
سی کہ میںوں لگیا جو میں میرے پنکھ اُتے کوئی
شے ڈگی ہووے۔ میں پنکھ ول دیکھیا، اک چکیلا

کلا سیاہ سب بھجدا پیا سی۔

میںوں ڈر نال کبھی آگئی۔

بڑی مشکل نال لہاں ہلا کے اُرافہ کھچیاں
تے پنکھ اُتے ای کھڑا ہو گیا۔ دل وچ ڈر وی
سی کہ کوئی ہور سب نہ چھت وچ لکیا ہویا

کے اپنے پنکھ تے پہ گیا۔

اپتے آیاں میںوں اک میننا ہو چکیا سی۔ میرا
گھر تے ڈوہے شہر وچ اے پر پردھن لئی
میںوں اپتے آتا پیا سی۔ سپاں والے دیس۔ اک
میننا لنگھن دے باوجود میں کدے نال والیاں
نال چنگی طرحاں دعا سلام وی نہیں سی لئی پر
اوہ بڑے معاون ثابت ہوئے۔ جے سب سچ
جاندا میں خورے میں ڈنگیا جانا سی۔

ایہ کرا میرے کالج توں کوئی جھمے ست میل
دور ہووے گا۔ دوہے لوک میرے وانگوں
پردھن واسطے نہیں سن آئے۔ اوہ اپتے لوکریاں
کردے نیں تے ہر ہفتے گھرو گھری چلے
جاندے۔ جدوں اوہ اتوار توں نہیں ہوندے
میں میںوں انج گدا اے جو میں کلا رکھ
ہوواں۔

رات کافی لنگھ گئی، سب دا ڈر میرے منوں

نہ گیا۔ تاہوں میںوں نیندر وی نہ آئی۔

میں پنکھ تے چپ چاپ بیٹھا ساں۔ کنبل نال
سارا موہہ دھینٹیا ہویا سی تے سوچ رہیا ساں
جے ایہ نکا جیہا سب کسراں میںوں ڈرا گیا اے
جد کہ ایس ویلے اوہ میرے کمرے وچ وی
نہیں۔

اک واری سوچیا جتی، بجھا دیواں، خورے نیندر

ہووے تے اوہ وی ڈگ پوے۔ میں بڑی ہمت
کر کے پنکھ تے وچھی ہوئی چادر دا کونا پھڑپھا
تے اک دم اُلٹا کے تھلے ماری ایس طرحاں
کرن نال سب تھلے ڈگ پیا۔ جیوں ای اوہ تھلے
ڈگیا، بڑی تیزی نال اک پاسے نوں دوڑن لگ
پیا پر میں اوہنوں دوڑن دا بھتا موقعا نہ دتا۔
تھنھاں پچی جتی چک کے اوہدے سرتے ماری۔
یکدم اوہدے تے آفت جی ٹہنی، حالے اوہنے
لہتی ثرت سنبھالی ہوئی اے کہ میں کونے وچ
پیا ڈنڈا چک کے اک ہور سٹ اوہدے سرتے
ماری۔ بعدوں وی کئی واری میں ڈنڈا اوہدی
سری تے اوہوں تیکر ماردا رہیا۔ چتا چہ میںوں
یقین نہ آگیا کہ اوہ مر گیا اے۔ ایس کارروائی
دے دوران میرے موہوں اُچی اُچی
”سب..... سب.....“ دا لفظ نکلا رہیا جمدے
پاروں نال دے کمرے والے اُنھ کے آگئے۔

اوہناں نے میری بڑی مدد کیتی سب توں
سوئی نال لٹکا کے باہر سٹ آئے۔ میںوں تسلی
دتی کہ میں ڈراں نہ۔ اپتے ایہو جے کیڑے
بڑے آندے رہندے نیں۔

سب نوں مار تاں لیا سی پر میں پوری
طرحاں ڈریا ہویا ساں۔ زندگی وچ پہلی وار
سب توں اپنے نیروں نکلیا سی میں کچھو کچھو

آ جاوے پر سوچ دے کول جانیاں مینوں گلیا
جے میں کرے دی بتی بچاوتی تے لکے ہوئے
سپ آ جان گے میں سنیا ہویا سی کہ سپ دا
بدلا پتی ضرور لیندی اے۔

میں جدھر تکدا ساں، مینوں لگدا جویں ایچھے
سپ لکيا بیضا اے۔

میری نظر چاہ دے کپ ول پئی تے جھکھ یاد
آئی۔ حالے تھہ کپ ول ودھایا ای سی کہ
کرنت جیہا پیا ”ہو سکدا اے کہ امیدے اندر
وی کوئی سپولیا وڑ کے بیضا ہووے۔“ میں
اوتھے ای تھہ روک لیا۔

عتی جگدی پئی سی۔
مینوں نیندر دے ٹپے آئے شروع ہو گئے۔
پتا نہیں کس ویلے میں سوں گیا۔
ساری رات کوئی سناوی نہیں آیا۔

ڈوجا دن چڑھ گیا۔

نال دے کرے والیاں نے آ کے مینوں
جگایا۔ اج میں اوہناں دے نال ای کریاں دے
کول ہوئل وچ ناشتا کرن گیا۔ اوہ مینوں
چھیڑوے رہے ”راتی تیرے کرے وچ پئی
آئی سی، کاش کدھرے ساڈے کرے وچوں
وی نکلے، توں تے بڑا شش قسمت ایں، کوئی
آئی تے سی تیرے کول۔“ تہاں نے دکھ دکھ
گلاں کیتیاں۔ میں چپ کر کے سندا رہیا۔

کالج جان لئی تیار ہویا، ایڈیٹر کول لے جان
والی کتاب وی نال پھرنی۔

میں کالج پہنچ گیا۔

پسلا پیریڈ بڑا بور اے۔ آکٹا دین والا یاں اج
کوہو سوا دین والا۔ اوہو تہانوں دساتے میں
جھل ای گیاں کہ میں اک کمائی کار آں تے ہر
گی وڈی گل ٹوں کمائی بتان دی کوشش کرتاں۔
ہر وار ای اج ہوندا اے کمائی اوہو جی نہیں
لکھی جاندی جسران وی لکھنی چاہتاں۔

راتیں وی میں کمائی لکھتا چاہ رہیا ساں پر
سپ نے مینوں ڈرا دتا سی ایس لئی کمائی وی
میرے ذہن توں نکل گئی اے۔ کمائی لکھن لئی

سبھ کجھ سچ نہیں لکھنا پیندا کجھ جھوٹھ تے گھڑتا
وی پیندا اے۔

میں کمائیاں کدے لئی لکھتا واں؟ تیس ایہ
ضرور پچھو گے۔ میں تے ایہ آکھاں گا میں
کمائیاں وی اپنے آپ لئی ای لکھتا واں۔
ہن میرا پیریڈ ہو رہیا اے۔

پروفیسر صاحب لیکچر دے رہے نیں۔
ٹنڈے گوہ نال سٹن دی کوشش کر رہے
نیں۔

لیکچر فلسفے بارے اے، زندگی تے موت دے
فلسفے بارے۔

میں سبھ توں پچھانہ بیضا ہویا آں۔
میرے نال کوئی نہیں بیضا۔ پروفیسر ہوراں
دی نظر کدے کدار میرے تے پے رہی اے۔
میں کمائی سوچ رہیا واں، کمائی لکھ رہیا واں
تے کدے کدے پروفیسر ہوراں ول وی دیکھ
لیتاں۔

جس رسالے ٹوں میں ایہ کمائی بھیجی اے،
اوہناں نوں کمائیاں پچان دی کل آخری تاریخ
اے۔ ایس تاریخ دے بعد پیری کمائی کسے وی
صورت اوس رسالے وچ نہیں چھپ سکدی۔
میں ہر حالت وچ اج کمائی مکمل کرنا چاہتا واں۔
کلاس وچ ہن موت بارے گل ہو رہی
اے۔

مینوں موت وی اک کمائی لگدی اے۔
زندگی وی اک کمائی تے ہر کوئی کمایکار ای
اے۔

رات واسپ دا ڈر میرے دماغ وچوں نکل
نہیں رہیا۔ ہن وی اج لگدا اے جویں میرے
پیراں بیٹھ اوسے طرحاں زندا سپ پیا اے تے
تھوڑی دیر بعد مینوں ڈنگ کے نس جاوے گا۔
”او مسٹروٹ آر یو ڈونگ“ (O Mr.)
What are you doing?) پروفیسر
صاحب دی اواز میرے کنیں پئی۔

”پر شکر اے اوہ تیجے سچ تے بیٹھے ٹنڈے
ٹوں آکھ رہے سن۔ شاید میرے بارے اوہ ایہ
سبھ رہے ہون گے کہ میں اہم پوائنٹ لکھ

رہیا واں کیوں جے میں اج دا پوز بنایا ہویا سی
کہ پروفیسر ہوراں ٹوں لگے جویں میرا دھیان
اوہناں ول اے۔

میری کمائی اخیر ول جاری اے۔
کجھ دیر کلاس وچ خاموشی چھا گئی۔
پروفیسر صاحب پچھ رہے سن ”کوئی سوال
ہووے تے دسو۔“

میں آکھیا ”سر زندگی تے موت اک کمائی
اے تے کمائیاں جھوٹھ ہوندیاں نیں۔ تہاڈا
امیدے بارے کیہ خیال اے؟“

”برخوردار زندگی ٹوں سمجھن لئی ایہنوں
گزارنا پیندا اے تے جدوں سبھ آوندی اے
اودوں موت آ جاندی اے، فیر ایہ کمائی کس
طرحاں ہو سکدی اے نالے زندگی اک سچ
اے تے موت وی۔“

”تھینک یو سر“ میں آکھیا۔
ہن حاضری شروع ہو گئی۔

ہراک نے حاضری لوائی۔ میرے رول نمبر تے
میں وی ہاں کر چھڑی۔

کلاس ختم ہو گئی۔
میری کمائی وی لکھی جا چکی سی۔

سپ نہیں شاید پئی دا ڈر میرے من اندر رکھا
میں کالجوں اوسے طرحاں رسالے دے ایڈیٹر
کول چلا گیا۔ اوہ بیضا کجھ لکھ رہیا سی۔ ڈنگس
کرن والے معاملیاں بعدوں میں لہتی کمائی
اوہناں دے جتھ پھڑائی۔

ایڈیٹر صاحب کمائی پڑھن لگ پئے۔ پڑھدے
پڑھدے میرے ول وی تک رہے سن تے
کدی کدی تک اُتے ڈگدی سینک ٹوں چک
کے اُپر وی کر لیندے سن۔ کمائی پڑھن گمروں
اوہناں میرے ول غور نال دیکھیا۔ بس ایہی کسر
باقی رہ گئی کہ اوہنے مینوں چک نہیں وڈھیا۔ پر
گھوریا بڑا خطرناک سی۔ ”ایہ کمائی اے؟ اج
کمائی لکھی دی اے؟ ایہ کجی کجی کمائی، میں کیہ
کوئی وی ایڈیٹر ایس ٹوں چھلین نہیں لگا۔“

میں واپس مڑ رہیا ساں تے اج لگدا پیا سی
کہ رات والی پئی دا بدلا ایڈیٹر نے لے لیا اے

سرونٹ کواٹر

محمد جنید اکرم

میں تے اودوں بہت چھوٹا جیسا ہوندا ساں۔
 اک دن میرا پیو گھر آیا تے اوہنے میری ماں
 ٹوں آکھیا ”تے وئی بھیلے لوکے! میری نوکری
 کئی ہو گئی او۔ صاحب نے آکھیا اے توں لہنا
 بال بچا وی لے آ۔ مینوں کوٹھی وچ سرونٹ
 کواٹر مل گیا اے۔“ میری ماں آکھن لگی ”چل
 رشید احمد ساڈی وی سنی گئی۔ ہن ایس جھونپڑی
 کولوں وی جان چھٹی۔ میرے پیو نے دھون گھا
 کے جھونپڑی ٹوں اُتے توں لے کے تھلے تیکر
 چار چھیرے نظر ماری تے آکھن لگا اُنج وی ہن
 ایہدا رہ کیہ گیا اے؟ ساری ترپال لیرو لیر ہو
 چکی اے۔ جے زخم میرے اندر نہیں اوانے ای
 ایس جھونپڑی دی ترپال ٹوں لگ چکے نیں۔
 تھاؤں تھامیں گانڈھے تے ترپیاں نے ایہدا
 برا حال کر چھڈیا اے۔“

”چل توں کپڑے ولھیت تے بشیرے ٹوں
 چک ایسوں بکھے۔ میں رات تیکر واپس اپڑتا
 اے۔ اج راتیں صاحب نے بال بچیاں سمیت
 کسے ویاہ تے جانا اے تے گروں گھردی راکھی
 وی تے کرنی اے۔ اوہے گھنٹے وچ میری ماں
 نے سارا لیڑا لا ولھیت کے گنڈھ بنھ لئی۔ اک
 ٹرک، اک منجی تے تھوڑا جیسا ماڑا موٹا پھنکل
 سلمان سی۔ میرے پیو نے اک کھوتی ریڑھی
 پھڑی، اوہدے تے سلمان رکھیا تے میری ماں
 ٹوں وی ریڑھی تے بیٹھن لئی آکھیا۔ میری ماں
 نے مینوں چک کے گودی وچ بٹھالیا۔ میں ایڈا
 وی نکا نہیں ساں پر خورے کلم کلا پتر ہوں

پاروں ماں میرے نال چوکھا پیار کردی سی تے
 مینوں ہر ویلے گودی چک کے لاڈ کردی رہندی
 سی۔ میرا پتر بادشاہ بنے گا، میرا سوہنا پتر، میرا جن
 پتر تے خورے کیہ کیہ کجھ مینوں آکھدی
 رہندی سی۔ ہن سوچناں تے ہسدا آں کہ ماں
 وی کڈی جھلی سی۔ بھلا جھونپڑیاں وچ جنم
 والے بالوں لئی بادشاہ بن دے چاء کری دے
 نیں؟ کدی جن پتر جھونپڑیاں وچ وی جنم
 نیں؟

کوئی تاں گھینناں دے سفر بعد کھوتی ریڑھی
 وڈیاں وڈیاں تے کھلم کھلیاں سڑکاں والے
 اک محلے وچ آ وڑی۔ ہر پاسے وڈے وڈے
 گیٹاں والے گھر نظر آ رہے سن۔ مینوں یاد
 اے میری ماں اکھاں اڈ اڈ کے اوہناں گھراں
 ول اُنج پی ویکھدی سی جویں اوہناں وچوں اک
 گھردی ملکیت اوہنوں مل گئی ہووے۔ میرے
 پیو دے موٹہ تے اُنج لشکارے پے رہے سن
 جویں اوہنے کوئی بڑی وڈی فتح حاصل کر لئی
 اے۔ رب رب کر کے اخیر اک گھر دے گیٹ
 اگے کھوتی ریڑھی آ کے کھلو گئی میرا پیو جھال
 مار کے تھلے اتریا تے گیٹ کھول کے اندر چلا
 گیا۔ تھوڑے چ بچھوں واپس آیا تے اوہدے
 ہتھ وچ کجھ پیسے سن۔ میرے پیو نے اوہ پیسے
 کھوتی ریڑھی والے ٹوں دتے تے اوہنوں نال
 لا کے سارا سلمان چکن لگ پیا۔ پنجائ مٹاں وچ
 سارا سلمان لٹھ پچیا سی۔ میری ماں نے مینوں
 گودیوں تھلے لاہ دتا تے میرے پیو نال چیزاں
 چکن لگ پئی۔ منجی چک کے میری ماں پچھتے پچھتے
 تے پیو سرتے ٹرک چک کے اگے اگے ٹرپیا۔

اوہ کوٹھی کیہ سی، توہا توہا کن وچ ای نہیں
 سی آؤندی۔ لہنی ماں دی قبض دی کئی پھڑ کے
 ٹردیاں ٹردیاں میں تے تھک ای گیا۔ ساری
 گراؤنڈ لنگھ کے پچھتے چار پچ کزے بنے ہوئے
 سن۔ اوہناں وچوں اک کرا ”سرونٹ کواٹر“ سی
 جنڈے وچ میرے پیو نے سلمان رکھ دتا۔ ماں
 اندر وڈ کے کمرے ٹوں چار چھیرے دیکھ کے
 اُنج ہی جویں میرے پیو نے کوٹھی بنا لئی

ہووے۔ اچے ایسیں اندر وڈے ای ساں کہ
 کتیاں دے بھونکن دی آواز آئی شروع ہو گئی۔
 ایہ آواز ایڈی ڈراؤنی سی کہ میری تے جویں
 جان ای نکل گئی۔ مینوں یاد اے میں جتا اوس
 ویلے ڈریا ساں اونا ساری عمر وچ فیر کدی وی
 نہیں ڈریا ہوواں گا۔ میری چپک نکل گئی تے
 میں لہنی ماں دی لت نال چنڑ گیا۔ اُتوں میرے
 پیو نے میرے سر وچ عجیڑ مار کے غصے نال
 بولدیاں آکھیا کہ روندنا کیوں ایں؟ چپ کر
 صاحب غصے ہووے گا۔ نال ای میری ماں ول
 دیکھ کے میرے پیو نے غصے وچ آکھیا میری
 اک گل کن کھولہ کے سن لے صاحب ٹوں
 کھپ رولا پلکل پسند نہیں تے بیگم صاحبنا تے
 ذرا وی چوں چاں برداشت نہیں کردی۔ اوہ نہ
 ہووے ایہدا رونا ساٹوں ایسوں کڈھوا
 چھڈے۔“

میری ماں مینوں سینے نال لا کے پیار کردی
 ہوئی میرے پیو ٹوں آکھن لگی ”رشید احمد توں
 تے حد کر چھڈی اے۔ مر جانا شیر جڈا تے کتا
 اے اوہنے تے میرا وی تراہ کڈھ چھڈیا اے۔
 ایہ تے فیر نکا جیسا بال اے۔ میرا پیو فیر غصے نال
 بولیا رضیہ لی بی کن کھولہ کے من لے ایہ نال
 والے تن گمرے جانوراں دے نیں۔ ایسناں
 وچ گکڑ، کبوتر، ولاہتی چڑیاں توتے تے گتے
 رہندے نیں۔ ایسناں دی کھپ تے رولا
 صاحب نوں چنگا لگدا اے پر تیرے بال دا رولا
 صاحب ٹوں اوزار کر سکدا اے۔ ایسے رہنا ای
 تے ایہدی سنگھی وی نسوں دے رکھیں۔

اینا کہ کے میرا پیو باہر ٹرپیا۔ میں تے میری
 ماں بوہا ڈھو کے اندر بہ گئے۔ میری ماں چیزاں
 سد جیباں کرن لگ پئی۔ اوہ ہولی ہولی بڑبڑ کردی
 میرے نال گلاں کردی ایہہر اودھر چیزاں
 رکھدی رہی تے میں اوہدی قبض دی کئی پھڑ
 کے اوہدے مگر مگر جویں چانی والا بلاوا ہوندا
 اے، ٹروا جا رہیا ساں۔ دن ننگھن لگ پئے،
 کتیاں دے بھونکن توں میں روندنا تے میری
 ماں میرے موٹہ تے ہتھ رکھ کے میریاں چپکیاں

ڈگ چھڑدی تے اوہناں چیکاں دی بازگشت میرے اندر جا کے زور زور دی وجدی رہندی جویں کے کھوہ وچ مونہ کر کے چیک ماریاں چیکاں اندر دی اندر ای گواچ جاندی اے۔

میری ماں ٹوں وی اوسے کوٹھی وچ کم کرن دی نوکری مل گئی۔ ماں تے پیو دن چڑھدیاں سروٹ کوٹھ وچ مینوں ڈک کے بوہا بند کردے تے کوٹھی وچ کم کرن ٹر جاندے۔ میں اندر چیک چیک کے سوں جاندے۔ بند کمرے وچوں میریاں چیکاں دی آواز کے ویلے کتیاں دے کمرے تیکر اپڑ جاندی تے گتے وی غصے نال بھونکن لگ پیندے تے میں سہم کے چپ کر جاندے۔ کئی عرصے اوہ دن میں انج کئے جویں کے بند کوٹھری وچ کوئی پھانسی پان والا قیدی لہنی موت دے انتظار وچ گھڑیاں گن گن کے ویلا لنگھا رہیا ہووے۔ ایسے طرحاں کوئی چار سال لنگھے۔ لہناں چوہاں سالوں وچ مینوں اپنے پیو کولوں اپنی نفرت ہو چکی سی کہ میں ادھدی شکل دی نہیں سی دیکھنی چاہندا۔ اوہ ہمیشہ میرے کولوں ودھ اوہناں کتیاں نال پیار کردا سی جہڑے نال دے کمریاں وچ رہندے سن۔

میرے پیو نے سفارش کر کے ہن مینوں وی اپنے نال کوٹھی وچ نوکری دوا دتی ہوئی سی۔ سویرے سویرے صاحب دے ہال جہڑی گڈی وچ سکول جاندے سن، میں اوس گڈی دے ٹائر دھوندا تے شیشیاں تے کپڑا مار کے صاف کردا ساں۔ مینوں یاد اے، گڈی دے شیشیاں تیکر میرے ہتھ پوری طرحاں نہیں سن اپڑدے۔ میں اچھل اچھل کے جویں توں کپڑا ماردا رہندا ساں فیر میرا پیو کپڑا پھڑ کے ساری گڈی صاف کردا ہوندا سی۔ صاحب دے بالوں دی چاکری میرے ڈسے سی۔ صاحب دیاں جھاڑاں، بیگم صاحبیاں جھڑکاں تے صاحب دے بالوں دے ٹھڈے کھا کے جدوں رات ٹوں میں سروٹ کوٹھول جاتا تے بھونکدے ہوئے گتے مینوں انج گلدے جویں ایہ وی مینوں جھاڑدے پئے نیں۔

آخر اک دن میں فیصلا کر لیا پی ایس ذلالت دی زندگی نالوں تے موت چٹکی۔ میں سمجھ گیا کہ ایہ ساری ذلالت صرف سروٹ کوٹھ وچ رہن دی وجہ نال اے۔ میں اپنے پیو تے ماں ٹوں چھڈ کے اوتھوں بچ جان دا فیصلا کر لیا۔ کتے جاواں تے کیوں جاواں؟ میری تے تنہا وی میرا پیو ای لیندا سی؟ میرے کول تے خرچن لئی پیسے وی کوئی نہیں سن ہوندے۔ پر میری ماں کمرے وچ پئے ہوئے اپنے کلم کلم لوہے دے ٹرک وچ کپڑیاں دے تھلے اک گھتلی وچ پیسے بٹھ کے رکھدی ہوندی سی۔ اک دن اپنے ماں تے پیو دی غیر موجودگی وچ میں اوتھوں پیسے کڈھن وچ کامیاب ہو گیا۔ پورے پنج سو تے ستر پئے سن۔ میں ماں اُتے ترس کھا کے ستر پئے اوتھے ای رہن دتے۔ پنج سو پئے چکے تے اڈول ای اوتھوں باہر ول ٹریا۔ ماں کوٹھی دے اندر کم کر رہی سی۔ پیو ٹوں بیگم صاحبانے سوڈالین واسطے مارکیٹ بھیجا ہویا سی جس پاروں میرے لئی نکلتا سوکھا ای ثابت ہویا۔ کوٹھی چوں نکل کے اک بڑی وڈی سڑک تے میں نکلی پتیریں بھجدا جا رہیا ساں۔ جیٹھ ہاڑ دے دن سن۔ دن چڑھدیاں ای سڑکاں ٹوں جویں تاپ چڑھیا ہویا سی۔ مینوں ایہ وی ڈر سی کدھرے کے پاسیوں میرا پیو نہ مینوں دیکھ لئے۔ تھوڑی دیر وچ میں دیکھیا کہ اک ویگن آئی۔ مینوں یاد اے، ایہ اک نمبر ویگن سی میں ادھرے وچ وڑ گیا۔ پہلوں تے کلینڈر نے مینوں پرانہ دکھا دے دتا۔ ”میں کرایا دیاں گا“ ڈرے ہوئے تے غصے دے لہجے وچ میں اوہنوں گھور کے بولیا۔ ایسے چہ وچ اندروں اک سواری نے غصے نال کلینڈر ٹوں آکھیا اوئے ایہنوں بیٹھن تے دے۔ میں ویگن وچ بیٹھ گیا۔ میری کوئی منزل تے ہے نہیں سی سوائے اک گل دے کہ میں ہن ”سروٹ کوٹھ“ وچ واپس نہیں جانا۔ خورے کیوں میرے دل وچ سروٹ کوٹھ دی زندگی نال نفرت کٹ کٹ کے بھر چکی سی۔

کلینڈر نے پچھیا کتے جانا اے؟ اک سیکنڈ لئی میں سوچی پئے گیا۔ میں کتے جانا اے؟ ایسے چہ وچ میرے نال دی سواری نے دو رپے کلینڈر ٹوں پھڑاندیاں آکھیا۔ ”آخری شاپ“ مینوں وی لہنی منزل مل گئی میں جھٹ دو رپے کلینڈر ٹوں پھڑائے تے ”آخری شاپ“ موہوں نکل گیا۔

آخری شاپ تے اپڑدیاں میں ایسو سوچدا رہیا کہ ایس ویگن دا آخری شاپ میرا تے ”پہلا“ شاپ ہووے گا، اوتھوں میں کدھر جانا اے؟ میں اہے ایسو ای سوچ رہیا ساں کہ کلینڈر نے آخری شاپ تے ویگن دی بریک لوا دتی تے ساریاں سواریاں دے نال نال مینوں وی تھلے اُترتا پئے گیا۔ ایہ تے ویگن دا اڈا اے۔ میں ٹردا ٹردا گڈیاں تے موٹر سائیکلاں دے ٹائراں ٹوں پچکر لان والی اک دکان دے کونے جا کے بہ گیا تے سوچن لگا پی ہن کیہ کراں گا؟ ایہ سوچدیاں سوچدیاں میں اپنا پریشان ہون لگا کہ میرے دل وچ ایہ خیال آن لگ پیا کہ کیہ سی جے ویگن دا آخری شاپ ای نہ آندا۔

کدی کدی میں سوچتاں کہ میرے اندر اپنی طاقت کتھوں آگئی سی۔ میں ہمت کر کے اٹھیا تے اوس ڈکاندار ٹوں جا کے آکھن لگا "استاد جی مینوں کم تے رکھ لوو گے؟" استاد نے اک ٹایر ٹوں پچھر لاندیاں ہویاں لہنا بر گھما کے میرے دل ارج دیکھیا جو میں اوتھوں گالہ کڈھ دتی ہووے۔ میں تے ڈر ای گیا۔ استاد تھوڑا جہیا ہس کے آکھن لگا "اوتے گھروں بھیج کے آیا اس؟" میں سمجھیا کہ ایہ استاد میرے ابا دا جانو اے میں ڈر کے سم گیا۔ استاد فیر بولیا "ڈر نہ شہزادے میں تینوں کجھ نہیں کنڈا۔ ایہ دس کہ رہنا کتھے دیں۔" میں فیر چپ چپیتا کھلوتا رہیا۔ استاد خورے اوہ سارا کجھ سمجھدا جا رہیا سی جو میں لہتی زبان توں بول کے نہیں ساں دشا چاہندا۔ استاد فیر آپ ای بولن لگا چل توں وی دکان دے اُتلے چبارے وچ ای رہیا

کریں گا۔ "اوتے خشی...." خشی وی استاد کول کم کردا سی تے میرے کولوں تھوڑا جہیا وڈے قد دا تے وڈی عمر دا سی۔ استاد نے میری ہانہ پھڑی تے مینوں اُتے چبارے وچ لے گیا۔ مینوں پیار کر کے ساری گل بات چُچھ لئی تے میرے کول موجود سارے پیسے وی امانت بنا کے اپنے کول رکھ لئے۔ "تے وی شہزادے ارج توں تین ویلے دی روٹی، جتی کپڑے تے دو سو روپے مینا تینوں میں دیاں گا۔ پر اک گل یاد رکھیں کہ ہڈ حرامی نہیں چلنی۔ کم کرنا پئے گا کم۔" میں آکھیا "استاد جی میں دل لا کے اینا کم کراں گا کہ تیشیں خشی ہو جاوے گے۔"

استاد مینوں پیار کرن لگا۔ میرا موٹہ گھنو گھنی ہویا سی۔ استاد نے مینوں آکھیا چل غسل خانے وچ وڑ کے ہتھ موٹہ دھو لے۔ میں جدوں ہتھ موٹہ دھو کے باہر آیا تے استاد نے مینوں پھڑ کے لہنیاں دوہاں باہاں وچ گھٹ کے جیٹی پالی۔ "اوتے توں تے چنگا بھلا سوہنا وی اس۔ مینوں اپنے اُتے لہا پا کے اوہ منجی تے لہا پئے گیا۔ میرے موٹہ ٹوں چھدیاں چھدیاں استاد نے میرے لاوارث، بے یارو مددگار، معصوم تے

اپنے استاد ہون دے سارے حق حقوق دل کھول کے ورتے۔ اوہنے اپنے اندر وی اک تے بجالئی پر اوہدے بعد دھوکیں دی کالک اوہدے موٹہ تے صاف نظر آن لگ پئی۔ ایس دوران خشی تھلے دکان وچ موٹر سائیکلاں تے گڈیاں دے ٹایراں ٹوں پچھر لا رہیا سی۔ تھوڑے چر پچھوں میں وی تھلے جا کے دکان تے کم کرن لگ پیا۔ ارج میرا کم دا پہلا دن سی۔ رات پئی تے خشی، استاد تے میں تے اُتے چبارے تے جائتے۔ چبارے وچ منجیاں دو سن تے اسیں تین جنے۔ میں منجی تے کلاعتا تے خشی استاد نال لہا پئے گیا۔ اک دو دنوں وچ ای میں ایہ بھیت پا لیا کہ میرے توں پہلاں خشی کلا روز دے روز استاد نال لہا پیندا سی تے ہن اسیں دوویں وار و واری اک دن جھڈ کے استاد دے سارے دن دی تھکاوٹ ختم کریا کراں گے۔

اک دن میں استاد تے موٹھے تے لہا گھٹ کے اوہدی تھکاوٹ لاہن دا جتن کرنا چاہیا پر میرا کوئی وی حربا کامیاب نہ ہو سکيا۔ اخیر مینوں استاد دے سینے دا ساڑ بھان لئی اوہدے دل دا درد ختم لئی اوہدی ہک ٹوں ارج فیر لہتی واری آن تے لہتی کنڈ نال لانا پیا۔ ذلالت دی زندگی دا ایہ رخ مینوں پہلے نالوں چوکھا گندا تے گھنیا لگا۔ میں تے امیدے توں اک مینے وچ ای رنج گیا تے ہر ویلے کلم کلا رہن لگ پیا۔ سوچاں دا جال میرے آل دوالے ارج ولہینیا جان لگ پیا کہ مینوں جاپیا پئی میں پاگل ہو جاواں گا۔ مینا مکاتے میں استاد توں تنہا منگی۔ اوہنے روپٹ کے میرے پیسے جڑے اپنے کول ضمانت دے طور تے رکھے ہوئے سن، اوہ ای مینوں دے دتے۔ تنہا تے جی دتی تے جی نہ دتی۔

خیر میں اوتھوں نکل بھیجا تے دوڑدا دوڑدا فیر دیگن دے اڈے تے واپس جا کھلوتا۔ اگے دیکھیا تے اک نمبر وگن تیار کھلوتی سی۔ میں فیر اوسے وگن وچ بیٹھ گیا۔ ہن میں کتھے اُترنا

اے، میرا تے واپسی دا سٹاپ وی کوئی نہیں سی۔ کلینڈر نے سواریاں کولوں کرایا لینا شروع کر دتا۔ جدوں میری واری آئی تے میں سوچی پیا ساں پئی میں کتھے اُترنا اے؟ اک دم میرے ذہن نے فیصلا کیتا تے مینوں یاد آیا کہ جدوں اگے میں ایس وگن وچ بیٹھا ساں اودوں آخری سٹاپ تے اُترن دے دو روپے دتے سن۔ میں کلینڈر ٹوں دو روپے پھڑاندیاں آکھیا لے جتھے ایہ پورے ہو جان گے مینوں لاہ دیویں۔ کوئی ادھے گھنٹے دے سفر بعد وگن اک وڈی ساری سڑک تے بھجدی جا رہی سی تے اک جگھا کھلار کے اوہنے کجھ سواریاں اُتاریاں تے مینوں وی آکھ دتا "اُتر جاوئی تیرا سٹاپ وی آگیا اے۔" میں تھلے اُتر گیا۔ وگن ٹری تے سڑک دے ڈوبے پاسے مینوں لہنا پو کھلوتا ہویا دسیا۔ میرے دل وچ آیا کہ

میں فیر بھیج جاواں۔ میں اک دم چھوٹ لا دتی پر میری ایہ چھوٹ لہنگی میرے پو دل سی۔ میں آکھی جا رہیا ساں ابا مینوں معاف کر دے تے میرا پو مینوں سینے نال لا کے پیار کر رہیا سی پر جدوں میرے پو نے رو رو کے مینوں دسیا کہ تیری ماں ستائی دن تیرا راہ ویندی ویندی اخیر پنج دن پہلوں مرگئی اے تے میرا جو حال ہویا اوہ تے بیانن جوگ ای نہیں۔ میرا پو مینوں فیر سروٹ کوارٹر وچ لے گیا۔ اوہنے مینوں چنگی طرحاں پکا یقین دوا دتا کہ پتر اللہ پاک نے وڈیاں وڈیاں کوشیاں دے سروٹ کوارٹر پُر کرن لئی دی تے کوئی مخلوق بنائی ہوندی اے اسیں اوہو مخلوق آں جڑے سروٹ کوارٹر لئی بنائے جانے آں۔ تے نالے ایس سروٹ کوارٹر وچ تے تیری ماں نے آخری ساہ لئے سن ہن توں ساری عمر لہتی ماں دیاں یاداں ٹوں سینے لا کے اچھے ای لگھائی اے۔ میں جو میں اپنے پو دیاں نصیحتاں ٹوں اپنے پلے بندھ لیا تے فیر اوسے سروٹ کوارٹر ٹوں اپنے لئی جنت سمجھن لگ پیا۔ □□

شاد رامورٹ

نجم رضوی

میری تے وڈے بھائی صاحب دی بندی ای نہیں۔ امیدیاں کوئی کوتر سو وجھاں میری سمجھ وچ آوندیاں نیں، اوہناں توں اکثر میری گل بری لگدی اے تے انج ای اوہناں دی لاپرواہی نال آکھی ہوئی گل میرے پنڈے وچ کڈے وانگ چھدی اے تے مینوں ہلا کے رکھ دیندی اے۔ ایس طرحاں سڈے وچ چھوٹیاں چھوٹیاں گلاں توں سرد مری جنم لے لیندی تے کنے ای دن تنگ چلدی رہندی کہ اپنے وچ کوئی ہور گل جنم لے چکی ہوندی اے۔ انج ای ایس دوویں بھرا "ہنگو" ضلع کوہاٹ وچ رہ رہے سی۔ اک ایو جی تلخی نے جنم لیا جتنے اک عجیب واقعے نوں جنم دتا۔

ہویا انج کہ جدوں بھائی صاحب دی پوسٹنگ ہنگو وچ سی۔ اوہ ہے تے پس وچ نیں پر اوتھے اک سال لئی فرنیئر کانسٹیبلری وچ اسٹنٹ ڈسٹرکٹ آفسردی ڈیوٹی کر رہے سن۔ میں بی اے دا آخری پرچادے کے فارغ ہویا ای سال کہ بھائی صاحب جھٹ مینوں انج جھٹا مار کے چویں ال پوچھ نوں لے جاندی اے، اپنے نال صوبا سرحد لے گئے کہ نہ دوستاں توں ملے، نہ گھر رہے۔۔۔۔۔ دن رات کتاباں وچ رہن مگروں اک واری فیر کتاباں وچ جت دتا گیا۔ بھائی صاحب نے ولیم ہنری ہڈسن دی کتاب An Introduction to the study of literature پھرا دتی۔ حکم سی، مونہ اخیرے

انھو۔۔۔۔۔ ناشتا کرو۔۔۔۔۔ تے کتاب لے کے لان وچ بیٹھ جاؤ۔۔۔۔۔"

مینوں تے لڑچر دی سمجھ ای نہ آوندی تے نہ مشکل مشکل انگلش ٹراں دی۔۔۔۔۔ کتاب کھلی رہندی۔۔۔۔۔ اکھاں کھلیاں رہندیاں۔ ڈاک بنگلے دے وڑھے وچ خرمانی دے رکھ تھلے بیٹھا۔ اپنے سامنے وادی دی وڈی پہاڑی اُتے چردیاں پھردیاں بھیڈ بکریاں توں دیکھدا رہندا۔ پہاڑی تے کول ای لگدی سی پر اوہدے اتے چر دے پھر دے ایہ جانور کجھ انج دو انج دے چا پدے تے اوہناں نوں چران والا اوہناں توں تھوڑا جھیا گھبرو چا پدا۔ میں سوچدا رہندا کہ اخیر ایہ جنور پہاڑی اُتے چڑھ کیوں جاندے نیں۔ تے جے کوئی کسے کھڈ وچ ڈگ پاتے۔ اوہ خدا یا۔" میں کتب جاندا۔ انج ای دن لنگھ جاندا۔ شام ویلے سبق دیکھدا اوہ اوتھے دا اوتھے ای ہوندا۔ جتنے رات توں چھڈیا ہوندا۔ کتاب مینوں قلعے وانگوں بڑی بور لگدی تے مینوں انج لگدا چویں کتاب میرے اُتے ٹھونس کے میرے اُتے ظلم کیتا گیا اے۔ ایہناں دنوں وچ ای میں اک دو واری اپنے مالی نال شہر دیکھن وی گیا۔ میرا ذہن تھک گیا سی کتھے آزاد ہواواں دا آزاد پرندا تے کتھے ایہ قید دل گھر واسطے پھرکدا سی۔ کہ اک دن بھائی صاحب نال ان بن ہو گئی تے اوہناں مینوں ڈانٹ پیا دتی۔

"بس کر ہن۔۔۔۔۔ بھیرا پھر لیا۔ توں کجھ چوکھا ای سوشل ہوندا جا رہیا ایں۔ تک کے بیہ جا نہیں تے دفع ہو جا۔ کتے دنوں دا مونہ دیکھ رہیا واں نواب صاحب دا۔۔۔۔۔"

گل دودھدی دودھدی اگے نکل گئی۔ میرے مونہ وچوں وی بے دس ہو کے نکلیا۔

"جی بس۔۔۔۔۔ میں اک منٹ دی ایچھے نہیں رہواں گا۔۔۔۔۔ تیس آپ ای دفع کر رہے او۔۔۔۔۔ ہے ای چلا جاواں گا۔"

میریاں اکھاں وچ اتھرو بھرے ہوئے سن کہ میرا سکا بھرا مینوں گالھاں دے کے کڈھ رہیا اے۔"

میں روندنا ہویا اوہناں دے کمرے وچوں نکل آیا تے دو بے کمرے وچ چلا گیا۔ لہنا بیگ کڈھیا، اوہدے وچ اپنے کپڑے تے کتاباں رکھیاں۔ کوئی ادھے گھنٹے وچ تیار ہو کے 'بیک موڈھے تے پا' اپنے دل توں سانجھ کے میں بھائی صاحب دے کمرے وچ گیا اکھاں تھلے کر کے آکھیا۔

"میں جا رہیا واں۔" فیر بلاں توں تالا لگ گیا۔ اوہ میرے ولے غصے نال دیکھدے رہے۔ میں ہمت کر کے اگے ودھیا، سلام واسطے لہنا ہتھ اگے ودھایا۔ اوہناں دل دیکھیا اوہناں دے چہرے تے غصا اوسے ای طرحاں سی۔ اوہناں انج ای ساٹ لہجے وچ آکھیا۔

"بس تھیک اے کوئی ضرورت نہیں۔"

اوہناں لہنا ہتھ میرے ول نہ ودھایا۔ کھیسے وچوں دو سو پنے کڈھے تے بیڈ تے سٹ کے آکھیا۔ "کریا۔"

مینوں اک ہور دھکا لگاتے دل اُتے سٹ وچی۔ میں مجبور ہو کے پیسے چکے۔ اکھاں وچ اتھرو ای اتھرو سن۔ میں چھیتی نال مڑیا تے بوہیوں باہر نکل گیا۔ ساڈے چڑائی ملازم زرنی نے جدوں مینوں بیگ دے نال باہر آوندیاں دیکھیا تے پریشان ہو گیا۔ مالی نجات علی وی میرے ول بھیج کے آیا۔ میریاں اکھاں وچ ہنگو درگے بے موسم بدل دیکھ کے پریشان ہوندیاں بولیا۔

"ساب کیہ گل اے؟ کوئی لڑائی وڑائی ہو گیا۔۔۔۔۔ نہیں ساب دیکھو کپتان تھلا ڈا بھرا اے۔ تے غصا نہیں کری دا۔"

میں بیٹھی ہوئی آواز وچ آکھیا۔

"زرنی۔۔۔۔۔ ایچھے نہیں رہواں گا۔ جاتے جا کے شہر توں ویگن دی سیٹ بک کروا کے آ۔ میں پولیس ٹریننگ سکول دے سامنے تیرا انتظار کر رہیا واں۔"

میرے بار بار کہن نال اوہ چلا گیا۔ مالی نجات نے مینوں بڑا سمجھایا تے مینوں اپنے نال پی ٹی ایس لے گیا۔ ایس سکول والی کنٹین تے چلے

گئے۔ اوہنے مینوں بوتل پیا کی کہ میرا ٹھٹھا ٹھٹھا ہو جاوے تے میں لاہور جان دی ضد نہ کراں تے سبھ کجھ بھل جاواں میں جواب وچ ایہ آکھیا۔

”یار زر نبی“ ہن ایہ قدم اٹھ چکے نیں۔ ٹھیک ہون یاں غلط، واپس نہیں مزن گے۔“

اوہ وچارا چپ کر گیا۔ کجھ چہ مگروں زر نبی اوتھے وگین لے آیا۔ میں اوہناں دوہاں دے نال گلے ملیا تے میری طرحاں اوہناں دیاں اکھاں وچ وی اتھرو وگ رہے سن۔ میں بھیری کوشش کیتی کہ زمین تے نہ ڈگن پر میری ایہ کوشش بے فایدا ثابت ہوئی۔ میں آکھیا۔

”یار جدوں ایچھے آیا ساں تے شام پیندی پئی سی تے جدوں جا رہیا واں تے سورج چمکدا پیا اے۔ انج گدا اے چویں اک رات ای تناڈے شہر گزاری اے۔“

میں اوہناں توں ”خدا حافظ“ کر کے وگین تے سوار ہو گیا۔ اوس ویلے شام دے سائے ڈھلے پئے سن۔ درختاں اُتے تے ہواواں وچ ہنگو دے موٹے موٹے کاں، کاں کاں پئے کروے سن۔ تے لالھیاں تے چڑیاں چچی چچی کردیاں پئیاں سن۔ سورج وی لندے ولے پہاڑی دے اولھے ہو کے کے ٹیار وانگوں نقاب پیا کردا سی۔ پہاڑی دی چھاں وچ ہوندے رکھ لہتا رنگ بدل رہے سن تے اوہناں دا رنگ لٹ گرین ہو رہیا سی۔ دھند دا چناتے ڈدھیا دھواں وادی اتے چھتری تان رہیا سی تے اوس ویلے میں ہنگو توں روانا ہو رہیا ساں۔

ہنگو، پشاور توں شمال والے پاسے کوئی 120 کلومیٹر دے فاصلے تے دو گھنٹیاں دے فاصلے اُتے وے۔ میں سارے ای راہ سوچاں وچ گواچا رہیا۔ ایہناں سوچاں وچ مینوں اوتھوں وی ڈر نہ لگیا۔ جستوں ہر واری لٹکھدیاں میں روح نیکر کتب جاندا ساں۔ ہنگو توں پشاور جاندیاں کوہاں شہر توں کراس کرنا پیندا اے۔ شہر پہاڑاں دی جھولی وچ واقع اے۔ اوس پہاڑ دے کنارے کٹ کے سڑک بنائی گئی اے۔

پہاڑی دے کنارے تقریباً بارہاں کلومیٹر دی سڑک چوکھی ای خطرناک اے۔ سڑک دے نال کھوہ وانگوں ڈونگھیاں کھڈاں نیں تے چنناں وچ جنگل نیں۔ ایہناں کھڈاں وچ کدھرے کدھرے ڈگیاں کجھ وگیناں تے بساں پئیاں سن۔

چنناں پہاڑی دے پیراں نیکر جاندیاں جاندیاں پھیتی پھیتی ہو گئیاں سن تے چنناں نوں کڈھنا وی گوارا نہیں سی کیتا گیا۔ جدوں وگین پہاڑی دی چوٹی تے اڑدی اے تے کوہاں دا خوبصورت شہر نظر آندا اے۔ اُچیائی توں نظر آون والے پتھر دے قلعی کیتے ہوئے سوہنے تے چمکیلے گھر نظر آوندے نیں۔ ڈونگھیاں وچ پئے پئے گھر چھوٹے چھوٹے گڈی گھر چا پدے نیں۔ انج گدا اے چویں کوئی سوداگر ایہناں گھراں نوں ایچھے رکھ کے لے جاتا بھل گیا ہووے۔ یاں کسے نیڑے دی دستی دیاں باڑیاں اپنے اپنے گڈی گھراں نال باہر کھینڈن آئیاں تے جاندی واری ایہناں توں اپنے نال لے جاتا بھل گئیاں ہون، ایہناں گھراں دے نال نال بجلی دے کھنڈے، اک پول زمین تے دو جا کسے بے تے اوہدے توں اُتلا پہاڑی تے اُتے انج ای آخری چوٹی اُتے۔ ایہ اک عجیب ای نظارا پیش کردے نیں۔ چڑھائی چڑھدے، زور لاندے، پتھراں نال لدے ٹرک، وگیناں، بساں، دور توں ماچس دیاں ڈبیاں وانگ رڑھدیاں جھولے پیندیاں نیں۔ میرے اندر دا ہیجان بیرونی ڈر دے برابر ہو گیا تے مینوں اکا ای ڈر نہیں سی لگ رہیا۔ ڈرائیور بڑی تیزی نال وگین چلا رہیا سی۔ سپینڈ تے اوہ گھٹ ای ہوئی کردا، بس خطرناک جسے کٹاں تے بریکاں توں کم لے رہیا سی۔ ایچھے پہنچ کے انج گدا سی چویں اسیں شیشے دے گھر وچ بیٹھے آں تے اوہ وی ہزاراں فٹ اونچائی وچ، وگین نے ایہ فاصلہ کوئی چودھواں منٹاں وچ طے کر لیا۔ درا آدم خیل داسفرات دی تاریکی وچ ای نکل گیا۔

پشاور صدر توں روڈ رنر وچ رات نوں وجے والے ٹائم وچ سیٹ ملی۔ گڈی لہور لئی روانا

ہوئی۔ میری سیٹ بس دے وچکار ڈرائیور والے پاسے سی۔ میرے نال دی سیٹ تے اک افغانی سی جڑا کجھ زیادا اردو نہیں سی جاند۔ ساڈے توں اگلی سیٹ تے اک جوڑا سی تے اوہناں دے نال اوہناں دا کوئی چار بیچ درھیاں دا ٹپتر سی۔ ساڈی سیٹ توں کجے پاسے اک ادھکڑ مائی تے اوہدے نال جوان کڑی بیٹھی سی تے اوہناں توں پچھلی سیٹ تے وی اوہناں دی ای فیملی دا اک مرد تے عورت بیٹھے سن۔ جدوں گڈی روانا ہوئی اوس توں تھوڑی جی دیر نیکر تے بس دیاں اندر والیاں بیتیاں بلدیاں رہیاں۔ لوکاں دے چہرے لہتی لہتی منزل نوں جان پاروں خشی نال ڈھکھاں مار دے پئے سن۔ بیہیاں، مرداں، بچیاں دی اوازاں اک دوجے وچ رل رل رہیاں سن۔ تھوڑی ای دیر بعدوں گڈی شہروں نکل کے تے مین سڑک تے آ گئی۔ اندر والی لایٹ بند ہو گئی تے بس اندر انخیرا ای انخیرا ہو گیا۔ لوکاں دیاں اوازاں وی خموشی دے ڈونگھے سمندر اندر ڈبن لگ پئیاں۔

جدوں رات ٹھنڈی ٹھار ہون لگ پئی تے بس دے بیٹراں نے لہتا کم شروع کر دتا۔ پر فیروی ٹھنڈ محسوس ہوندی سی۔ کجھ لوک جاگو مٹی سی، کجھ نیندر دی وادی وچ اترن دیاں تیاریاں وچ سن۔ اوہ وی جدوں کوئی ساہمیوں آون والی گڈی دی روشنی بس وچ وڑدی یاں کدھرے گڈی پولی جی بریک لگدی تے اٹھ پیندے تے ڈرائیور دی وڈی سکریں توں ساہنے دیکھن لگ پیندے۔ انج ڈرائیور نے ٹیپ آن کر دتی۔ جدے مشڑے مشڑے گانے جاگدیاں سواریاں تے جادو کر رہے سن۔

میں سیٹ ملی کر لئی تے اوہدے نال نیک لا کے اکھاں بند کر لئیاں۔ میں اپنیاں سوچاں دے ہتھی پیا ہویا ساں تے ساریاں گلاں بھل کے اک گل تے اڑ جاندا ساں کہ آوندی واری میرے بھرا نے میرے نال ہتھ ملاؤ تا وی چنگا نہیں سمجھیا تے سوچنا شروع کر دیندا۔

”ایہ دے میرا بھرا، کیہ ہویا ہے میرے“

کولوں غلطی ہو گئی سی۔ جد کہ میں پہلی واری ایڈے لے سرتے کلا جا رہیا ساں۔ میرے بھرا نے میرے اگے ودھے، محبت دی بھکھیا منگدے ہوئے ہتھ نوں وی کوئی اہمیت نہ دتی۔

ایس گل تے میں جذباتی ہو جاندا تے لہتی غلطی بھل کے رونا شروع کر دیندا۔ میرے اتھرو، میریاں گلھتاں دی زمین تے لکیر بناؤندے میری جرسی تے ڈگن لگ پیندے تے انج ای گڈی دے اندر وی بدلاں توں باجھ ساون دی جھڑی لگ رہی۔ میں کدی کدی بے وس ہو کے اپنے ہتھ دیاں ہتھیلیاں نال لہناں ہنجوواں نوں صاف کر دیندا۔ کدی سوچدے سوچدے ذہن وچ آؤندا میں پردیس وچ بھائی ہوراں نال لڑکے تے او تھوں نکل کے غلطی کیتی اے۔ کدی تے ول چیک اٹھدا۔

”جو کجھ ہو یا ٹھیک ای ہو یا اے۔“

فیر آکھن لگ پیندا۔

”توں غلطی کیتی اے“ توں اپنے بھرا دے غصے نال بھرے ہوئے چہرے دے پچھے اوہناں دی محبت دا ٹھاٹھاں ماردا سمندر نہیں دیکھیا۔ ایہ میری ای غلطی اے۔ جے گتے توں وی روٹی پائی جاوے تاں اوہ مالک دے گھر دی دلہیز نہیں چھڑدا“ توں کج دا بھرا ایس..... توں انسان ہو کے وی گتے جنی وفا نہیں دکھائی۔ افسوس سو واری افسوس۔“

فیر میرا ذہن چیکدا۔

”پر میں گتا نہیں چٹوں جتھے مرضی بندہ دیو۔ جدھر توں مرضی ہک دیو، جو دل وچ آوے کہ دیو۔ پاگل گتے نوں جے ایہ آکھ دتا جاوے جا تینوں کھوایا، پیایا، معاف کیتا جا جدھر نوں مونہ آوے چلا جا“ تے اوہ پاگل گتا وی پنا کھلدے نال ای بھیج جاؤندا اے تے فیر کدی واپس نہیں آؤندا۔ بھاویں اوہ ٹھیک ای کیوں نہ ہو جاوے۔ پر میں تے اک انسان آں۔ بول سکنا واں، سن سکنا واں، لفظاں دے مطلب سمجھ سکنا واں۔ اوہناں دے ساڑ کے سواہ کے دیون

والے معنیوں نوں جاننا واں۔“

میں او تھوں نکل آیا ساں، فیصلا غلطی سی یاں ٹھیک، ایہ بعد دی گل سی۔

میں سوچنا شروع کر دتا مینوں تے اپنے بھائی ہوراں نال بہت پیار اے۔ کدی کدی تے مینوں گدا اے کہ میری تے اوہناں دی ساہواں دی ڈور اک ای اے۔ مینوں تے اوہناں دی عزت دا ہر ویلے احساس رہندا سی۔ انسان ہونڈیاں ہو یاں وی ایو جتھے کم توں بچن دی کوشش کیتی جس توں شرمساری ملے۔ اوہناں دی عزت تے حرف آوے۔ میں تے اوہناں واسطے اوس حسن دی وادی اندر رہندیاں ہو یاں اوس کڑی ول وی اکھ چک کے دیکھنا چنگا نہیں جاتا۔ جھڑی کدھرے ساڑے گوانڈھ ای رہندی سی۔ اوہدا لاگھا ڈاک پنگلے دے کولوں ہوندا سی تے میں اکھاں تھلے کیتیاں اپنے کم وچ رجھیا رہندا ساں اک دن بڑی جرت توں کم لیندیاں اوسنے کمال ای کر دتا سی۔ ہو یا انج کہ وہ لہتی ماں دے نال بازار جا رہی سی۔ جدوں اوہ دوویں ماواں دھیاں برقعے پا کے ڈاک پنگلے کولوں لنگھ رہیاں سن، میں لان وچ بیٹھا ہڈن دی کتاب پڑھ رہیا ساں۔ اوہ دوویں پنگلے دے کول اپڑ گئیاں۔ ماں دے قدم روئین نال ٹر دے رہے۔ پر دھی دے ٹر دے ٹر دے پیر ہوئی ہو گئے۔ جدوں اوہ میرے کول اپڑ گئی تے اوہدے پیر اوتھے ای پتھرا گئے، اوسنے دھون گھما کے مونہ میرے ول کیتا تے اک سکٹ اندر اپنے چہرے توں نقاب الٹ دتا، بجلی ڈگ پئی، گورا چنا رنگ، ککھریا ککھریا چرا، مسک کیتے ہوئے ہونٹھ، اکھاں دے سوہنے سوہنے کٹورے مینوں اپنے ولے متوجا دیکھ کے اوہ ”مونا لیزا“ کجے کجے ہسی جا رہی سی۔ اوہدا حسن میرے سامنے سی۔ سپہن دی سخاوت ہونڈی پئی سی، میرے تے ہوش ای اڈن لگ پئے۔ میرا دل کتب گیا۔ میں اپنے آپ نوں سنبھالیاتے چیک اٹھیا۔

”نہیں نہیں، ایہ میری منزل نہیں۔ ایہ میرا

آئیڈیل نہیں، ایہ میری ”مونا لیزا“ نہیں اا“

میں لہنا مونہ دوہے پاسے کر لیا تے چھیتی نال کمرے ول پیر پئے۔ اوسنے چھیتی نال لہنا برقا ٹھیک کیتا تے نکلتے نکلتے قدم پندیاں ماں نال جا رہی، ماواں نوں جو یں اکثر پتا ای نہیں گدا کہ اوہناں دے پچھے کیہ کیہ ہو جاندا اے۔ اوہنوں وی پتا ای نہ لگا کہ کیہ ہو گیا اے۔ امیدے توں بعد لان وچ میں بیٹھنا ای چھڑ دتا کہ کدھرے میرے قدم ڈول ای نہ جاوون تے میں حسن دے سمندر وچ ڈوب جاواں۔

سردی ودھدی جاؤندی سی تے کدھرے کدھرے دھند دی شدت وچ داوہا ہو جاؤندا سی۔ ایہ چوی تے پنجھی دسمبر دی وچکارلی رات سی تے میں بیتیاں گلاں نوں سوچ رہیا ساں۔ گڈی دی رفتار گھنڈی تے ودھدی رہی۔ گڈی چیک پوٹاں توں نکھدی اخیر جہلم آ کے رکی۔ مسافر بس توں اترے تے ہوٹل وچ کھانے تے چاہ پین وچ رجھ گئے۔ میں وی بسکٹ لئے، چاہ پیتی تے لہتی سیٹ تے واپس آن بیٹھا۔ میرے کجے ہتھ دالیاں سواریاں اچے واپس نہیں سن آئیاں۔ اوہناں چوں بس اک کڑی لہتی سیٹ تے آگئی سی۔ اوسنے ہلکے نیلے رنگ دا سوٹ پایا ہو یا سی تے کالے رنگ دی وڈی چادر، جمدے تے ہتھ نال کڈھے ہوئے وڈے نچل سن، اپنے جئے تے سرتے دھبھی ہوئی سی۔ اوہدے کھرے گورے رنگ تے کالی چادر تے سوٹ دا رنگ بڑا کھلدا پیا سی۔ اوہدیاں اکھاں وچ اک خاص قسم دی کشش سی۔ جتھے پہنچ کے اکھاں اگے ٹرن توں انکار کر دیندیاں سن۔ میری پہلی نظروں اچھے آ کے کھلو جھی گئی سی۔ اوہ چپ بیٹھی سی تے گدا سی جو یں اوہنوں بہتیاں گلاں وی نہیں سی آؤندیاں۔ ایسے وچ اوہدے نال دیاں سواریاں اندر آ گئیاں۔ اوہناں دے ہتھ وچ چاہ دا تھرموس وی سی۔ جدوں چاہ آگئی تے کڑی نے پانی ستگیا۔ میں دیکھیا کہ اوہدے کول بیٹھی عورت چھیتی نال چڑے دے کالے ڈبے نوں

کھولیا تے اوہدے وچوں چاندی دا سوہنا گلاس
 کڈھیا، جمدے تے کئی قسم دے منگے موتی
 جڑے ہوئے سن۔ اوس بی بی بڑے ادب نال
 اپنیاں ہتھیلیاں تے گلاس رکھدے ہویاں
 اوہنوں پیش کیتا۔ جدوں کڑی نے ہتھ اگانہ
 ودھا کے گلاس پھڑپھڑا تے اوہدی گوری چٹی کلائی
 تھوڑی کو تکی ہوئی تے سونے دے دو موٹے
 موٹے ننگن چمک پئے۔ اوہنے ٹھہر ٹھہر کے پانی
 پیتا تے فیر تھرموس وچوں چاہ پا کے پین لگ
 پئی۔ تھوڑی دیر وچ ساڈے توں اگلا جوڑا وی
 لہٹی سیٹ تے آ گیا۔ اوہناں دا پھلاں توں گولا
 وی جاگ پیا سی۔ اوہنے اپنے ماں پو دے
 موڈھیاں تے ہتھ رکھ کے سیٹ نال ٹیک لا
 کے کچھے دیکھنا شروع کر دتا۔ اوہ واقعی بڑا پیارا
 بال سی۔ اوہنے پیاری رنگ برنگی جرسی پائی سی۔
 رنگاں دی چون اوہدے ماں پو دے جچے ذوق
 دی گواہی دے رہیا سی۔ اوہنیاں گھٹاں تے
 خون زندگی وی ضمانت بن کے چمک رہیا سی۔
 شرارتی، ذہین تے خوبصورت بچے ہمیش توں
 ای میری کمزوری رہے نیں۔ اوہ جلدی میرا جانو
 بن گیا۔ اسیں دوویں اک دوہے نال اکھاں
 دے اشاریاں نال گلاں کرن لگ پئے۔ تے
 دوہے کئی بالوں دی طرحاں چھیتی ای میرے
 نال دوستی کر چکیا سی۔ میں اوہدے ولے لہنا ہتھ
 ودھایا تے اوہنے وی لہنا ہتھ میرے ولے
 ودھایا۔ پر جدوں میں اوہدا ہتھ پھرن لگاتے اوہ
 چھیتی نال چھال مار کے لہٹی ماں نال چنبر گیا۔
 اوہدے ماں پو دی ہاسیاں دی پٹاری کھل گئی۔
 ارج جدوں ٹیکر لایٹ بلدی رہی اوہ میرے نال
 تے میں اوہدے نال شرارتاں کردے رہے۔
 مینوں پتا نہیں سی کہ میرے کجے پاسے بیٹھی
 بی بی سبھ کجھ دیکھ رہی سی بڑے غور دے نال۔
 ساریاں دیاں ساریاں سواریاں واہیں آگئیاں
 سن تے گڈی جلم توں روانا ہو گئی سی۔ جلم
 توں نکلن توں بعد جویں جویں سواریاں لہٹی
 منزل توں کول ہوون لگ پئیاں اوویں ای
 اوہناں دا ذہنی بھار ٹھٹھن لگ پیا۔ گڈی دیاں

اندر والیاں بتیاں بند ہو گئیاں تے سواریاں
 سیناں لیاں کر کے آرام کرن لگ پئیاں۔
 مسافراں دے خراثیاں دی آواز وی ہولی ہولی
 آون لگ پئی۔ جتھوں سڑک پدھری ہو جاؤندی
 ڈرائیور اپنی آواز نال شپ لا دیندا۔ کیوں جے
 اوہنوں نیندر نہ آجاوے۔ ڈرائیور دے نال
 گڈی دے انجن تے کنڈیکٹر بیٹھاسی، کنڈیکٹر
 اوتھے بیٹھا دو کم کردا پیا سی۔ اک تے اوہ سڑک
 دے کجے پاسے دیکھی جاندا کہ کوئی گڈی بے
 احتیاطی نال تے نہیں کھڑی تے دو جا ڈرائیور
 دیاں اکھاں ول دیکھدا جا رہیا سی کہ اوہنوں
 کدھرے نیندر تے نہیں آ رہی۔
 گجرات دے کول سڑک پلکل پدھری آ گئی۔
 گانے وچ رہے سن۔ دریائی علاقاسی تے دھند
 ہور سٹکھنی ہو گئی۔ دھند تے بدل کدی کدی
 اپنے کو سٹکھنے ہو جاندا کہ ساری سڑک
 اوہناں دی لھوٹ وچ آجاندا۔ گڈی وچ مکمل
 اٹھیرا سی۔ مسافر کدوں دے سو رہے سن۔ میں

وی جاگو مٹی ساں۔ گڈی چلدی رہی، کنڈیکٹر
 ڈرائیور دیاں اکھاں ول دیکھدا رہیا۔ پر ڈرائیور
 دا دماغ ماؤف ہو چکیا سی تے پتا نہیں اوہ کدوں
 دا سوں گیا ہویا سی.....!! فیر کنڈیکٹر سڑک دی
 کبھی سائیڈ ول دیکھن لگ پیا۔ گڈی پنجاہ یاں
 سٹھ دی سپیڈ تے جا رہی سی۔ گڈی کجے پاسے
 چلدی چلدی ڈرائیور والے پاسے ہوون لگ
 پئی۔ تے فیر سڑک دے نال جی اٹاں دی سڑک
 تے چڑھ گئی۔ عجیب طرحاں دیاں آوازاں آون
 لگ پئیاں۔ ایس توں پہلوں کہ ڈرائیور سمجھدا
 کہ گڈی کتھے چلدی پئی اے۔ گڈی پکیاں اٹاں
 والے رستے توں چھال مار کے کچے راہ اتے
 دوڑن لگ پئی تے سڑک دے نال ای اپنے
 نیویں راہ ول مڑ گئی۔ سپیڈ گھٹ سی پر ڈرائیور
 دے قابو کرن توں پہلاں پہلاں نئے وڈے
 کھڈاں وچوں لگھدی اک وڈے درخت دے
 ٹڈھ نال جاو جی جمدے نال چھتے ست فٹ اپنی
 مٹی لگی ہوئی سی۔ ایہتے اپڑوے اپڑوے گڈی
 دی سپیڈ وی گھٹ ہو گئی سی تے گڈی ڈرائیور

سائیڈ تے اتر گئی سی۔ جدوں گڈی سڑک توں اتری، بہت ساریاں سواریاں اپنیاں بیٹیاں توں اچھلیاں تے کجھ سواریاں ایڈھر اودھر وی ڈگیاں۔ اوہناں نوں کجھ سمجھ نہیں سی آرہیا کہ اوہناں نال کیہ ہو رہیا اے۔ پہلوں پہل تے اوہ ایسواہی سمجھے کہ سائے آون والی گڈی نال فکر ہو گئی اے ہر پاسے شور ای شور سی۔ کوئی کلمہ طیبہ پڑھ رہیا سی تے کوئی پریشانی وچ کلمہ شہادت ای پڑھی جا رہیا سی تے کجھ ہال ہال کر رہے سن۔ بچے وی چیکدے اٹھ کھلوتے سن، کجھ لوک ڈرائیور نوں گالھاں کڈھ رہے سن۔ ڈرائیور جیہتی نال گڈی توں کھسک گیا۔ لوک وی اپنیاں بیٹیاں توں جیہتی جیہتی اٹھے تے گیٹ ول بچے۔ میں وی گڈی توں باہر نکل کے دیکھیا کہ دھند ای دھند سی۔ میں اک جھاڑی نال کھندا کھندا پچیا، کجھ سمجھ نہیں سی آرہیا کہ اسیں کتھے کھلوتے آں۔ سڑک کھڑے پاسے اے تے گڈی کھڑے پاسے نکل گئی اے۔ جدوں سڑک توں گڈیاں نکلھیاں وکھالی دتیاں تاں پتا لگا کہ اسیں اک پاسے آں پر اچھے وی پتا نہیں سی چل رہیا کہ لاہور کدھر اے۔ سارے لوک کٹھے ہو گئے تے ڈرائیور نوں چنگا مندا بولن لگ پئے۔ اوہ آکھدے۔

”کتھے وے ذلیل، خبیث، ساریاں نوں مارن لگا سی۔ سوں گیا سی، بد معاش کدھرے دا۔“

ڈرائیور جہڑا گڈی توں تھوڑا ای دور بیٹھیا سی جدوں اوہنوں یقین ہو گیا کہ ساریاں سواریاں خیر نال میں تے اوہ گڈی دے کول آ گیا تے گڈی دیاں ساریاں بتیاں روشن کر دیاں تے فیر کجھ دیر بعدوں پتا چلیا گڈی رانگ سائیڈ تے چلدی چلدی سڑک توں اتری تے لندے پاسے چھوٹی چھوٹی رکاوٹاں توں لنگھ کے درخت نال جا وئی سی۔ جدوں سواریاں نے ڈرائیور کولوں کچھ گچھ کہتی تے کنڈیکٹر بول پیا۔

”میں استاد نوں دیکھدا رہیا ساں، اکھاں کھلیاں سن میں سمجھیا جاگ رہے نیں۔ ایس توں پہلاں کہ میری سمجھ وچ کجھ آوندا، گڈی

اچھل کے جیہتی نال ایڈھر مڑ گئی۔

گڈی کجھ دیر غلط سائیڈ چلن مگروں دوہجے پاسے اتری سی تے جے ساہنیوں کوئی گڈی آجاؤندی۔ اوہ خدایا، حقیقت نوں جان کے سواریاں دے لوں کڈھے کھلو گئے۔ سردی وچ وی اوہناں نوں پینا آ گیا۔ خدا دا شکر سی کہ گڈی مضبوط تے بہتر سیٹر سی۔ جمدی وجہا نال چھوٹے موٹے نوئے پمپاں توں بغیر کے نقصان دے لنگھ گئی تے اُلٹن توں بچ گئی سی۔ ڈرائیور کوشش کرن لگ پیا کہ گڈی نکل آے پر اوہ اپنی کوشش وچ کامیاب نہیں سی ہو رہیا۔ سواریاں اک دوہجے نال کھسر پھسر کرن لگ پیاں۔ میرے نال بیٹھا پھان آکھن لگا۔

”یار خدا کا شکر، یہ پنجاب کا علاقہ میں گاڑی سڑک سے اتر۔ ماڑا اودھر سڑک سے گاڑی اترنے کا مطلب گاڑی تباہ، سب تباہ، شکر صد شکر“

”ہاں خاں صاحب شیش ٹھیک فرماؤندے او“

میں خاں صاحب دی ہاں وچ ہاں رلائی۔ میرے دوہجے پاسے بیٹھی عورت ساڈے ول دیکھدے آکھن لگی۔

”ہاں بیٹا، اللہ نے ہتھ دے کے رکھ لیا اے۔ شکر اے کہ نقصان ہون توں بچ گیا اے۔ بچیاں تیکر نوں کوئی سٹ نہیں لگی۔“

میں جواب وچ اپنا آکھیا۔

”ہاں خالاجی، کسے دی کوئی نیکی کم آ گئی اے۔“

اللہ نے اپنے حبیب ﷺ دے صدقے سبھاں نوں بچا لیا اے۔ جویں سنگل سڑک سی جے ساہنیوں گڈی آجاندی تے، اللہ پاک معاف کرن، مولا اپنی پناہ وچ رکھیں۔“

اوس عورت نے کناں نوں ہتھ لاؤندیاں آکھیا۔ تھوڑی دیر مگروں فیر اوہ آکھن لگی۔

”گل انج اے کہ جدوں دھند چوکھی ہووے تے گڈی کھڑی کر دینی چاہیدی اے۔ جے ڈرائیور نوں خیر آ رہی ہووے تے فیر وی

گڈی کھڑی کر دینی چاہیدی اے تے کجھ دیر اکھ لالینی چاہیدی اے۔ اخیر سفر زندگی نالوں تے جیتی نہیں ہوندا۔“

”ہاں شیش پلکل ٹھیک فرماندے او۔“ میں جواب وچ آکھیا۔

کوئی ڈیڈھ کو گھٹنا لنگھ گیا سی فیر اوہ توں لنگھن والی اک ٹریکٹر تے ٹرائی نوں روک کے مدد لئی آکھیا۔ گڈی تے ٹریکٹر دی کٹھی کوشش نال گڈی اوہ توں نکل آئی۔ سواریاں مڑ اپنی منزل ول جان واسطے گڈی تے سوار ہو گئیاں۔

ہن سواریاں ڈر پچیاں سن۔ ہن کوئی وی سواری سون دی کوشش نہیں سی کر رہی۔ ساریاں دیاں نظراں وڈی سکرین تے لگیاں ہوئیاں سن۔ ڈرائیور وی گڈی ہن آرام آرام نال چلا رہیا سی۔ صبح دی چٹیاں دس لگ پئی سی۔ ہن دھند دے بدلاں وچ کی ہوئی شروع ہو گئی سی۔ انج وی رات دی تے دن دی دھند وچ چوکھا فرق ہوندا اے۔ ڈرائیور نے ہن نعتاں والی کیسٹ لا دتی۔ میرے سائے بال فیر سیٹ دی کنڈے تے جتھ رکھ کے کھلو گیا اوہ فیر شرارتاں کرن لگ پیا تے میں لہتا جتھ ودھا کے لباں اندر ہس دیاں آکھیا۔

”آجا میرے کول آ۔“ پر اوہ نفی وچ سر ہلاندا تے ہسنا شروع کر دیندا۔

اوپدے ماں پو کھندے

”جا بیٹا، انکل کول چلا جا۔“

بچے نوں گدا ای نہیں سی کہ اسیں اک دوہجے دے جاؤ نہیں۔ جدوں میری دوہجے پاسے نظراں گئیاں تے میں دیکھیا اوہو ای لڑکی اگلی سیٹ تے بازو فولڈ کر کے، اپنی ٹھوڈی اوپدے تے رکھ کے لگاتار میرے ول دیکھی جا رہی سی۔ جدوں فیر میں اوپدے ول دیکھیا تے ایس واری اوہیاں اکھاں وچ اک عجیب ای کاٹ سی۔ جہڑی مینوں اپنے آر پار ہونڈیاں محسوس ہوندی پئی سی۔ میں نظراں دوہجے پاسے کر لیاں، پر مینوں گدا جویں اوہ لگاتار میرے ول ای گھور رہی ہووے۔ میں بے چین ہو کے

دو جی واری اوہدے ول دیکھیا تے اوہ اہے وی میرے دل ای دیکھی جا رہی سی۔ ہن اوہدے چہرے تے نئے نئے ہاسے دی تھاں سنجیدگی سی۔ میں غور نال اوہدے چہرے ول دیکھیا اوہدے چہرے تے کدھرے وی بناوٹ نہیں سی۔ وڈیاں وڈیاں اکھاں، لیاں پلکاں، کالی چادر تے اوہدے اتے وڈے ہتھ نال کڈھے ہوئے پھل، اتوں ہلکے نیلے رنگ دی قبض اوہدی خوبصورتی وچ ہور وادھا کر رہی سی۔ اوہنوں دیکھ کے اک مکمل عورت دا تصور عملی شکل وچ ابھردا ہویا لگدا سی۔ اوہدیاں اکھاں دیکھ کے انج لگدا جویں ڈوگھیاں ہووے، جویں کوئی پوڑھی ہووے جہدے تے ترڈا ترڈا بندا تھلے ای تھلے اترا چلا جاوے تے اوہدی ڈوگھیاں ختم ہون تے نہ آ رہی ہووے۔

اوہدی عمر کوئی پنجھی، چھبی ورھے لگدی سی۔ میرے چہرے اتے نظراں گڈ کے میرے بدلے ہوئے تاثرات نوں اوہ سمجھن دی کوشش کر رہی سی۔ پتا نہیں کئے ای سکنت میں اوہنوں دیکھدا رہیا۔ میں جویں جویں اوہنوں دیکھدا رہیا میرے دل دی دھڑکن دودھدی گئی۔ اوہدا چہرے اتے انج اثر کردا جویں اوہ روشنی دی پہلی کرن ہووے تے میں کسے پہاڑ دی چوٹی تے ہوواں۔ میرا دل اکو دم اچھلیا، جویں آکھ رہیا ہووے۔

”آہوا ایو ای چہرے میرا جانی پچھانیا جیہا اے“ ایہو صورت تے میں گلاباں وچ لبھدا رہیا ساں۔ میرے تے عجیب وجد طاری ہو گیا سی۔ میں اپنے آپ نوں کمزور محسوس کر رہیا ساں۔ مینوں پتا وی نہ لگا کدوں میرے ہونٹھاں نے عقل دے پھیرا توں پچھیوں بغیر ای ہاسے دی سخاوت شروع کر دی۔ جدوں مینوں ہوش آئی تے لہنا دھیان دوچے ہاسے کرن دی کوشش کیتی پر ہن کیہ ہو سکدا سی۔ بیڑی چھٹ گئی سی، تیر کمانوں نکل چکیا سی۔ کھلواڑے نوں آگ لگ چکی سی۔

نواں دن چڑھ آیا سی۔ پر سورج حالے وی

دھند دے بدلاں پچھے لکھیا ہویا سی۔ تے میں اوس عظیم مصور دے فن پارے نوں دیکھی جا رہیا ساں، اوس کھڑے نوں دیکھ کے مینوں پلکل نہیں سی لگ رہیا کہ میں کسے اجنبی نوں دیکھ رہیا واں۔ اکھاں ای دیکھدیاں رہیا، اکھاں ای گلاں کردیاں رہیا، پتا نہیں کیہ وعدے ہوئے۔۔۔۔۔“

مینوں لگدا سی کہ جویں اسیں بچپن توں اک دوچے نوں جاندے ہوئے۔ ساڈا بچپن کتھیاں ای لنگھیا ہووے، دل کردا سی اوہدا ہتھ پھڑکے گڈی توں اتر کے ہرے بھرے کھیتاں ول بھیج جاواں تے دوویں اپنا کو مجھے کہ بھجے بھجے ساہ چڑھ جاوے تے ہرے رنگ دی وچھی ہوئی چادر تے جاڈگیے۔ میرا دل کردا سی کہ اوہدے نال اوہ ساریاں ای گلاں کردیاں ہنڑیاں شاید میرے دل وچ ای کدھرے پٹیاں نیں۔ دل وچ اک نامعلوم جیہا ڈرتے انجانی جیہی خشی دے گنجل پئے ہوئے سن۔

دل وی کوئی انوکھی جیہی شے اے۔ اگے دل کردا سی کہ منزل چھیتی آجاوے تے ہن کدی نہ آون دی دعا سی۔ ستاں گھنٹیاں دا سفر بارھاں وچ ہو رہیا سی۔ سانوں اودوں ہوش آئی جدوں گڈی شاہدرا شیشن دے کول آگئی سی۔

”شاہدرا والے جی۔۔۔۔۔“ کنڈیٹر نے اواز مار کے ساریاں سواریاں نوں جگا دتا سی۔ میں اک دم پریشان ہو گیا۔ میرا اڈیا رنگ دیکھ کے اوسنے بڑے آرام نال پچھیا۔

”تھیں ایتھے ای ترنا اے؟“

میں چونکدیاں ہویا آکھیا۔

”جی، جی“

اوہ وی پریشان ہو گئی۔

بس سٹاپ تے رکی تے سواریاں اترن لگ پٹیاں تے میں اوہدے ول دیکھدا رہیا۔ اوسنے آکھیا۔ ”چلو“ اوہدے نال دیاں سواریاں وی جاگ پٹیاں۔ اوہ وی ساڈے نال تھلے اترن لگیاں تے اوسنے ہتھ دے اشارے نال اوہناں

نوں اوتھے ای بیٹھے رہن دا اشارا کیتا پر اوہ بڑھی عورت پچھے ای تھلے اتر آئی۔ کنڈیٹر ڈگی توں سلمان تھلے لاہن لگ پیا۔ میں اوہدے نیڑے ہو کے اوہنوں غور نال دیکھیا تے میرا دل جمال مار کے سنگھ وچ آ گیا تے میرے ہونٹھ زخمی پرندے وانگوں پھڑپھڑان لگ پئے۔

”میں۔۔۔۔۔“ ہونٹھاں تے زبان پھیر دیاں ہویاں آکھیا۔ ”میں۔۔۔۔۔ کول ای شیخوپورا روڈ تے رہنا واں“

”اوہ۔۔۔۔۔ تھیں لہنا تاں تے دیا ای نہیں، تاں؟۔۔۔۔۔ رابطا نمبر۔۔۔۔۔؟“

میں چھیتی نال لہنا تاں دس دتا۔ اک دم اوہدا چٹا تے سوبا رنگ پیلے وچ بدل گیا۔ ”کیہ۔۔۔۔۔ کیہ۔۔۔۔۔ تاں۔۔۔۔۔ دیا اے تھیں؟“

میں فیرا ک واری لہنا تاں تے ایڈریس دے دتا۔

”تھیں۔۔۔۔۔ تھیں، شاہ جی او؟“

تے نال ای سوال ای سوال اوہدیاں اکھاں وچ تیرن لگ پئے۔

”ہاں“ میں چھیتی نال آکھ دتا۔

”میں۔۔۔۔۔ میں۔۔۔۔۔ میں۔۔۔۔۔“

اوسنے کجھ آکھن دی کوشش کیتی پر لفظ خورے اوہدے سنگھ وچ پھس گئے تے اوہدے ہونٹھ کئی جا رہے سن۔

”میں۔۔۔۔۔ میں۔۔۔۔۔“

اوہدے چہرے تے جویں بلدی ڈگ پئی ہووے۔ جویں موت دی زردی چھا گئی ہووے۔

میں۔۔۔۔۔ میں بازار حسن دی۔۔۔۔۔ تے نال ای

اوہدا گلا رضیا گیا سی۔ اوہدا سنگھ بند ہو گیا سی تے

اوہدے ہونٹھ مل گئے سن۔ اوہ اچے لہنا فقرا

کھل وی نہ کر سکی اوہدے مونہ وچوں اک

کئی جی چیک نکلی تے بس ول بھیج گئی۔ جدوں

اوہ بس تے چڑھی تے نال ای گیٹ بند ہو گیا

تے گڈی چلی گئی۔

میں سلمان ول دیکھیا۔ بیک ہتھ وچ سی۔

پر فیر وی لگدا سی جویں کوئی شے ڈگ پئی

ہووے۔ کوئی شے گھٹ گئی ہووے۔ میں ایڈر

اودھر دیکھیا پر کجھ وی نظر نہ آیا۔

بیوں پرانہ

نعیم شمر

سردیاں دی ایک شام سی۔ سردی نے ہر پاسے ات چائی ہوئی سی۔ لوک اپنے کمریاں وچ رضائیاں لے کے گرم کمریاں وچ دیک کے بیٹھے ہوئے سن۔ ایک گھر وچ ایک بڈھا اپنے دوالے رضائی لھویٹ کے بیٹھا ہویا سی۔ اوہدے آل دوالے اوہدے پتر اوہدے بیٹھے تے ہور جی بیٹھے ہوئے سن۔ اجن چیت اوہدے پتراں وچوں ایک پتر بولیا ”ابا جی ساڈے نال دے مکان وچ انڈیا توں ماجر آئے ہوئے نیں۔ جدوں بابے نے ماجر جبارے سنیا تے اوہدیاں اکھاں وچ اتھروواں دا ہڑ آ گیا۔ بابے نے آکھیا پتر کھڑے ویلے کڑی گل چیتے کرا دتی او۔ اٹھ چل چھیتی مینوں اوہناں ماجر جبارے دے درشن کرا۔ کیہ پتا اوہناں وچ میری رانو دا پرچھاواں وی ہووے۔ پتر نے آکھیا ابا جی باہر ٹھنڈ ہنت اے۔ تئیں صبح اوہناں توں مل لینا۔ بابے نے آکھیا۔ پتر رات کسراں گزاراں گا۔ اوہدے پتر نے آکھیا ابا جی رات تے اوکھے سوکھے ہو کے کڑھنی پوے گی۔ ایک پتر بولیا ”ابا جی ایہ رانو کون اے تئیں اگے وی کئی واری گتاں وچ اوہدا ذکر کیتا اے۔“

”پتر چھڑ ایس گل نوں کیہ رکھیا اے ایہدے وچ۔“

”تئیں ابا جی اج ایس رانو بارے معلوم کرنا چاہنے آں۔“ بابے نے ایک ہوکا مار کے آکھیا ”اچھا پتر گدا اے اج ایہ گل تہاؤں ستانی ای پئی اے۔“ ایہدے نال ای بابا اج

توں بٹھاہ بونجا ورھے پچھتے چلا جاندا اے۔

”پتر وچ چڑھدے بٹھاہ وچ پیدا ہویا ساں۔ میرے ماں پو نے بڑے چاواں نال میرا نال کریم بخش رکھیا سی۔ جس طرحاں تئیں بھین بھرا او، ایسے طرحاں ایس وی چار بھین بھرا ہوندے ساں۔ ساریاں نالوں وڈی میری بھین سی، اوس توں چھوٹے دو ویر تے سبھ توں چھوٹا میں ساں۔ میں سبھ توں چھوٹا ساں ایس لئی میں سبھ توں لاڈلا وی ساں۔ سارے ای مینوں پیار کردے سن۔ میری ماں مینوں بڑے چاء نال بتا پوا کے سکول گھلدی رہی سی۔ آہستا آہستا میں جوان ہوندا گیا۔ فیر اک دن آیا جدوں میں بیچ جماعتاں کر لئیاں۔ ساڈے علاقے وچ سکول صرف بیچ جماعتاں تک سی۔ ایس لئی مجبورن بیچ پڑھ کے گھرای بہنا پیا۔ آہستا آہستا میرا دھیان مل واپسی والے پاسے ہوندا گیا۔ میں اپنے بھراواں تے باپو نال اپنے کھیتاں وچ جاندا رہیا۔ اوتھے اوہناں نے اپنے کم کاج کرنے تے میں کھیڈاں وچ رجھیا رہندا ساں۔

”ایسے طرحاں میں کھیتاں وچ کھیڈا تے ندیاں وچ نہاندا تے شرارتاں کردا جوان ہو گیا۔ اودوں میں پندرہاں ورھیاں دا ساں، جدوں میرے مامے نال دے پنڈوں ہجرت کر کے ساڈے پنڈ آئے سن۔ اوہناں دا ساڈے نال کوئی بول چال نہیں سی۔ اصل وچ اودوں تحریک آزادی دا بڑا رولا سی تے میرے دوویں مامے اوہناں وچ ودھ چڑھ کے جھٹالے رہے سن تے دشمن میرے مامیاں دے ذیری ہو گئے سن تے اوہناں توں لہنیاں عزتاں تے جاناں بچان لئی چوی گھنے دی وارنگ دتی ہوئی سی۔ ساڈے پنڈ وچ مامے دے چاچے دا پتر رہندا سی تے مامے دا مکان وی ہے سی پر مامے اپنے چاچے دے پتر بھرا کول ای ٹھہرے سن۔ میری ماں ایہ سبھ کجھ دیکھ کے روندی رہی۔ ویلا بجلی نالوں تیز رفتار نال دوڑدا گیا۔ جن مامیاں نے لہنیاں کھیتاں وچ مل واپسی شروع کر دتی سی تے اپنے مکان وچ آ کے رہن لگ پئے سن

میری ماں ایہ سبھ کجھ دیکھ کے اتھرو وگا رہی سی۔ ایک دن میں اپنے باپو تے اپنے بھراواں نال گھر جا رہیا ساں۔ ایس حالے کھیتاں وچ ای ساں تے اودھروں ساڈے مامے، اوہناں دے دو پتر تے ایک دھی ٹری آرہے سن۔ میرے ابا ہوری اوہناں ول دیکھ کے رستا بدل گئے پر میں سدھا چلدا رہیا۔ جدوں ایسں ایک ڈوبے دے کولوں دی لنگھن لگے تہاں میرا پتر تلھک گیا۔ پر تلھکن نال چکڑ دیاں کجھ چھٹاں مامے تے پئیاں۔ مامے نے اگے ہو کے میرے ایک چھوٹا ماری تے حالے ڈوبی مارن ای لگا سی کیہ اوہدی کڑی نے اگے ہو کے اوہدی بانہ پھڑ لئی تے آکھن لگی ”ابا جی نہ مارو۔ آخر ایہ.....“ اوہ کجھ اکھ نہ سکی تے اپنے باپو دی بانہ پھڑ کے ٹر گئی میں اوتھوں آ کے تے اپنے گھر دے ساہنے کھوہ تے بہ گیا تے سوچدا رہیا اوہنے کیہ گل کہنی سی؟ اوہنے مینوں کیوں چھڈایا؟ بس ایہو جے خیال میرے ذہن وچ کوڈی کھیڑ رہے سن۔ کئی دیر سوچن توں گمروں میں گھر چلا گیا۔ میں ایس واقعے بارے کسے توں نہ دسیا۔ رات وی سوچاں وچ گزاراں۔ میں سویرے سویرے اٹھیا۔ اٹھ کے نماز پڑھی تے باہر آ گیا۔ باہر آ کے بیٹھا ای ساں تے اودھروں میرے مامے دی کڑی آ گئی۔ اوہ میرے نال بے تے بہ گئی۔ ایسں داہوا دیر بیٹھے رہے۔ دوہاں نے کوئی گل نہ کہتی۔ اوہ گل کرن ای لگی سی تے میں بول پیا ”کیہ ناں اے تیرا؟“ آکھن لگی ”پہلاں توں دس“ میں آکھیا ”پہلے توں دس“ ہس کے آکھن لگی۔ ”رانو۔“ میں آکھیا ”ناں تے بڑا سوہنا اے۔“ اوہنوں شرم آ گئی تے اوہ اٹھ کے نس گئی۔ میں وی اوہدے پچھتے گیا پر اوہ اپنے گھر جا چکی سی۔

”اگلے دن فیر اوہ آئی۔ آ کے بیٹھی تے آکھن لگی ”وے اڑیا مینوں انج گدا اے جویں ایسں دوویں بڑی دیر توں ایک ڈوبے دے جاؤ آں۔“ میں آکھن لگا ”آہو میں وی جدوں دا تئیں دیکھیا اے مینوں سکون نہیں

ہو یا۔" اسیں بیٹھے بڑیاں گلاں کیتیاں۔ فیر راتو دا
 بھرا آگیا۔ میں چھال مار کے پرانی وچ ٹک گیا
 تے راتو اپنے بھرا نال گھر چلی گئی۔ اسیں جن
 اک ڈوبے توں اکثر لک چھپ کے مدے
 رہندے ساں۔ اک دن اسیں بیٹھے ساں تے
 اچانک میرا وڈا بھرا آگیا۔ وڈے بھرا دے آن
 تے اسیں دوویں اٹھ کے کھلو گئے۔ بھائی جان
 نے راتو دے برتے پیار دتا تے راتو اتھوں
 چلی گئی۔ بعد وچ بھائی جان نے مینوں آکھیا
 "ہاں وئی خیر ای اے ناں؟"

میں آکھیا "بھاء جی بس ایویں ای راتو
 ناں۔۔۔" اکوں مینوں گل نہیں ہوئی۔ بھائی
 ہو ری ہس پے۔ میں وی دل وچ ہس پیا۔ شام
 توں اسیں گھر بیٹھے ہوئے ساں۔ بھائی ہوراں
 نے گل چھیڑ دتی پئی اجکل کریم بخش صاحب
 عشق لڑا رہے نیں۔ اے ہوراں آکھیا پئی
 ساٹوں وی تاں دسو اوہ کون نصیباں والی اے
 جندے نال کریم صاحب عشق لڑا رہے نیں۔
 بھائی ہوراں ساری گل اے ہوراں توں دی
 تے فیر اے نے ای کولوں پچھیا "ہاں بھلیے لوکے
 دس کھاں تیرے بھرا من گے یاں نہیں۔" ای
 نے آکھیا "تے دس مینوں پتا اے میرے بھرا
 کدی نہ نہیں کرن گے۔"

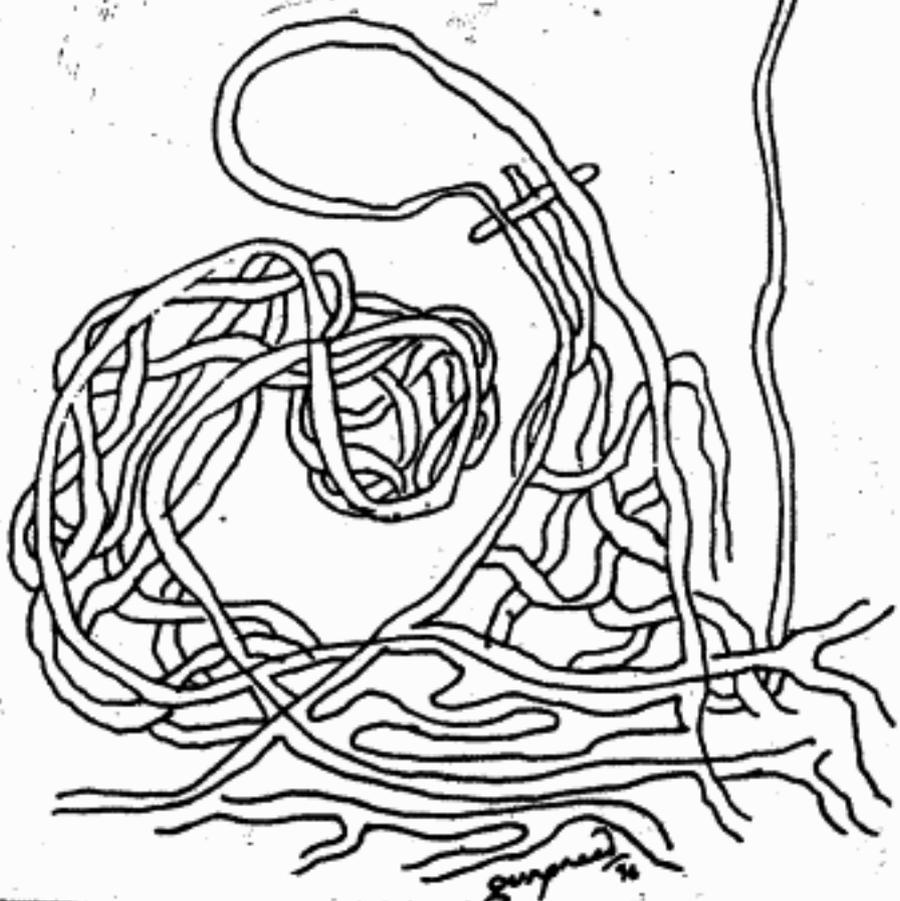
"تے دیر کلہدی اے اتھے ای گھوڑا اتھے
 ای میدان، اوہ تیرے بھرا دا گھر، آؤ چلیے" اے
 ہوراں آکھیا۔

"سارے ای اٹھے، سبب نال میری وڈی
 بھین وی آئی ہوئی سی۔ اسیں جدوں مامے دا
 بوہا پھیا تے سارے ساڈے ول دیکھ کے حیران
 ہو گئے۔ میرا نکا ماما گھرای سی تے راتو دا ابا باہر
 سی۔ اوہناں نے بچے توں بھیج کے اوہوں وی
 بلوا لیا۔ پر وڈا ماما کنڈا "کیہ گل اے؟ اج اپنی
 دیر گھروں بھراواں دا چیتا کس طرحاں آگیا"
 میری ای نے آکھیا "بھرا وی کوئی بھلن والی چیز
 نیں۔" میرے مامے نے آکھیا "بھل تے گئی
 سین ساٹوں۔" میری ماں آکھن گئی "پچھ کے
 دیکھ ہاں راتو توں، اوہدے بھرا اوہوں کتے

پیارے نیں۔ مینوں اوہدے نالوں تئیں ہزار
 درجے ودھ پیارے او۔" اینا کجھ آکھن توں
 گھروں میری ماں دیاں اکھاں وچ ہنجواں دا ہڑ
 آگیا۔ میرے دوویں مامے کٹھے ای بولے "بس
 بیٹھے بس، ہن ساتھوں تیری اکھ وچ ہور اتھرو
 نہیں دیکھے جاندے۔ اوہناں نے اٹھ کے میری
 ماں دے برتے ہتھ رکھیا تے میرے اے نال
 جیتی پائی۔ جدوں سارے گلے شکوے دور کر
 کے بہ گئے تے اوہناں نے دیکھیا راتو تے میں
 اتھے نہیں ساں میرے اے نے راتو دے
 اے ول دیکھیا دوویں ہس پے۔ اتھے ساڈی
 دوہاں دی مگنی ہو گئی تے ویاہ دی تاریخ وی
 ہتھ لئی گئی۔ میرے ویاہ وچ حالے پنج دن باقی
 سن پئی تحریک آزادی دے رولے وچ وادھا ہو
 گیا۔ قتل و غارت ودھ گئی ساڈے ماپے دعوال
 کرن پئی کدھرے ویاہ تسلی نال ہو جان۔

"میرے ویاہ وچ اک دن باقی سی۔ بڑا خطرہ
 سی۔ اُمید سی پئی اوس رات آزادی دا اعلان ہو
 جاتا اے۔ میں رب اگے دعوال منگدا ساں پئی
 یا رب پہلے مینوں میری راتو مل جاوے فیر ایہ
 سبھ کجھ کریں۔ شام پے گئی لوک بڑے خش سن
 پئی ساٹوں آزادی مل جانی اے لوک ایہ
 سمجھدے سن پئی ایہ رات معراج دی رات
 وانگوں اے ایس رات نے ساٹوں آزادی دینی
 اے۔ ساڈے بچیاں نے چڑھا سورج آزادی
 دا دیکھتا اے۔ لوک سمجھدے سن پئی ایہ رات
 خوشی دا اک سنہا اے، ایہ رات گلاب دے
 پھل ورگی اے۔ جتنے دن چڑھیاں ای آزادی
 دی شکل وچ کھڑتا اے۔ پر ایسناں لوکاں توں
 ایہ پتا نہیں سی پئی ساٹوں آزادی واسطے اپنیاں
 عزتاں دی قربانی دینی پئی اے۔ اوہ لوک ایہ گل
 نہیں سن جاندے پئی گل ایس رات نے اک
 وحشی دے نال نال پکاریا جاتا اے۔ ایس رات
 وچ جن نے وین وی پائے نیں تے تاریخاں
 نے اتھرو وی وگائے نیں۔ اوہ لوک ایس گل
 توں انجانے سن پئی ایس رات توں ٹھنڈک
 پھیلان لئی ساڈے معصوم بچیاں نوں اپنے

ساہواں دی پھیسی جھولنی پینی اے۔ ایہ گل اوہناں دے خاب خیال وچ وی نہیں سی پئی ایس رات نے ہندوواں، مسلماناں تے رکھیاں دے دلال وچ لوسے نالوں وی مضبوط نفرت دی دیوار کھڑی کر دینی اے۔ اوسے ای رات انگریزاں دے زر خرید غلاماں نے سکھاں دا روپ وٹا کے ساڑھے اُتے حملہ کر دتا۔ پنڈ دے لوکاں جڑے کہہ سکھ وی سن، ہندو تے مسلمان وی، اوہناں نے اوہناں دا مقابلہ کیتا۔ بد قسمتی نال اوس رات لوک اک غلطی دا شکار ہو گئے۔ رات دا انخیرا سی۔ جدوں سکھاں نے دوسرے سکھاں ول دیکھیا تاں اوہناں نے سمجھیا پئی مسلماناں دا سکھاں نال جھگڑا ہو گیا اے۔ سکھاں دے زر خرید بندے جڑے سکھ بن کے آئے سن اوہناں دا ساتھ دتا تے مسلمان تھوڑے سن پر فیروزی لہناں ڈٹ کے مقابلہ کیتا۔ جدوں لڑائی مٹی تاں سکھ سکھاں نال چلے گئے تے اوہ بندے وی چنناں نے حملہ کیتا سی بڑی جھیتی لہناں نقلی داڑھیاں تے پھملا لہ کے آگے پر رات سی اوہناں نوں کوئی پہچان نہیں سی سکدا۔ اوہناں آ کے مسلماناں نوں آکھیا پئی سکھاں نے ساڑھے تے حملہ کر دتا اے۔ مسلمان غلطی دا شکار ہو کے اوہناں نال برہمچیاں بھالے لے کے ٹر پئے۔ میرا ابا میرا نکا ماما تے وڈا ماما دوویں نال سن۔ اوہناں نے جا کے رکھیاں تے حملہ کیتا۔ اوہ سارے اپنے پیار دے رشتے بھل گئے سن اوہ کرتار سنگھ تے خدا بخش جڑے کل نالو نال بہ کے تھا پیندے سن، لسیاں پیندے سن، آج اوہ اک ڈوچے دے ساہ تے خون پین نوں بھدے پئے سن۔ جدوں میرے مامے ہوری اودھر سکھاں تے حملہ کرن گئے سن، اوہناں گروں ساڑھے اُتے ہندوواں نے حملہ کر دتا۔ میری بھین دی اک ہندو نے عزت لٹی، میری بھین نے خد کشی کر لئی۔ میرے بھراواں تے میں اوتھے دس ہندو مارے۔ ہندوواں میری راہ دی وی عزت لٹن دی کوشش کیتی پر اوہ اوہناں دے اگے چڑھ کے دوڑ گئی تے اک

پھاڑی اُتوں چھال مار کے لہتی جان دے دتی۔ میری ماں نے جدوں لہتی دھی دی لاش دیکھی تاں اوتھے ای ڈگ کے اپنے دم دے دتے۔ اودھر میرے باپو تے میریاں ماماں نے اپنے خون دا اک اک قطرہ دگلیہ میرے وڈے مامے دے ڈھنڈ وچ برجمی لگی تاں اوہنے اوتھے ای لہتی جان اپنے خدا دے حوالے کر دتا۔ ایہ اسی طرحاں میرے ابا دے سر وچ اک ہندو نے ڈانگ ماری میرے نکلے مامے نے میرے ابا نوں اپنے موڈھیاں اُتے چکیا نے گھرتے آیا۔ گھریا کے جس ویلے ابا ہوراں منجی اُتے لے پایا تاں اوہناں دے دم نکل گئے۔ میں اک کمرے گم مسم ہو کے بیٹھا ہویا ساں۔ مینوں نہیں پتا پئی میرے مامے تے میرے ویراں نے کس ویلے مینوں گڈتے پایا تے پاکستان لے آندا۔ ایچھے آ کے میں چُپ چُپ رہندا۔ میرے ویراں تے مامے نے میرے اُتے بھیرا خرچ کیتا، تعویذ کروائے پر میں ٹھیک نہیں ہویا اک واری ساڑھے گوانڈھیاں دے گھر کدھروں پر وپنے آئے۔ اوہناں نال اک کڑی سی جھدی شکل راہو نال لاری سی۔ انج لگدا سی جویں راہو دا ڈوچا روپ ہووے۔ میں اوہدے ول دیکھدیاں ای زور نال آکھیا ”راہو.....“ میرے بھرا ماما تے ہور سارے جی میرے ول دوڑدے آئے۔ میں اوس ویلے ایسواں پکار رہیا سی۔ ”مار دتا، مار دتا.....“ میرے ابا نوں مار دتا۔ میری بھین نوں مار دتا۔ میری راہو نوں مار دتا۔ میرے مامے نوں وڈھ دتا۔ میری ماں نوں مار دتا.....“ میں ایٹا کہ کے بے ہوش ہو گیا تے مینوں جدوں ہوش آیا تے میں اک کمرے وچ لیٹیا ہویا ساں۔ سارے جی میرے آل دوالے سن۔ میں ہوش حواس بحال کیتے۔ میرے سلہنے اوہو کڑی کھڑی سی چنٹوں دیکھ کے مینوں سبھ کچھ چیتے آیا۔ میرے بھراواں تے مامے نے میرا ویاہ اوسے کڑی نال کر دتا۔ اوہناں کوثر سی تے اوہ تہاڑی ماں سی۔ میں جن اوہدے سارے جین لگ گیا۔ فیر نہیں

سارے بھین بھرا پیدا ہوئے۔ حالے ساڈا ویاہ ہویاں پنج سال ہوئے سن پئی میرا ماما دل دا دورا پین نال ساڈا ساتھ چھڈ گیا۔ ایس توں تھوڑی دیر بعد میرا وڈا بھرا اک ایکسڈنٹ نال مر گیا۔ حالی ایس لہناں اچانک دوہاں موتیاں نال ساہنا نہیں سی کر سکے پئی تہاڑی ماں تے میرا وڈا بھرا تہاڑے چھوٹے بھرا دی دوائی لین شر گئے ہوئے سن، اوہ بس وچ بیٹھے ہوئے سن، اچانک بس اک دھماکے نال اُڑ گئی۔ پتا لگا پئی کوئی دہشت گرد، بس وچ بمب رکھ گیا سی۔ پتر اک دم پنج موتیاں نے میرے حوصلے نوں توڑ کے رکھ دتا۔ میں سوچیا پئی کچھ کھا کے مر جاواں پر نہیں سارے بھین بھراواں نے مینوں نواں جیون دے دتا تے میں دس سالوں توں تہاڑے سارے جیون دی کوشش کردا رہیا۔

”اباجی! اباجی!.....“ نہیں بولدے کیوں نہیں پئے.....“ ابا ہوراں دیاں اکھاں کھلیاں سن تے راہو تے کوثر دی تصویر نظر آ رہی سی۔ 12 بیٹھے، 3 پترے، اک دھی دے ہتھ وچ اوہناں دے بھرا ساہناں پیا ہویا سی۔ اگلے دن چاراں بندیاں دے بچھے ہزاراں بندے جا رہے سن تے اگلے چاراں بندیاں دے ہتھوں اُتے پورے پنجاب دا جنازا جا رہیا سی۔ O

بانی: اُلٹی

جیساں گھاں تیرے نمونہ چوں چنگیاں نہیں لگدیاں۔ توں تے کوئی سری پاوے، چرنے تے حلیم دی گل کر۔
 اوہناں چُپ جی لگ گئی۔ مینوں لہتا ٹلی فون نمبر دے کے زمین نوں دھکے ماردا ہویا اوہ کچھ پاسے نکل گیا۔ □□

پریت

وقار علی گل

کوشش کیتی پر اوہدی سمجھ وچ کجھ نہیں سی آ رہیا۔ لوکی بول رہے سن، گلاں کر رہے سن۔ خورے اک دوہے دیاں اوڑاں وی سن رہے سن پر اوہ ساریاں اوڑاں لفظاں دے روپ دی تھاں چیکال بن رہیاں سن۔ اوہدے سامنے صرف چیکال دے مختلف گراف سن۔

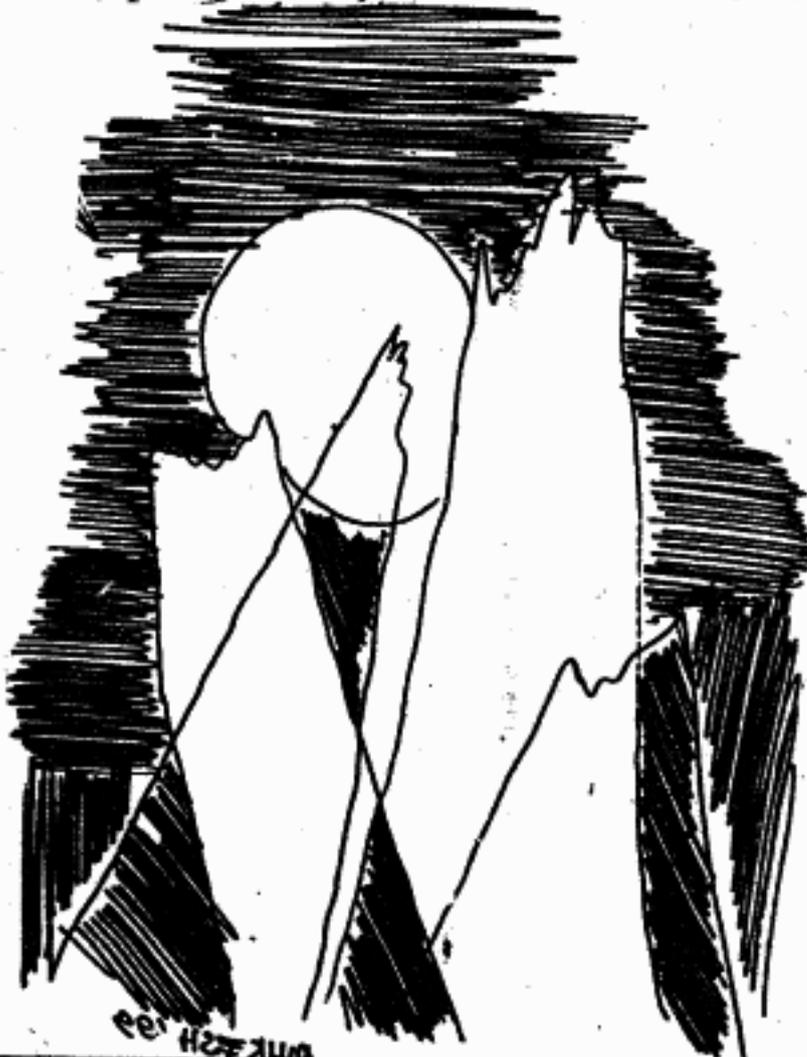
کجھ چر بچھوں اوہ بس وچ سی۔ اج اوہوں بس وچ اک وی سواری نہ دی۔ صرف ڈرائیور تے کنڈیکٹر نظر آرہے سن تے اوہ وی اک دوہے توں کھا جان والیاں نظراں نال گھور رہے سن۔ خورے اوہ ساریاں سواریاں توں پہلاں ای کھا چکے سن۔ جدوں اوہا دھیان بس دے فرش ولے پیا تے اوہوں اوتھے انسانی جیساں دے ٹوٹے کھلے ہوئے نظر آئے۔ اوہ ساری گل سمجھ چکیا سی پئی ڈرائیور اتے کنڈیکٹر نے حکومت نال رل کے سواریاں کولوں ودھ کرایا منگیا سی تے سواریاں کول بٹتا کرایا نہ ہون کارن اوہناں دے ٹوٹے کر دتے گئے سن۔ اوہنے اپنے بچر اچن چیت چک کے

اج بس شاپ تے اجیہا رش سی کہ اوہ اپنے آپ توں کدھرے وی نہ لہ سکیا سگوں اج تے اوہناں ہالاں کڑیاں توں وی نہیں سی دیکھ سکدا چڑے کدے اوہدے سز توں اسان بنان دا جتن کرے سن۔

اوہوں یاد اے جدوں اک واری اوہ وگین وچ بڑا پھس کے بیٹھا سی تے پچھتے چار بندیاں دی سیٹ اُتے تین جوان کڑیاں بیٹھیاں ہوئیاں سن، اوہناں جدوں اوس سوہنے منڈے توں اُتے پھس کے بیٹھیاں دیکھیا تے آکھیا پئی توں پچھتے ساڈے کول آ جا۔ اپنی گل سن کے اوہدے توں توں وچ اک لگ گئی سی۔ اوہنے اوسے ویلے وگین ڈرائیور توں آکھیا ”میںوں اچتے ای لاء جھڈ میں اگے نہیں جاتا۔“ اوہدے رستے جویں گناہ نال بھر گئے ہوں تے اوہ توں رستیاں دی تلاش کر رہیا ہووے۔ ایہ اوہناں دنن دی گل اے جدوں اوہ اک پڑھیار سی۔ اوہوں یونیورسٹی جان دی ایڈی خاص لوڑ نہیں سی۔

ہن جدوں سالاں گھروں اوہ فیر اوسے شاپ تے آن کھلوتا تے اوہوں اُتے لگیا جویں اوہ سمجھ کجھ لٹا کے فیر توں سرے توں بجا کھیڈنا شروع کرن لگا اے۔ اوہنے جدوں بس شاپ تے کھلو کے دیکھیا تے اوہوں اپنے آل دوالے بٹت سارے لوک کھلوتے نظر آئے۔ اوہ لوک وی اوہدے جانے پچھانے سن۔ اوہ لوک خورے صدیاں توں اوسے بس وچ ای چڑھن دے عادی سن۔ اوہ اج وی اک دوہے نال گلاں کر رہے سن تے اوہ اج وی کلا ای کھلوتا ہویا سی۔ اج فیر کجھ لوکاں نے اوہدے نال گلاں کرن دی

سیٹ اُتے دھرتے سن پر اے تاں بچر لوٹ وچ لڑے ہوئے سن۔ اوہ جدوں بس وچوں لٹھا تاں کنڈیکٹر نے اوہدے کپڑے لوٹ لئے ہوئے سن تے اوہنے لہتا تنگ لکھوون لئی لہنیاں بی اے تے ایم اے دیاں ڈگریاں اگے پچھتے کر لئیاں۔ ہن اوہ اپنے گل وچ وڈا سارا کھلولا پا کے اک دفتر وچ وڑ گیا۔ اوتھے اوہوں اک بوہے اگے آفس سیکرٹری نظر آئی۔ اوہ اوہدے موہنہ دل نہیں سی دیکھ سکدا کیوں جے اوہ محبت کرن نہیں سگوں نوکری لبھن آیا سی۔ اوہدی نظر فورن سیکرٹری دے سکرٹ وچ

توں لوکاں ٹوں دکھانا چاہندا ایں، اوہ ایہہ دیکھ
نہیں سکدے۔
فیر اوہنے دیکھیا کہ اکھیاں تے دل اک
مک ہو چکے سن۔ ہن اوہدا دل اٹھا نہیں سی
سگوں اوہدے تھھے تے دو مقدس اکھاں سن۔
اوہنے لہتا دل چکیا تے اپنے سینے وچ رکھ لیا۔
اوہنے اپنے دل ٹوں اپنے ڈھد نالوں اچا رکھیا
تے روئی دی جھکھ دے سارے مسئلے حل ہو
گئے۔ ہن اوہنوں روزگار دی کوئی لوڑ نہیں سی
تے اوہ دل دیاں اکھاں نال راہ ٹوہندا ٹوہندا گھر
ونے ٹریا۔ ○○

درد وچھوڑے دا حال

کتاب ”نی مائے“ دی بے مثال کامیابی
مگروں اسل ادارا پنجابی زبان تے ثقافت دی
سانجھ نال کانیاں دی اک کتاب ”درد
وچھوڑے دا حال“ دے سرناویں تہہ چھلین دا
آہر کیتا اے۔ پوری دنیا وچ وسدے پنجابی
شاعر ویراں تے بھیٹاں اگے بنتی اے کہ اوہ
ساٹوں لہنیاں کانیاں، اک پاسپورٹ سائز تصویر
تے پورا تعارف تھلے دتے ہوئے پتے آتے
گھل کے شکرے دا موقع دین۔ چنگیاں کانیاں
کھن والے 10 شاعراں ٹوں ادارے ولوں
تعریفی سندھاں تے نقد انعام وی دتا جاوے گا۔

حکیم محمد ارشد شہزاد

چترمین مجلس ماں بولی، مگلا رشید پورا

شکر گڑھ (ضلع نارووال) لہندا پنجاب، پاکستان

نہیں سی۔ نہ ای اوہنوں ڈھپ چھہ رہی سی۔
سگوں اوہ ہن یونیورسٹی وچ کھلوتا سی۔ اوہنے
جدوں یونیورسٹی وچ کھلوکے آتے دھیان ماریا
تے اوہنوں ایم اے دی ڈگری دی چھت نہیں
سگوں تاریاں بھریا اسمان دکھالی دتا۔ اوہ ہر
تارے ٹوں پھڑکے بڑے غور نال دیکھن لگ
پیا۔ کسے تارے تے افسری دی چھاپ سی تے
کسے تارے آتے خٹیاں دا رنگ چمک رہیا سی۔

اوہنے جدوں اپنے ساہنے دیکھیا، اوہنوں
اوتھے وی دو تارے دے۔ اوہ تارے فیر دو
اکھیاں بن گئے۔ اوہدی محبوبا دیاں اکھیاں۔ اوہنے
جدوں غور کیتا تے اوہنوں اکھیاں وچ کجھ سوال
نظر آئے۔ اوہنے لہتا دل لہنی جیب وچوں کڈھیا
تے اکھیاں ساہنے رکھ دتا۔ اکھیاں پچھ رہیاں
سن پی دلاتیوں کیہ ہو گیا اے۔ اوہ کیہ حالات
سن جنہاں تینوں اپنا بدلن تے مجبور کر دتا سی؟
دل آکھ رہیا سی پی حیاتی اجی کراہے پتے گئی
اے پی کوئی کھڑاک وی ہوندا اے تے اوج
جاپدا اے پی کجھ ہوون والا اے۔ آون والا ہر
ویلا اک دھڑکا دیندا اے۔ بھری پرھیا وچ میں
اکلا ہو گیاں تے میرے کولوں کیہ پچھدیاں او
میریاں وی کجھ سدھراں نہیں اگھاں لفظاں دے
رشتے ٹک گئے نہیں۔ سوچاں دا وی کوئی اثر
نہیں رہیا۔ ہن تے اکو ای سوال اے، میرے
دکھ کون منے گا پر مینوں تے ایہہ وی نہیں پتا
میرے کوئی دکھ ہے وی نہیں کہ نہیں۔ آتے
میرے دکھ کیہ نہیں۔ میں کدھرے لفظ نال لفظ
جوڑ رہیا واں تے کدھرے رومی کاغذاں دی
ٹوکری چکی پھرناں۔ مینوں لہنی حیاتی دے دکھ
ڈاڈھے سدھے نہیں۔

اجن چیت دل نے اکھیاں کولوں اک
سوال کیتا پی کجھ لوکاں آکھن موجب میریاں
سوچاں فضول نہیں تے کجھ لوک پچھدے نہیں
تیریاں سوچاں دا کیہ نتیجا لکھیا۔ مینوں دس میں
کیہ کراں؟

اکھیاں دا اکو ای جواب سی، لوکاں ٹوں کیہ

سددا ایں تے دنیا کولوں کیہ منگتا ایں۔ جو کجھ

نکھے ہوئے گوڈیاں ولے گئی۔ اوہنے فورن اپنے
پھڑے ہوئے تھھے نال آفس سیکرٹری دے
گوڈیاں آتے لکراں ماریاں۔ اپنی گل توں خش
ہو کے سیکرٹری اوہنوں پاس کول لے گئی۔
سیکرٹری ولے دیکھدیاں ای پاس دیاں اکھاں
ہوٹھ بن گئیاں تے پاس نے اوہناں ہوٹھاں
نال سیکرٹری دے سارے جئے نوں چم لیا۔ پر
پاس دیاں اوہی اکھاں جدوں آفس سیکرٹری توں
ہٹ کے کھکول ولے گئیاں تے اوہ اک سوالیا
نشان بن گئیاں۔ پاس دے کنال دی ویترا ای
وگزی ہوئی سی۔ درخاستاں شنن والا کن دفتر
دی چھت توں وی اچا سی تے ٹھٹھیاں کرن
والا کن بنوئیں وچ گڈیا ہويا سی۔ ٹھٹھیاں
والے کن دوالے بہت سارے ہولے چچ
رہے سن۔ اوہ کجھ کہہ رہے سن تے دوہاں کنال
دے وچکار پاس دا موٹہ اک رومی دی ٹوکری
بن چکیا سی۔ اوس رومی دی ٹوکری وچ وڈے
وڈے سوالیا نشاناں والے کاغذ سڑ رہے سن۔ اوہ
وڈی خٹام نال پاس دے ترلے کر رہیا سی۔
اوہدیاں ساریاں اوازاں دیاں سندھاں پہلاں
جیکاں تے فیر سوالیا نشان بن کے رومی دی
ٹوکری وچ ڈگن لگ پئیاں۔ رومی والی ٹوکری
دیاں چنگاں ہور اچیرے ہو کے بھانجڑ بن لگ
پئیاں۔ ایس توں پہلاں کہ اوہدیاں بی اے تے
ایم اے دیاں ڈگریاں وی سڑ جاندیاں تے اوہ
پاکل نکا ہو جاندا، اوہ دفتر وچوں نکل کے اتھے
واہ سن لگ پیا۔

ہن اوہنوں ڈھپ چھہ رہی سی تے دھپ
دے سیک نال اوہدے جئے نے کھولنا شروع کر
دتا سی۔ اوہدا سارا جٹا مڑھکے نال بھیج گیا۔ لو
دے کڈھے اوہدیاں ہڈیاں ٹکڑا تر رہے سن۔
دھپ اوہدے وسوں ودھیری سی۔ اوہنے بی اے
دی ڈگری پاڑ کے اوہدیاں کندھاں بنا لئیاں تے
ایم اے دی ڈگری نال چھت پائنی۔ جدوں
اک نکا جیا کرا بن گیا تے اوہ اوہدے اندر وڑ
گیا۔

اوہنے لہنیاں اکھیاں کھولیاں تے اوہ ہن نکا

چھیدا

توقیر چغتائی

کیہ ہویا شو؟

جن چنڑ گئے سو

نہ بیلے وچ جائدی تے نہ جن چنڑ دے

آپ وی تاں جنتی اے تاں تڑکے گھروں

نکلدی سی تے شماں نوں مزدی سی۔

ہن نہیں جاوے گی۔ نہ دن ویکھدی سی نہ

رات نہ ڈھپ نہ چھاں

موچیاں دے وڈے سارے وڑھے وچ

اوس دن پنڈ دیاں چوکیاں ساریاں تریتاں

کٹھیاں ہونیاں پٹیاں سن۔ جے موٹہ اونیاں

گلاں۔ اوس دن گرمی وی تاں چوکی سی۔ انج

گدا سی جویں سورج سوا نیزے تے آ گیا

ہووے۔ کورے گھڑیاں دا پانی تپ گیا سی۔

کھوہاں دے بوکیاں دی لاه گز گز گھٹ گئی سی۔

بوڑھاں بیٹھ بیٹھیاں جھاں دے ساہواں چوں

اگ پئی ورھدی سی۔ کتیاں دیاں جیہاں تالو

نال نہیں سن پٹیاں گدیاں۔ کڑیاں نے کپے

آنڈے سٹ چھڑے سن۔ چڑیاں گھڑونجیاں بیٹھ

ڈلھے پانی وچ نہان دا جتن پٹیاں کردیاں سن۔

لاں میت دے مناریاں وچ دڑ وٹ کے بہ

گتیاں سن۔ بیسیاں تے دھرکاں بیٹھ ڈٹھیاں

منجیاں تے کشیدا کڈھدیاں کڑیاں دے جھکیاں

دیاں کچھاں دا رنگ مڑھکے نال مٹی رنگا ہو گیا

سی

یا سمین نوں اوتیاں بوتیاں ماروی نوں تین

مینے ہو چکے سن۔ پر اج تاں اوہ منجی تے آن

کے انج ڈکی سی جویں کھاری ہوئی مجھ چھپڑ وچ

جا ڈگدی اے۔ تے ڈگدیاں سارا ای بے ہوش

ہو گئی سی۔ اوہدی ماں دا شور سن کے سارا مھلا

کٹھا ہو گیا سی۔

چانٹی لوہارن اوہدے ہتھ پئی ملدی سی

بٹھاں پیراں دیاں تکیاں پئی جھدی سی تے

دوجیاں اوہدی منجی تے ڈھا ڈھیری ہونیاں پٹیاں

سن۔ میرو ماچھن نے آکھیا۔

نی تئیں تاں اینوں مار کے چھڑو گیاں

پراٹھ تاں ہٹو ہوا تاں آون دیو۔ کڑیاں بے

ہوش ہوندیاں ای رہندیاں نہیں، ایہ کوئی پہلی

وار تاں نہیں ہویا ایہ سبھ کجھ گرمی نال ہویا

اے۔ جوان کڑیاں تاں انج وی اگ دا بھانڈ

ہوندیاں نہیں۔ بے ہوش نہ ہوندی تاں ہووے کیہ

ہوندی۔ ہن تماڑے تے میرے درگیاں

پڑھیاں تاں بے ہوش نہیں ہو سکدیاں تاں۔

فضیلت کھیاری نے آپنے گھروں ٹھنڈا

پانی لیا کے اوہدے موٹہ تے چھٹے مارے تاں

اوپنے ہوئی ہوئی اکھاں کھولہ دتیاں۔

چھیدا کتھے وے؟

اکھاں کھولھدیاں سارا ای اوہنے پچھیا تے

بٹ بٹ ساریاں دا موٹہ تکن لگ پئی۔

نی کون شیدا؟ فضیلت نے پچھیا۔

اگو تاں چھیدا اے، اوہنے رتیاں اکھاں

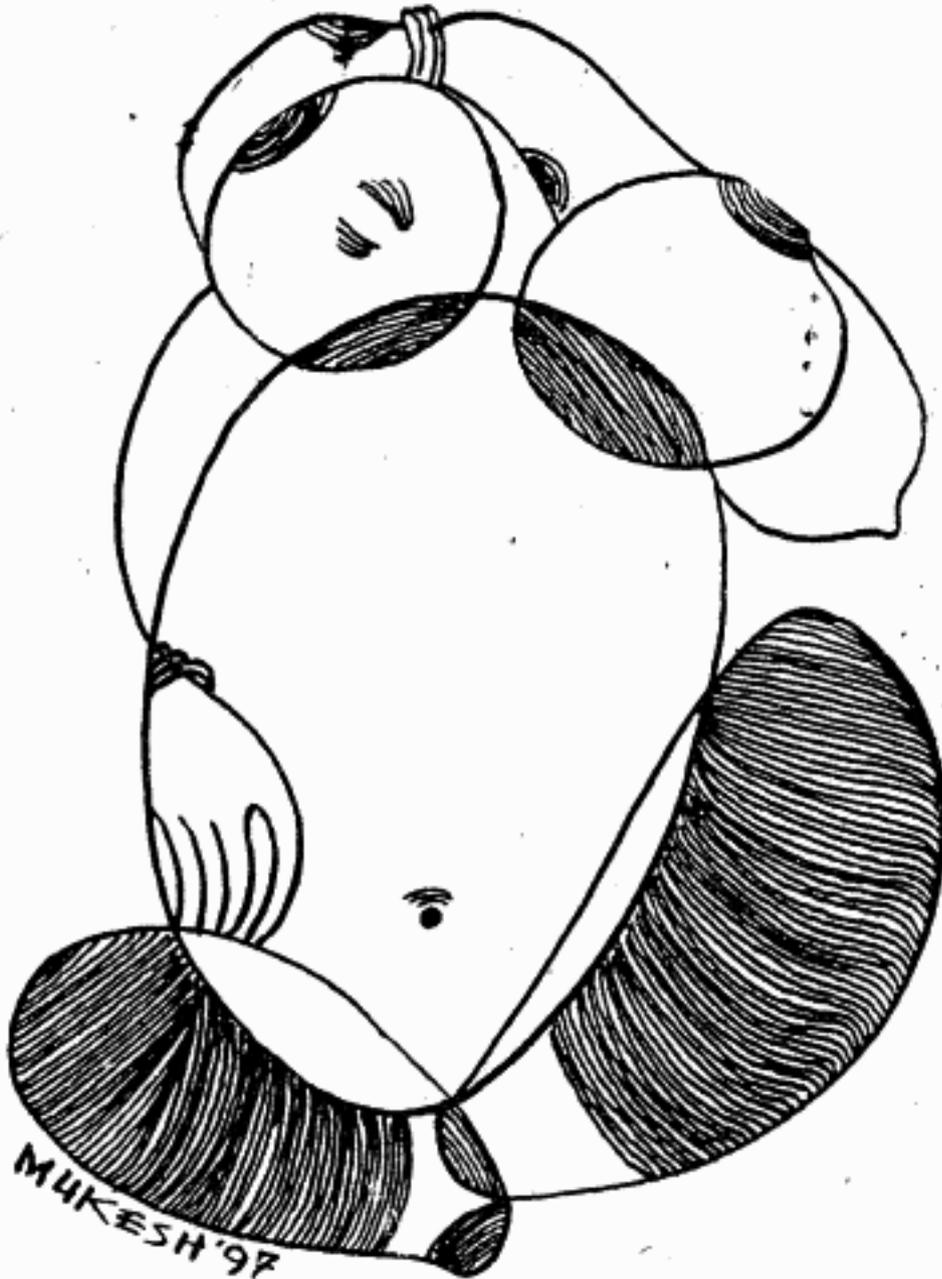
نال ساریاں دا موٹہ ٹوہیا تاں کڑیاں ڈر دے

مارے باہر نس گتیاں، تے وڈیاں کٹھے پڑھن

لگ پٹیاں۔

لا الہ.....

کٹھے نہ سٹاؤ پچھے کھیوا چھیدے نوں لیاؤ!

آگھ کے اوہنے سردے وال پٹ لئے۔ فیر تاں
بڈھیاں وی تڑ تڑ کردیاں باہر نوں نسیاں۔ صرف
اوہدی ماں اوہدے کول رہ گئی۔

دھیہ! کیہ ہویا تینوں۔ اوہدی ماں نے پچھیا۔
چھیدا! مینوں چھیدا ہو گیا ہے۔
اوہدی ماں وی ڈردی ماری باہر آ گئی۔ باہر
کھلوتیاں تریستاں جویں اوس نوں پیاں
اڈیکدیاں سن۔

ایہ چھیدا کون اے؟
مینوں کیہ پتا ہووے حرامدا کون اے۔
فیر ایہ چھیدا، چھیدا کیوں کردی اے؟
ایہ کوئی جن لگدا اے۔ جیلا تاین نے آکھیا۔
آہو میرا وی ایہو خیال اے۔ ہور چھیدا
کون ہو سکدا اے۔ اک شیدا ہوندا سی پرانی
جہی مشین نال کدی کدائیں قینچیاں تے
چھریاں تیز کرن نوں آجاندا سی، پر دو تین مینے
ہو چلے نیں اوہنوں وی نہیں دیکھیا۔ زینت نے
آکھیا۔

میرے مامے دے پتر داں وی چھیدا اے
پر اوہ تاں لایل پور رہندے نیں، ساڈے پنڈ
تاں آیا ای کدی نہیں۔

ہووے نہ ہووے ایہ کوئی جن بھوت اے
یاں کوئی دیو پری۔

ایہ بکریاں چران واسطے جاندی کتھے اے؟
وچوں! اک جتی نے اوہدی ماں کولوں پچھیا۔

اوہ پار پڑاریاں دی بیکال دے لاگے۔ جتھے
وڈا بیلا شروع ہوندا اے۔ اوہدی ماں نے دیا۔
ہائے ہائے، کلم کلی اپنی دور سکینہ نے
آکھیا۔

نی نہیں کلی کتھے ہوندی اے۔
ہور کون ہوندا سوناں؟

ڈوجیاں بیکال دیاں کڑیاں وی بکریاں لے
کے آندیں نیں۔ اوہدی ماں نے جواب دتا۔

کننے آکھیا تینوں؟ فضیلت نے پچھیا۔
اوپنے آپو ای آکھیا سی۔

مینوں وی لگدا ایہدے نال کوئی جن بھوت
چنبر گیا اے۔ آؤنی اندر ساریاں رل کے کجھ

کرے۔

اندر آ کے فضیلت نے پچھیا۔
توں بکریاں چران کتھے گئی سیں؟

پڑاریاں دی بیک لاگے وڈے پیلے وچ۔
اوپنے متھے تے تیوڑیاں پا کے آکھیا۔ پیلے دے
لاگے وڈے بوڑھ تیشاں لونی کھوی دے
کنڈھے تے بہ کے اسیں گرمیاں دی ڈپہر
گزارے ہاں، تے شماں ٹوں۔۔۔

اوس گل کردی نوں زور دی کھنگھ آئی تے
اوپنے انج اُبکائی لئی جویں اوہنوں اُلٹی آون
لگی ہووے۔ فضیلت اگے ودھی تاں اوہنے
چھیتی نال لاگے رکھی ہوئی پننگھ دی میلی چادر
آپنے دوالے ولھیت لئی تے کن گئی۔

خبردار کوئی میرے نیزے نہ آوے، نہیں
تاں میتھوں مندا کوئی نہیں ہووے گا۔

پر دھیہ! انج تاں توں گرمی نال مرجاویں
گی۔ تینوں ہویا کیہ اے۔

ہاں میں مرنا اے۔ چلے جاؤ، میرے نیزے
کوئی نہ آوے۔ اوہنے مٹی تیشہ پئی دوری چوں
گھوٹا چک لیا۔

ساریاں دوڑ کے باہر نسیاں۔ اک وڈی
تے سیانی نے آکھیا۔

نال دے پنڈوں کوئی بھیج کے حکیم نوں سد
لیاوے۔ مینوں لگدا اے کوئی چھی سدھی شے
کھا گئی اے۔ چاننی ہمارن نے آکھیا۔

مینوں وی انج لگدا اے، پر میں اوہنوں
حکیم توں پہلاں ای چنگا کردیوں گی۔
اوہ کج؟

مینوں تھوڑا جہیا برکاتے شکر لیا دیو۔
نی چھڑ پرانہ۔ اوہنے تینوں لاگے ای نہیں

ہون دینا۔ جن تاں اوہنے اپنے دوالے چدر وی
ولھیت لئی اے۔ جاؤ وے منڈیو تیشیں چھیتی نال

حکیم نوں سد لیاؤ۔ کریم ڈاکیے دی سائیکل لے
لینا تے حکیم نوں دوائیاں سنے بٹھا لیاؤنا۔

یامین دی ماں سردل تے تیر کے ڈسکدی
پچی سی۔ اوہنوں پتا نہیں سی لگ رہیا کہ کڑی

توں کیہ ہو گیا اے۔ جو کوئی اوہدے نیزے

جاوے تاں اوہنوں جھڑک دیندی سی تے
پنڈے تے ولھیتی چادر نوں ہور پیڑھا کر لیندی
سی۔

منڈے حکیم نوں لے آئے سن۔ لے قد
تے چٹی داڑھی والا حکیم سلطان گجراتیا، اپنے
پہراوے تے گلاں ہاتاں توں ای سیانا حکیم لگدا
سی۔ جدوں منڈیاں نے اوہنوں سائیکل توں لاہیا
تاں اوہ مونہ بھرنے زمین تے آن ڈگیا،

تریستاں نے اوہدی کچھاں چج باہواں پا کے
کھلھاریا تاں اوہنے آکھیا ذرا انج ای پچڑی
رکھنا۔ میریاں تاں سوں گئیاں نیں۔

ہاں حکیم جی ایس عمرے تاں کیہ سبھ کجھ
سوں جاندا اے۔ فضیلت نے آکھیا۔

مذاقنا نہ کرو، مینوں دسو روگی کتھے اے؟
روگی نہیں حکیم صاحب روگن اے

کوئی وی ہووے میں تاں دارو ای کرتا
اے۔ ویسے جن میں تریستاں نوں گھٹ ای
دیکھدا ہاں۔ حکیم نے آکھیا۔

اندر آ جاؤ، کوئی گل نہیں، ایہ وی تاں
تھاڑی دھیاں ورگی اے۔ یا سمین دی ماں نے
آکھیا۔

حکیم صاحب اندر وڑے تاں یا سمین نے
گھوٹا چک لیا تے جدوں ہتھ اُتے کر کے چیک

ماری تاں حکیم صاحب تھ کے باہر آ گئے، تے
چھیتی وچ لینا اک کھساوی اندر چھڑ آئے۔

تیشیں ایہنوں روگی کنڈے او؟ روگی انج
دے ہونڈے نیں۔ ایہ یاں تے پاگل اے یاں
مست اے، تے میرے کول نہ پاگلاں دا دارو

اے تے نہ مستاں دا۔
حکیم جی رب دا ناں ہے، ایہنوں دیکھو یاں

نہ دیکھو، پر ایہنوں دارو دوائی ضرور دے دیو۔
یا سمین دی ماں نے ہاڑا پایا۔

کاگت لیاؤ، میں لکھ دیندا ہاں، تے جا کے
پنساری دی ہٹی توں مگگوا کے بنوا لینا۔ کیہ ہویا

اے ایہنوں؟
حکیم جی اُبکائیاں آوندیاں سن ایہنوں جویں

اُلٹی ہونی والی ہووے۔۔۔۔

شادی شدا اے یاں کواری؟

جی کواری اے، حالی تاں ویہ کو وریاں
دی ہووے گی مساں۔

ترکے کیہ کھاوا سی ایہنے؟

مانہ دی وال

بھی تاں نہیں سی؟

ہاں جی رات دی سی۔

ٹھیک اے، ٹھیک اے۔ مینوں سمجھ لگ گئی
اے۔ ایدھر کاکت مینوں پھڑاؤ۔ حکیم نے کانڈ
اتے کجھ لکھیا تے اوہدی ماں نوں پھڑاندیاں
ہویاں آکھیا۔ ایہ منگوالے تے میں چلداں۔
حکیم جی ایہدے تے کیہ لکھیا ہے تے ایہ
کنج بنے گا؟

اک دے ان کھڑے ڈوڈے پنج تولے
نوشادر ڈھائی تولے، جو این پنج تولے، سونف
تین تولے، کالا لون اک تولہ، لہناں ساریاں
شیواں نوں کھا کر کے پیہ لوو تے فیر چھان لوو،
جدوں چھائیاں جان تاں بنوواں دے عرق وچ
گنہ کے بیر جنیاں گولیاں بنا لوو تے جدوں وی
تکلیف ہووے، اک گولی کو سے پانی نال روگی
نوں کھوا دیو۔ پیٹ دی کوئی وی بیماری ہوئی
ارام آ جاوے گا۔ جے نہ آرام آوے تاں
مینوں فیر نہ بلاتا، اوہ جد مینوں اپنے لاگے ای
نہیں جان دیندی تاں میں اوہدا دارو کیہ کراں
گا۔ چنگا فیر اللہ بلی۔

کھلو جاؤ منڈا سایکل تے چھڑ آئے گا۔
اوہدی ماں نے آکھیا۔

نہیں نہیں میریاں لہاں سوں جاندیاں نہیں۔
چنگا فیر تہاڈی مہربانی

دوانیاں وی آگیاں تے شماں تیکر گولیاں
وی بن گئیاں، پر یا سمین نے گولیاں کھان توں
انکار کر چھڑیا۔ اوہدی ماں نے چوکھے واسطے تے
ترلے پائے پر اوہ لپٹی ضدوں نہ ہئی۔ تریستاں
آپنے آپنے گھراں نوں ٹر گئیاں۔ تے راتیں فیر
آن کھیاں ہونیاں۔ یا سمین نے اندروں اواز
ماری۔

لہاں لہناں نوں آکھ دے گھراں نوں ٹر

جان، کدھرے میں سونا لے کے باہر نہ آ
جاواں۔

ساریاں اکیاں مکیاں اٹھ کے ٹر پٹیاں پر ایہنا
ضرور آکھيو نہیں کہ کڑی نال ضرور کوئی جن
بھوت یاں بلا چنڑ گئی اے۔ اسیں تاں ہن پرت
کے ایس ویزھے ج نہ آئیاں۔ اوہدی ماں اندر
گئی تے اوہنوں آکھیا دھے ہن تاں باہر آ جا۔
ساریاں چلیاں گئیاں نہیں؟

آہو، چلیاں گئیاں نہیں۔

اچھا تہ فیر آجاندی آں۔

اوہدی ماں نے اوہدے متھے تے ہتھ لایا تے
آکھن لگی۔ ویکھ تاں نرکھے وچ گدھی ہوئی
ایں۔ تیرا کیہ بنے گا میریے دھیے۔ میں کلی کیہ
کراں گی۔ تیرا پو فوج وچ سرکاری ملازم اے۔
کدی لاہور، کدی بہاولپور، تے کدی پنڈی۔
ماتے دی موت توں دساں دنوں وی چھٹی لے
کے آیا سی، داوی دی موت تے فیر چندرھاں
دنوں وی چھٹی لئی سی اوہنے۔ ہن تاں سال بعد
ای چھٹی ملے گی اوہنوں۔ کئدا سی صوبے دار
چھٹی داناں سن کے اوکھا ہو جاندا اے۔

سویر ہوئی تاں یا سمین فیر اندر وڑ گئی تے
جا کے چادر ولہیٹ کے بہ گئی۔ ماں نے اوہنوں
بھیرا سمجھایا کہ چادر لہ چھڑ پر اوہ نہ منی، تے
اخیر وچ کہن لگی جے دروازا بند کر دے تاں
چادر لاہندی آں۔ پر فیر وی میری اک شرط
ہوسی۔ اندر کوئی وی بندہ نہیں آوے گا۔

ایس گل نوں چوکھے دن لگھ گئے۔ موسم
وی بدلن لگ گئے۔ گرمیاں گھٹ ہوندىاں
گئیاں۔ اک دن نال دی کندھ توں ریمو
گوانڈھن نے اوہدی ماں نوں اشارے نال
کول بلا کے پچھیا کہ ہن کیہ حال سو؟
چنگی نہیں، اوہدی ماں نے آکھیا۔

میری اک گل نہیں گی؟

ہاں آکھ۔

تیلیاں دے پنڈوں شاہ رتے نوں سداؤ۔
اوہ اک دو واری دم کرے گا تاں آپے
سارے جن بھوت نس جان گے۔

گل تاں تیری ٹھیک اے پر اوہ کے نوں
کول ای نہیں ڈھکن دیندی۔

تے اوہ کھڑا لاگے جاوے گا۔ پنج چھ گز دور
رہ کے گل کرے گاتے دوروں ای پھوکاں مار
دیوے گا۔

شماں تیکر شاہ رتا وی آگیا۔ رتا رنگ تے
سنری داڑھی۔ اکھیاں وچ سرماتے ہتھ وچ
تسبی۔ دوہے ہتھ وچ کھونڈی تے سرتے لنگی دا
شملہ۔

کیہ ہویا سی کڑی نوں؟ شاہ رتے نے پچھیا۔

ڈر گئی سی جی۔ اوہدی ماں نے دسیا۔

کتھے گئی سی؟

بیلے وچ بکریاں تے لیلے چران نوں۔

کھڑے بیلے وچ چنڑا پٹواریاں دیاں بیکیاں

دے لاگے وے؟

آہو جی۔

فیر تاں ایہدے ڈرنا ای سی۔ میرے کول

جنیاں وی کڑیاں لیاندیاں گئیاں، اوہناں نوں

ایتھوں ای بھوت چنڑے سن.....

یا سمین ٹاہ، ٹاہ کر کے ہس پئی۔

ایہ توں نہیں ہسدی پئی جھے، تیرے جن

تے بھوت ہسدے پئے نہیں۔ ہن ٹھیک ہو جاؤ

گے تھیں وی پترو۔ ہن ٹھیک ہو جاؤ گے۔

مینوں اک کالا کٹڑ، پنج بیر میدا، درجن آڈے

تے پنج اگر بتیاں لیا دیو۔

آڈھوں گوانڈھوں منگ تنگ کے ساریاں

چیزاں دا بندوبست کر دتا گیا۔ یا سمین دی منجی

توں دو گز دور لکڑ دی تھمی سی۔ اوہدے لاگے

پیرھی ڈاہ کے شاہ ہوری بہ گئے۔ کٹڑ دے پنچیاں

نال سیبا پا کے اوہنوں تھمی نال بھنن توں بعد

آٹے دی بالٹی وچ آڈیاں دا ڈھیر لا کے اُتے

اگر بتیاں بال دتیاں گئیاں۔ یا سمین دی بے بے

نوں شاہ ہوراں آکھیا کہ اوہ پیروں بتیاں لہ

کے مصلہ ڈاہ لوے، تے اوہدے اتے اکھاں بند

کر کے بہ جاوے۔ دم شروع ہویا۔

دھروئی خدا دی، دھروئی رسول دی،
دھروئی بابے آدم دی۔

اک دن اک اوپری جی زبانی پچھدیاں
پچھاندیاں اوہناں دے بوہے تے آئی تے اندر
آکے آکھن گئی

ایہ یا سمین دا گھراے؟
بکڑی یا سمین؟ اوہدی ماں نے پچھیا
یا سمین، صدیق فوجی دی دھی
آہو پر توں کون ایس؟

میں پڑاریاں دیاں بیکال توں آئی آن
اوہناں دے گھر نوکرائی آن، اوہناں ای مینوں
گھلیا اے۔

یا سمین نال تیرا کیہ کم اے؟
اوہدے کولوں کے بندے بارے پچھنا

اوہ کیہ دس سکدی اے؟ اوہ تاں آپ بیمار
اے۔ خورے اوہنوں کیہ ہويا اے۔ جن بھوت
یاں کوئی ہوو بلا چنڑ گئی اے اوہنوں۔

تاں تے فیر میں نہیں ملاں گی اوہنوں۔
میںوں جنال بھوتوں توں بہت ڈر لگدا اے۔
اوپنے آکھیا۔

پر توں پچھنا کیہ چاہندی ایس؟ یا سمین دی
ماں نے اکھیا۔

گل ایہ اے کہ پڑاریاں دا نوکر اوہناں
دیاں تین بھال کھولہ کے لے گیا تے ایس گل
نوں اج واہوا دن ہو چلے نیں۔ اوہناں شردیاں
ساریاں منڈیاں چھان ماریاں نیں، پر نہ بھال
دا پتا چلیا اے تے نہ چھیدے دا۔۔۔۔

چھیدا۔۔۔۔ یا سمین دی ماں نوں جوہیں سپ
نے ڈنگ لہا ہووے۔

آہو چھیدا پڑاریاں دا ڈگر وچھا چاروا سی۔
پورا تین سو رپیا، کھانا پینا تے کپڑا، تہا مینے دا
اوہنوں ملدا سی۔ نالے رہن واسطے اوہنوں وکھرا
کوٹھواوی ملیا ہويا سی۔۔۔۔

پر یا سمین اوہدے بارے کیہ جاندی
ہووے گی؟ اوہدی ماں نے پچھیا۔

پڑاریاں دیاں بیکال دے لاگے نیلے وچ
دور نیڑے دے پنڈاں تے کڑیاں منڈے تے
چھیڑو اپنے اپنے ڈگر بکریاں چرانڈے سن تے

چھیدا، بس چھیدا
چھیدا، چھیدا، چھیدا۔۔۔۔ کون اے ایہ چھیدا
توں دسدی کیوں نہیں؟

آپے پتا لگ جائے گا ماں، آپے پتا لگ
جاوے گا جدوں چھیدا آوے گا۔ تے ڈھانسیں
مار کے رون لگ پئی۔

پندرہاں دساڑیاں بعد دوہی جمعرات نوں
شاہ رتا فیر دم کرن نوں آ گیا۔ اوہنے ساریاں
وستاں آہنی آہنی تھادیں رکھیاں تے فیر ہدا
شروع کیتا۔

کالی کالی مانتہ کالی پر بت چرے گاں، کالی
گائیں کیتا گویا

دھوں نکلا بچھو لوہا دے توں آ کے انت
مچائی بچھو مرے تیری مائی

ست جناتاں باہرا تازا پھلیاں پلدا
کالی پو چھل کلا کڈا کلا جھ کریندا ڈنڈا

زیم اندر گھر کرے دس اٹھوٹے دی
جھڑے یاں سمندر پھر نہ چڑھے

کالا کیرا کر پلا تھی دند چرے
دھروئی شیخ فرید دی بند اوچ مرے

وڈا مکہ نکا مکہ کیرا مرے دند چھینا مکھے نال
خدا دے چھو چھو چھو

شاہ رتے نوں یا سمین ول موٹہ کر کے تن
واری پھوکاں ماریاں، تے چیزاں نوں سانجھ کے

ٹر گیا۔ پر جاندیاں جاندیاں آکھ گیا کہ میں اک
وار فیر آواں گا۔ سارے دم تاں میں کر دتے

نیں، پر اک دم رہندا اے۔ لیہناں دہاں نال
آرام آ جاوے گا جے نہ آیا تاں اخیر لے دم

نال تاں آوے ای آوے۔
ہن تاں گوانڈھناں دا آوتا جانا وی چوکھا

گھٹ گیا سی تے لوکاں نے ایہ جان لیا سی کہ
کڑی نوں کوئی جن بھوت یاں بلا چنڑ گئی اے۔

کوئی وڈی عمر دی زبانی تاں فیر کدی کدائیں آ
جاندی سی پر نکلے بال ایہہ نوں جیر نہیں سی

پاندے۔ جے بھل بھلکھے کوئی بال آ وی
جاوے، تاں اوہدے ماں پیو اوہنوں ڈرا کے
ڈک لیندے سن۔

دھروئی مائی جنت خاتون دی، دھروئی
حضرت پیراں دے پیر دھیر دی

دھروئی ہوو جو کوئی وی نقشبندی، چشتی،
قادری، سروردی، غوث، قطب، ولی اللہ،
شمید۔۔۔۔

پڑھ کے شاہ رتے نے شیخ واری یا سمین ول
موٹہ کر کے اوہدے تے پھوکاں ماریاں تے
اوہدی ماں نوں آکھیا۔ آنڈے جا کے باہر دھر
دیو، میدا تے گلز رہن دیو تے نہیں جھیتی اندر
آ جاؤ۔ دو جا دم شروع کرنا اے۔ اوہدی ماں
جدوں مڑ کے اندر آئی تاں شاہ نے دو جا دم
شروع کیتا۔

اے اللہ دی ذات، کالا دانا چھلا دانا، ملا دانا
انا دانا، جھلا دانا

سرخ باد، مروڑی، پھروڑی، ہنجر، کبیر،
شرنا، دھڑیا، ملی، پھروئیں

ہور جو کجھ وی ہے لیہناں پاک تاواں دی
برکت نال اندر ای ساڑدے۔

دم ختم ہويا تاں شاہ رتا تے کڑی دی ماں
باہر آ گئے۔ شاہ رتے نے آکھیا مینوں چھری لیا

دیو، میں گلز نوں زنج کرنا اے۔ یا سمین دی ماں
نے چھری لیا کے دتی۔ شاہ ہوراں پچھیا،

ویڑھے دی وچکاری تھال کتھے اے؟
جد وچکاری تھال دسی گئی تاں اوس نے گلز
نوں زنج کیتا تے آکھن لگا۔

”ایہدے خون والی مٹی کڑی دی منجی
دے چوہاں پاسے دھوڑ دیو تے آگوں لئی اک

کالا گلز، شیخ سیر میدا، درجن آنڈے تے چار
اگر بتیاں تیار رکھتا میں ہن جاندا آن، اک ہوو

گھر جا کے ہدا کرنا اے۔
شاہ دے ز جان گمروں یا سمین زور نال

ہسی تے آکھن گئی۔
ایہ دم تے ہدے میرے روگاں دا علاج

نہیں جے۔
تے فیر کیہ اے تیرا علاج؟

شامیں توں پہلاں گھر ٹر جانے سن پر یاسمین
تے چھیدا شامیں تیکر ڈنگر، بکریاں چرانے
رہندے سن۔ میری جاپے یاسمین اوہدے
پارے کجھ نہ کجھ ضرور جاندی ہووے گی۔ اوہ
تاں مینوں وی دس کے نہیں گیا، خورے کتھے
ٹر گیا.....

جدوں یاسمین ٹھیک ہو جاوے گی تاں میں
اوہدے کولوں پچھاں گی۔ حالے تاں اوہ کجھ
نہیں دے گی۔ اوہدی ماں نے آکھیا۔ تے اوہ
زبانی فیر آون دا آکھ کے ٹر گئی۔

یاسمین دی ماں نوں ایس گل دا پتا تاں چل
گیا سی کہ چھیدا کون اے۔ پر ایس گل دا پتا
نہیں سی لگ رہیا کہ یاسمین ہر ویلے اندر کیوں
رہندی اے، تے بندیاں نال کیوں نہیں ملدی۔
ہن تاں موسم وی بدل گیا سی۔ ایس گل نوں
چھ مہینیاں توں وی اُتے ہو گئے سن پر جدوں
گرمیاں ہوندىاں سن، اوہ تاں وی اندر ای
رہندی سی۔ رات نوں باہر آ کے سوں جاندی
سی، تے تڑکے اٹھ کے فیر اندر جا وڑدی سی۔
ہن تاں پالا چوکھا ہو گیا سی، ایس کر کے اوہ
رات دن اندر ای وری رہندی سی۔ اوہدے
دل وچ کوئی خیال آئے پر جتا بھوتاں توں
ڈردیاں اوہ وی یاسمین دے نیڑے ہون توں
ڈردی سی جتا بھوتاں تے اوہدا یقین ہو وری
پیڑھا ہوندا گیا، ایس لئی کہ شاہ رتے نے وی
آکھ دتا سی کہ ایہدے نال کوئی جن بھوت چنبر
گیا اے۔ اوہنے سوچیا چلو کجھ دھاڑے ہو
وکیہ لیندے آں۔ پر اوہ دن بدن لستی ہوندى
جاندی سی۔ ہن تاں اوہدے موسم تے چھائیاں
پے گئیاں سن، تے رنگ وی پیلا ہرول ہو گیا
سی۔ اوہ کھاندی پیندی وی بست گھٹ سی۔ اوہنے
پریشان ہو کے یاسمین دے پو نموں خط وی
لکھیا، پر اوہنے جواب دتا سی کہ مینوں ہو رتن
مہینے چھٹی نہیں مل سکدی۔ اوہدی سوچ دا
دھاگا تہ ٹھیا، جدوں باہر لے دروازے تے تک
تک ہوئی۔ بوہے تے شاہ رتا سی۔ اوہ یاسمین
نوں دم کرن لئی آیا سی۔ ساریاں چیزاں لہٹی لہٹی

تھاں تے رکھ کے اوہنے دم شروع کیتا۔

دم خدا، دم پیر استاد

اول ہدا خدا دا، دو جا ہدا خدا دے رسول دا، تجا
ہدا چار یار دا

چوتھا ہدا حبیب مچن خیل صاحب پنجواں ہدا پیر
بھٹی کوٹ دا

چھوواں ہدا شیخ لوکار دا، ستواں ہدا شیخ اللہ دادا
اٹھواں ہدا اخوان موسیٰ دا، ناواں ہدا سید

سلطان احمد کبیر دا
ستر سو آفت، ہتر سو بلا، کل زنجیر ناں کلابا ٹوٹے

نہ بلا چھوٹے چھو چھو چھو
دم کیا تاں رتے شاہ نے آکھیا بس اج میرا

آخری ہدا سی، بے ہن وی آرام نہ آوے تاں
ایہنوں بابے میاں میر صاحب دا لنگر کھاؤ،

متاں رب کرم چاکرے۔
مہینا ہو وری لنگھ گیا۔ یاسمین دی حالت

خراب توں خراب ہوندى گئی۔ اوہدا موسم وکیہ
کے انج گدا سی جویں کوئی دھرنگا ہووے۔

اوہدی ماں نے سوچیا کہ کڑی توں کسے ہسپتال
وچ لے کے جاواں پر اوہ نہیں سی مندی۔ پنڈ

وچ اک لیڈی ڈاکٹر تاں ہے سی، پر اوہ شہر
دے ہسپتال وچ کم کردی سی تے رات نوں

دیر نال گھر اپڑدی سی۔ ہسپتال دی ویکین اوہنوں
رات نوں گھر چھڑ کے جاندی سی۔

دو بے دن شام نوں اوہدی حالت خراب
ہو گئی تاں اوہدی ماں بھجیدی بھجیدی ڈاکٹر رضیہ

ول گئی۔ رضیہ نے آکھیا۔ تئیں نقلی حکیمیاں تے
پیراں کولوں علاج کراندے رہندے او، تے

جدوں بندا قبر دے کنڈھے تے اپڑ جاوے تاں
اوہنوں ڈاکٹر یاد آ جانے نیں۔ ہن تاں چوکھا

چر ہو گیا اے، میں تڑکے آ جاواں گی۔ چوکھے
تر لے پان توں بعد رضیہ اوہدے نال چلن تے

راضی ہو گئی۔
رات دا پہلا پھر لنگھ گیا سی۔ کدھرے

کدھرے گئے بھوکن دی آواز یاں واء نال
اڈوے سکیاں پتراں دی کھڑکڑتے چھپڑاں

دے کنڈھیاں ڈڈواں دی ٹراں ٹراں توں پتا

چپ چاپ سی۔ ویرھے وچ اپڑ کے یاسمین دی
ماں نے آکھیا "تئیں آپوں ای اندر جاؤ۔
ساڑے نال تاں اوہ گل ای نہیں کردی۔ کتے
مہینے ہو گئے، چادر ولھٹ کے کلی پی نوں۔
رضیہ اندر چلی گئی تے تھوڑے چر گروں بوہے
تے آ کے آکھن گئی۔ "مینوں اک تولیا دے
دیو"

تولیا تاں نہیں سی، اوہنے لہنا پھیٹ دا ڈپٹا
لاہ کے دے چھڑیا۔ اوہ فیر بوہے تے آ کے
آکھن گئی۔ تھوڑا جہیا کوسا پانی تے قینچی وی
دیو۔

یاسمین دی ماں حیرت تے حیرانی نال باہر
کھلوتی ہوئی سی۔ رضیہ کپڑے نال تھ پونجھدی
ہوئی باہر آئی تے آکھن گئی۔ ودھائی ہووے،
تھاڑے گھر منڈا جمیا اے۔ پر ماسی جی تہاں
یاسمین نوں کتھے ویاہیا سی، مینوں تاں پتا ای
نہیں چلیا۔

یاسمین دی ماں دا موسم کھلے دا کھلا رہ گیا۔
اوہنے اکھاں نیویاں کر لئیاں، جویں آکھ رہی
ہووے سانوں وی کتھے پتا چلیا سی، تے دوڑکے
بوہے دے اندر چلی گئی۔

یاسمین نے کجھ گھڑیاں پہلاں جے منڈے
ٹوں چک کے سینے نال لایا تے کمن گئی
اماں مینوں بھاویں مار چھڑ، پر میرے
چھیدے نوں کجھ نہیں آکھیں۔ ○○

بددعا

احمد قادری

کدی وی میرا استاد نہیں رہیا سی پر پتا
یوں میرا جی کرا سی پئی اوہنوں میں
واگوں چاہوں تے اوہدا ادب وی
باواں۔ میں حدوں ودھ اوہدا احترام کرا
یاں اکھاں وچ اوہدے لئی آور دے
سجائی رکھدا ساں۔ میرا جی کرا سی میں
خدمت کراں۔

واری انج ہويا کہ اوہنوں فالج ہو گیا
میںوں ہور وی چنگا لگن لگ پیا۔ رحم
تے دکھاں وی سانجھ تے انسان دے
بچ شامل اے۔ ترس آ جاتا کوئی حیرانی والی
میں ہوندی سکوں انسان وچ بغض، عناد
دیکھ، حسد تے ظلم دے کنڈیالے بوئے
تے اوہ وحشی لگن لگ پیندا اے۔ درندا
اے، انسان نہیں رہندا۔

لج توں اوہنوں ارام آ گیا پر اوہ کجھ معذور
و گیا تے ہمدردی دا حق دار وی۔ اک دن
ہدے گھر گیا تے اوہ مینوں آکھن لگا "یار
ہے دیاں کجھ شیواں جو انیاں نہیں۔ کوئی
کرن والا واقف اے؟"

س آکھیا "واقف تے کوئی نہیں پر میں
س لے آواں گا"

ہرا گھر اوہدے گھرتوں دس میل دور سی۔
پنے محلے وچوں اک ویلڈنگ والے نوں
کے گھر لے گیا۔ اوہنے دروازے، باریاں،
وان منے تے خرچ دا اندازا بنا کے دیا
پنے کو گھروں سارا مال تیار کر لیا۔ میں تے

اوہ دوویں اک ریڑھی تے لد کے اوہدے گھر
لے گئے۔ سامان اوتھے رکھیا تے جدوں پیسے
دین دا ویلا آیا، اوہنے کمینک ٹوں آکھیا
"تیرے سامان دے سائز پورے نہیں، لوہا گھنیا
لگیا اے، کم نکھا ہويا اے۔ میں تینوں 500
رپے گھٹ دیاں گا۔"

خیر کھپ رولا پا کے اوہنے 300 رپے
گھٹ دتے تے اوہ کار بیکر چلا گیا۔ میں چار بج
دن بعد وی جاندا رہیا۔ اک دن اوہ آکھن لگا
"مینوں انج چا پدا اے کہ ایہ لوہار فالج دا
مریض بن جاوے گا۔"

"اوہ کیوں؟" میں پچھیا
"اوہ میرے پیسے جو لے گیا اے" اوہنے
آکھیا۔ "لوہار نے میرے کولوں پیسے لے کے
ڈاڈھا ظلم کیتا اے۔"

میں اوہدی گل نہ گولی تے بھل بھلا گیا۔
اک دن فیر میں اوہنوں ملن اوہدے گھر گیا۔
اوہدے بوہے اگے اک ترکھان کھلوتا سی۔
ترکھان میرا واقف وی سی۔ میں پچھیا "مستری
جی کتھے آئے او؟"

آکھن لگا "ماسٹری دا کم کیتا ہويا اے، پیسے
لینے سن۔ تین ورھے ہو گئے نہیں، گہڑے تے
گیڑا مروائی جاندا نہیں تے پیسے دین دا ناں
نہیں لیندا۔"

میں آکھیا "دے دین گے پیسے، بے
اعتباری کلہدی اے؟"

"بابو جی بے اعتباری دی گل کوئی نہیں۔
غریب بندے نوں پیسے دی لوڑ ہوندی اے۔
ایہدے توں علاوا کوئی ہور کاروبار وی نہیں۔"
اوہنے آکھیا۔

گل اوہدی ٹھیک ای سی۔ جدوں بندے کول
پیسانہ ہووے تے گزارا اوہ کرای لیندا اے پر
جدوں کسے کولوں پیسے لینے ہون تے لوڑ وی
پئی ہووے تاں اپنے ای پیسے ورتن نوں نہ
بھسن پاروں کچھیاں آوندیاں ای نہیں۔ بندا اپنے
آپ تے ای جھورا رہندا اے۔ میں ترکھان نوں
آکھیا۔

"ماسٹری دا احترام پھراں وانگ کریا کر چنگے
لوک نہیں۔"
اوہ بولیا "پیر ہون گے تہاڈے، میرے
دے پیسے دلی بیٹھے نہیں۔"
کجھ دنن گھروں میں اوہنوں ملن گیا تاں اوہ
آکھ رہیا سی "ایس ترکھان نے وی فالج نال
مرنا اے"

"اوہ کیوں جی؟" میں پچھیا۔
"میرے پیسے جو لے گیا اے" اوہنے بڑی
بے دلی نال آکھیا۔
ایس گل توں تین کو مہینے بعد وی گل اے۔
میں اوہنوں ملن گیا۔ اوہ آکھن لگا "یار جے توں
کجھ تعاون کریں تے میں اک سکول کھول
لوں۔"

"تعاون حاضر اے جی" میں آکھیا۔

اوہنے مینوں کجھ پیسے دتے تے میں بازار جا
کے رجسٹر، کلیاں، کتاباں، شیشڑی، پنسلاں،
چارٹ، کیلنڈر، تصویراں، چاک، بلیک بورڈ،
ہور کنا کجھ خرید لیا، تے لیا کے اوہدے
حوالے کر دتا۔ بہت خوش ہويا۔ کجھ ہور شیواں
دسیاں۔ کئی ہور سوڈے وی منگوائے۔ میں لیا
کے دیندا رہیا۔ ویہ ویہ کوہاں توں رنگاں والے
ڈبے، گوند دے ڈبے تے وارنگ دا سامان
لیاندا۔ اک دن آکھن لگا "فرنیچر بتانا اے" میں
آکھیا "جے بازاروں بنیا بتایا لیتے تے وادھو پیسے
لگ جاتے نہیں۔ انج کرنے آں کہ لوہا خرید کے
مار کولوں بٹوا لینے آں، پیسے بچ جان گے۔"
آکھن لگا "ایہ ٹھیک اے"

اوہنے مینوں کجھ ہور پیسے دتے۔ میں جون
جولائی دیاں ڈھپاں وچ لوہا مارکیٹ گیا، لوہا
خریدیا تے اوہنوں دس میل دور ویلڈنگ
والے کول اپڑایا۔ کلڈ منڈی چوں کلڈی چروائی
تے اوہ وی مستری کول اپڑائی۔

فرنیچر تیار ہون لگ پیا۔ الماریاں، میز، شو
کیس، تے بچیاں لئی ڈیسک۔ ہر شے ودھیا تے
مضبوط بن رہی سی۔ کم ادھ وچکار ای سی کہ
اوہدے کول پیسے ٹک گئے۔ آکھن لگا "سکول

وی شروع کرنا اے تے کم بے ادھورا رہ گیا تے کلاساں شروع نہیں ہو سکتیاں۔ توں اپنے کولوں پیسے پالتے تے حساب فیرا خیر تے کر لوں گے۔

میں سوچیا خدمت دا موقع تے میں بعدا ای پیا ساں۔ چلو اپنے کولوں پیسے پالینا واں۔ میں کولوں خرچ کردا رہیا۔ اک دن اوہ آکھن لگا ”میں شاکر د لئی سہرا لکھیا اے۔ ایہنوں لکھوا کے فریم کروا لیا۔ میں اوہدی شادی تے لے کے جاتا اے۔“

میں اوہ سہرا شروں لکھوا کے شیشے وچ مڑھوا لیا۔ ایہدے تے تین سو رہیا لگا۔ اوہ وی حساب وچ لکھوا دتا گیا۔

فرنچر بن کے ’رنگ ہو کے‘ تے ریڑھی تے لد کے ’اوہدے گھر اڑا دتا گیا۔ اوہوں اگست دا اخیر ہو گیا سی تے میریاں تین مہینے دیاں گرمائی چھٹیاں فرنچر جوان تے لگ گئیاں سن۔ پورے شہر وچ تھاں تھاں میں موٹر سائیکل تے گھمیا ساں تے میٹریل اکٹھا کیتا سی۔ میں خش ساں کہ ستمبر وچ سکول شروع ہون توں پہلاں میرا فرض ادا ہو گیا اے۔ میرے کولوں اوہنے حساب پچھیا تے میں دسیا ”ساڑھے پنج ہزار روپے میرے ولوں پئے نہیں“

اوپنے آکھیا ”کوئی گل نہیں“ حساب کر لوں گے ’پر میرے کولوں پیسے پچھیں نہ۔ نہیں تے مینوں ٹینشن ہو جاتی اے۔“

میں آکھیا ”کوئی گل نہیں‘ جدوں ہون گے دی ویو“

میں اوہدے گھر فیروی چلا جاندا رہیا۔ کدی وڈا سارا بورڈ ہوا کے لوا دتا۔ کدی اشتہار چھپوا دتے۔ کدی داخلا فارم چھپوا دتے‘ تے کدی اخبار وچ خبراں یاں اشتہار چھپوا دتے تاں بے سکول چل پوے۔

سکول واقعی چل پاتے ہولی ہولی دسویں تک ہو گیا۔ بہت سارے بچے پڑھن لگ پئے۔ واہوا رونق ہو گئی۔ کئی شاکر د کڑیاں آ کے استانیاں لگ پئیاں۔

سکول بے نوں تین ورھے لگھ گئے۔ ایس دوران مینوں کئی واری پیسیاں دی لوڑ پئی۔ میرا وڈا بچا ہسپتالاں وچ داخل رہیا۔ تین تین ہزار دا بل ہسپتالاں وچ دینا پیا۔ پر میں اوہنوں تنگ نہ کیتا۔ نہ اوہدے کولوں پیسے بچھے‘ نہ اوہنوں چیتا کرایا۔ میں دو بے لوکاں کولوں قرض پھڑ لیا پر اوہدے کولوں نہ منگیا۔

اک دن اوہدے ول گیا تے اوہ آکھن لگا۔ ”فرنچر تے اکا بے کار بنیا اے۔ پھٹیاں ٹٹ گئیاں نہیں‘ لوہا اکڑ گیا اے تے میں نکرے سٹ چھڑیا اے۔ مینوں تے ایہدی لوڑ نہیں رہی۔“ میں ایہ سن کے حیران پریشان ساں کہ تین سالوں گمروں ایہ گل کرن دی کیہ لوڑ پئے گئی اے؟

اوس توں گمروں وی میں اوہدے کول جاندا رہیا۔ پر پیسیاں دی منگ کدی نہ کیتی۔ اوہدے ہنرے بچے سکول بن ویلے نکلے نکلے سن‘ وڈے وڈے ہو گئے تے کالجاں وچ جان لگ پئے۔ موٹر سائیکل وی چلان لگ پئے۔

دو سال ہور لگھ گئے۔ پیسے دی قیمت ہور ڈگدی گئی۔ چیزاں دا نل ڈگنا ہو گیا۔ ہر شے دا ریٹ ودھ گیا۔ پنرول جزا 5 سال پہلاں 13 روپے لڑی‘ 26 روپے دا ہو گیا۔ میں اک دن سوچیا ”ماٹری جی بے ہن پورے پیسے وی دے دین تے 5 ورھے پہلاں دے حساب موجب اہج اوہ پیسے اوہدے رہ گئے نہیں۔ پر اوہناں فیروی ایہنوں بھارا ای سمجھتا اے۔“

ایس لوک کے کولوں قرض لے تے لینے آں پر جدوں دینا پیندا اے اوہوں مصیبت سمجھدے آں تے اہج لگدا اے جوہں پالیوں دیندے پئے آں۔ کئی ورھے گمروں جدوں واپس دیندے آں تے ایہ نہیں ویکھدے کہ شیواں کنیاں منگیاں ہو گئیاں نہیں یاں پیسے دا نل کنا گھٹ گیا اے۔

اک دن اوہنے مینوں ٹیلی فون کر کے گھر سدیا۔ میں اڑ گیا۔ سویر دا ویلا سی۔ سکول شروع ہو رہیا سی۔ بچے پڑھن لئی آ رہے سن۔ مینوں

اوپنے دفتر وچ بٹھایا تے اندر چلا گیا۔ کجھ چر گمروں باہر آیا تے ہتھ وچ کجھ پیسے پھڑے ہوئے سن۔ مینوں اوہ پیسے دیندا ہویا آکھن لگا ”ایہ لے پھڑ‘ ڈھائی ہزار رہیا۔ ایس توں ودھ کے میں اک ٹیڈی پیسا وی نہیں دینا۔ فرنچر سارا ٹٹ گیا اے تے کباڑ خانے وچ جان والا ہو گیا اے۔ بے کوئی ہور گل کیتی تاں تنخی ودھ جاوے گی۔“

میں اوہدے چہرے ول دیکھیا۔ غصے تے ناراضی پاروں اوہدیاں تیڑیاں چڑھیاں ہوئیاں سن۔ میں کجھ چر سوچیا۔ ایہ کیہ؟ بیچ ورھے گمروں وی اوہے پیسے تے نال ترھیاں؟ بے ایہو کجھ کرنا سی تاں بیچ ورھے پہلاں کر لینا سی۔ تے نالے میں دکاندار تھوڑا ساں کہ میرے نال سووے بازی ہوندی؟

اچانک اوہدے نل ہلدے دسے۔ ایس توں پہلاں کہ اوہ کجھ بولدا‘ مینوں لہار تے ترکان نال اوہدے بولے ہوئے بول چیتے آ گئے۔ میں کتب گیا تے اوہ پیسے جیب وچ پا کے اوہنوں نکلن دی کیتی۔ □□

○ رب دا چور

مولوی جی فجر دی اذان دین لئی اُٹھے۔ وضو کیتا تے سپیکر والی الماری ول ودھے۔ چندرا تے کنڈا ٹٹا ہویا تکیا تے پریشان ہو گئے۔ آل دوالا دیکھیا تے اوتھے اک کانڈ پیا ہویا سی جہدے اُتے سبھ اکھروی سن۔ مولوی جی نے اوہ کانڈ چکیا تے بلب دے نیڑے ہو کے دیکھیا۔ کانڈ تے لکھیا ہویا سی۔

”مولوی جی! اپنے تے اپنے بھکھے بالاں دے ڈھڈ دی مجبوری پاروں میت دا ایپلی فایر چوری کر کے لے جا رہیا واں۔ کوئی بندامیری بھال نہ کرے تے نہ ای کوئی کارروائی کرے۔ میں رب دے گھر وچوں چوری کیتی اے۔ ایہ میرا تے میرے رب دا معاملہ اے۔“

مولوی نے میت دے ویزھے وچ کھلو

کے سکے سنگھ نال اذان آکھی تے نمازیاں دی اڈیک کرن لگ پیا۔ □

○ انکار دی سزا

اکبر دی ماں اکبر دی ضد پاروں کئی چراں توں رانی دے رشتے لئی کھڑے پئی ہوئی سی۔ اخیر اک دن رانی دی ماں نے رانی کولوں پچھیا تے رانی نے اکبر دا نال سن کے بھونک تے ٹھک ستیا۔ رانی دی ماں نے اکبر دی ماں توں صاف دس دتا پئی رانی نے نہ کر چھڑی اے۔ اکبر نوں ایس انکار دا پتا لگیا تے اوہنے دل وچ گنڈھ پالئی کہ اوہ نچھ لوے گا۔

اکبر دے وار وار مجبور کرن پاروں دو بچے رشتے داراں توں نال لے کے اوہدی ماں رانی دے رشتے لئی ہتھ دھو کے پچھے پے گئی تے اخیر رانی دے ماں پو نے ہاں کر چھڑی کیوں بے پوری برادری توں ناہری نہیں ہو سکدی سی۔ شادی والی رات رانی و وہٹی بی بی بیٹھی سی

کہ اکبر کرے وچ آیا۔ اوہنے کنڈی چاڑھی تے چوڑی مار کے پنگ تے رانی دے ساہویں پیر گیا۔ رانی دا دل دھک دھک کر رہیا سی۔ اکبر نے گنڈھ چکیا۔ فیر پیروں جتی لہ کے رانی دے سرخی والے بلبھاں دے اُتے مار چھڑی تے

نال ای بولیا ”ایہ تیرے انکار دی سزا اے“ رانی دا پورا وجود بل گیا تے مزھکے وچ ڈبدا لگا گیا۔ فیر اکبر نے کھیسے وچ ہتھ پایا تے نہ کیتا ہویا کانڈ رانی دی جھولی وچ سٹ کے دو جی منجی تے جا پیا۔ □

○ چھ

منڈے کڑیاں ایم اے دی کلاس وچ بیٹھے لیکچر سن رہے سن کہ اک سوہنے سکھے داڑھی بچھ من منڈے نے ہولی جی نال دی کرسی تے بیٹھی کڑی دی جھولی وچ اک رقعا سٹ دتا۔ اوس کڑی نے رقعا پڑھیا تے اوسے کانڈ اُتے سبھ لکھ کے منڈے ولے وگاہ دتا۔ منڈے دے لکھ تے خشخشی دی لہر جی آئی۔ اکھ چڑا کے اوہنے جوانی رقعا پڑھیا تے اوہدے گورے چنے متھے تے تریلی آگئی۔ اوہنے اکھاں نیویاں کر لیاں۔ رقعة اُتے لکھیا ہویا سی۔

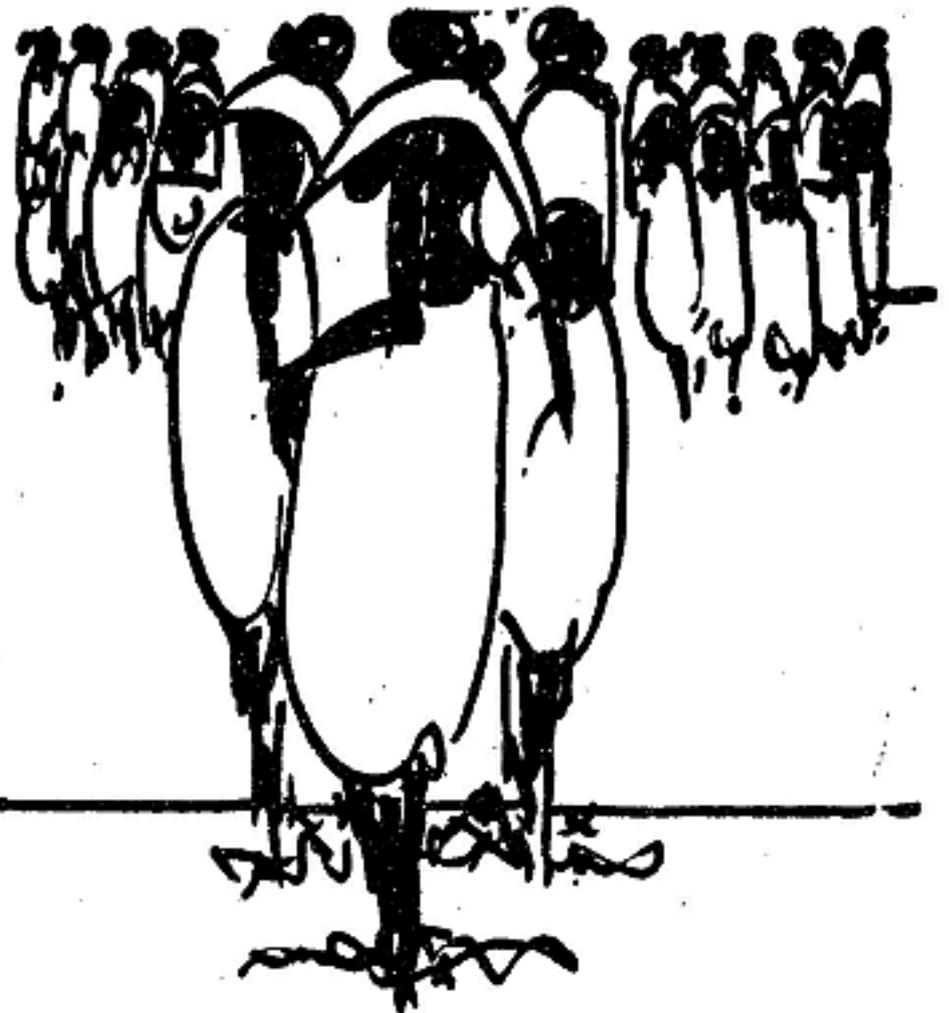
”چھ نہیں تے کچھ نہیں“ □

○ ٹکٹ

لاری اک پنڈ دے اڈے توں ٹری تے کنڈیکٹر ٹکٹاں کٹن لئی آ گیا۔ میں اوہنوں کرایا دتا، اوہنے مینوں بقایا موٹیا تے پچھلی سیٹ والیاں ول ہو گیا۔

”ٹکٹ ہی، ٹکٹ“

اک اواز میرے کناں وچ پئی۔ ”تین ٹکٹ صاحبان، چار مسلے تے دو گتے کنا کرایا؟“ میں پچھے مڑ کے دیکھیا تے کنڈیکٹر وی اوس سیٹ اُتے بیٹھیاں سواریاں دے موٹہ ول دیکھی جا رہیا سی تے اوہدا ہتھ کرایا لین لئی اگانہ ودھیا ہویا سی۔ □

اک عام کتاب دا اندازی خرچا

ہمت سارے لکھاری اپنی کتاب چھپوانا چاہندے نیں تے امیدے اُتے آون والی لاگت بارے وی جانتا چاہندے نیں۔
کجھ ضروری خرچیاں دا ویرا دیکھو:

- کمپوزنگ -- 12/ توں -- 18/ روپے فی صفحا
- پروف ریڈنگ -- 2/ فی صفحا
- کاپی جڑوائی -- 30/ فی کاپی (اک کاپی دا مطلب کتاب سائز دے 16 صفحے)
- کانفڈ = نیوز / آفسٹ / فلائنگ (400 روپے توں 2000 ہزار روپے فی ریم، اک کاپی لئی اک ریم دی لوڑ ہوندی اے)
- چھپائی = (فی کاپی 150 روپے، کاپی = 16 صفحے)
- ٹائٹل ڈزائن = 500 توں لے کے 5000 روپے تک
- ٹائٹل پازینٹ = 500 توں 1000 روپے تک
- ٹائٹل کانفڈ / کارڈ = (کوالٹی مطابق)
- ٹائٹل چھپوائی -- 200/ فی رنگ
- ٹائٹل لمبی نیشن (چمک واسطے)
- باؤنڈنگ (جلد بندی) = معیار مطابق
- ہو رگھانا / واہا

☆ کل خرچا: سو صفحے دی درمیانے جے معیار دی 1000 کتاب اُتے 15 توں 20 ہزار خرچا آوندا اے۔ تے انج
سمجھو کہ ایسے دی ای نس بھیج وکھری کرنی پیندی اے۔ جے تئیں چاہو تاں ایہ سارا کم گھر بیٹھے ہو سکدا اے۔ اک خط لکھ
کے سوال پتر منگوا لوو جہدے چائن وچ تہاڈی کتاب دا اندازی خرچا دسیا جاسکے

سویرا انٹرنیشنل، پوسٹ بکس نمبر 1131، لاہور

نویں سال توں.....

نویں انداز، نویں طور طریقے، نویں مزاج نال

نوجوان پرچاکار **رضوان احمد** دی ادارت وچ

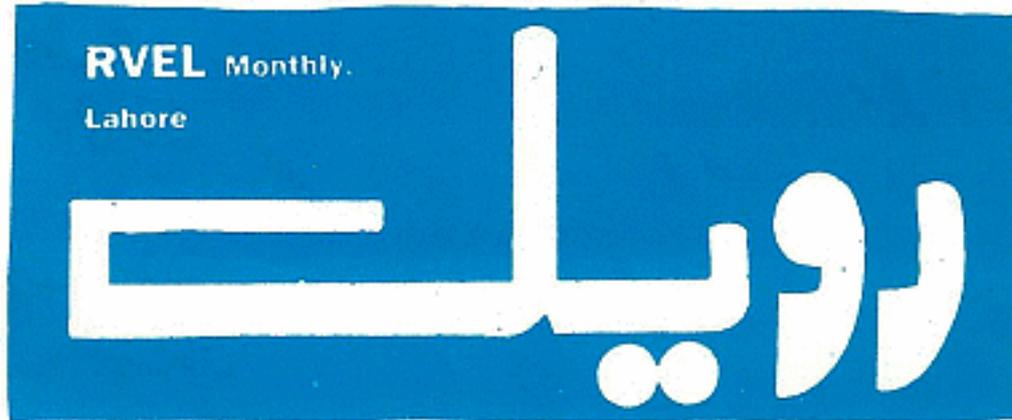
اکیسویں صدی دا پرچا جو یقینی طور تہانوں پسند آوے گا

زندگی دے ہر کھیتر نال تعلق رکھن والیاں لکھتاں

• دلچسپ لیکھ • من سیکویاں کبائیاں • ودھیا فیچر • اعلا شاعری

اوہ سبھ کجھ جو پنجابی ادب نوں نویں سچ دھج تے وقار دیوے گا

پنجاب تے پنجابی داسیوک

اک کاپی: 20 روپے سالانہ: 225 روپے

ہن ڈائجسٹ روپ وچ ساہمنے آریااے

”رویل“ وچ اوہ سبھ کجھ ہووے گا جو تسیں پڑھن رے چاہوان او

اوہ لکھتاں جو تہاڈے دل دی دھڑکن نیں

لکھتاں تے چندا گلتن لئی

”رویل“ کوچا محمدی، سلطان پورا، لاہور 54900